

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04778

BAY UNZ IN VAYTSHEPL

A. M. Kaizer

*Permanent preservation of this book was made possible
by Anna Solomon
in memory of
Miriam & Isidor Korenhauzer*

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

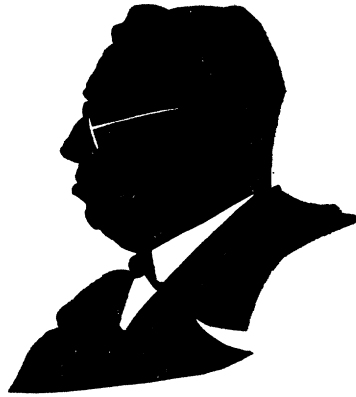

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א.מ. קייזער / ביי אונז אין ווייטשעפל

דער מחבר — ווי דער מאַלער
אַלואַ האַט אים דאָס פנים
פאַרשוואַרצט.

א. מ. קייזער

ביי אונז אין ווייטשעפל

מעשיות און מעשה'לעך

1944

לאנדאן

פארלאג י. נאָרָאָדיצקי

THIS WHITECHAPEL OF OURS

Humorous Sketches

by

A. M. KAIZER

א י נ ה א ל ט

זייט

3 ווייטשעפל (אָנשטאַט אַן הקדמה)

אינעווייניק און אין דרויסן

9 פּרילינג אין ווייטשעפל ..
 13 צוויי גאַסן — צוויי מזלות
 17 דער „ווייטשעפלער־עקספרעס“
 21 דאָס מזל פון אַן אַמניבוס
 25 דאָרט וואו ס'בולבעט זיך
 29 אַז איר גייט אין אידישן טעאַטער
 33 מ'קלייבט חזנים
 36 קורסן פאַר „הרי־את“
 39 דער „וואַטשער“
 42 „אויף דער געלערי“
 46 אַ אידישע פּאַטשיילע
 49 אַ פיעסע מיט אַ קנאַק
 53 ס'גייט אונטער

פון אונזער געמויזעכץ

61 צווישן צוויי פּייערן
 65 פון מאַנטיק ביז מיטוואַך
 68 עברית באידיש
 71 .. דרוחם טענה'ט זיך אויס מיט דזשאַן בול'קע
 75 משה רבינו אין לאַנדאָן

צווישן אונז גערעדט

83	אודאי וויל איך חתונה האָבן
87	דער „ספעשל קאָסטומער“
92	אי, די מענער!
96	אין די לאַנגע נעכט
100	זייט אַ דזשענטלמען
103	ביי לייטן אַ מאַן
108	סדר־נשים — אַדער: פון אַ ווארט אַ קוואַרט

אין די יום־טוב־דיקע טעג

115	דער אלול־יאָריד
119	נאָך ראש־השנה
123	מאַלע וואָס אַ מענטש קוקט
127	איך שטעל אויף אַ סוכה
130	דער „נס־חנוכה“ פון לאַנדאָן־ברידזש
137	אַ חמשה־עשר־דיקע פייג
142	זיין מאַיעסטעט — דער מלך

מלחמה־דיקס

151	ירוחם פירט מלחמה
153	אַ גאנזישער אויפטו
160	ירוחם זאָגט נביאות
164	איך גיי קויפן אַ קריגסשיף

וואס איז דער טייטש?

169	(אַנגליציזמען גענוצט אין דעם בוך)
-----	----	----	----	-----------------------------------

ווייטשעפל

(אנשטאט אן הקדמה)

אז דער אויבערשטער האָט באַשאַפֿן זיין וועלט, האָט ער, קענטיק, אַ טייל ערטער באַשאַפֿן פֿאַרוויי, צו צוויי פֿון יעדן מיין, אַזוי, למשל, האָט ער אַ ניד מוכה געווען מיט אַ שטעטל בעלאַצערקאָוו — „ווייטקלויסטער“, וואָס אידן רופן „שוואַרצ'טומאה“, און ענדגלעך — אַ ניד — מיט אַ צווייטע בעלאַצערקאָוו, וואָס הייסט אויף ענגליש: ווייטשעפל, אויף אידיש: „ווייטער-קלויסטער“.

קיין ווייטער-קלויסטער וועט איר אין אונזער ווייטשעפל נישט גע-
פינען, דערפֿאַר טאָקע איז אַ סברא, אַז אידן אליין האָבן יענעם שטח,
וואָס ליגט אויסגעצויגן ביי דער טעמעזע, אַ נאַמען געגעבן ווייט-
שעפל, אַ נאַמען נאָך זייער באַליבטע בעלאַצערקאָוו, מחמת דער
רוב אידן, וואָס האָט זיך דאָ באַזעצט שטאַמט פֿון אַזעלכע בעלאַצער-
קאָוס אין דער אַלטער היים. האָבן זיי דאָס היימישע שטעטל מיט אַלע
אירע בלאַטקעלעך און רינשטאַקלעך, מיט האַק און פֿאַק, אַריבערגע-
טראָגן אַהער און אפילו נישט משנה-שם געווען. ס'איז דאָס אַלטע בע-
לאַצערקאָוו. אויף ענגליש — ווייטשעפל.

איינגעטלעך האָבן זיי זיך גאָר נישט געקליבן קיין ווייטשעפל. די
בויד זייערע האָט זיך גאָר געשניטן קיין אַמעריקע, צום „גאַלדן-לאַנד“.
נאָר דער מענטש פֿאַרט און גאָט האַלט די לייצעס — פֿאַרפֿאַרט די בויד
קיין לאַנדאָן און.... טפֿררררר! ס'האָט געפֿלאַצט אַ דאָד און מ'איז גע-
בליבן שטעקן. האָבן אידן, וואָס שטופן זיך, כידוע, תמיד צום „מזרח“,
זיך פֿאַרקליבן אין מזרח פֿון לאַנדאָן, אין ווייטשעפל, אויסגעפֿאַקט
די פעקלעך מיט די בעבעכעס און גענומען סטראַיען אַ נייעם לעבן; זיי
האָבן זיך פֿאַרנומען — ווער מיט שניידעריי, ווער מיט מסחר, ווער מיט
מלמדות און ווער ס'האָט צו די אַלע מלאכות נישט געטויגט, איז געוואָרן
אַ כלי-קודש.

און ווייטשעפל האָט זיך צעוואַקסן, האָט אויסגעבוטט שולן, בתי-
מדרשים, תלמוד-תורה'ס, צייטונגען, טעאַטערס און אַן אַ צאַל חברות,
אין חברה אויף דער צווייטער, מיט גבאות, מחלוקת און פעטש, כמו
שנהגו, ווי ס'פֿירט זיך ביי אידן, וואָס קומען פֿון די בעלאַצערקאָווס.

ווייטשעפל איז געוואָרן אַ שם-דבר.

אַ קלייניקייט — ווייטשעפל!

ווייטשעפל מיט אירע אידן, שולן, שולן, מיט תלמוד-תורה'ס, מיט משניות-לערנער, מיט תהלים-זאָגער, שולן, וואו די טיר נאָכט זיך קיינמאָל נישט צו — מ'לערנט און מ'דאוונט דאָרט טאָג און נאַכט.

ווייטשעפל מיט אירע ענגלישע שולן, וואו ס'איז קיין מנין אויף אַ רפואה נישטאָ. דינגט מען דאָרט דאוונערס, „מנין-לייט“ הייסן זיי. צאָלט מען זיי נישט קיין שכירות, איז אויס דאוונען — און יאָרצייט-לייט בלייבן אָן קדיש.

ווייטשעפל מיט איר „רויטן רב“, וואָס קעמפט קעגן דער איצטיקער אָרדנונג מיט כל-ערליי פסוקים, מאמרי חז"ל און ענלעכע כלי-זיין; מיט איר געוועזענעם באַלשעוויסטישן מיניסטער, אַ כפול-שמונה-דיקן סאָר צימאָליסט, וואָס איז ופרום סכנת-בפשות, לייגט צוויי פאָר תפילין און לערנט אַ פרק קאָרל מאַרקס נאָך'ן דאוונען.

ווייטשעפל מיט אירע חברה קדישאַס, מיט אירע פעטער און מאַמאָס, מיט אירע בר-מינוס, מיט אירע „בעריעל מעמבערס“, וואָס צאָלן וואָכנגעלט, מיט זיי נאָך הונדערט און צוואַנציק יאָר גוט באַגראָבן און באַזאָרגן די אבליים מיט קליינע בענקעלעך אויף שבעה-זיצן.

ווייטשעפל מיט איר היימישן מרחץ, וואו אידן פאָרקריכן אויף דער אויבערשטער באַנק און געוואַלדעווען: „פאָרע! פאָרע!“ גיסט מען עמערס וואָסער אויף די צעגליטע שטיינער און מאַטל דער שמייסער שמייסט אידן אויף וואָס די וועלט שטייט. ער „גיסט אַ פלייצע“ אויף'ן היימישן שטייגער, און אידן צעגלייטן פאָר וואוילטאָק, שמעלצן זיך פון נחת און אויקען: „אוי, סאָ מחיה!“

ווייטשעפל מיט אירע מיסיאָנערן, וואָס טראָגן בערדלעך און עסן בלויז אין כשר'ע רעסטאָראַנען. שבת ביטאָג, נאָך קוגל, קרייכט דער נאָלטער מיסיאָנער נאָרויף אויף אַ בימה אין אָפענעם ווייטשעפל און בעמט דערלאַנגען זיין „דרשה ליהודים“. גייען אָדורך אידן, שמעלצן זיך אָפּעט, הערן זיך איינעט, שפייטן אויס, זאָגן „שקץ-תשקצנו“ און גייען מנחה דאוונען.

ווייטשעפל מיט איר וואַכעדיקן מאַרק, וואָס שבת איז ער געשלאָסן — די „ליין“ — וואוהיין אידן קומען צופאָרן פון מרחקים מיט זייערע לוקסוס-אויטאָמאָבילן סדי איינצוואַנדלן אַ מיליכיקן שמואָלץ-הערינג, אַ היימישן קארפ און אידישע ראַזאוואַנע ברויט. דאָרט, אויף'ן מאַרק, שטייט ביי אַ שמעלכל מיט ברילן אַ אידל אַ קליינס מיט אַ שבת-הטדול'דיקער באָרד און פּאַסט צו שפּאַקולן מיט אַ סידור'ל אין

דער האַנט. ער זאָלט אָן אויף'ן קונה'ס נאָז אַ פאַר ברילן, מיטט אויף דאָס סידור'ל און הייסט אים ליינען. האָט אַמאָל געטראָפּן, אַז דער קונה האָט אויף די אַלע אָנגעמאַסטענע ברילן נישט געקענט ליינען, איז דאָס אידל מיט דער שבת-הגדול'דיקער באַרד געוואָרן מלאַ-חימה און זיך אָנגערופּן: „ר' איה, איר האַרפט נישט קיין שפּאַקולן, אַ מלמד דאַרפט איר!“

ווייטשעפּל מיט איר שבת-דיקן מאַרק, וואָס ליגט צולינגט מעשה-פּריץ אויף'ן ברייטן ווייטשעפּלער טראַטוואַר, וואו אידישע בייגל-פאַרקויפּערינס שווערן זיך, „ווי ס'איז היינט שבת אויף דער וועלט, אַז די בייגל זענען היינט געסאַקן געוואָרן!“

ווייטשעפּל מיט אירע כשר'ע רעסטאָראַנען און אכסניות, וואו ביי איין טישל שוויצט אַ איד אויבער אַ פעטן טעלער לאַקשן מיט יוד, ביי אַ צווייט טישל האַקט חברה אַ קערטל און ביי אַ דריט טישל זיצט אַ מלמד און לערנט מיט אַ מיידל עברי און ברכות.

ווייטשעפּל מיט איר „אידישן-פאַרלאַמענט“ — באַרד-אַף-זעפּיומיס — וואוהין חברה ש"ס דעלעגירט אַ קאָלאָנעל; חברה מישניות שיקט אַ חצי-קאָמוניסט און חברה תהלים — אַ כשר'ן סאַציאַליסט, וואָס דרשניט פון דער „היינטיקער סדרה“.

ווייטשעפּל מיט איר ליבע צו ליטעראַטור און אירע מחברים. ווייט-שעפּל גיט נישט קויפּן אַ אידיש בוך אין אַ געשעפּט, נאָר דער מחבר שטייט ביים אַריינטאַנג פון יעדער אסיפה און שטופט מיט כח אַריין זיינס אַ חיבור.

ווייטשעפּל מיט איר קעלבערנער התפעלות. קומט צו איר אַ גאַסט, טראַגט זי אים אויף די הענט, צאַצקעט זיך מיט אים און לעקט די פינגער פון יעדן וואָרט זיינס. נאָר קוים בלייבט ער דאָ אַ כּיסל לענגער ווי מ'האַרף, איז — עט, ווייסן-וואָס! אַן אַנשיקעניש! אַ שלים-מזל! אַ נודניק!

ווייטשעפּל מיט אירע גוטע פריינט — פריינט פון אידיש, פריינט פון העברעאיש, פריינט פון סאַוועט-רוסלאַנד, פריינט פון אַרבעטטידיקן ארץ-ישראל און אַנדערע מינים פריינט, וואָס ווען נישט די מורא פאַר'ן „קנעפל“, וואָלטן זיי זיך אַיינער דעם אַנדערן דורס געווען.

ווייטשעפּל מיט איר אייגנאַרטיקן חצי-ענגלישדיקן אידיש. אַן ווייטשעפּל זאָגט „זי גייט אויס!“ הייסט עס חלילה נישט, אַז זי איז נחמה-למות, אַז זי האַלט ביי דער גסיסה. אדרבא, ס'איז ביי עלטערן גאָר אַ גרויסע שמחה אַז זייער טאַכטער „גייט אויס“, ווייל זי גייט אַ כלה ווערן. אַדער „ער האָט איר אָנגעטון רינגען“, מיינט נישט חלילה אָנגעטון איר קייטן, נאָר דאָס באַטייט גאָר, אַז זי איז אַ כלה געוואָרן און

האָט באַקומען פון חתן אַ פּינגערל, ווי ס'איז דער מנהג אין ענגלאַנד.
אָט דאָס איז וויטשעפל, וואָס מפורסם/דיקע וויטשעפל, וואָס איז
אַריבערגעוואַקסן אירע געאַגראַפישע גרעניצן און האָט זיך צושפּרייט
איבער דער גאַנצער ענגלישער מדינה.

דאָני — און איד, א. מ. קייזער, אַליין אַ וויטשעפלער פון קליינרויז
אַן, האָב אונזער וויטשעפל זאָל מאַריך ימים זיין אָפּגעפאַרטערעטלט;
באַשריבן, הייסט עס, לויט מיין אייגענעם נוסח און גיב עס אַרויס אין
אַ באַזונדער בוך.

זאָל די וועלט אַנקוקן וואָס פנים פון מיין ליבן האַרציקן וויטשעפל.

א. מ. קייזער.

לאַסדאָן, יאָנואַר 1944.

אַ פאַרטייטשונג פון אַלע ענגלישע ווערטער, וואָס ווערן אין
דעם בוך באַנוצט, וועט דער ליינער געפינען אויף די זייטן
169—174 אונטערן קעפל „וואָס איז דער טייטש?“. די דער-
קלערונגען זענען ערטעררויז געגעבן געוואָרן לויט די
אַנגענומענע שפּראַך-באַגריפן פון וויטשעפלער „עמד“.

אינעווייניק
און אין דרויסן

פּרילינג אין ווייטשעפל

דער פּרילינג איז דאָ! — אזוי זאָגט דער לוח־הקדוש און אזוי זאָגן די פּאָעטן.

בין איך אַוועק אים, דעם פּרילינג, הייסט עס, מקבל־פנים זיין. אַ גאַנצן טאָג האָב איך זיך אַרומגעדרײט איבער ווייטשעפל מיט אַ פּאַרריי־טענעם קאַפּ צום הימל און אויסגעקוקט מײנע אויגן נאָך אַ שטיקל „הימל־בלוי“; פון מײל־ענד־געײט ביז אַלדגײט־פּאַמפּ האָב איך געזוכט אַ ברעקל זון־שטראַל — והילד איננו! ניטאָ אים!

אַ קאַפּרײזנער הימל, אומעטיק און באַטריבט, באַדעקט מיט אַ גרויער קאַלדרע, וואָס איז געשטיקעוועט מיט געלע־פּאַפּעליאַטע לאַטעס. איבער'ן ברייט פון דעם דאָזיקן הימל הענגט אַ בלו־ווייסע לענטע מיט אַ אידישער אויפשפּיט: „קומט אַלע צום אידישן נאַציאָנאַל־פּאַנדר באַ־זאָר אין דער ווייטשעפל אַרט גאַלערי“. שענע יאָרן הענגט שוין די דאָזיקע לענטע איבער'ן הימל, און זי וועט אזוי בלייבן הענגען און הענגען, פונקט ווי דער זעלבער גרויער הימל וועט בלייבן הענגען איבער אונזערע קעפּ מאַרגן און איבערמאַרגן.

האַב איך אַראָפּגעלאָזט מײנע אויגן צו דער ערד און דערזען ווי ריטשקעלעך קאַלעמוטנע וואָסערן לויפן אַרום איבער די גאַסן פון ווײַ־טשעפל, האָב איך פּאַרשטאַנען אַז דאָס אייז האָט געלאָזט און דער פּרי־לינג איז באַאמת דאָ. איך האָב זיך דערמאַנט אַן מײן שטעטל פאַר פּסח, ווען די שנייען צוגײען און די רינשטאַקן מיט די לוזשעס לאָזן זיך לויפן מיט אַן אימפּעט, טראָגנדיק מיט זיך שטיקלעך פּאַרהאַרטן טשאַלנט, פּע־דערן און שאַר־ירקות. אויך דאָ האָב איך באַמערקט רינשטאַקן אָנגע־פיקעוועטע מיט קעפּ פון פיש, קישקעלעך מיט אינגעווייד פון עופות און אַנדערע אַנטיקן. נאָר מײן לאַנדסמאַן, ירוחם דער מלמד, באַקאַנט אַלס „דער פּילאָזאָף“, זאָגט, אַז איך האָב אַ טעות; אַז דאָס זענען נישט קיין לויפנדיקע רינשטאַקן, נאָר שטייענדיקע לחושעס, וואָס האָבן זיך שוין אין ווייטשעפל איינגעבירגערט. געוואָרן, הייסט עס, „נאַטשוראַליזט“.

* * *

פּרילינג! דער יום־טוב פון דיכטער, פון פּאַרליבטע דינסטן און פון די קעץ, וועלכע דראָפן זיך יעדע נאַכט אַרויף אויף מײן דאָך און קאַנקו־רירן מיט'ן אידישן־טעאַטער־כאַר...

פרילינג! מיין נשמה ווערט איבערגעגאסן מיט אויפבלי-געפילן. איך וויל זיך טובל'ן אין זון-שטראלן. נאָר ירוחם עצה'ט מיר, אַז איך זאל שוין צו-וואַרטן ביז ס'וועט זיך אויפבויען דעם האַצעפלאַצער רביניס מקוה...

פרילינג! איך וויל עפענען די פענסטער פון מיין "בעק-רוםקע" פאַר די פרילינגס-לופטלעך, זענען אָבער די וואַנ-שטריק איבערגעריסן אין דער "לענדלאַרד", נישט געדאַכט זאל ער ווערן, וויל זיי נישט פאַריכטן. פרילינג! איך וויל זיך דערטרינקן אין ליכט, נאָר אויף צו-להכעיס איז ביי מיר קאַליע געוואָרן די עלעקטעריע...

פרילינג! איך וויל הערן אַ ניי-וואַרט, אַ פריש-וואַרט, באַגרינט און באַבלעטלט און מיט טוי באַהויכט, אָבער מער ווי צו אַן "עונג-שבת" אין אידישן עמיגראַנטן-הויז, אין "שעלטער", האָב איך נישט וואו צו גיין...

* * *

"דער גאַנצער פרילינגס-יום טוב געהערט צום פראַלעטאַריאַט!" — אַזוי לייען איך אין אַ מאַגניפעסט פון דער לאַנדאַנער אידישער געווערק-שאַפט, די "מענטעל מייקערס יוניאָן". בין איך אַוועק אין דער "יוניאָן" אַ קוק טון, ווי אַזוי די באַוואוסטזיניקע האַרעפאַשניקעס באַגעגענען זיי. פרילינג.

איז דאָרט, אין דער "יוניאָן", פּוּסט, וּטונקל און כּמורנע. — די מעמבערס אונזערע — האָט מען מיר דערקלערט — זענען איצט געוואָרן אַ קאַפעטשקעלע ביז. סוועטעוועט מען ביז שפעט אין אָונט, מ'ברענט זיך אויס די אויגן ביים ליכט, כדי אַריינצוסאָפן וואָס מער אַרבעט. אַם-ירצה-השם, אַז ס'וועט צוריק ווערן סלעק, וועלן זיי קומען אין דער יוניאָן אַריין.

— און דעמאָלט?

— דעמאָלט וועלן זיי טרייבערן די אַדערן פּוּנ'ם סעקרעטאַר. טרעף איך דעם "אַרגאַניזער", אַרוםהרײענדיק זיך מיט אַ "בית-הקברות-בלימל אין לאַץ. בעט איך ביי אים עפעס אַ וואַרט אַ בייעם, אַ וואַרט וואָס זאל אויפברויון די אידישע מאַסן. פאַרקניטשט ער דעם שטערן, טראַכט אַ ווילע און רופט זיך אַן:

— די זאַכע פון דעם אַרבייטער באַלאַנגט צום אַרבייטער זעלבסט! און אויף די טישלעך ליגן צעוואַרפן אונטערגענעצטע, פעטע און גלאַנצנדיקע דאַמינאַס, שיריים פון אויסגערויכערטע פאַפּיראַסן און אויס-געסמאַטשקעטע פיש-ביינדלעך. שטייענדיק אַזוי און באַוואונדערנדיק די פרילינגס-שטקמונג וואָס הערשט דאָרט, איז מיין אויג געפאַלן אויף אַ זון-שטראַל, וואָס האָט זיך דורכגעריסן; אַ שמאַלער, לאַנגער, ליכטיקער

פאס האט זיך בהרחבה/דיק אויסגעצויגן אויפ'ן „דאָבל-זעקס“. גאָט! אַ זוך־שטראַל אין דער „יוניאָן“ און אויפ'ן „דאָבל-זעקס“! נאָר אַז איך בין צוגעגאַנגען נענטער האָב איך דערזען, אַז ס'איז גאָר נאָ... לאַקש! אַן אַרימער, בידנער, עלנטער, פאַר'תום'טער לאַקש, וואָס האָט זיך אַראָפּגעגליטשט פּון אַ לעפל לאַקשן מיט מילך, וואָס דער סעקרעטאַר האָט געפירט צום מויל.

די ביטערע אַנטווישונג: אַ לאַקש האָט מיך אָפּגענאַרט. און זוכנדיק עפעס נייעס בין איך אַוועק אין אידישן טעאַטער. איך האָב געהערט אַז צום פּרילינג ווערט דאָרט אויפגעפירט אַ ניי שטיק, וואָס שמעקט מיט ערד און פּרישקייט. דער פּרילינגס־מאַטיוו פון דער פּיעסע איז געווען: ביינאַכט אויפ'ן בית־עולם! מ'גראַבט אַ נייעם קבר (לכבוד פּרילינג!), מ'טראַגט אַ מת. דאָס מאַל אַ כלה־מיידל (ווי ס'פּאַסט פאַר פּרילינג!), אל־מלאַרתמים! אַ שוואַרצע חופּה. און פּלוצ־לינג אין דער פּינסטערער נאַכט, באַוויזט זיך אַ ליכטיקע זון. די בינע ווערט באַגאַסן מיט זון (טאַקע פּרילינג!) און מ'זאַגט קדיש.

איך מוז זיך מודה זיין, אַז כ'האַב קעגן דעם בר־מינג אין טעאַטער געזינדיקט און וויל ביי אים מחילה בעטן פאַרוואָס כ'האַב נישט געהאַט קיין געדולד צו־צוואַרטן ביז מ'וועט אים ברענגען צו קבורה און בין אין מיטן אַנטלאַפּן. כ'האַב אים אָבער איבערגעלאָזט אין הענט פון גוטע באַהרעבער...

פון דאָרט האָב איך זיך אַריינגעכאַפט צום „בית־דין“ און ווידער עקבערט מען מיר דעם מוח מיט אַזעלכע פּרילינגס־פּראַבלעמען, ווי שוחטים, מנקרים, חלק־אחוריים, גט'ן. און איך זע פאַר זיך: פאַרגלי־ווערטן „סאָלט־ביף“, אַ משגיח וואָס איז בלינד אויף אַן אויג, געלער פאַרמעט, אַ סופּר, וואָס שמעקט טאַבעקע און אַ נאָז, וואָס טריפט און קאַפעט...

די אמת'ע פּרילינגס־ניואַנסן.

בין איך אַוועק איבער די קראַמען זוכן דאָרט אַ שפור פון פּרילינג און ווידער — די אַלט־געבאַקענע „קעיקס“, צוגעלעגענע מצות און טוכלע פּלוימען. בלוזי אין איין „פּובליק־הויז“ האָב איך באַגעגנט אַ נייעס: אין פענסטער צווישן די פּלעשער משקאות איז זיך געשטאַנען אַ גלעזערנע כלי אויסגעגאַסן אין דער פאַרם פון אַ חזיר'ל, און צווישן די אויערן פּונ'ם חזיר'ל איז אַריינגעשטעקט אַ געדרוקט קאַרטעלע מיט דער אויפּשריפט: „כשר־על־פּסח“...

איז עק בלעק־לייאָן־מאַרד האָבן זיך מיינע אויגן אָנגעשלאָגן אַן אַ אידישע שילד, וואָס איז געהאַנגען איבער דער ברייט פּונ'ם גאַנצן געסל, נעמלעך: „היער באַקומט מען פּרישע מילך ווירעקט פון דער קי“.

פרילינגס-פאנטאזיע האָט זיך צושפילט : אַ גרינע לאַנקע, בהמות פרייען זיך אויף דער זון און פרישע וואַרעמע מילך גלייך פון דער קו׳ס אייטער. — וואו איז דאָ ודי קו ? — האָב איך געפרעגט דעם ערשטן בעסטן אידן, וואָס איז מיר אַנטקעגן געקומען ; אַ איד מיט אַ בעזעס-באַרד, וועל-כער איז זיך בנעימות'דיק געגאַנגען פּונ'ם בלעק-לייאַן-יאַרדער „חסידיש-שטיבל“ מיט'ן טלית-זאַק אונטערן אַרעם.

— עטץ מאַינט די בעהאַימע ? — האָט ער מיר מיט אַ מהפך-פּשטא נייגון געענטפערט — טאָ גאַיסט אַראַן אין אַט-אַ-דעם „בשמים-געוועלבל“. דאָס „בשמים-געוועלבל“ האָט געשען מיט כל-ערליי גוטע-ריחות, וואָס האָבן זיך געטראָגן פּון... קנאַבל-וואורשט, זויערע און גערקעס, ואיינגעלייגטע קרויט, „קיפּערס“, הערינג, נאַפט, צינדעאלץ און טערגעשמירט מיט דזשעגעכץ און אַנדערע אַזעלכע מינים פרילינגס-שפּראַצונגען.

איז דאָרט געשטאַנען אַ געלער איד מיט אַ לעפּיש זאַפּראַן-בערדל אין אַ פאַרפעצטן ושפּענצער אַ וואַטאָוען מיט אויסגעפליקטע עלנבויגנס, אין האָט זיך אַשאַפּטיקט מיט פּיש-פּאַנג ; ער האָט געכאַפט... הערינג פּון אַ פּאַס און זיי סאַטירט — מילכיקע און רויגיקע, פעטע און מאַגערע.

— אַ גלאַז מילך פּון דער קו ! — האָב איך מיט אַ פרילינגס-טאַן אויסגערופּן.

און זיין רעכטע הערינג-ראַסלדיקע האַנט האָט אַ פאַרגרינטע גלאַז אַנגענומען, זי אַריינגערוקט אין אַ פאַרסמאָדערטן קיבל און מיר פּון דאָרט אַ גלאַז מילך אַנגעשעפט „דירעקט פּון דער קו“...

אויסגעמאַטערט פּון זיין געיעג נאַכ'ן פרילינג בין איך אַריין אין אַ רעסטאָראַן איבערסאַפּן וואָס האַרץ און דאָ האָב איך דערזען כלומען אויף די טישלעך.

בלומען, בלומען, בלומען ! די פרייד פּון זיין נשמה ! רויזן פרישע, ערשט מיט אַ יאַר צוריק געקויפטע ביי וואַלוואַרטס, אויסגעאַרבעטע פּון... פאַפּיר, גאַר אַן אַנטיק, און ליליען, ווייס-רויטע, אויסגעשטעפטע פּון שמאַטעס... די „בלומען“ וואַלטן אַפּשר געשמעקט אויך, ווען נישט דער קעז-קוכן וואָס איז געלעגן אין שכנות...

האָב איך דאָרט אויפגעגעסן אַ קאַטלעט פּון „שבת-בראשית“, פאַר-טרונקן מיט „דזשינדזשער-ביר“ און זיך באַלד דערנאָך אַריינגעכאַפט אין בעט אַריין. דאָרט, אונטער דער וואַרעמער פּערענע, האָב איך ערשט דערשפּירט אַז דער פרילינג איז דאָ ! נאָר דער האַקטאַר, וואָס האָט מיר דעם דופּק געמאַכט, האָט געזאָגט אַז נישט, אַז ס'איז גאַר די „פּלו“...

צוויי גאסן — צוויי מזלות

האכט זיך, וואָס קען שוין זיין לימבלעכער און גענטער פון צוויי סרי-
דער, קינדער פון איין מאַמען. פונדעסטוועגן טרעפט, אָן איינער איז אַ
רויטער און דער צווייטער אַ שוואַרצער; איינער אַ מוצלח און דער צוויי-
טער אַ לאַ-יוצלה.

און נאָזי אויך מכה צוויי גאָסן — ווייטשעפל און קאַמערשעל רויז.
האכט זיך, צוויי ברידערלעכע גאָסן, צוויי „משה'לעך“, וואָס ביי
גאַרדנערס-קאַרנער“ האָבן זיי זיך די הענט געגעבן און וליפן ביידע
אינאיינעם. פונדעסטוועגן זענען דאָס צוויי פאַרשידענע אינולען, מיט
צוויי פאַרשידענע מזלות.

ווייטשעפל דער בר-מזל און קאַמערשעל רויז דער שלים-מזל!
ווייטשעפל איז די אויפגעקומענע גביר'נטע, די רייכע מומע, די מיט
בריליאַנטן-באַלייגטע, וואָס אַ גאַנצן טאַג ברענט ביי איר די „לעקטרע“.
— זאַל ברענען! — זאַגט זי — וואָס, איך קען נישט „דערפאַדערן“?
און קאַמערשעל רויז איז די אַרימע קרובה, וואָס זיצט אַ גאַנצן טאַג
אין דער דלות'דיקער „שאַפקע“ און קוקט די אויגן אויס אויף עפעס אַ
קונה.

ווייטשעפל לעבט זיך גאַנץ ברייטלעך. וואָס פעלט איר יעדן? אויף
אירע טראַטואַרן ליגן זיך צוליגט די שענסטע „סינעמאַס“, די בעסטע
אידישע רעסטאָראַנען, די „אַרט-גאַלעריע“, די „לייברערי“, דער אידישער
„לעזע-צימער“, די רעהאַקציע פון די „צייט“, דער „האַספיטאַל“, די „אַב-
דערגראַונד“ סטאַציעס און די סאַמעראַדנע „ליין“.

און קאַמערשעל רויז וואָס פאַרמאַגט? — אַחוץ אויף „העסל
סטריט-מאַרקעט“, וואָס דערמאַנט דיר אין דער וואַרשאַווער סמאַטשע
גאַס, קענסטו אויף גאַרנישט אַנווייזן.

אין ווייטשעפל האָבן די סוחרים שוין פון לאַנג אויסגעהאַקט זיי
שויבן פון זייערע געשעפטן און נייע, מאַדערנע שווי-פענסטער אַריינגע-
שטעלט. פון די אויבערשטע שטאַקן, אין וועלכע זיי האָבן יאָרן לאַנג גע-
וואוינט, האָבן זיי זיך אַרויסגעקליבן. „סטאַק-רום“ אָדער „פעקטאָריס“
האָבן זיי פון זיי געמאַכט.

און ס'קומט די צייט צו שליסן דאָס געשעפט, לאָזט דער ווייטשעפלער סוחר אַראָפּ די לאָדן און פאַרט זיך אַהיים. ווער מיט זיין „קאַר“ און ווער מיט זיין „סיוען-טיקעט“ קיין קילבורן, העמפסטעד, גאַלדערס גרין, און אפילו צום ים.

און דער קרעמער אין קאַמערשוועל רויזד, און ער פאַררייגלט די „שאַפּ-קע“ זיינע מיטן „אייזן“, קריכט ער אַרויף אין דער הויך, אין זיין „באַ-גרעבעניש“, און צווישן דעם הויז פון אַ האַלבן טויז קדישים לעד, מאַכט ער דעם חשבון פון דעם טאַג'ס פּדיון.

אין ווייטשעפל, דער ציילט די געשיכטע, זענען אַמאָל געווען „גראַסערי-און-לעמאַניד-שאַפּקעלעך“. אַט-אַ-דאָ — ווייזט מען דיר אַן מיט'ן פינגער — איז אַמאָל געשטאַנען אַ „סוויטס-שאַפּ“ מיט אַ פענס-טערל אַ קליינס, אַ באַדריפעטס, פון פּליגן באַפּינטלט. היינט איז דאָרט אַן ערשט-קלאַסיג „וועסט-ענדער“ קליידער-געשעפט.

אין קאַמערשוועל רויזד געפינסטו נאָך „גראַסערי-שאַפּקעלעך“ וואו „מ'נעמט אויפ'ן ביכל“ אָדער מ'פאַרשרייבט אויף אַ „בעג“ און סוף וואָך, און דער מאַן ברענגט אַהיים די „וויקוזשעס“, גיט מען עפעס „אויפ'ן אַקאוּנט“ אָדער מען „סעטלט“ אין גאַנצן.

און ס'קומט דער ליבער זומער עפנט די זעלביקע „גראַסערי-שאַפּ“ אַ שטיקל פענסטער, ושטעלט פון דרויסן אַרויס אַ שמאַל טישל מיט אַ „סאַ-דע-פּאָונטיין“ און לייזט פאַר „קאַלד-דרינקס“, בעת קליינע קינדער קויפן פאַר אַ „פאַרדינג סוויטס“.

די זאַמל'ע מסחרים!

און אין די שווערע, דושנע זומער-נעכט וואָרפן די קאַמערשוועל-רוידיקע אַראָפּ פון זיך די רעקלעך מיט די וועסטלעך מיט די צעוויקטע קעלנער און זעצן זיך אויס מיט זייערע פּלונית'טעס אויף בענקלעך אין גאַס און „כאַפן לופט“.

ס'דערמאַנט דיר אין דער היים, אין דאָס קליינע שטעטל דיינס.

אַמאָל האָט ווייטשעפל אויך אַזוי געטון. היינט אָבער כאַפן די ווייטשעפלער לופט העט-העט אין עדזשווער.

דער ווייטשעפלער האַלט, און ער איז גרויס-שטאַטיק, ציווילי-זירט, מאָדערן, בעת דער קאַמערשוועל-רוידיקער איז קליינשטעטלדיק, אַלטמאַדיש, צוריקגעשטאַנען.

און דער קאַמערשוועל-רוידיקער ווייסט עס. אַזוי זאַגט דער וויי-טשעפלער. ער דער ציילט, און אַ קאַמערשוועל-רוידיקער וואָרף אַרבערגיין קיין ווייטשעפל, ראַזירט ער זיך פריער אַפּ און פּוצט זיך שבת'דיק אויס.

ווייל ער ווייסט, אז אין ווייטשעפל קען מען זיך נישט באווייזן אין דעם קאמערשעל-רוידיקן הילוך.

און וואו מ'שפילט אידיש-טעאטער אין „גרענד-פאליי“ אָדער אין „אָדלער-האַל“, פילט זיך דער קאמערשעל-רוידיקער ווי ביי זיך אין דער היים. ער קומט אין זיינן טעאטער און אַ קאַלנער, דאָס העמד אָפּן, עמד! — און מיט עטלעכע פונט וועלשענע ניס, וואָס ער צעקנאַקט מיט די שיד דוקא דעמאָלט ווען ס'האַלט ביי די „דראַ-מאַטישסטע מאַמענטן“. אָבער און דער זעלבער קאמערשעל-רוידיקער פלעגט קומען אין „פאָויליאַן-טעאטער“, איז ער געווען יום-טובֿ'דיק אויסגעפוצט און האָט שוין נישט געקנאַקט קיין וועלשענע ניס נאָר... „מאַנקי-נאַטס“, דאָס נאַציאָנאַלע טעאטער-מאַכל.

דער קאמערשעל-רוידיקער ווייסט ווי זיך צו האַלטן אין ווייטשעפל.

דערפאר, און אַ קאמערשעל-רוידיקער איז זיך משדך מיט אַ וויי-טשעפּלער, ווערט אַ גאַנצער וואָך. מאַיז אים, דעם קאמערשעל-רוידיקן, מקנא:

„איי-איי-איי! גענומען אַ ווייטשעפּלער! מסתמא האָט עס גענוג געלט געקאַסט! וואָס-זשע, בחינם?“

ווייטשעפּל האָט מזל!

אָבער און קאמערשעל רויך האָט נישט קיין מזל, האָט זי אָבער מערער אידישקייט פון ווייטשעפּל, און פרוּמקייט — אדחאי!

קאמערשעל רויך איז אָנגעפיקעוועט מיט שולען און שולכעלעך. און קאמערשעל רויך גיט אַ דאווען אָדער אַ לערן, גיט עס אַ רוהער אין אַלע זיבן הימלען!

— פון קלויסטערס האָבן מיר שולען געמאַכט — דערציילן די קאָ-מערשעל-רוידיקע מיט שטאַלץ — און די מיסיאָנערן האָבן מיר אין גאַנצן פאַרטריבן. איין ברעקל מיסיאָנער האָט זיך ביי אונז אַרומגעוואַלגערט, אַ רעשטל פון די עשר-מכות, וואָס האָט אַלע וואָך געהאַלטן דרשות אין קאַרבנער-סידינסטריט, האָבן מיר אים אויך משלח געווען. נישטאָ ביי אונז קיין מיסיאָנערן! אין ווייטשעפּל אָבער זענען זיי פאַרבליבן צוזאַמען מיט זייערע „דרשות ליתודים“.

הערן דאָס די ווייטשעפּלער, זאָגן זיי:

— ראשית, איז ביי אונז פאַראַן איין שול, די „מחזיקי-הדת“, איז זי שקול כנגד אַלע אייערע שולען. השנית, האָט איר דאָך חוץ די מיסיאָ-נערן-טרייבעריי גאַרבישט ביי זיך געשאַפן. טענה'ן די קאמערשעל-רוידיקע:

— און דער „קונסט־טעמפל“ וואו איז געשאפן געווארן אויב נישט
ביי אונז אין קאמערשעל רויד?

ענטפערן די ווייטשעפלער:

— אַ שענעם תכלית האָט איר פֿון „טעמפל“ געמאַכט!

און אַט אַזוי אַמפּערט מען זיך און מ'דערלאַנגט זיך ווי ס'קער צו
זיין „אין די עתודים“.

אַ רחמנות נעבעך אויף קאמערשעל רויד. זי האָט קיין מזל נישט.
ווען איר וואָלט געווען בכח וואָלט איר אַוועק צו די אַכצן „גוטע־
אידן“ וואָס געפינען זיך אין „לאַנדאָן. כ'וואָלט אַוועקגעלייגט אַכצן קוויט־
לעך מיט אַכצן פֿריונות, אַז זיי די „גוטע־אידן“, זאָלן גאָט בעטן אַז
קאמערשעל רויד זאָל אויפגעריכט ווערן און אַז איר מזל זאָל נעמען
שיינען און אַז זי זאָל האָבן אַזאַ מערכה ווי ווייטשעפל.

דער „ווייטשעפלער עקספרעס“

ווער קען נישט דעם „ווייטשעפלער עקספרעס“? ווער איז דען מיט אים נישט געפארן?

דאכט זיך, וואו ס'איז נישטאָ קיין איד אין לאַנדאָן וואָס האָט נישט זוכה געווען זיך צו העצקן מיטן „ווייטשעפלער עקספרעס“. אויב אַזעלכער איז יאָ דאָ, זאל ער מיר זיין בילד צושיקן, און איך וועל עס אַרייַן־שטעלן אין דעם קוריאַזיטעטן־מחזעאום.

דער „ווייטשעפלער עקספרעס“, הגם ער האָט נאָך נישט כאַנקראָ־טירט, האָט אויך אַ צווייטן נאָמען: „רושלים/ער טראַמוויי“ אָדער אויף ענגליש: „דהי וחשערוחאלעם קאר“.

אמת, וואו אויף דער וועג פון דער דאָזיקער „קאר“ איז נישט אָנגע־שריבן, נישט „ווייטשעפלער עקספרעס“ און נישט „חושערוחאלעם קאר“. ס'שטייט בלויז אַ נומער: „647“. אָבער אַלע ווייסן אַז דאָס איז דער „ווייטשעפלער עקספרעס“, און אויב אימיצער ווייסט עס נישט, זאָרגט שוין דער קאַנדוקטאָר דערפאַר, אַז מ'זאל עס טאַקע וויסן און בקול־רם שרייט ער אויס:

„ווייטשעפל עקספרעס ו!“

און קיינער שמייכלט נישט. קיינער פראַטעסטירט נישט. ווייל ס'איז דאָך טאַקע דער „ווייטשעפלער עקספרעס“. בלויז על־פּי־טעות שטייט דאָרט דער נומער „647“.

דער „ווייטשעפלער עקספרעס“ לויפט פון סטעמפּאָרד־היל ביז צו די לאַנדאָן דאָקס, דורכשניידענדיק דעם אינגעווייז פון אונזערע געדיכט באַפעלקערטע אידישע קיבוצים פון סטאַק ניואינגטאָן, דאָלסטאָן, קאַ־מערשל סטריט און לעמאַן סטריט.

דער „ווייטשעפלער עקספרעס“ איז פול מיט פּאַסאַזשירן. דאָכט זיך אַז קיין „קאר“ האָט נישט אָנאָ וועג ווי די דאָזיקע „קאר“. ס'איז דאָס בעסטע געשעפט, זאָגן אידן, מ'צאלט „קעש“ און נישט מיט קיין „בילס“. אַ פּדיון — הלואי אויף יעדן „שאַפֿ־קיפּער“ געזאָגט געוואָרן. מ'שטופט זיך צום „ווייטשעפלער עקספרעס“ ווי צו אַ „גוטן־אידן“.

ווער זענען עס זיינע „קאַסטומערס“? אויב איר ווילט עס וויסן, טאָ זייט איך מטריח און גייט אַריין (ניין! שטופט איך אַריין!) פאַרנאַכט־צו אינ'ם „ווייטשעפלער עקספרעס“ און גיט אַזוי זיך אַ ברום אַרויס

מיט אַ מנתה־ניגון: „אשרי יושבי ביתך“ און איר וועט זען אַז דער גאַנצער עקספרעס“ וועט זיך נעמען שאַקלען און מיט אייך מיטדאָווענן. אַלע, אַלע, אַחוץ דעם קאַנדוקטאָר און אפשר אַמאָל וער אויך. נישט ווײַל ער איז אַ איד נאָר מחמת רגילות...

דער װײַטשעפּלער עקספרעס“ איז נישט בלויז אַ אידישער אַמניבוס, נאָר — אַ גאַנץ אידיש שטעטל. מיט איין „קאָזע“ באַגעגנט איר דאָרט דעם רב, דעם שוחט, דעם חזן, דעם גסאי, דעם מלמד און די בעלי־בתיים פּוּת'ס שטעטל.

און אַלע מאַנסבילן עוסק'ן זיך אין עפעס:

זיצט אַ איד און איז פאַרטיפּט אין אַ ספר'ל; אַ מדרש'ל האַלט ער אין האַנט און לערנט בלחש. אַ צווייטער קוקט אַריין אין אַ צווייט ספר'ל און מורמלט עפעס מיט די ליפּן. באַפּסטו אַ קוק, דערזעסטו אַז וער זאָגט איצט דעם „יום־תהלים“ זינעם. אַ דריטער איז ראשו־ורחבו אַריין־געטון אין אַ אידיש בוך און שמיכלט צו זיך אין בעהדל אַריין, שלום־עליכס'ן לייענט ער.

און כמעט אַלע לייענען אַ אידישע צייטונג. איינער דעם „פּראָגנט־פּיידזש“, אַ צווייטער דעם ראַמאַן אויף דער לעצטער זייט. דאָכט זיך, אַז דער גויאישער קאַנדוקטאָר קען אויך אידיש, ווײַל אויך ער רוקט אַריין דעם קאַפּ אין אַ אידישער צייטונג און פּרעגט דעם לעזער:

— ווהאַט'ס דהער טיפּ פאַר דהי פּערסט דעיס? *

גיין! דער װײַטשעפּלער עקספרעס“ איז נישט קיין אַמניבוס, נאָר אַ וויסנשאַפּטלעכע אינסטיטוציע, אַ װײַטשעפּלער „ייוואָ“.

און די אידענעס וואָס טוען? ליידיק זיצן זיי נישט. איינע שטרקט אַ זאַק, אַ צווייטע, וועלכע ווײַל פאַר אַלעמען ווייזן וואָס פאַר אַ געטריי ווייב זי איז, זיצט און נייט צו קנעפּלעך צום מאַגיס פּלחהערן... און די וואָס טוען גאַרנישט טוען אויך עפעס: זיי זיצן און באַרעדן די שכנים זייערע אָדער דערציילן די צרות וואָס זיי האָבן אויסצושטיין פון שוועגע־ריבס, קינדער און אפילו פון די טייערע „געשפּאַנען“.

בכלל, איז אויפ'ן װײַטשעפּלער עקספרעס“ לעבעדיק און פּריילעך. מיין לאַנדסמאַן ירוחם זאָגט, אַז ער האָט טויזנט מאַל מער הנאה צו פאַרן מיט'ן װײַטשעפּלער עקספרעס“ ווי מיט אַ „ראַלס־ראַיס“. הגם, מיט אַ „ראַלס־ראַיס“ איז ער נאָך נישט געפאַרן, נאָר ער איז זיך משער אַז ס'דאַרף זיין אַ גרויס אַפּקומעניש צו זיצן איינער אַליין אַ פאַרשטיקטער אין אַ „ראַלס־ראַיס“ און נישט האָבן מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן. מיטן דאָך פאַר אומעטיקייט, שונאי־ציון, פון זינען אַראָפּ.

* „וואָס־אַראַ פּערד, שרייבט מען דאָ, וועט געווינען דעם ערשטן פּערד־געיעג?“

וְאֶתְדַעַרְשׁ אִיזוּ אָבֵעֵר אִין „ווייטשעפּלער עקספרעס“. דאָרט פּאַרט איר
 בציכור, מיט נאָך עטלעכע מנינים אידן און איר פּילט אייך ווי אין אַ היי-
 מישער באַד; דער דערציאָלט אַ מעשה'לע, דער אַ וויץ, דערזוויל קריכט
 אייך עפעס אַ פּרעמד קינד אַרויף אויף די קני און שולעפט אייך אַראָפּ די
 בריילן, בעת פון אונטן נעמט אייך אַ צווייט קינד אַראָפּ דעם קאַפּעלוש,
 פּאַטשט אייך אין דער פּאַטילניצע און זאָגט: „אַנקל, גיור מי עי פעני!“
 אויב נישט, סטראַשעט ער אַרויסצואוואַרפן דעם קאַפּעלוש דורכ'ן פענס-
 טער. אָדער מיט אַמאַל פּילט איר, אַז עפעס קאַפעט אייך אַריין אין האַלדז
 אַריין. פּונדאָנען קאַפעט עס? קיין רעגן גייט נישט און דער דאָך פון
 דער „קאַר“ איז חלילה נישט געלעכערט. ס'קאַפעט אָבער פּאַרט מיט
 עפעס אַזוינס וואָס ס'פּילט זיך געזאַלצן. ערשט, איר כאַפּט זיך, אַז אַ
 אידענע פּירט אַ צושניטענעם הערינג מיט ראַסל איינגעפאַקט אין אַ
 פיין פעקעלע, אָבער דאָס פעקעלע האַלט זי מיט דער האַנט אויפ'ן „קאַר-
 סטורעפּ“; האַט זיך דאָס פעקעלע אַ קאַפּעטשקעלע צועפנט און אייער
 נאַקעטער רוקן האַט פּאַרווכט דעם טעם פון אַ ביסל הערינג-ראַסל...
 הכלל, ס'איז דער אמת'ער אידישער תענוג צו פאַרן מיט'ן
 „ווייטשעפּלער עקספרעס“, בפרט נאָך דאָנערשטיק, ווען דאָס גאַנצע
 „שטעטל“ לאַזט זיך אַראָפּ אין „שטאַט“ אַריין צום גרויסן קאַריד — צו
 דער „ליין“, איינצוקויפן אויף שבת. ס'פאַרן דעמאַלט „בעגס“, קאַשעקעס,
 שטעמאַזאָנעס און דער עיקר — וויבער. אַ וועלט/מיט וויבער.
 באַלד ווי דער „ווייטשעפּלער עקספרעס“ רירט זיך נאָר אַרויס פון
 סטעמפּאַרד-היל, הויבט זיך אָן זיין קליענטור. דאָרט אין סטעמפּאַרד-היל
 שפּאַנען אויף אים אַרויף „ליידים“ מיט פוטערנע מאַנטלען און פיינע
 „העטס“. אַנקומענדיק קיין סטאַק-ניואַינגטאָן קריכט אויף דער „קאַר“
 אַרויף שוין נישט קיין „ליידים“, נאָר סתם פרויען אַנגעטון אין נישט קיין
 גאַנצענע פוטער-מאַנטלען, זוי די „ליידים“ פון סטעמפּאַרד-היל, נאָר —
 וואַלענע מאַנטלען מיט פוטערנע קעלנערלעך. אין דאָלסטאָן שלעפּן זיך
 שוין אויף דער „קאַר“ אַרויף, נישט קיין „ליידים“ און נישט קיין פרויען,
 נאָר פשוט'ע אידענעס מיט איינפאַכע מאַנטלען, אַז אַ ברעקל פוטער אָדער
 מיט אַן אַפּגעשאַסן קעלנערל פון עפעס אַ מין חיה, ענלעך צו אַן אַפּ-
 געצוואַנגענער קאַץ. אין שאַרדיטש קומט שוין קיינער נישט אַרויף, ווייל
 אויב אימיצער דארף פון האַרט זיין אין די „ליין“ אָדער אין ווייטשעפּל,
 איז אַ שאַד אַ פעני. מ'קען פאַרן מיט'ן נומער 2 — מיט די רגלים...
 צוריקוועגס זענען שוין די אַלע וויבער, אי די סטעמפּאַרד-הילער
 „ליידים“, אי די סטאַק-ניואַינגטאָנער פרויען און אי די דאָלסטאָנער אי-
 דענעס אַנגעפאַקט מיט סל'טוב, בעיקר מיט פיש אויף שבת.
 ווילט איר טרעפן וואהין די וויבער פאַרן, קוקט נישט אויף

זייער „הילוך“, גאר ווארפט אן אויג אויף די געשוואלענע „בעגס“ וואס זיי פירן. די סימנים זענען אַזעלכע :

קוקט פון א „בעג“ ארויס אַ פיינער פעטער קארפ, אַ מלאַנציקער זיי אַנגעצויגן אין אַ זיידענער קאַפּאַטע און ווינקט מיט אַן אויג — פאַרט ער קיין סטעמפּאַרד-היל. קוקט אַרויס אַ לעשטש אַן אויסגעמאַגערטער וואָס איז חצי-גע'פּאַרט — פאַרט ער קיין סטאַק-ניואוינגטאָן. קוקט אַבער אַרויס אַן אויסגעצערט בלאָס „העדעקל“ מיט פאַרמאַכטע אויגעלעך — זייט זיכער, אַז ער פאַרט קיין דאָלסטאָן.

וואָס „העדעקל“, זאָלט איר וויסן, איז נישט קיין בן-יחיד'ל, ס'איז בלויז דער פאַרשטייער, דער העלעטאָט, פון אַ נאַנצער „לאָט“, פון אַ מציאָה, וואָס מ'האַט מיט צרות קוים אויסגעהונגען.

ירוחם זאָגט דערביי אַרויס צוויי געניאַלע געהאַנקן :

ראשית, אַז קורצזיכטיקע האַרפּן זיך נישט אַנטון די ברייל כּדי אַ קוק צו טון אויפ'ן „העדעקל“, זיי וועלן עס שוין פונדערווייטנס דער-שפירן... אַזאַ „העדעקל“ איז געראָטן אין זיין ראַשע-גיטלין, ס'לאָזט זיך הערן...

צווייטנס, האָלט ער, אַז ס'איז גאַר קיין ראיה נישט, אַז די „העדעקל“ לעך“ פאַרן קיין דאָלסטאָן. ס'איז היינט אַ פאַרקערטע וועלט. ס'קען גרייילעך זיין, אַז זיי פאַרן גאַר קיין סטעמפּאַרד-היל. ווייל אַלע „העדעקל“ לעך“ רוקן זיך היינט קיין סטעמפּאַרד-היל, און די מ'כלומר'שטע פעטע קאַרפּן זענען גאַר אינגאַנצן קיין קאַרפּן נישט. זיי מאַכן בלויז דעם אַנ-שטעל פון קאַרפּן, אַבער אין אמת'ן זענען זיי פאַרשטעלטע הערינג — אַ בלאַף.

מילא, אפשר איז ער גערעסט.

* * *

און אַזוי פירט דער „ווייטשעפלער עקספרעס“ דאָס „שטעטל“ אין „שטאַט“ אַריין אַהין און צוריק, און דעם גאַנצן וועג ווימלט און שווימלט ער מיט אידיש לעבן.

בלויז איין ושטיקל וועג פאַלט דער „ווייטשעפלער עקספרעס“ אַריין אין אַ מרה-זשורה, בעת ער קומט אַן פון סטעמפּאַרד-היל און שטעלט זיך אַפּ ביים עק ווייטשעפל-אַלדגייט ; דעמאָלט גיט זיך די „קאַר“ אינגאַנצן אַ ליידיק אויס און זי פאַרט אַזעלעק עלנט, פאַר'תום'ט, אַן אַן איינ-ציקן פאַסאָזשיר צו די „דאָקס“.

דעם קאַנדיקטאָר ווערט אַזוי קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצן, אַז ער נעמט אַזש געניצן.

דאס מזל פון אן אמניבוס

א מענטש איז געגליכן צו אן אמניבוס : אן אמניבוס לויפט און פליט — א מענטש אויך אַזוי. אן אמניבוס שטעלט זיך אָפּ און אַ מענטש שטעלט זיך אַמאָל אויך אָפּ. אַ מענטש האָט אַ ברודער און אַן אמניבוס האָט אויך אַ ברודער-אמניבוס ; און אַזוי ווי איין ברודער קען זיין אַ „דבר-אחר“ און דער צווייטער אַ כשר'ע בהמה, איינער רייך ווי קורח און דער צווייטער אַ דלפן-שבהלפנים, אַזוי קען אויך זיין צווישן צוויי ברידער-אמניבוסן.

* * *

שטייען זיך צוקאָפּנס פון סטעמפּאָחד-היל צוויי אמניבוסן. צוויי לייבלעכע ברידער-אמניבוסן, וואָס קומען פון איין מאַמע'ס טראַכט. ביידע האָבן איין פנים, איין שניט. נישט מער, וואָס איינער איז עלטער פון צווייטן מיט גאַנצע זעקס... נומערן ; ביי איינעם איז אויפ'ן שטערן אַ געשריבן „647“ און ביים צווייטן „653“. אָבער די מערכות זייערע זענען גאַנץ פאַרשידן. איינער איז אַ בר-מזל און דער צווייטער אַ שלים-מזל. איינעם האָט אָפּגעגליקט און דעם צווייטן, לאַ-עליכם, נישט.

פּערציק טעג איידער דער „647'ער“ איז געבוירן געוואָרן, איז שוין דאָרט אויבן געווען אַנגעצייכנט : „מיט קבצנים וועסטו דעם לעבן דיינעם פאַרברענגען און אַ קבצן וועסטו פאַרבלייבן כל-ימי-חיך !“ — און אַזוי איז עס טאַקע פאַרבליבן.

אַרום זיבן אין דער פרי איז ער שוין באַלאַגערט פון די ב א ו ו א ו ס ט ז י נ י ק ע קבצנים, די אַרבעטער וואָס שטראַמען אַרויס מאַסנווייז פון די סטאַק-ניואיטאָנער אַרבעטער-וואוינונגען — די „בלאַקס“ — אין זייער האַרעפאַשנעם הילוך ; די „קעפקעלעך“ אויף די קעפּ, די שוואַרצע טיכלעך אויף די העלדזער, די אונטערגעבונדענע קאַר-טענע הויזן און מיט די פּאַדקאָוועס-באַשלאַגענע שיד. דאָס לאָזן זיי זיך איצט, מיט זייערע „מיטאָגן“ איינגעוויקלט אין רוטע פּאַטשיילקעס, צו דער אַרבעט.

שפּעטער, אַז דער זיגער שלאָגט 10 און ס'הויבן זיך אָן די „טאַפעני-פּערס“, יאָוועט זיך די צווייטע קאַטעגאָריע — ודי ווייבער פון די סטעמ-פאַרד-הילער קבצנישע גבירים, וואָס פאַרן אין דער „ליין“ אַריין כאַפּן מצויאות. אָדער ס'לאָזן זיך אין וועג אַריין די סטאַק-ניואיטאָנער „גראַ-סערי-שאַפּ-קיפּערס“. זיי פאַרן עס אין דער איסט-ענד אַריין, כדי דאָרט

צו דערמאָפּן אויף קרעדיט אַ ביסל „סטאַק“. אָדער ס'פּאַרן סתּם סטאַק-
ניואַינגטאָנער באַלעבאָטיס, וואָס זוכן פרנסה אין דער איסט-ענד. זיי לאָזן
זיך וואַרפּן אין דאָלסטאָן, בעטמאָל-גריין, ספּיטאָלפּילדס-מאַרקעט, ווענט-
וואַרט-סטריט, לעמאָן-סטריט — אַלץ די סאַמע „גביר'ישע" ישובים.

דער „647'ער", ס'זאָל אים לגנאי נישט זיין, איז — ווי מ'האַט אים
אין הימל אָטגעשריבן — אַ קבצן, אַ פענטאַק, וואָס האָט צו טון מיט בלוין
פענטאַקעס. לייזן, לייזט ער, האָכט זיך, גאָר נישקושה'דיק, אָבער בלוין
פענעס. ס'זאָן אַן עסק מיט קבצני'ישע גראַנס. נישט אינמאָל אין טאַג
לויפט דער קאַנדוקטאָר אַרום איבער דער „קאַר" מיט צען שילינג אין
דער האַנט צו צווייטן, נאָר קיינער פאַרמאָגט נישט אַזאַ פּוטיקא. און אַז
גאָט העלפט אַז אימיצער זאָגט, אַז ער האָט, און ער ליידיקט אויס דאָס
גאַנצע ביסל מינץ פּון אַלע קעשענעס — איז ערשט קיין פּולע צען שיל-
לינג נישטאַ...

און ס'טרעפט, אַז בעת דער „647'ער", אַ פּול-געפּאַקטער, אַן ענגער,
לויפט קיין סטעמפּאַרד-היל, קוועטשט זיך ביי קאַמערשל-סטריט אַריין
אַ איד מיט אַ קאַשעק בייגל, ריכטיקער געזאַגט: מ'קוועטשט אים אַהין
אַריין — און דער קאַשעק האָט יעדן אונטער די זייטן.

שרייט דער קאַנדוקטאָר צום קאַשעק-איד: „פּאַס אַלאַנג דזי קאַר!"
מאָכט דער קאַשעק-איד טאָן אַ שפּאַן. וואָס מער דער קאַנדוקטאָר שרייט,
אַלץ ווייטער און ווייטער רוקט זיך דער איד מיט'ן קאַשעק. אָבער קיין
לייכטע זאָך איז עס נישט. ס'איז גממש קריעת-ים-סוף, אַז די „קאַר" איז
אַנגעקומען אין סטעמפּאַרד-היל, איז ערשט דער קאַשעק-איד, רוקנדיק
זיך, צוגעקומען צום אויבן-אַן פּון דער „קאַר"... און העמאַלט, בעת די
גאַנצע „קאַר" גיט זיך אַ ליידיק אויס, האָט דער קאַנדוקטאָר דעם קאַ-
שעק-איד אויפּמערקזאַם געמאַכט, אַז ער האָט נאָך נישט באַצאַלט זיינע
„פּענס".

— „פּענס"? — האָט געפרעגט דער קאַשעק-איד אַ פּאַר'זיחהש'טער
— פּאַרוואָס עפעס קומט אייך „פּענס"? איד בין דען געפּאַרן? כ'בין
דאָך ססדר אין דער „קאַר" געגאַנגען-צורפּוס!
אַזעלכע „קליענטן" פּאַרמאַגט ער, דער „647'ער".

* * *

נאָר אַן אַנהערן מזל האָט דער ברוח'ער זינער, דער „653'ער". אים
איז מששת-ימי-בראשית אַנגעצייכנט געוואָרן אויסצולעבן זיך צווישן
גבירים און אַליין האָבן אַ פּנים פּון אַ גביר.
ראשית, דער י ח ו ס ווינער: קומען קומט ער פּון „אַפּ-וועסט",
פּון טאַטענבאָם-קאַרט-רויד. אויפ'ן וועג פּאַרט ער זיך אַוורד די אַמאָ-
ליקע אַריסטאָקראַטישע קוואַרטאַלן ווי יוסטאַן רויד, קעמדן רויד, סעווען-

סיסטערס רויק, מענאר-הויז, אמהורסט-פארק — אלץ געהויבענע גאסן. לויט די נעמען זייערע דערקענט מען שוין, אז דאס זענען נישט אבי-ווער. דערפאר, גייט ער איבער די אלע גאסן אזוי פאראלי און געלאסן, מעשה גביר. באזונדערס גייט ער שטיל און זאכט אין דער פרי אין אמ-הורסט פארק, כדי ער זאל חלילה נישט אויפוועקן די גבירישע בא-לעבאסטעס, די „ליידים“, וואס קריכן ערשט ארויס ארום עלף אויגע-ער אין גאס. ער גלייטשט זיך דארט, אין אמהורסט-פארק, ווי די העדער וואלטן געווען אונטערגעשמירט מיט בוימל. ער הויבט ערשט אן צו פליען, ווען ער פארט אריבער די אמהורסט-פארקער גרעניץ. דארט, אין די קבצנישע גאסן, וועלכע פירן קיין ווייטשעפל, נעמט ער לויפן משוגענערווייז, גלייך ווי ער האט דא מי-יודע וואס אפגעטון.

יא, ער פליט אויך שנעל אדורך אמהורסט-פארק פארנאכט-צו, ארום זעקס אזויגער, ווען ער לויפט מיט אן אימפעט אהיים ברענגען די גבירישע מאנסבילן צום „דינער“. ווייל דארט, אין אמהורסט-פארק, עסט מען „דינער“, נישט ווי די קבצנים, איינס אזויגער בייטאג, נאר זיבן אזוי-גער אין אונט.

היינט, האט ער, דער „653/ער“, יחוס-עצמו. ער איז אליין אויך נישט קיין שיעפ-זויבעלע. די „סיטס“ זיינע זענען ברייטע, וויכע, אויסגעבעטע און נישט אזעלכע אויסגעריבענע ווי ביים „647/ער“. די אגלענס זענען מיט נקל באליינט. ביים „647/ער“ זענען די אגלענס אויך פון ניקל, אבער דארט זענען זיי פארשולומפערט, בעת דא בלישצן זיי. בכלל, איז דא פיל ריינער. דער „653/ער“ איז א צוכט, ס'בלאנקט פון אים. ער איז, דאכט זיך, א ברהער פונ'ם „647/ער“, אבער ער איז פארט אן אַנדערער. דער „647/ער“, זאל ער מיר מוחל זיין, איז א ברוד, א מושב; תמיד איינ-גערסט, פארדריפעט, ובעת פון אים, פונ'ם „653/ער“, שמעקט. דאס גביר'ישקייט שיינט פון אים ממש אראפ.

ומזמת ודעם חבר'ן זיך מיט'ן „653/ער“ בלויז שיינע אידן. איר בא-גענט דארט בייטאג א גאליציאנער משולח מיט א סאמעטענעס קאפעלוש אויפ'ן קאפ און מיט א לעהערנער טעקע אונטער'ן ארעם, ווי א מיניס-טער. דאס פארט ער צו די גבירים אין אמהורסט-פארק און סטעמפארד-היל, צוזאמענצונעמען פאר א חבר-נחוץ — אויפצושטעלן א נייע ישיבה און אינאיינעם חתונה מאכן א טאכטער, א בוגרת...

צוזאמען מיט דעם גאליציאנער פארט אויך א ליטוואק מיט אן אלטן פארשמאלצעוועטן הארטן קאפעלוש, וואס ער האט אויפ'ן קאפ ארויפ-געזעצט בעת ער איז אנגעקומען אין לאַנדאָן — מיט דרייסיק יאר צוריק. דער קאפעלוש איז ווי מיט'ן קאפ צוזאמענגעוואקסן, ווי פון איין שטיק. דאס פנים זיינס — א שווארצער רעטעד! און ס'איז קיין וואונדער נישט.

ווייל אַז מ'עסט דרייסיק יאָר נאַכאַנאַנד רעטעך מיט זאַלץ, האָט מען טאַקע אַזאַ פנים און אַזאַ ריח... און, מי-לנו-גדול, ווי אַ ליטוואַק אין „רעטעך-רייבן“?

אַט דער דאָזיקער פּאַסאַזשיר פּאַרט עס צו באַזאָרגן די אַמהורסט-פּאַרקער און סטעמפּאַרד-הילער גבירים מיט אידישקייט. ער פירט מיט זיך אַ גאַנצן פּאַק רומל — סידורים-לעך, תּפּילין, מזוּזות, טלית-קטנ׳ס, לוחות און שיר-המעלות. דערווייל זיצט ער נישט ליידיק, ער מאַכט-אין ציצית אין אַן „ארבע-כּנפות-ל“.

און ס'פּאַרן אידן מיט אידענעס מיט פּעק סחורות: בעטגעוואַנט, פּרויען-רוּעש, טישטוכער, האַנטוכער, פּאַרהאַנגען און אַנדערע שמאַכניעס, וואָס מ'פירט פּאַר די אַמהורסט-פּאַרקער און סטעמפּאַרד-הילער „ליי-דיס“. זיי, די גבירצטעס, זענען פּויל אַליין גיין איינקויפּן די אַלע שטוב-זאַכן. טוט עס פּאַר זיי אַ „טרעוולער“ אָדער אַ „טרעוולערקע“. אַחוץ דעם, האָרף מען די „טרעוולערס“ נישט צאָלן קיין מזומן. מ'קען עס אַלץ אויסצאָלן, צאָלן זיי טאַקע בזוין אַלף-הוששי אַריין.

איר באַגעגנט איר עלטערע אויסגעפּוצטע ווייבער, וואָס פּאַרן פון ווייטשעפּל קיין אַמהורסט-פּאַרק אַזער סטעמפּאַרד-היל אויף פּרישע לופּט. עלעהיי, ס'איז אַ „סי-סאַיד“... דאָס פּאַרן מאַמעס צו זייערע אויסגעגעבענע קינדער, כדי זיך דאָרט אַ ביסל צו פּאַרזאָוען, פּאַריכטן דאָס געוואַנט. פּאַרן זיי מיט זייערע אַנגעפּאַקעוועטע קלומקלעך און טשע-מאַדאַנעס, גלייך ווי זיי וואַלטן געפּאַרן צום ים. קענטיק, אַז די לופּט אין אַמהורסט-פּאַרק באַקומט זיי. דאָס דערקענט מען אין די צופּלאַמטע פנים-ער פון די, וואָס פּאַרן שוין מיטן באַגאַזש צוריק. ירוחם זאָגט יאַקבי, אַז דאָס צופּלאַמטקייט איז נישט תּמיד אַן סימן פון פּרישער לופּט. ס'קען גריילעך זיין, אַז אַ שוויגער האָט זיך מיט אַ שוור צופּלאַסקעט... און מ'שמועסט אַ גביר'ישער אַמניבוטס, איז דאָך נישט שייך.

* * *

צוויי ברידער-אַמניבוטסן שטייען ביים קאַפּ פון סטעמפּאַרד-היל, וואָס האָבן איין-און-דעמזעלען ציל אין לעבן — ווייטשעפּל! און אַז ביזשע קומען זיך שפּעטער ביי אַלדגייט צונויף, געבן זיי זיך אַפּ אַ שלום-עליכם, אָבער זייערע וועגן צום ציל זענען אַזוי פּאַרשידן. איינעם קומט אויס זיך צו שלעפּן אַהין מיט קבצנים-דלפנים, האַלאַדראַנצעס און לאַ-פּיטוטן, און דעם צווייטן — מיט בלוין גבירים-אדירים און שיינע אידן. ווי זאָגט עס ירוחם: יעטוועדער זאָך דאָרף האָבן זיין מזל, אפילו — אַן אַמניבוטס!

דארט וואו ס'בולבעט זיך

אז כ'האב דערהערט, אז ס'עפנט זיך אין סאמע פופיק פון ווייטשעפל
אזא וואזשנע אינסטיטוציע ווי אַ פאלקס-קינד, וואו אזא קינד פון פאלק
ווי איך און נאך אזעלכע פאלקס-קינדער וועלן קענען דארטן אפעסן א
חצי-בחינם-דיקן מיטאג, בין איך וואועק צום גלאַונעם-מאכער אויף א
אינטערוויו. אזא אינטערוויו קומט צונויף.

אריינגומענדיק אין דער קיך האָב איך דארט אַנגעטראָפֿן אַ גרויסן
עולם מענטשן: אַרבעטער, מייסטערס פון „וואַרקשאַפֿן“, קליינע פּאַבריק-
קאַנטראַלער, גרויסע פּאַבריקאַנטן און סתם באַקאַנטע היימישע „בגידים“.
יעדער איינער איז געווען טשיקאַווע צו וויסן, ווען מ'וועט שוין אַנהויבן
די מיטאָג צו סאַרווען און צי ס'וועט טאַקע מער נישט קאַסטן ווי ניין
פענס אַ מיטאָג? און פאַרוואָס נישט ביליקער?

איין איד, אַ בייכיקער, שוין במחילה אין די הויכע חדשים... אַן אייגנ-
טימער פון... אַ פעמפיק אַ קיילעכדיקן ווי אַ באַליע, האָט געוואָלט וויסן,
וואָס אַראָ זוף מ'וועט דאַרט אין דער קיך געבן.

— איך אַליין — האָט ער זיך מיט שטאַלץ פאַרגעשטעלט — האָב
ליב אַ „אינטערנאַציאָנאַלע זוף“. האָט אים, פאַרשטייט איר מיד, אַ קרופֿ-
ניק פון קורצע לאַקשן, קליסקעלעך, פאַרפל, בעבלעך, יחגע ציבהלקעלעך,
מיינערלעך, דרוםקעס, קעלבערנע בימהלעך און גלאַט אַזוי ביינער מיט
פלייש, וואָלט איך וועלן וויסן, צי מ'וועט דאָ געבן אזא „אינטערנאַציאָנאַלע
זוף“, אָדער סתם אַ פּר אַ ס ט ע יויד אויסגעקאַכט פון הינער?

אַ צווייטער איד, אַ קורצער און אַ שווערער, וואָס כאַפט דעם אַנבליק
פון אַ יאַטקע-קלאַץ, וואָלט וועלן וויסן וואָס אַראָ פלייש מ'וועט הער-
לאַנגען.

— איך אַליין — האָט ער זיך פאַסמאַקעוועט — האָב מסוכן ליב
אינדיק, נישט אַזוי אינדיק ווי אינדיטשקע, אַ געבראַטענע אינדיטשקע,
און בפרט אַ געפילטע, איז מיין חיות. נאָר באין ברייה, עס איך אויך
קאַטשקע אָדער אַ פערטל גענונס אַ הינטערשטס. רינדערן פלייש קען
איך צום מויל נישט נעמען. ס'איז נישט פאַר מיין מאָגן.

אַ דריטער איד מיט אַ פאַר פעטע באַקן, וואָס בעטן זיך אַז מ'זאל זיי
אויספאַטשן, איז נאָר געווען פאַראינטערעסירט אינ'ם קאַמפּאַט.

— ביי מיר — האָט ער פייערלעך דערקלערט — איז דער עיקר דער קאָמפּאַט, די „נאַכשפּיזע“. מיין בעסטער קאָמפּאַט איז — אַנאַנאַסען, די שמעקעדיקע אַנאַנאַסען, די „פּיין-עפּל“, וואָס מ'דערלאָנגט אויף חתונות אָדער אויף די גרויסע „בר-מצוה'ס“. אויב נישט האָב איך ליב איינגע-דעמפטע פּלוימען, וואָס זאָלן ליגן אויף איין טעלער מיט אַ גרעסער שטיקל קוגל אַ פעטס מיט ראָזשיטקעס. נאָר אַז איר ווילט, עס איך אויך גערן אַ ריבן-צימעס מיט אַ מאַרד-ביין. נאָר וועט, אַז ס'זאָלן זיין גענוג מאַרד-ביינער; אַז וואָס נישט וואָרפן וואָרטן ביז אַ מאַרד-ביין ווערט פון אַ צווייטן קאָסטומער „באַפּרייט“ און ער קומט אָן צו מיר...

אַ פּערטער איד, אַ וליטוואַק, האָבנדיק אויסגעהערט די אַלע „פּייער-לעכע דעקלאַראַציעס“, האָט זיך אָנגערופן:

— ווי אַלע מאַכלים זענען ערסט אויף אַ רעכט געסטמאָק, אַז מ'באַ-קומט אַפּריערט אַ סטיקעלע הערינג מיט אַ ציבולקע אויף פּאַרספּיז.

און אַ פּינפטער איד, אַ פּאַר'חושכ'טער, מיט אַן אויסגעדייווערט פנים, האָט געוואַלט וויסן, צי ער וועט זיך מיט זיין פּאַרציע קענען טיילן מיט זיין נייעס איידעם, אַ צאָצקע אַ יונגערמאַן, אַ דער'ל, וועמען ער האָט צו-געזאַגט קעסט אויף אַ גאַנצן יאָר...

— וואו איז דאָ דער גלאַונער מאַכער פון דער קיך? — האָב איך געפרעגט ביים „טרעזשורער“, וואָס איז געשטאַנען מיט אַ הילצערנעס קאַכלעפּל און האָט געגעבן תּשובות אויף די אַלע אַנפּראָגעס.

— אויבן אין דער הויך, אין אַפּיס. ער איז איצט פּאַרנומען מיט דער אַנגעקומענער פּאַסט.

הענדרום-פענדרום פלי איך אַרויף אין דער הויך, אין דער קאַנצע-לאַריע. יערישט מ'קען דאָרט קוים אַריינקומען. דער גאַנצער צימער איז פּאַרלימנט מיט אַ באַרג קאַנווערטן און פּאַפּירן. אין צימער איז קיין בן-אדם נישטאַ.

פרעג איך סתם אין דער לופט אַריין:

— איז דאָ קיינער נישטאַ?

אַ פּאַרדומפענע שטים, ווי פון אַ קבר אַרויס, ענטפּערט:

— יע! אַט באַלד!

פון וואָנען די שטים גייט איז מיר שווער צו טרעפן. וואָסט זיך פון אונטער דער פּאַדלאַגע.

נאָר פּלוצלינג — שמע ישראל! דער גרויסער באַרג רירט זיך. די קאַנווערטן צושיטן זיך, דער באַרג וואָרפט זיך ווי אין אַ קדחת און קאַב-

ווערטן פליען אין אלע זייטן. נישט אנדערש ס'איז אן וערד-ציטערניש אויף דער וועלט.

און — געוואלד! פון אונטער דעם פאפירענעם בארג-אפער הויבט אן ארויסצושטארן א קאפ, אין א מינוט ארום קריכט ארויס א גאנצער מענטש און ער רוקט מיר אריין א ווארעמען שלום-עליכם.

ווער-זשע, מיינט איר, איז דאָרט אין דעם פאפירענעם קבר געלעגן?
טאָקע דער וגלאָונער מאַכער פון דער קיד.

— נאָ שיינ וביסל טשעקס — רוף איך זיך אָן — האָט איר עס אויף אייער אויפרוף אַריינגעקריגן. נאָ ביסל אַ פאַסט, טצאַ, טצאַ, טצאַ! קיין עין-הרע נישט! איר ווערט דאָך דערטרונקן אין טשעקס.

— הלוואי — ענטפערט ער מיר מיט אַ זיפּיץ — וואָלט עס אמת גע-
ווען.

— וואָס-זשע דען איז אָט דער באַרג מיט קאָנווערטן?
און ער דערציילט מיר:

— מיר האָבן צוזאַמען מיט אונזערע אויפרופן צושיקט 25 טויזנט הגדות. האָבן מיר פון די הגדות צו זינגען און צו זאָגן. אידן האָבן גענומען זוכן פּגימות, גרייזן און חסרונות אין די הגדות. דער סוף איז געווען, אָן אַנשטאַט טשעקס, איז אויסגעוואַקסן אַט דער דאָזיקער באַרג פון צוריק-געשיקטע הגדות. דער באַרג וואַקסט. די הגדות שיטן זיך כסדר אויף אונ-זערע קעפּ. מיר ווערן פשוט, ווי איר זעט, פאַרוונקן אין הגדות.

— וואָס-זשע זענען די חסרונות?

— נאָט און לייענט.

און ער דערלאַנגט מיט אַ פעקל בריוו.
לייען איד.

איין איד באַקלאַגט זיך, אָז ס'פעלט אים אַ... „מכה“; איין מכה פון די „עשר ומכות“ איז אים אָפּגעריבען, מטושטש, זי איז נישט גענוג כולט אַרויס פון דרוק.

אַ צווייטער איד שיקט אַפּ די הגדה, ווייל זיין שוויגער האָט אויף די בילדער פון די „ארבעה ובנים“ דערזען, אָז דער „רשע“ האָט איר פנים. און אַ דריטער איד, אַן ענגלישער יאָהודי, שרייבט: „ס'איז אַ סקאַנ-דאַל, נאָ דיסגרייס, אַ שעים! יעדער וואָו איז אָן אַ חולם און אָן אַ מלופּום. איד האָב איבערגעציילט, אָז ס'פעלן איבער 300.000 חולם'ס און בערך אַזוי פיל מלופּום'ס. איד קען זיך פאַרשטעלן וואָס אַראַ מענעדושמענט ס'קען שוין זיין ביי איד אין קיד, אָן אַזוי פיל חולם'ס מיט מלופּום'ס אַר מיסינג.

איי עם שור, און איר זענט אַ חברה קאמוניסטן. זיי, די קאמוניסטס אין ראשע, האָבן אויך אַזעלכע הגדות. נישט אומזיסט רופט איר אייך „קאָמוניסטן“ און סער, דעם צענטר פון די קאמוניסטן אין דער איסט-ענד וועל איך נישט ספּאַרטן“.

— איצט, פאַרשטייט איר שוין — האָנט מיר דער גלאַוונער מאַכער מיט אַ שמייכלע אויף די וואַנצעס — וואָס מיר האָבן אין דעם באַרג פאַר פירן געזוכט. מיר האָבן געזוכט די פאַרשוואַנדענע חולמים !

* * *

אַרויסגייענדיק פון ביוראָ, האָב איך זיך אָנגעשטימט אַן אַ צווייטן באַרג טעפּ, טעפּלעך, פענדלעך, דאָנדלעך, מוהלטרעס, לאַדעשקעס, סקאַרוועדקעס, וואַדערעס, וויסלען, עמערס, צעבערס, און שיעור-שיעור בין איך נישט אַריינגעפאַלן אין אַ קעסל ווהדיק וואַסער.

— וואָס קאָכט עס דאָ ביי אייך ? — האָב איך געפרעגט דעם „טרע-זשורער“ וועלכער האָט מיטן הילצערנעם לעפל געמישט די בולבעדיקע וואַסער.

— לעת-עתה — האָט ער מיר געגעבן צו פאַרשטיין — זאל זיך דאָס וואַסער בולבן, און זאל גיין אַ פאַרע. אידן האָבן ליב, און ס'איז אַ היץ אין באַד. און זיי וועלן דערזען, און ס'גייעט אַ פאַרע פון דער קיך, וועלן זיי נעמען גלויבן, און די קיך איז טאַקע אַ קיך. ווייל אונזערע אידעלעך, אַ געזונט זיי אין די פּופּקעס, האָבן דאָך אין אַנהויב בכלל נישט געגלויבט אין דעם גאַנצן קיך-פלאַץ. זיי האָבן געדרייט מיט די נעזער : „בע, מע, ווייסיך-וואָס !“ און אפילו איצט, און מיר האָבן שוין, ברוך-השם, און איי-גענעם בנין, ס'הייסט : דער בנין האָט אונז, גלויבן זיי אויך נישט, און די קיך וועט זיך טאַקע עפענען. סיידן, זאָגן זיי, ווען זיי וועלן דערזען, און ס'קאָכט זיך, און ס'בולבעט זיך דאָרט. נו, האָבן מיר אָנגעהויבן צו קאָכן.

— קאָכט-זשע אייך געזונטערהייט ! — האָב איך געענטפּערט. און אַ צעפאַרעטער בין איך אַוועק אַנשרייבן מיין בולבעדיקן אינ-טערוויי.

אז איר גייט אין אידישן טעאטער

אז איר גייט אין אידישן טעאטער אריין און מ'ווייזט אייך אן אייער
„סיט“, האלט זיך מיט אים. לויפט נישט ארום זוכן קיין גליקן, ווייל איר
קענט נאך האבן מיין סוף.

אפילו אז דער „סיט“ איז נישט אזוי באקוועם — זיצט אויף
אייער ארט! וואָרום ווי לאַנג האָט איר עס, מ'שטיינסגעזאָגט, אינגאַנצן
צו זיצן? דריטהאַלבן שעה! אַמאָל אפשר די גאַנצע דריי! אָבער דערנאָך
זענט איר דאָך אַ פרייער מענטש און קענט זיצן אין דער היים
וואו איר ווילט, אפילו אויף אַן היסב־בעט אונטערגעבעט מיט אַ פּערענע.
און ווידער, קען מען זיך שוין מיט די פאַרשידענע שוועריגקייטן אַן
עצה געבן. אַ מענטש מיט קאָפּ געפינט שוין אויס עפעס אַ מיטל.

איר זיצט, למשל, געבן אַ אידענע, וואָס האָלט כּסדר אין איין קנאַקן
„מאַנקי־נאַטס“ און די שאַלעכץ וואָרפט זי אייך אין שוים אַריין. די גאַנצע
הויזן זענען שוין ביי אייך פאַרשאַטן מיט שאַלעכץ. וואָס זשע וועט איר
טון? מאַכן אַ סקאַנדאַל אין מיטן שפּילן? אָדער אַנטלויפן אויף אַ צווייטן
„סיט“? — ניין! איר האָרפט בלויז מיט זיך מיטנעמען אַ בערשטל און
יעדע פאַר מינוט אַראָפּ־באַרשטן די שאַלעכץ פון די הויזן ביז די אידענע
וועט שוין האָבן די גאַנצע „מאַנקי־נאַטס“ אויפגעגעסן.

אָדער זומער־צייט, ווען די אַרבוזן זענען אין סעזאָן, האָט איר פּונקט
אַ „סיט“ געבן אַ אידענע, וואָס זיצט מיט אַ גרויסן געשוואַלענעם רויטן
אַרבוז, אַ היימישע קאַווענע. אין מיטן שפּילן שניידט די אידענע אויף
דעם אַרבוז, לייגט „בלויז אויף אַ מינוט“ אוועק אַ האַלבן אַרבוז ביי אייך
אין שוים אַריין און די צווייטע העלפט לייגט זי פאַרציעסווייז אין מויל
אַריין.

וואָס זשע דאַרפט איר אייגנטלעך טון? נעמען דעם אַרבוז און געבן
אים אַ זעץ אין דרעַרד אַריין? — ניין! אזוי טוט נישט אַ דזשענטעלמען!
שווייגט! לאַזט דעם אַרבוז ליגן אין שוים און קוקט אויף דער בינע. זייט
זיכער, אז די אידענע וועט ביי אייך דעם אַרבוז נישט איבערלאָזן. זי וועט
זיך מיט אים נאָך אָפּפאַרטיקן. די נאַכט איז גרויס און די פּיקעסע איז נאָך
גרעסער. איי, דער אַרבוז נעצט און איר געפינט אייך אין אַן אומבאַ־

קורעמער לאַגע? האָב איך אויף דעם אויך אַ מיטל: נעמט מיט-זיך-מיט אַ גומי-פאַרטיכל אָדער אַ ״וואַטער-פרוץ״ און באַלד ווי איר זעצט איך אַזעק, שפּרייט עס אויס איבער די הויזן.

און אַז איר זיצט אין דער הויך אויף דער ״געלערי״ און איר דער-זעט אונטן אין די ״סטאַלס״ אילערס אַ פּריינט, אַ לאַנדסמאַן, און איר ווילט, אַז ער זאַל וויסן אַז איר זענט אויך דאָ אין טעאַטער, דאַרפט איר נישט כאַפּן און אַראַפּפּליען. איר בעסער שרייט צו אים אַראַפּ, פּייפט, סוויש-טשעט, פּירכעט! נאָר פון אַרט דירט איך נישט. אויב אייער לאַנדסמאַן הערט איך נישט, דאַן פּרוּאוּט אים וואַרפּן אַ באַנאַנע (איך מייך: די שאַלעכץ — די באַנאַנע עסט אויף). אויב איר טרעפט אַ צווייטן און נישט אים, זייט ביי איך נישט געפּאַלן. פּרוּבירט נאָך אַמאַל און נאָך אַמאַל. סוף-כל-סוף וועט איר דאָך אים מוזן טרעפּן.

אַט האָב איך איך געוויזן ווי אַזוי איר קענט איך גאַנץ געמיטלעך זיצן אויף אייער ״סיט״, גוט ״ענדושויען די פּלעי״, און נישט דאַרפּן אַרומלויפּן פון איין אַרט צום צווייטן.

הלאזי וואַלט איך קלוגער געווען און אויך אַזוי געטון, וואַלט איך נישט געהאַט דעם מיאוסן אַפּשניט, וואָס איך האָב געכאַפט לעצטן שבת אין טעאַטער, ווען ס'איז ״קינדער-פּריי״.

ס'האַט זיך מיר פּאַרגלוסט אַריינצוגיין צו מאַטינע אין טעאַטער. ביים אַריינגאַנג האָב איך דאַרט אַנגעטראָפּן אַ וועלט מיט קינדער; טאָ-טעס און מאַמעס מיט קינדער, זיידעס און באַבעס מיט אייניקלעך, פע-טערס און מומעס מיט פּלימעניקעס. פּיצלעך קינדער און דערוואַקסענע טווינט-וואַקיע קינדער... וואָס האָבן געזוכט חתנים און כּלות.

צווישן דעם רושיקן קינדער-געזינדל האָט אַ מיידעלע אַ קליינט זיך געריסן מיט אַ געוויין אין טעאַטער אַריין און געבעטן מ'זאַל זי אַריינלאַזן צו דער באַבען.

— וואוּ-זשע — פּרעגט איר דער ״פּאַרטער״ — זיצט דאַרט די באַבע דייע?

— זי איז אויף דער ״סטיידזש״!

— ווי אַזוי קומט די באַבע אויף דער ״סטיידזש״?

— זי זינגט אין כאָר! זי איז אַ ״כאַר-מיידעל״!

נעם איך שוין דאָס קינד אַריין אין טעאַטער אויף מייך ״טיקעט״, פיר איר צו צו דער ״סטיידזש-טיר״, צו דער באַבען אירער און איך זען זיך אויף מייך אַרט.

זיצט נעבן מיר אַ אידענע אין אַ פּוטערנעם מאַנטל פון וועלכן ס'זעט זיך אַרויס אַן אַמאַליק ווייס פּאַרטוך און אויף דער שוויס ביי איר רוט אַ גרויסע אַנגעלאַדענע ״בעג״. צופּיסנס פון דער אידענע פּויעט אַרום אַ

יאטל אַ קליינס, וואָס שפּילט זיך מיט אַ באַל. קייקלט זיך דער באַל יעדע מינוט אַוועק אונטער אונזערע „סיטס“. קריכט דאָס יאטל אַרונטער, פּלאַנטערט זיך צווישן די פּיס, און דערגיט אונז אַזוי די יאַרן, און פּרעגט אונז בחרם וואָס מ'שפּילט.

קען עס שוין די אידענע מער נישט דערליידן. כאַפט זי דאָס יאטל, וואַרפט עס אַריבער איבער די קני, פאַרקאַטערט דאָס העמהל און פאַטשט עס גוט אַריין אין „אלף מחילות“, אַזוי אַז ס'זאל האָבן צו גע-
דענקן.

די אַקטיאַרן אויף דער בינע, הערנדיק „פעטש“, האָבן געמיינט, אַז ס'איז אַן אַפּליוו, האָבן זיי זיך גאַנץ העפלעך פאַרנייגט, בעת דאָס יאטל האָט זיך אַזוי צעוויינט, און מ'האַט אים גאַרנישט געקענט אייננעמען. ס'האַבן אפילו נישט געהאַלפּן די שטילע קניפען, וואָס דאָס יאטל האָט בשעת מעשה אַריינגעכאַפט פון דער מאַמען זיינער.

איז געוואָרן אַ געשריי: „קוואַט, פּליז!“

האַט די אידענע אַרויסגענומען פון דער „בעג“ אַ היבשע „המוציא“ חלה מיט „דושעם“ און דעם יאטל עס אין מויל אַריינגעשטופּט:

— נאַ! פרעס! און נעם איין שטומעניש!

פאַסמאַקעוועט זיך דאָס יאטל מיט'ן „דושעם“ און ס'זוערט שטיל. אָבער ס'לויפט נישט אַוועק קיין מינוט, און דאָס יאטל פּויעט שוין ווי-
דער אַרום מיר און איד פּיל און איד קלעפּ זיך... אמת, איד האָב ליב „דושעם“, איינגעמאַכטס און אַנדערע זיסקייטן, אָבער נישט אויף די הויזן...

נעם איד זיך אַפּרוקן. די פאַדערשטע ריזען, זע איד, זענען לידיקלעך. ערשט דאָס יאטל מיט'ן „דושעם“ קריכט מיר נאָך. רוק איד זיך נאָך ווייטער, ביז צום אַרקעסטר צו און — גאַט-צו-דאַנקן — פּטור געוואָרן פּונם יאטל מיט'ן „דושעם“. נאָך אַ פאַר מינוט ומנוחה, אַהאַ — מיינע אַלטע שכנים זענען שוין ווידער דאָ — די אידענע מיט'ן יאטל!

— מיסטער-לעבן! — רופט זי זיך צו מיר אָן — ער וועט שוין זיין

אַ גוד-באָי, גיט אים אָפּ די חלה מיט'ן דושעם!

קוק איד אויף דער אידענע און שמייכל:

— וואָס-אַראַ חלה מיט דושעם, וואָס?

ענטפּערט זי:

— גענוג זיך אַרומגעשפּילט. גיט אים אָפּ זיין חלה מיט דושעם!

ווער איד שוין אין כעס און רוף זיך אָן:

— וואָס האָט איר זיך אַנגעזעצט אויף מיר? ווער האָט גענומען די

חלה מיט „דושעם“, ווער?

ווערט זי אַנגעצונדן און זאַגט:

— פּע! שװעמען מעגט איר זיך! אַ דערוואַקסענער איר זאָל מאַכן
אַזעלכע שטיקלעך מיט אַ קליין אינגעלע!

— טשעפעט אייך אָפּ, אידענע! — בעט איר זיך שוין ביי איר מיט
גוטן — לאָזט מיר זען די „פלעי“.

נעמט זי אָן דאָס יאָטל ביים גאַמבעלע, ווייזט אויף מיר און זאָגט:
— זאָג, טאַטעלע! אַט-אַ דער מיסטער האָט ביי דיר גענומען די חלה
מיט'ן דזשעם?

ענטפערט דאָס יאָטל מיט אַ שאַקל מיט'ן קעפל אויף יאָ! — און
מער דאַרף שוין די אידענע נישט. זי ווערט רויט ווי אַ בוראַק און שיסט
אויס:

— מ'דערקענט אין אייערע באַקען וואָס איר זענט!
ווערט אין טעאטער אַ געשריי:

— קוואַיט! שאַרהאַפּ! וואַרפט איר אַרויס, די יאַכנע!
טייטלט די אידענע אויף מיר מיט אַ פינגער און שרייט:

— וואַרפט אַי אַרױס, אַט דעם פּרעסער, וואָס האָט אויפגע-
פּרעסן מיין באַיעלע'ס חלה מיט דזשעם.
שרייען אַלע:

— וואַרפט זיי ביידען אַרויס!
און אזוי איז עס טאַקע געווען.

ס'האַט נישט געדויערט קיין צוויי מינוט, זענען מיר ביידע געלעגן
אין דרויסן — איך מיט דער אידענע און מיט'ן קליינעם יאָטל אַלס צו-
גאַב.

די אידענע האָט מיר נאָך געמאַכט „שוואַרץ-שבת“ אין גאַס. מיט
צרות האָב איר פון איר אַפגעטשעפעט און בין מיר אַהיים געלאָפן.
קומענדיק אַהיים, רופט זיך צו מיר אָן מיין ווייב:

— האָסט שוין נישט געהאַט וואו צו עסן חלה מיט „דזשעם“ נאָר
אויפ'ן נייעם דאָק דיינעם און דוקא דאָרט אויף יענעם פּלאַץ וואו מ'זיצט?
און אזוי רעדנדיק האָט זי מיר פון יענער זייט דאָ אַפגעקלעפט אַ
גאַנץ שטיק חלה מיט „דזשעם“, דעם יאָטל'ס „המוציא“, וואָס ס'האַט זיך
צו צוגעקלעפט. בעת כ'בין אַרומגעקראַכן זוכן גליקן אין טעאטער.

מ'קלייבט חזנים

ס'איז לעבעדיק אין שטעטל; מ'קלייבט חזנים אין ווייטשעפל.
האָט איר אַמאָל געזען ווי אַ אידענע קלייבט אַ הונ אויף שבת? צו-
ערשט גיט זי אַ טאַפּ ביים בייילעק צי ס'איז דאָ גענוג פּלייש. דערנאָך צו-
בלאָזט זי די פּעדערלעך, אַ קוק צו געבן, צי די הונ איז אַ פּעטע און צי זי
וועט קענען פּון זיך געבן גענוג פּלוסטער אויסצולאָזן שמאַלץ אויף פּסח.
בערך אַזוי קלייבט מען אין ווייטשעפל אַ חזן; דער עולם וויל אַז ער
זאָל זיין אי פּליישיק אי שמאַלציק.

קומען זיי, די חזנים, מאַרבע-פּנות-עולם און לאָזן זיך בדיק'ענען.
אַז איר גייט דורך אַ שול הערט איר, אַז דאָרט אינעווייניק גאַרגלט זיך
אימיצער, ציקעלט זיך, טרילט, מאַכט קונצן, פאַרגייט אין די עולמות-
העליגים; בעת אין דרויסן, פאַר דער שול, זעט איר, שטייט אַ לאַנגע
שורה פּון מענטשן — דער עולם, וואָס שטופּט זיך הערן דעם נייעם חזן,
וועלכער מאַכט איצט פּראַבע.

מיינט איר דאָך אַז דאָס איז טאַקע דער „עולם“? — האָט איר,
במחילה, אַ טעות! דאָס זענען די אַנגעפאַרענע חזנים וואָס וואַרטן אויף
זייער „בעקסט“.

פונקט ווי ביים „לייבאַר-עקסטשיינינג“.

פרעג איד:

— צו-וואָס שטייען זיי, די חזנים, פונדרויסן? פאַרוואָס לאָזט מען

זיי נישט אַריין אינעווייניק?

— מיר וואָלטן זיי גערן אַריינגעלאָזט — ענטפּערט מיר דער שמש

פּון שול — נאָר דער חזן וואָס „זאַגט“ אַצינד לאָזט נישט. איר ווייסט

פאַרוואָס — גיט מיר דער שמש צו דערקלערן — ווייל יעדער חזן האָט

זיך זיין „שטיקל“, האָט ער מורא, אַז אַן אַנדערער חזן זאָל אים דאָס

„שטיקל“ נישט אַוועק'לקח'נען. און אַ חזן אַן אַ „שטיקל“ איז, ווייסט איר

דאָך, כּצאן בלי רועה, ווי אַ קאַץ אַן וואַנצעס!

— ביי אונז אין שול — דערציילט מיר ווייטער דער שמש — האָבן

זיך שוין געיאָוועט כל-ערליי שלעק און מיר קענען זיך קיין חזן נישט

צוקלייבן. היינט דאָס ביסל מלאכות, די פאַרשידענע „טריידס“, וואָס

האָבן זיך שוין ביי אונזער באַלעמער דורכגעוואַרפן; מיר האָבן שוין גע-

האַט אַ חזן אַ דאָקטאָר, אַ חזן אַ פּראַפּעסאָר, אַ חזן אַן אַפּטייקער, אַ חזן

אן אינזשינקער און אפילו אַ חזן אַ קאָמיקער. איי איז דאָס געווען אַ לץ!
פּונ'ם קאָמיקער האָט דער עולם געהאַט גרויס הנאה. ער האָט געמאַכט
אַזעלכע לצ'נישע שטיק ביים דאָונען, אַזעלכע מאָדנע סיגעס און
העויות, אַז ביים „ראש-חודש-בענטשן“ האָט מען זיך געקאָשטעט פאַר גע-
לעכטער און ביים „ומפני-חטאינו“ זענען אַלע געלעגן אויף די בייכער.
אַזאָ כח האָט ער געהאַט!

— איז פאַרוואָס זשע האָט מען אים גישט אויסגעקליבן?

— ווייל אַ סך פון די מעמבערס האָבן דוקא געוואָלט דעם חזן דעם
דאָקטאָר. פשוט, ווייל אַ דאָקטאָר אין אַ שול, האָבן זיי גע'טענה'ט, קומט
צו-נוץ. ס'מאַכט זיך אַז אַ איד חלש'ט אַזעלכע יום-כפור אין שול,
אַדער אַ אידענע אין דער „עזרת-נשים“ איז זיך מיישב און פונקט צו
תקיעות גייט זי צו-קינד. אַדער שמחת-תורה ביי די הקפות צוביילען זיך
ביי אונז עטלעכע מעמבערס צוליב „אתה-הראית“, ווי ס'טרעפט זיך ביי
אונז אַלע יאר, און מ'האַרף זיי באַנדאָזשירן. אַט צוליב דעם גופא איז גוט
אַז ס'איז דאָ אַ דאָקטאָר אויפ'ן אָרט.

— איז פאַרוואָס זשע טאַקע האָט מען דעם דאָקטאָר גישט צוגע-

נומען?

— פשוט, ווייל מיר האָבן אויסגעפונען אַז ער איז גאָר קיין דאָקטאָר
גישט. הערט אַ מעשה: ס'האַט געטראָפן אַז ביי דער פּראָבע איז פון
גרויס שטופעניש אַ אידענע גישט גוט געוואָרן. איז פאַרשטייט זיך, גע-
וואָרן אַ געשריי: „אַ דאָקטאָר! אַ דאָקטאָר!“ לויפט מען צו צו אים, צו
אונזער חזן, און מ'זאָגט אים: איר זענט דאָך עפעס אַ דאָקטאָר! טוט
עפעס! די מעמבערקע פאַרגייט! ענטפערט ער, אַז אַ דאָקטאָר איז ער
טאַקע, נאָר גישט קיין רופא! היינט, וואָס זאָגט איר צו אַזאָ דאָך
טאָר? האָ?

ווייטער האָבן מיר דאָ געהאַט אַ חזן פון אונגאַרן וואָס האָט זיך באַ-
רימט אַז ער איז אַ גרויסער „בעל-עברי“ און פאַרשטייט „פירוש-המלות“.
ער האָט טאַקע געהאַט אַ פיינע שטימע אויך און גישט קיין שלעכטער
„זאָגער“. נאָר צוליב אַ וואָרט, ווי איר קוקט מיך אַז, צוליב איר יי
וואָרט איז ער ביי אונז דורכגעפאַלן.

די מעשה איז אזוי געווען: דער גבאי-שני פון אונזער שול איז פּלוץ-
לינג געשטאַרבן. האָט מען אים, דעם אונגאַרישן חזן, וועמען מ'האַט
פונקט יענעם שבת פרובירט, געבעטן אַז ער זאָל מאַכן אַ „מלא“. נעמט
אונזער חזן דאָס סידור'ל אין האַנט און הויבט אַן זאָגן אַן „אל מלא
רחמים“, אַז קיין בעסערן דאַרפט איר זיך גישט ווינטשן. קברים האָט ער
געריסן, אַ שאַד וואָס דער נפטר האָט דעם „מלא“ גישט געהערט. ער איז
תמיד געווען אַ בעלן אויף אַ גוטן „מלא“. ער וואָלט ממש אויפגעלעבט.

און אַז אונזער חזון איז צוגעקומען צום „שהלך לעולמו“ האָט ער גענומען באַווייזן וואונדירים; „שהלך“ אויף די אונטערשטע טענער און „שהלך“ אויף די מיטעלע טענער. אַ דריי אַהין און אַ דריי אַהער, אַ קוק אין סידור'ל אַריין און אַ פיר אויס אויף דער גאַר העכסטער אַקטאַווע, מיט אַ קנאַק:

— ש ה ל ך ל נ ק ב ה !

האָט דער „שהלך“ אַנגעמאַכט אַזאַ גערודער אין שול אַז די הענג-לייכטער האָבן זיך גענומען שאַקלען. די קרובים פּונ'ם נפטר האָבן דעם חזון געוואַלט דורס זיין, ממש צורייסן ווי אַ הערינג. ס'טייטש, אַזאַ בזיון, אַזאַ חילול-המת און אַזאַ בלבול (און אפשר איז עס נישט קיין בלבול. היינטיקע צייטן — ווער ווייסט?). הכלל, ס'איז געווען פריילעך.

איז צו אים צוגעגאַנגען אונזער פרעזידענט און האָט אים, דעם חזון, אַ פּרעג געטון מיט כּעס:

— סעי, חזון, פון וואָנען האָסטו דאָרט גענומען אַ „שהלך לנקה“?
ווייזט דער חזון אַן אויפ'ן סידור'ל און ענטפּערט זיך גאַנץ קאַלט-בלוטיק אויף זיין לשון:

— זאַ שטייט עס אין דאָז געבעט-בוך!

כאַפּן מיר פון זיין האַנט אַרויס דאָס סידור'ל, דאָס „געבעט-בוך“ ווי ער רופט עס, און ערשט ווערט אונז אַלץ קלאַר: נאַכ'ן וואָרט „שהלך“ שטייט אין רינגעלעך: לנקה — שהלכה; ס'הייסט, אַז פאַר אַ פּרוי זאָגט מען נישט „שהלך“ נאָר „שהלכה“, און היות ווי אונזער חזון האָט געוואַלט ווייזן וואָס פאַר אַ גרויסער קענער ער איז אין פירוש-המלות, האָט ער דאָס וואָרט ל נ ק ב ה צוגעשלעפט צום ש ה ל ך און אַזוי אַרומעט איז געשען דאָס גרויסע אומגליק...

אַט אַזוי ווי איר הערט — פאַרענדיקט דער שמש זיין שמועס — איז ביי אונז אין שול כּסדר לעבעדיק און פריילעך, נאָר קיין חזון האָבן מיר זיך נאָך אַלץ נישט צוגעקליבן.

יא, כ'האָב אייך פאַרגעסן צו דערציילן. ס'קומען איצט צו אונז צוויי נייע חזונים; איינער פון רוסלאַנד, טאַקע פון סאַויעטסקי-ראַסיי. מ'זאָגט אַז ער איז אַ „בעזבאָזשניק“. וואָס דאָס איז אַזוינס ווייס איך נישט, נאָר איך בין זיך משער, אַז ס'איז אַ „כלי“. און אַ צווייטער חזון קומט אַזש פון כינאַ. ער איז דאָרט אַ גענעראַל! ער הייסט: „אי-טשע-מאַי-ער“. אַ מאַדנער נאַמען. איר האָט געהערט פון אים? מ'זאָגט אַז ער ש י ס ט אַריין אַ מעריב איז שוין איינמאַל אַ ר י י נ ג ע ש אַ ס ן !

קורסן פאר „הרי-את“ . . .

פרייטיק פאָרנאַכט, ווען דער ענגלישער איד קומט אַהיים פון „ביזנעס“, שטייט פאַר אים גרייט זיין שיינ־געדעקטער שבת־טיש; די אויסגעפּוצטע לייכטער מיט די שבת־דיקע ליכט, דער פינקעלדיקער וויין און די צוגעדעקטע חלות.

אַז ער וואַשט זיך און דעקט־אַפּ די חלות, אַנטפלעקן זיך פאַר אים, נישט קיין צוויי חלות נאָר דריי; דריי אויסגעפּלאַכטענע קוילעטשן. צוויי גאַנץ געווענלעכע קוילעטשן פּונם בעקער און אַ דריטער, גאָר אַ צאַצ־קעדיקער קוילעטש. דער וועכענטלעכער קוילעטש פון דער אידישער קהלה — דער „דזשואיש קראַניקל“. אַזוי איז דער מנהג פון די ענגלישע „יאַהודים“, אַז דער „דזשואיש קראַניקל“ איז אַ טייל פון זייערע שבת־דיקע מאַכלים. דאָס איז זייער צימעס. אַן אים איז ביי זיי דער שבת קיין שבת נישט.

אַט דער דריטער קוילעטש איז אַנגעפּיקעוועט מיט כל־טוב. מיט מאַן, זאַפּראַן, ראַזשינקעס און אַנדערע זיסקייטן, וואָס טיילמאַל זענען זיי שוין אַ קאַפעטשקעלע צו זיס... און דער עיקר, מיט בריוולעך צום רע־דאָקטאָר — גאַלדזענע בריוולעך, עכטע צאַצקעס. אַ דאָנק די דאָזיקע בריוולעך ווייסן מיר, ווי אַזוי מיר לײַעבן אויף דער וועלט און צי מיר לײַעבן בכלל.

שרייבט אַ איד אין „דזשואיש קראַניקל“, למאי קען ביי אונז אַ חתן אונטער דער חופּה נישט זאָגן דעם „הרי את מקודשת לי“. דער חתן, ווי באַקאַנט, זאָגט נאָך ווי אַ פּאַפּוגאַי די ניין ווערטער, וואָס דער מסדר־קידושין, דער „רעוורענד“, זאָגט אים פאַר. נאָר אַן ס'קומט צום וואָרט „לי“, מאַכט דער „רעוורענד“ אַ „סטאַפּ“, ווייל על־פּי־דין קען דער „רעוורענד“ דעם „לי“ נישט זאָגן, מחמת דערמיט קען די כלה, דאָס נייע זויב, געהערן גאָר צו אים... דערפאַר שרייט אויס אַ זייטקער: „לי ו! דער חתן, וועלכער איז נאָך אַ גרינער אין אַזעלכע ענינים, ווערט צוטור־מעלט און ער ווייסט נישט, וואו ער האַלט אין דער וועלט. הכלל, ס'איז ביזי־ביונות.

על־כן, גיט דער בריוול־שרייבער אַן עצה, אַז בעת דער חתן וועט קומען פאַר דער חתונה צום „טשיף־רבי“ אַרויסצונעמען די חתונה־אַקטן, די „לייסענס“, זאָל מען זיי אים נישט אַרויסגעבן, ביז ער וועט

דעם „הרי-את“ נישט קענען זאגן ווי אַ וואַסער. בעסער איז, פאַרשטייט זיך, זאָגט דער בעל-עצה, אַז דער „ששיף-רבי“ זאָל עפענען קורסן פאַר חתנים, „הרי-את“ קורסן, הייסט עס, פּונקט, אַ שטייגער, ווי מ'לערנט אַ בר-מצוה-בחור די ברכה איבער דער תורה, אָדער דעם מפטיר, אַזוי זאָל מען לערנען אַ חתן-בחור דעם „הרי-את“. און טאַקע נישט קיין טרוקע-נעם „הרי-את“, נאָר ריכטיק פאַרטייטשט. זאָל אַזאַ חתן וויסן דעם ריכ-טיקן פירוש פון „כדת-משה-וישראל“; זאָל ער וויסן ווי אַזוי ער האָט זיך אונטערצוגארטלען נאָך דער חתונה.

ווען ירוחם האָט זיך וועגן דעם בריוול דערוואוסט, האָט ער געזאָגט, אַז ס'איז אמת-ויציב; אַז בעת דער חתן דאַרף אונטער דער חופה נאָכ-באַמקן דעם „הרי-את“, ווערט ער אַזוי צוידרומשקעט, אַז אַנשטאַט „הרי-את“, זאָגט ער גאָר: „האַררי-אַפּ!“ און אַז ס'קומט צום „לי“ ווערט אונ-טער דער חופה גאָר פריילעך. פון אַלע זייטן שרייט מען: „לי, לי לי“. גלייך ווי דער „לי“ וואַלט געווען אַ גרויסע מצוה, אין וועלכער יעדער איינער וואַלט וועלן האָבן אַ חלק, פון דעם „לי“, זאָגט ירוחם, האָט מען אַמאָל צו זינגען און צו זאָגן. ס'זאָל זיך נישט אַזוי טרעפן, ווי ס'טרעפט זיך, אַז איינער פון די „לי“-שרייער איז שפעטער מקיים דעם „לי“ בפועל-ממש...

אַבער ירוחם האָלט נישט, אַז דער „ששיף-רבי“ זאָל זיך אַוועקוועגן לערנען מיט די חתנים דעם „הרי-את“. ס'איז נישט קיין עסק, זאָגט ער, פאַר אַ רב-הכולל, אפילו ער, ירוחם, וואָס איז באַקאַנט אַלס אַ פראַק-טישער מלמד, וואַלט דאָס אויך נישט אונטערגענומען. ס'איז נישט, זאָגט ער, פאַר זיין האַרץ... זאָל די „קאָנטי-קאָנסיל“ עפענען אַזעלכע „הרי-את איז אַזויניג-קלאַסעס“, אָדער זאָל זיך דערמיט פאַרנעמען די „באָרד-אַף-דעפיוטיס“ אָדער גאָר „קרן-התורה“...

נאָר זאָלן זיי אַלע וויסן, וואַרענט ירוחם, אַז זיי שפילן זיך דאָ מיט פייער. קוים וועלן זיי מיט'ן חתן מאַכן פיל קונצן, וועלן זיי זיך נאָך די הענט אַפסמאַליען. ווייל זיי האַרפן פאַרשטיין, אַז ביז מ'ברענגט דעם „דראַנג“ אונטער די „פיר דרענגלעך“, קומט אַן מיט גרינע ווערים. ס'איז ממש קריעת-ים-סוף, אונזערס אַ בחור'עץ, זאָגט ירוחם, איז ביי זיך אַ גרויסער יחסן, אַ גאַנצער פריץ, און ער הייסט זיך אַפגילטן. כאַטש פּרעגט אים ובחרם פאַרוואָס ס'קומט אים. ס'רוב איז עס אַ פּוסטע כלי, אַ ליידיקער פאַס. קיין לייטיש פאַך אין האַנט האָט ער נישט. קיין גוטע שטע-לע האָט ער אויך נישט. קיין געלט האָט ער אודאי נישט, און וואָס ער האָט יאָ — האָט ער אויך נישט. פונדעסטוועגן, הייסט זיך אַזאַ צאַצקע מיט גאָלד אַפוועגן.

היינט און דער אויבערשטער העלפט, און מ'דערטאפט שוין אזא שטיקל חתן, אַרבעטן אלע אַרום אים עבודת-פרך. ס'אַרבעט דער טאַטע, ס'אַרבעט די מאַמע, ס'אַרבעטן די ברידער, די שוועסטער, די כלה — די גאַנצע משפּחה. אלע שטופּן אים אונטער, און ער זאָל גיין וואָס גיכער צו דער חופּה. איצט, און מ'וועט ערבֿ-חתונה זיך וואַרעקענען קנעלן מיט אזא חתן דעם „הרי-את“, און ער זאָל דעם פּסוק קענען פּון אויסנווייניק, וועט אים נאָך, חלילה, דער גאַנצער חתונה-אַפּעטיט פאַרגיין.

און בכלל, פּרעגט ירוחם, צו וואָס דאַרף דער חתן וויסן דעם טייטש פּון דעם „הרי-את“? שוין-זשע וועט אים דערפּון לייכטער ווערן אויף דער נשמה? דאַכט זיך, און ער וועט זיך דערוויסן, און פּונם קידושין-רינגעלע ווערט אַ קייט, און אייזערנע קייט, מיט וועלכער ער ווערט אויפֿן גאַנצן לעבן אַרומגעשמידט, וועט ער כאַפּן די רגלים אויף די פּלייצעס און מאַכן — ויברח.

דערפאַר, ווי גאָט איז אייך ליב, הערט אויף צו רעדן מכח „הרי-את-קורסן“. אויב איר ווילט דעם חתן עפעס לערנען, זענען פאַראַן ביל-כערע לימודים. זאָל מען אים לערנען אַ א י ד י ש וואָרט, אָבער נישט איצט — אַ שעה פאַר דער חופּה. ס'איז, רבותי, אַ ביסל שפּעטלעך. זאָל זיך אונזער וועלטל ווייטער פירן, ווי ס'האַט זיך ביז איצט געפירט; זאָל דער חתן ווייטער נישט וויסן ווער ס'האַט אים געשלייערט און — מאי דקאמרי רעוורענדה, אָבי ער שטייט שוין למזל אונטער דער חופּה.

אויב איר ווילט איינפירן רעפּאַרמען — מהיכתייתי! און אויף אלע געביטן! נאָר טשעפעט מיר נישט, זאָגט ירוחם, מיין פּראָפעסאָר, מיין כירורג, וואָס טעמט מיר אַראָפּ דעם הויקער פּון די פּלייצעס! ווילל הלואי זאָל איך ליגן זאָגן: קוים וועט איר דעם חתן וועלן פירן אין חדר אַריין, וועט ער אייך פירן אין באַד אַריין. זאָל דער צאַפּ זאָגן „האַררי-אַפּ!“ און באַלעבעטשן, וואָס ס'ליגט אים נאָר אויף דער צונג, אָבי — אַראָפּ פּון מאַרק!

דער "וואטשער"

פון די וויטשעפלער פרנסות

ר' תנחום — אַ איד אַ בן־ששים מיט אַ הדרת־פנים'דיקער באַרד — איז אַ שומר; נישט קיין שומר ביי די „באַרד־אַף־שחיטה“, אָדער אין אַ גוי'אישן רעסטאָראַן השגחה צו געבן אויף כשרות, נאָר אַ שומר ביי מתים, אַ „וואַכער“, אָדער ווי מ'רופט אים דאָ: אַ „וואַטשער“. זיין עובדה איז: צו זיצן מיט'ן מת אַ גאַנצע נאַכט און אים, ווי ר' תנחום זאָגט, „האַלטן קאַמפּאַני“.

נישט יעדער איינער איז מסוגל צו זיין אַ „וואַטשער“. מ'דאַרף דער־צו האָבן אַ באַזונדערן געלענק, אָדער ווי ר' תנחום זאָגט: טאַל אַ נט! און דער עיקר — נערווען! וואָרום גיי זעך זיך אַוועק אַ גאַנצע נאַכט מיט אַ טייטן און קוק אים אין פנים אַריין... און נישט איין נאַכט נאָך נעכט!

אמת טאָקע דו זאָגסט זיך דיין פאַרציע תהלים. אָבער וויפיל איז דער שיעור? אפילו צימעס ווערט אויך נמאס. נאָר אַז ס'קומט צו פרנסה, איז דאָך נישט שייך, באַקומט מען שוין „טאַלאַנט“, „נערדווען“, און די אַלע „זיבן זאַכן“, וואָס זענען נויטיק צום „וואַטשער“־פּאַך.

אַ „וואַטשער“ איז אַ פּאַך און נאָך וואָס זאָראַ פּאַך — אַ רעגיס־טרירטע „טרייד“! עפנט אויף אונזער „דזשואיש־יער־בוק“ וועט איר געפינען אַ גאַנצן צעטל פון מענער און פרויען „וואַטשערס“; „יוניטע־סינאָגאָג־וואַטשערס“; „שפּאַנישע און פאַרטוגעזישע וואַטשערס“; „פע־דעריישן־וואַטשערס“; „עדת־ישראל־וואַטשערס“ און אַ גוזמא אַנדערע „וואַטשערס“.

אָחוץ די „אַפיציעלע“ וואַטשערס, זענען אויך פאַראַן „דזשאַבערס“ און „אָטסיידערס“. די „אַפיציעלע“, דאָס זענען די ערשטע אויפ'ן צעטל פאַר'ן „דזשאַב“. און אַז זיי זענען אַלע באַזעצט און ס'פּעלן אויס „וואַטשערס“, רופט מען אַרויס די „דזשאַבערס“, די וואָס אַרבעטן אויפ'ן שטיק און זיי „מאַכן דעם דזשאַב“. חוץ־דעם זענען פאַראַן אמת'ע „אָטסיידערס“, וואָס געהערן נישט צו קיין חברה־קדישא, ס'הייסט: צו אַ „יוניאָן“ און „אַרבעטן“ פאַר זיך.

ר' תנחום איז איינער פון די „אָטסיידערס“. ער האָט זיך שוין, זאָגט ער, זיינע „רעגעלע קאָסטומערס“, זיינע שטענדיקע קונדן, און

הגם אויף זיין טיר איז נישט אָנגעקלאַפט קיין מעשענע שילד, פונדעסט-
 וועגן איז ביי אים אַן „איינגעטרייעטע ביזנעס“. זאל ער נאָר וועלן פאַר-
 קויפן זיין „קאָנעקשן“ וואָלט ער געקראָגן מי-יודע וויפיל. אַ קלייניקייט
 היינט-צוטאָג, ווען אַלע געשעפטן אליגן אין דער אַדמה, אַזאַ ג א ל -
 ד ע נ ע פּרנסה. ס'איז דאָך ברויט מיט אַ מעסער!

ר' תנחום האָט מיר פאַרטרויעט אַ סוד, אַז ער האָט בדעה איבערצו-
 געבן דאָס געשעפט זיינס אין גרן זיין יונגסטער טאָכטער, די דרייסיק-
 יעריקע מווינקע. זאל זיך נאָר מאַכן דער רעכטער שידוך.

פון וואָנען קומט ר' תנחום צו דער דאָזיקער פּרנסה?

מיט אַ דריי צענדליק יאָר צוריק, אַז ער איז אַריבערגעקומען קיין
 לאַנדאָן, דערציילט ר' תנחום, האָט ער געאַרבעט אין אַ „וואַרקשאַפּ“,
 אין אַ פּינסטערער „בעקרום“, געווען אַ „בעיסטער“, אַ „אונטער-פּרע-
 סער“ און וואָס אַלץ נישט. קיין פאַך אין האַנט, נישט היינט געהאַט,
 האָט ער נישט געהאַט און האָט תמיד געשטרעבט אַרויסצורייסן זיך פון
 דער חושכ'דיקער „וואַרקשאַפּ“, פון דער ט ו י ט ע ר סביבה און
 נעמען זיך צו עפעס אַ לעבעדיקע אַרבעט, ביזן האָט האָט אים
 געהאַלפן און ער איז געוואָרן אַ שומר ביי מתים, אַ „וואַטשער“.

דאָס האָט ער צו פאַרדאַנקן זיינס אַ לאַנדסמאַן, וואָס האָט אים דער-
 צו צוגערעדט און האָט אים טאַקע באַלד צוגעשאַרט דעם ערשטן
 „דושאַב“.

די ערשטע טאַכט אַז ער האָט זיך גענומען צו זיין עבודה, איז אים
 פשוט די נשמה אויסגעגאַנגען פאַר שרעק. צייטנווייז האָט זיך אים אין
 יענע נעכט געדאַכט, אַז ער איז גאָר דער מת. אַזוי זענען ביי אים
 די אברים געווען אַפגעשטאַרבן. אָבער מיט דער צייט איז ער דערגאַנג-
 גען, אַז ער איז טאַקע ע ר , דער לעבעדיקער ר' תנחום און דער
 מת איז נישט מער ווי אַ ט ו י ט ע ר מת! אַ בר-מינג, נעבעך.

— ווי אַזוי-זשע פאַרברענגט איר די אַונטן? — בין איך נייגערדיג
 געווען צו וויסן.

און ר' תנחום דערציילט:

— אין די ערשטע צייטן, אַז איך האָב אַפגעזאַגט מיין פאַרציע-
 תהלים, פלעג איך נעמען און זיך אַ קאַפעטשקעלע צושפאַרן, געכאַפט
 אַ דרימל, און ווייטער געוואַטשט. שפעטער האָב איך איינגעזען, אַז מיין
 „גאַסט“ וועט מיר נישט אַנטלויפן און איך קען מיר גאַנץ דרייסט איבער-
 שלאָפן די טאַכט. נאָר וואָס דען? כדי מ'זאל מיך אין דער פּרי נישט
 פאַקן, האָב איך זיך באַזאָרגט מיט אַ וועק-זייגער. איך פלעג דעם זייגער
 אַנשטעלן אויף זעקס און ביים ערשטן קלינג בין איך שוין געווען אויף
 די פּיס און — צוריק אַ „וואַטשער“.

מאכט זיך אַ מעשה, אַ מעשה וואָס איך וועל זי קיינמאָל נישט פאַר-
געסן. איינמאָל אין אַ פּאָגעדיקן-מאָרגן, אַרום זעקס אין דער פּרי, בעת
ס'איז נאָך שטאַק-פּינסטער און מיינ זייגער הויבט אָן זיין גליך-גליך-
גלין! עפּן איך אויף די אויגן און זען זיך אויף פּון מיינ „געלעגער“.
וערשט, דער מת מיינער זעצט זיך אויך אויף. ניין, טראַכט איך זיך,
ס'זאָכט זיך מיר. ס'איז בלויז אַ פּאַנטאַניע. און איך נעם פּאַוואַלע און
צי אויס אַ האַנט. ערשט, „ער“ ציט אויך אויס אַ האַנט. איך זאָג איך,
די נשמה מיינע איז מיר געלעגן אויפ'ן שפיץ נאָז. דאָס האַרץ האָט ביי
מיר געוואָרפן ווי ביי אַ גולן: טיאָך! טיאָך!

איך וויל שרייען, נאָר איך קען נישט. די ציין זענען ביי מיר פאַר-
שטאַרט און דאָס לשון איז אַפּגענומען. סאָפּ און אַנטלויף! — גיט אַ בליץ
אין מיינ מוח. נאָר וואָזוי זוי איך גיב זיך אַ הויב, הויבט „ער“ זיך אויך
און — מער געדענק איך שוין נישט. איך געדענק בלויז, אַז פּון צווישן
די פאַרגליווערטע ציין מיינע האָט זיך אַרויסגעריסן אַ מאַוים־דיקער גע-
שריי: ג ע ר ו אַ ל ד ! און איך בין אַנידערגעפאַלן.

מ'האָט מיר גערופן די שליפּן, געגעבן חלשות־טראַפּן צו שמעקן,
געברענגט אַ דאָקטאָר, אַהיים אַוועקגעפירט, און שיינע עטלעכע וואָכן
בין איך אַפּגעלעגן ביז איך בין צו זיך געקומען. ס'האָט געדויערט אַ צייט
ביז איך האָב געקענט צוריקגיין צו דער אַרבעט.

וואָס־זשע, מיינט איר, איז עס געווען? תּחית־המתים? — אסור!
איר וועט לאַכן, ווען איך וועל איך דערציילן; ס'איז געווען אַ... שפיגל!
נישט מער ווי אַ שפיגל! דער לימלעך וואָס האָט פאַרהאַנגען דעם שפיגל,
האָט זיך אַראַפּגעשאַרט...

אַ „וואַטשער“, פאַרענדיקט ר' תּנחום, איז נישט קיין לייכטע פרנסה,
ס'איז נישט קיין ווינט־געשעפט. דערפאַר אָבער איז עס אַזאַן אַרטיקל
וואָס גייט קיינמאָל נישט אַרויס פּון דער מאַדע. ס'איז פּונקט ווי אַ „גראַ-
סערי־שאַפּ“ אָדער אַ רעסטאָראַן. עסן מוז מען? — שטאַרבן דאַרף מען
אויך! און אַ דאַנק גאָט דערפאַר.

” אויף דער געלערי ”

מר. און מרס. דזשימדוזשיק באַזוכן
די „בן-אורי“ בילדער גאַלעריע.

זונטיק פרי. מיסטער דזשימדוזשיק רוט זיך אָפּ פון דער וואָך אַר-
בעט. ער זיצט זיך אין שטוב ביים טיש און לייענט אַ ווייטשעפּלער אידי-
שע צייטונג. זיין ווייב טריינע-בריינע פאַרעט זיך אין דער קיך. לייענט
ווער, אַז די „געלערי“ פון „בן-אורי“ האָט זיך געעפנט אין 63 מענסל
סטריט און אַז דער אינטריט איז פריי.

שרייט ער אַריין אין דער קיך צו מיסעס דזשימדוזשיק:
— הערסט, טריינע-בריינע, היינט גייען מיר אויף דער געלערי!
קומט אַריין טריינע-בריינע אַ ביזע ווי אַ בין און ענטפערט אים
מיט כעס:

— מוחל! כּיהאָב ערשט נעכטן געזען די „פלעי“, און זאָלן די
„עקטערס“ האָבן אַזוי כּח צו שפּילן, ווי איך האָב כּח אָפּצושטיין שעה ז
לאַנג ביי דער „געלערי“. ס'מעג דיר אַנשטיין, טייערער געשפּאַן מיינער,
קיפּן אַמאַל אַ לייטישן „טיקעט“ פאַר אַ ווייב. דו מיינסט איך האָב נאָך
מיינע מיידעלשע פּיס?

— ס'איז נישט די „פלעי“ — באַרואיקט איר מיסטער דזשימדוזשיק
— נאָר „פיקטשעס“ און ס'קאַסט נישט קיין געלט.

אַז זי האָט דערהערט „פיקטשעס“ און נאָך כּחנב, האָט זיך איר די
פאַרב אין פנים געביטן. זי האָט באַלד געעפנט דאָס פענסטער און אַראַפּ-
געשריגן אין גאַס:

— דושעקעלע! איזי! סערעלע! קאַם-אַפּ! מיר גייען אין מאווינג-
פיקטשעס! קוויק!

און אַרום צוועלף אַזיגער זענען זיי שוין אַלע געשטאַנען ביי דער
טיר פּונם אהדישן עמיגראַנטן-הויז, דעם „שעלטער“, אין 63 מענסל
סטריט.

טריינע-בריינע'ן איז דער אַריינגאַנג באַלד נישט געפעלן געוואָרן.
זי האָט הערוואַרט, אַז ס'זאָל דאָרט שטיין, ווי ס'שטייט ביי אַלע „סינע-
מאַס“, אַ „פאַרטער“ מיט מעשענע קנעפּ און זאָל אויף זיין געזונט קול
שרייען: „דיס וועי טו די געלערי!“ צום סוף שטייט דאָרט עפעס אַ אידל

א חלוש אין א צעריסן דעקל און אינגאנצן אן קנעפלעך.
פרעגט ער זיי, דער איד אן קנעפלעך, אויף זיין דין סופראן-שטי-
מעלע:

— פונתאנען קומט איר און וואהין ווילט איר פארן?

ענטפערט אים מיסטער דושימדזשיק:

— קומען קום איד פון דיסנלאַנד און זי, מיין ווייב, קומט פון פוילן.
נאָר פארן ווילן מיר אין וערגעץ נישט, כאַטש צוריקגעשמועסט האָבן מיר
אַמאָל געוואָלט פארן קיין אַמעריקע, האָבן מיר געהאַט צרות מיט די
אויגן. אירע אויגן — — —

לאַזט אים שוין נישט טריינע-בריינע, ווי איר טבע איז, ווייטער
אויסרעדן, זי גיט אים אַ שטופ אַפ אַן אַ זייט און רופט זיך אַן צום קנעפל-
לאַזן אידן מיט אַ ירגזון:

— וואָס אַראָג נייע פאַראַנדקעס איז געוואָרן אין ווייטשעפל? וואָס?
מ'קען שוין נישט זען קיין „פיקטשעס“, סידן מ'ווייזט אַ „מענטריקע“?
אויב אַזוי, קענט איר אייערע „פיקטשעס“ אייך איינזאָלצן, קומט קינדער,
לאַמיר גיין!

כאַפט ער זיך, דער איד אַן די קנעפלעך, אַ דאָס זענען נישט קיין
עמיגראַנטן און רופט זיך אַן:

— ענטשולדיקט! אַט באַלד וועט איר זען די „פיקטשעס“.

און ער לויפט אַריין אינעווייניק און ברענגט צו פירן אַ פאַרוואָל-
טונגס-מיטגליד פון „בן-אורי“, וועלכער באַגריסט זיך מיט די געסט און
פירט זיי אַרויף צו דער בילדער-גאַלעריע.

אַ טריינע-בריינע איז אַריין אין בילדער-סאַלאַן, איז זי אַרויס מיט
אַזאַ מענה-לשון:

— דאָ איז עס? יאַסל! אַ בראַנד דיר אין די געדערם אַריין מיט
דיינע שטיקלעך! וואהין האַסטו מיר גענומען? זען צעמאַזשגעטע פאַר-
טרעטן מיט ליימענע יויזעלעך?

— דאָ וועט איר זען אונזערע קינסטלער — באַרואיקט איר דער
פאַרוואָלטער.

דערהערט דאָס וואָרט „קינסטלער“, איז טריינע-בריינע גלייך באַ-
רואיקט געוואָרן און זיך אַנגערופן:

— קינזערלעך, זעצט זיך אַוועק, מיר וועלן באַלד זען די קונצן-
מאַכער.

האַבן זיי געכאַפט בענקלעך און זיך אויסגעזעצט.

ס'הויבט זיך אַן די סצענע:

ד ע ר פ א ר ו א ל ט ע ר (וויזנדיק אויף אַ בילד): אַט דאָס
איז שפיגעל.

טריינע-בריינע (צעלאַכט זיך): וואו איז אַ שפיגעל, וואו?
יאָסל! גיב נאָר אַ קוק אויף דיינע קונצן-מאַכער. דאָס איז ביי זיי אַ
שפיגעל.

דער פאַרוואַלטער: נישט קיין שפיגעל זיך צו שפיגעלן,
נאָר דער נאָמען פונם קינסטלער.

טריינע-בריינע (צעלאַכט זיך גאָר ברייט): כאַ-כאַ-כאַ!
ט'געהערט אַ ביסל אַ נאָמען? שפּיגעל! פאַרוואָס נישט פאַנ-
ט אַ פּוֹל? (צום פאַרוואַלטער) זאָגט-זשע מיר, מיסטער, פאַרוואָס איז
דער פנים זיינער אַזוי צעמאַזשגעט? ער האָט זיך נישט געקענט אַפּוואַשן
איידער ער האָט גענומען די פיקטשע?

דער פאַרוואַלטער: די פאַרבן זענען צומישט.
טריינע-בריינע: יא, מ'זעט אַז ער איז צו'חוש'ט.

מיסטער דזשימדזשיק (ווייזנדיק אויף אַ בילד): טריי-
נע! דו זעסט אַט יענעם צודרייטן? צו וועמען, מינסטו, איז ער זענלעך?
טריינע-בריינע: וואָס הייסט צו וועמען? צו דיין ברוד-
דער תנחום.

מיסטער דזשימדזשיק: האָסט אַ קוק פון אַ מיניסטער.
ער זעט דאָך אויס ווי דיין פלימעניק וואָווע, דער וואוילער יונג מיט דער
טשופרינע.

טריינע-בריינע: טרעפסט ווי אַ בלינד פערד אין גרוב
אריין. דאָס איז דאָך דיין ברודער תנחום מיט דער צעפלאַטשטער נאָז און
באַרישער גאַמבע.

מיסטער דזשימדזשיק: אַלבעטשע, אַז ס'איז דיין
פלימעניק וואָווע. ביי אונז אין דער משפּחה זענען גאָר נישט אַ אַזעלכע
לעקישעוואַטע פנים'ער.

טריינע-בריינע (אין כעס): די משפּחה'טע דיינע! די
גרויסע חכמים, מ'שטיינס געזאָגט. זאָג מיר, גולם, ווער פון אייך איז נישט
קיין אַפּגעריסענער נאָר? איר זענט דאָך אַלע, איינס ביי איינס, אַ סטאַדע
בהמות און דיין ברודער תנחום, וואָס איז אינגאַנצן געראַטן אין דיר, איז
די גרעסטע בהמה. (ווייזט אויפ'ן בילד) אַט איז ער!

מיסטער דזשימדזשיק: וואָס דאַרפסטו זיך קאַכן,
וואָס? אַמער לאַמיר פּרעגען דעם מיסטער וואָס שטייט דאָ, וועט ער דיר
אויך זאָגן, אַז ס'איז דיין פלימעניק וואָווע. (ווענדעט זיך צום פאַרוואַלטער)
וואָס זאָגט איר, מיסטער, ווער איז גערעכט?

דער פאַרוואַלטער: איר האָט ביידע אַ טעות. איר ווייסט
ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך אונזערס אַ מענטש.

ט ר י י נ ע - ב ר י י נ ע (מיט אַ גיפטיקן שמייכעלע): אזוי גאָר ?
 דאָס איז איינער פון אייערע ? אויך אַ קונצן-מאָכער ?
 פּלוצלינג דערהערט זיך אַ שטאַרקע קלינגעריי און אַ געלויף איבער
 די טרעפּ. מיסטער און מיסעס דזשימדזשיק דערשרעקן זיך ; סאָפּן די
 קליינע דזשימדזשיקלעך ביי די הענט און לויפן אַרויס הענדום-פּענדום.
 אויף די טרעפּ טרעפּן זיי די עמיגראַנטן פון „שעלטער“, וואָס שטופּן
 זיך אין גרויס איילעניש און לויפן גיך אַראָפּ.
 פרעגט טריינע-בריינע אַ דערשראָקענע :
 — וואָס איז דער געיעג, וואָס ? וואָס קומט דאָ פאַר ? ס'ברענט ?
 ענטפּערן די עמיגראַנטן :

— ס'ברענט דער „דינער“, מ'דאַרף גיין עסן !
 מילא, עסן איז עסן, אַבי גאָט-צו-דאַנקען ס'ברענט נישט. גייען אויך
 מיט מיסטער דזשימדזשיק, מיסעס טריינע-בריינע דזשימדזשיק און די
 דריי קליינע דזשימדזשיקלעך, זעצן זיך אויס ביי די טישן און „רייבן אויף
 וואָס די וועלט שטייט“.

— אויפ'ן וועג אַהיים רופט זיך אַן מיסטער דזשימדזשיק צו טריינע-
 בריינע'ן :
 — ווייסט, טריינע-בריינע, ס'איז אַ וואוילע סאַסייט די „געלעריי“.
 זי געפּעלט מיר. איך וואָלט געגאַנגען אַהער אַלע טאָג.

א אידישע פאטשיילע

— אַנומלט — דערציילט ירוחם — נישט קענענדיק צוטון קיין אויג, האָב איך געטראַכט, וועגן וואָס מיינסטו? איך האָב געטראַכט וועגן אַ פּאַטשיילע, אַ אידישע פּאַטשיילע. מיר האָט זיך פאַרגלוסט צו דער- גרונטעווען וויפּיל נוצן אַ איד האָט פון זיינס אַ פּאַטשיילע, און איך בין דערגאַנגען אַז גאַנצע זעכצן.

אַט הער:

אינס: — אַז אַ איד דאַרף זיך שטעלן דאַוונען און ער האָט נישט דעם גאַרטל צו דער האַנט, נעמט ער אַרויס די פּאַטשיילע און גאַרטלט זיך מיט איר אַרום. אַט האַסטו אַ גאַרטל!

צוויי: — אַז אַ איד גייט אַרויס פון בית-המדרש אַ דערהיצטער און ס'בלאָזט אַ ווינט, נעמט ער אַרויס די פּאַטשיילע און וויקלט אַרום דעם האַלדן. אַט האַסטו אַ שאַליקל!

דריי: — אַז אַ איד גייט שבת פון שול און ס'רעגנט, קיין פאַראַסאַל טאַר ער נישט טראַגן און ער וויל דאָך נישט אַז דער שבת-דיקער קאַפּע-לוש זיינער זאָל באַרעגנט ווערן. וואָס זשע טוט ער? נעמט ער אַרויס די פּאַטשיילע און דעקט מיט איר צו דעם קאַפּ. אַט האַסטו אַ שבת-דיקן פאַראַסאַל!

פיר: — אַז אַ איד וואַשט זיך צום עסן, מאַכט „על נטילת ידים“ און האָט נישט פאַר זיך דעם האַנטוך. מיט וואָס, מיינסטו, ווישט ער זיך אָפּ? מיט דער פּאַטשיילע און אַט האַסטו אַ האַנטוך!

פינף: — אַז אַ איד פאַרט אין באַן און וויל עפעס אין מויל נעמען נאָך ער האָט נישט אויף וואָס אויסצולייגן דאָס עסן. נעמט ער אַרויס די פּאַטשיילע און שפּרייט איר אויס. אַט האַסטו אַ טישטוך!

זעקס: — אַז אַ איד דאַרף איבערנעכטיקן אין בית-המדרש צי אין באַן אויף דער האַרטער באַנק און האָט נישט מיט וואָס דעם קאַפּ אונטערצושפּאַרן, נעמט ער אַרויס די פּאַטשיילע, לייגט איר אַוועק צו-קאַפּנס און אַט האַסטו אַ קישן!

זיבן: — אַז אַ איד גייט אין מרחץ אַריין און האָט נישט מיט וואָס זיך אַרומצואוואַשן, נעמט ער די פּאַטשיילע און מאַכט פון איר אַ שוואַם!

מאכט : — אז ביי א אידן האָבן זיך אָפגעריסן די קנעפלעך פון די הויזן
און ער האָט גישט קיין פּאַסיק צו דער האַנט, בינדט ער זיך אַרום מיט
דער פּאַטשיילע — האַסטו אַ פּאַסיק !

גיין : — אַז אַ אידן איז, זומער אין די גרויסע חמימות, הייס, ער
שוויצט. מיט וואָס, מיינסטו, קילט ער זיך ? ער נעמט אַרויס די פּאַטשיילע
און פּאַכעט זיך מיט איר — האַסטו אַ פעכער !

צען : — אַז אַ איד וויל אָפּשמיסן זיינס אַ בנאָק און דער חברה־מאַן
האָט דעם קאַנטשיק פּאַרטאַבלעוועט, כאַפט ער אַרויס די פּאַטשיילע,
דרייט איר איין און מאַכט פון איר אַ קאַנטשיק !

עלף : — אַז אַ איד מאַכט מיט אַ צווייטן אַ געשעפט, אַ משאַומתן,
און וויל שליסן אַן אָפּמאַך לויטן אידישן דין, נעמט ער אַרויס די פּאַ-
טשיילע און מ'איז „מקבל־קנין“ — האַסטו אַ קאַנטראַקט !

צוועלף : — אַז אַ איד וויל מיט אַנדערע אידן וואַרפן גורל, נעמט
ער אַרויס די פּאַטשיילע, און דער עולם ציט קניפלעך. אַט האַסטו אַ
לאַטעריע !

דרייצען : — אַז אַ איד הערט אַ ניגון און וויל זיך אים פּאַרצייכענען.
וואָס־זשע טוט ער ? ער טוט וואָס ס'האָבן געטון די חסידים, ווען זיי האָבן
געהערט דעם רבינ'ס נייעם „ישמח־משה“ ; ער נעמט אַרויס די פּאַטשיילע
און מאַכט קניפלעך. אַט האַסטו אַ בלאַט באַטן !

פּערצען : — אַז אַ איד גייט אויף אַ חתונה און מ'איז אים מכבד
מיטן מצוה־טענצל, וואו־זשע איז די חציצה בעת ער טאַנצט מיט אַ
נקבה ? נעמט ער אַן איין שפיץ פון דער פּאַטשיילע און זי — וועט צווייטן
און אַט האַסטו אַ שפּאַניש־ווענטל !

פּופּצען : — אַז אַ איד גייט אַרויס קלייבן אַ נדבה, פאַר זיך אַדער
פאַר אַ צווייטן, גייט ער אַרום איבער די הייזער מיט דער פּאַטשיילע, אַ
רויטע געווענלעך, און ער לייגט אין איר אַריין דאָס גאַנצע געלט. אַט
האַסטו אַ באַנק !

געפין מיר, זאָגט ירוחם, אַן אַנדער פּאַלק וואָס זאָל קענען אַזוי פיל
אויפטון מיט אַ פּאַטשיילע.

פּרעג איר ירוחם'ן :

— דו האַסט דאָך מיר אין אַנהויב געזאָגט אַז פון אַ אידישער פּאַ-
טשיילע האָט מען זעכצען נוצן און דו האַסט מיר בלויז אויסגערעכנט
פּופּצען ?

ענטפּערט ער מיר :

— בזיוט גערעכט ; ס'איז דאָ אַ זעכצענטער נוצן. אמת, נישט אַזא
וואַזשנער. ס'איז פּאַראַן אַ „יש־אומרים“, אַז אַ איד באַנוצט אויך אַ פּאַ-
טשיילע פשוט צו דער גאַז...

פרעג איך ווייטער ירוחם'ן:

— סתם אין דער וועלט אריין, ווייס איך, וועסטו נישט אויסטראכטן
אזא טראכטעניש, ומסתמא האסטו דאך עפעס אַ כונה דערביי?
ענטפערט ער:

— איך האב עס געטראכט אַקעגן אונזערע כלי-קודש אין ענגלאַנד,
די „מיניסטערס“, די גייסטיקע פאַטשיילעס, וועלכע מוזן טויגן אויף אַלץ.
אַז אַ איד ווערט ביי אונז אַ פאַסטוך, אַ רעווערענד בלע“, און וויל אַנ-
קומען אויף אַ שטעלע, דאַרף ער זיין אַן אמת'ע אידישע פאַטשיילע.
מ'דאַרף פון אים האָבן אַלע זעכצען נוצן. ער דאַרף זיין אַ רב, אַ חזן, אַ
בעל-קריאה, אַ בעל-תקיעה, אַ שוחט, אַ מוהל, אַ לערער, אַ סעקרעטאַר, אַ
רעדנער, אַ טענצער, אַ ברידזש-שפילער, אַ גאַלף-שפילער, אַ שווימער,
אַ וויצן-זאַגער, אַ „ליידיס-מען“, אַ פאַרוויילער אין געזעלשאַפט און
ס'איז פאַראַן אַ „יש-אומרים“, אַז ער דאַרף אויך זיין אַ לערנער. נאָר דאָס
איז נישט קיין עיקר.

און ער איז עס טאַקע. אַ ברירה האָט ער? היינט, אַז אַ יונגערמאַן איז
אַזאַ צאַצקע און איז אַ „מעדכען פאַר אַלעס“, אַן „אַל-דאונד-מען“, האָט
ער נישט קיין דאגה מיט פרנסה, וויל ווערט ער אויס „מיניסטער“, ווערט
ער אַ „טיטשער“, אַ טענצער, אַ שווימער. ער איז דאך עפעס אַ „סמאַרט-
פעלאָו“ און אַ מענטש מיט „עקספיריענס“.

דערפאַר קען מען אַ ליאַדע טאַג אים באַפרייען פון זיין שטעלע, זוי
מ'האַט טאַקע אזוי געטון מיט די לאַנדאַנער שוחטים פון דער „באָרד-
אַף-שחיטה“, און ס'זאָל זיין אַפגעשאַכטן אויף גלאַט-כשר. וויל מה-
רעש? וואָס איז דער געוואָלד וואָס די אַפגעזאַגטע שוחטים מאַכן אויף
דער אידישער גאַס? קיין פאַרלוירענע וועלן זיי נישט זיין. טויגן זיי נישט
פאַר איין זאַך, וועלן זיי טויגן פאַר אַ צווייטער. זיי זענען דאך אַלע יאָרן
געווען מושלמים-בכל-המעלות. אַט קען אויך אַ שוחט אין אַ פאַרוואַרפע-
נער פראָווינציעלער שטאַט, וואָס איז אויך אַ זייגערמאַכער. גייט נישט
איין פרנסה, גייט די צווייטע. דערציילט מען טאַקע, אַז ער שעכט אַ הינ-
דעל, גייט עס און אַז ער פאַרריכט אַ זייגערל — ש ט י ל עס.
קינער איז נישט שולדיק, פאַרענדיקט ירוחם זיין שמועס, וואָס
פריער זענען זיי געווען אַזעלכע „כל-בו-סידור'לעך“ און מיט אַמאָל ווערן
זיי „שיימעס“, אויסגעפליקטע בלעטלעך. זיי האָבן זיך אַליין געשאַפן
אַזעלכע וואַקלדיקע פאַזיציעס מיט זייער מודים-זאַגן, מיט זייער בויגן
זיך אַהין-און-אַהער. און אַז זיי איז דאָס ניחא, איז — לאַ צריכא! ווי
זאָגט דער תרגום: „מפאטשיילעטא לא מאכתא קאַפאַטעא“, פון אַ
פאַטשיילע קען מען נישט מאַכן קיין זיידענע קאַפאַטע.

א פיעסע מיט א קנאק

געשריבן אין 1938 ווען דער באַרימטער
„פּאָויליאַן-טעאַטער“ האָט זיך געעפנט
מיט אַ קנאַק און זיך באַלד דערנאָך פאַר-
מאַכט מיט אַ טראַטק.

הכלל, אונזער „פּאָויליאַן טעאַטער“, דאָס וויגעלע פון אַרונזער
אידיש טעאַטער, איז שוין אין אַ מזל'דיקער שעה, ווידער אָפן.
פּאַלט-צו די נאַכט, צינדן זיך אַן אויפ'ן פּאַסאַד פּונם טעאַטער די
אַלטע באַקאַנטע לעמפעלעך, מיט וועלכע מיר האָבן געשלאָסן באַקאַנט-
שאַפט ביי די „העכסט סענזאַציאָנעלע לעבנס-בילדער מיט 20 נומערן
געזאַנג“, ווי „בר-מצוה“, דאָס „תּורה'לע“, די „רומענישע חתונה“ און
אַנדערע אַזעלכע קוּנץ-ווערק.

און „מוישע“, אונזער אַלטער „מוישע“, שטופט זיך אין טעאַטער
אַריין מיט די קדישים'לעך זיינע. זאָל אַ קינד, זאָגט ער, אויך הערן אַ
אידיש וואָרט. ס'שטייט דאָך ובפירוש אין די הייליקע ספרים, אַז אַ קינד
דאַרף מען פון יונגווייז אָן מחנך זיין אין מצוות. טוט ער טאַקע אַזוי.
דאָס טעאַטער איז נאַכט-איינ און נאַכט-אויס געפּאַקט. דאָס באַווייזט
צום הונדערטסטן מאַל, אַז דער עולם אונזערער האָט ליב ליטעראַרישע
פיעסן. ווער ושמועסט, אויף פּלעסן מיט אַ ש ט אַ ר ק ו אינהאַלט זענען
תמיד דאָ גענוג בעלנים.

יא, איך האָב אייך גאָר פאַרגעסן צו דערציילן וואָס מ'שפּילט דאָרט
אין „פּאָויליאַן-טעאַטער“; ס'ווערט איינע אויפגעפירט דאָס גרויסע קלאַ-
סישע ווערק: „באַקסן און רעסלען“ — אַ פיעסע מיט אַ ק נ אַ ק און
מיט אַ ש ט אַ ר ק ו דראַמאַטישן פינאַל.

הקיצור, ס'איז דאָרט דער אמת'ער „ויתרוצו“. די אַרטיסטן בוצקן
זיך ווי אין פּסוק שטייט. יעטוועדער זבענק קלינגט אָפּ ביז צו דער גאַ-
ליאַרקע, אַז די „געלערי“ דאַרף שוין נישט שרייען: „העכער!“
און הגם ס'איז שוין לאַנג נאָך יום-כּפור, שלאָגן זיי זיך נאָך אַלץ — איי-
נער אין דעם אַנדערנס האַרץ אַריין — „על-חטא“. מ'דערלאַנגט זיך אַזוי,
אַז ביידע דערזען די באַבעס זייערע אויף יענער וועלט און פאַרשפּאַרן
הזכרת-נשמות.

אַזוי ש פ י ל ט מען דעם גאַנצן אַוונט, ביז איינער פון די ביידע,

און אַפּטמאַל טאַקע בייַדע, ליגן אויף דער פּאַדלאַגע, צוקיילטע, צוביילטע, צו'מית'טע.

און ווייטשעפל, דאָס ספּאַרטאָווע ווייטשעפל, יובלט. סוף-כל-סוף, דאַרף מען דאָך נישט פּאַרגעסן, אַז אונזערע ווייטשעפלער „עמד“, זענען דאָך די אַלטע אמת'ע ספּאַרטס-לייט. זיי האָבן דאָך דאָס „באַקסן“ און „רעסלען“ מיטגעבראַכט פון דער היים, פּונם בית-המדרש, וואו מ'האַט זיך שמחת-תורה די קעפּ געפלעט פאַר אַ פּסוק פון „אתה-הראית“ אָדער פאַר אַן הקפּה.

דערפאַר איז קיין וואונדער נישט, וואָס אין די שפּאַנענדסטע מאָ-מענטן פּונם „באַקסן“-און-„רעסל“-קאַמף, ווען ס'נעמען פּלען בוסצעט ווי שפענער, שפּרינגען אונזערע ספּאַרטלער אַרויס פון די כּלים און מיט באַנומענע קולות ושרייען זיי אויף אידיש-ענגליש:

— קאַם-אַן!!! דערלאַנג!!! אַט אזוי!!! נאַקאַמאַל! ובראָוואָ!!! אין די זייטן! יו גאַט אים!!! לייג אים אַנידער!!! קאַליקע!!! גיב אים אַ שאַס! אַ כּמאַל! אַן אַפּער-קאַט! אַ פּלעם! הרג'ע! זאָדישע!

דאָס אַלטע דיטערישע שמחת-תורה'דיקע בלוט האָט זיך אין זייערע אָדערן צעשפּילט. ס'האַט זיי אַ שפּאַר געטון די יוכע.

* * *

איז עפעס דאָ אַן אונטערשיד פּונם היינטיקן „פּאַויליאָן-טעאַטער“-שפּיל ביז צו דעם אַמאַליקן?

ניין! — נישטאַ! ס'איז דאָס זעלביקע טעאַטער-שפּיל ווי „אין די אַל-טע גוטע צייטן“. אויך דעמאַלט האָט זיך דאָס גאַנצע טעאַטער אויסגע-דריקט אין איין וואָרט: אַ ו ו ק ל י י ג אָ אָדער אַ ו ו ק ל - ה ר ג ' ע נ ע ן !

די אַקטיאָרן האָבן אַוועקגע'הרג'עט די „עברי“, אַוועקגע'הרג'עט די ראַלען, און די פּיעסע האָט וכלל אַוועקגע'הרג'עט די קאַסע. דער דירעק-טאָר האָט אַוועקגעלייגט דאָס טעאַטער און דאָס טעאַטער האָט אַוועקגע-לייגט דעם דירעקטאָר. צום סוף פון סעזאָן זענען שוין אַלע געלעגן... אי דער דירעקטאָר, אי די אַקטיאָרן, אי דאָס טעאַטער.

ס'איז געווען דער זעלבער טעאַטער-שפּיל ווי היינט, אפילו מיט די זעלבע „מאַנקי-טאַטס“, נישט מער: דעמאַלט האָט מען געשפּילט מיט „געזענע, מערשע און טענצע“, און היינט — מיט סתם ווילדע געשרייען מצד דעם עולם אונטער דער קאַפּאַטע פון ספּאַרט.

* * *

אין „יענע גוטע צייטן“ האָט דער „אַרטיסט“, וואָס האָט געשפּילט די ראַל פון אַ אייפּערויכטיקן מאַן, אַ זאַג געטון צו דער פּרוי זיינער אויף דער בינע:

— כוועל דיך דערשיסן, זיך דערשיסן, און דערנאך פאר איך מיר
אווועק קיין אמעריקע און דו וועסט בלייבן אַ פינסטערע עגונה!
און די וויבער האָבן זיך דערביי אזוי צעכליפעט און צעיאַמערט,
אַז די נעז האָבן זיך ביי זיי צעשפילט; אַ קלייניקייט — אַן עגונה! און
נאָך אַ פינסטערע דערצו.

און אַז דער העלד האָט שוין געדאַרפט אויסשיסן אויף דער בינע,
ווי אזוי־זשע האָט דער שאַס אויסגעזען?

שטעלט־איך־פאַר אַז אין דעם שפּאַגענדסטן מאַמענט, צום קלי־
מאַקס פּוּן דער דראַמע, ווען דער העלד וואַרף זיך שוין שיסן און דער
פּאַרהאַנג האַרף זיך דראַמאַטיש אַראַפּלאָזן; אַט דעמאָלט, ווען ער שטעלט
צו דעם אומגליקלעכן רעוואָלווער צום אומגליקלעכן שטערן און גיט אַ
צי ביים צינגל — דעמאָלט שטעלט אים דער רעוואָלווער אַרויס אַ לאַנגע
עונג און זאַגט:

— אַ מכה! כוועל נישט שיסן!

ווייל, איר דאַרפט פאַרשטיין, אַז דאָס איז אַ אידישער־טעאַטער־רע־
וואָלווער. ער וועט איך מאַכן אַלערליי קונצן, נאָר שיסן ווען מ'באַדאַרף
און וואו מ'באַדאַרף — אַט דאָס נישט.

וואָס־זשע טוט דער אַקטיאָר אין אַזאַ מאַמענט?

אַן אַקטיאָר מיט אַ שטיקל סמעקאַלקע גיט זיך שוין אַן עצה.

אין "ענע גוטע צייטן" האָט אַן אַקטיאָר ביי אַזאַ אומגעריכטער
סצענע עקספּראַמט געשאַפּן אַזאַ מין "אַרבל־פּראָזע":

— אַ־אַה! — האָט ער דראַמאַטיש אויסגערופן צום רעוואָלווער —
אַאוד, דו ברוטוס? אַאוד, דו ווילסט מיך פאַרראַטן? אַלע האָבן זיך פאַר־
אייניקט אין איין גראַסען קאַמפּאַט. אַ, ניין! ס'וועט איך נישט געלינגען.
כוועל זאָ־אַאוד שטערבען, כוועל זיך הענגען, ווערגען, דערשטיקען!

און ער האָט דעם רעוואָלווער מיט כעס אַוועקגעשלידערט און מיט
די פּינגער זיך אַ וואַרף געטון צום האַלז זיינעם; גענומען ווערגן, שטיקן.
דערביי האָט ער העכסט דראַמאַטיש געכאַרכלט: כאַ, כאַ, כאַ!

לאַנג האָט די גסיסה זיינע נישט געדויערט, און ער האָט זיך ברוך־
השם דערוואַרגן.

ס'איז אַבער אַ מנהג, אפשר אַ פּאַסקודנער מנהג, אַז אַ מת, בפרט
אַ דערוואַרגענער, שטייט נישט אויף די פּיס. פּון אַרומקריכן — איז שוין
אַפּגערעדט.

אַט דאָס וואַזיקע "לעבנס־געזעץ" האָט אונזער העלד אין זיינען גע־
האַט בעת ער האָט דורכגעפירט די אויבנגעשילדערטע סצענע; כדי
דאָס בילד זאָל אַרויסקומען העכסט רעאַליסטיש, איז ער — נאָך דעם ווי
ער האָט זיך שוין געהאַט דערוואַרגן — צו ג ע ק ר אַ כ נ צום פּראַנט

פון דעם סופליאר-קאסטן און האט זיך דארט אויף דער פאדלאגע גאנץ
 מיין אויסגעצויגן, פארווארפנדיק דעם קאפ אין א זייט ווי א פאלנער מת
 און — ברוך-דיין-אמת!

ליגט ער אזוי, אונזער מת, עטלעכע היבשע מינוט און ווארט און מ'זאל
 אים טון זיין רעכט; און מ'זאל דעם פארהאנג אראפלאזן און ס'זאל נעמען
 א סוף צו דער דראמע.

ווייסן אבער נישט די גוי'אישע בינע-ארבעטער וועלכע זענען בא-
 שעפטיקט ביים פארהאנג-אראפלאזן, וואס ס'טוט זיך דא. זיי האט מען
 אנגעזאגט, און באלד ווי זיי וועלן דערהערן א שאס, זאלן זיי דעם
 פארהאנג אראפלאזן.

און דעם שאס האבן זיי נאך נישט געהערט.

דערפאר אבער האט שוין דער עולם אין טעאטער גאנץ גוט געהערט
 ווי דער "מת" האט צום סופליאר א "שעפטשע" געטון:

— זאג זיי דארט די "באסטארדס", און כ'בין שוין צען מינוט טויט.
 זאלן זיי אראפלאזן דעם "קערטן". איך שטארב עסן!

תחית-המתים! א מת רעדט!

ס'גייט אונטער

דערציילט פון אַ אידן וואָס האָט
נעבען אַ „באַרדינג הויז“ ביים ים.

הערט איר, ס'איז אַ סוף מיט'ן אידנטום. דאָס אידישע „באַרדינג
הויז“ גייט אונטער! ס'איז „גוד-באי“!

די אידישע געסט האָבן געוואָרפן אַן אומ'חן אויף דעם אידישן
„באַרדינג-הויז“ און זענען אַוועק צו די גוים. די גוי'אישע פלעצער זענען
פול, און די אידישע „באַרדינג-הויזער“ פוסטעווען, ליגן אין דער אהמה.
וואָס-זשע, מיינט איר, וועל איך טון? איך וועל זיצן און צוקוקן ווי
די גוי'אישע האַטעלן מאַכן ביזנעס און איך וועל קרענקן? אסור! איך
וועל אַראַפּהאַקן דעם „מגן-דוד“ פון מיין „באַרדינג-הויז“, פאַרשמירן
דעם שיינעם אידישן נאַמען מיט'ן „כשר“ וואָס האָט מיך אַזוי אַוועקגע-
קוילעט און כ'וועל אויף מיין „באַרדינג-הויז“ לאָזן אויפשרייבן מיט
גרויסע אותיות: „סיינט פאַטריק'ס היי-קלאַס האַטעל“ און איר וועט זען
וואָס פאַר אַ שפע איך וועל האָבן, וואָס פאַר אַ געלויף ס'וועט ווערן. איר
מיינט פון קריסטן? אסור! דוקא פון אידן! „סיינט פאַטריק“ וועט זיי
ציען ווי אַ מאַגנעט.

איך שטעל זיך פאַר ווי אונזערע אידעלעך, אַ געזונט זיי אין די
פופקעס, וועלן צוקומען צו דער טיר, וועלן מיט ווירד-אָרן אַ קלינג טון
ביים גלעקל און בעטן, און מ'זאָל ווייזן די צימערן. דערנאָך, אַז זיי
וועלן זיך שוין האָבן אויסגעדונגען, וועלן זיי אַ פּרעג טון, צי מ'גיט דאָ
ביי מיר דעם „יוזשעל ברעקפּעסט“?

און איך וועל אין-זיך שמייכלען. איך ווייס דאָך שוין וואָס זיי ווילן.
„יוזשעל ברעקפּעסט“ איז דאָך דער פּרישטיק וואָס זיי זענען געוואוינט צו
עסן פון דער היים אויס, דאָס וואָס ס'האָבן געגעסן זייערע אבות-אבותינו:
אייער מיט געפּהעלטן „כשר-קוויטש“ — „עגס-ענד-בייקאָן“.
— שור! — וועל איך זיי ענטפערן מיט שטאַלץ, און איך וועל זיי
געבן „עגס-ענד-בייקאָן“ אין דער פּרי, „עגס-ענד-בייקאָן“ בייטאָג און
„עגס-ענד-בייקאָן“ ביינאַכט.

פּרייטיק-צו-נאַכטס, אַנשטאַט די שמעקעדיקע געפּעפּערטע פּיש —
אַ פּלימעסיק מיט „עגס-ענד-בייקאָן“. במקום דעם פעטן צימעס מיט
קישקע — „עגס-ענד-בייקאָן“, און אויפ'ן אָרט פון דעם צוקערדיקן,

שמאלציקן קוגל מיט ראָזשינקעס וואָס ס'צוגייט אין מויל — אַ טעלער אַ גאַנצן מיט „עגס-ענד-בייקאָן“.

דער „עגס-ענד-בייקאָן“ וועט זיי שוין קריכן פון האַלדז. זיי וועלן קראַפֿירן נאָך אַ ביסל אידיש געקעכץ און — אַזאַסיע! איך וועל זיך נוקם זיין פאַר מיינע אַלע ביטערע חדשים, פאַר מיין בלוט-צאָפֿעניש, פאַר די שיינע צימערן, וואָס זענען געשטאַנען לידיק, פאַר אַלץ מיט אַנאַנדער. איך וועל זיי ווייזן אונזערע „עגס-ענד-בייקאָנ'קעס“.

איך האָב דאָ אַ לאַנדסמאַן. וואָס ער איז געווען אין דער היים איז נישט וויכטיק. גאַרנישט! טאַקע גאַרנישט שבגאַרנישט! אַ „נאַבאָדי“! גאַר דאָ איז ער אַ שיינער איד. שפּילט אַ ראַליע. באַשר-בֿכן ער האָט געלט. כּוואַלט אויך געקענט האָבן אַ פּוטיקא ווען איך „סעטל“ מיינע בעלי-חובות מיט זיבן שילינג צום פּונט. זיצט ער זיך, דער לאַנדסמאַן מיינער, אין אַ גוי'אישן האַטעל און פאַסמאַקעוועט זיך אַזוי מיטן „עגס-ענד-בייקאָן“, אַז די גאַמבע זיינע איז ביי אים תמיד גליטשיק. זאָג איך צו אים :

— וועל'וויל! כּקען בשום אופן נישט פאַרשטיין, ווי אַזוי דו קענסט זיך צו דער פאַסקודסטוואַ צורירן. דו געדענקסט דאָך נאָך פון דער היים זוי אַזוי דער דבר-אחר לעבט און וואו ער ראַקעט זיך אַלץ אַרום. ס'איז דאָך חולשי-חלשות דאָס אין מויל צו נעמען.

ענטפערט ער מיר :

— וואָס גלייכסטו אַ היימישן דבר-אחר צו אַ היגן. דאָ לעבט ער זיך דאָך זוי אַ גראַף!

קוק איך אים אָן, דעם אויפגעקומענעם לאַנדסמאַן מיינעם און זאָג : — אַבער פאַר מיר שטייט נאָך אַלץ דער דבר-אחר פון דער היים. און ווי ער זאָל זיך נישט אויסמענטשלען בלייבט ער אַלץ דער זעלבער שווינגא, דער זעלבער חזיר מיט אויערן און חזיר'שע מאַרדע.

און מ'שטיינס געזאָגט, דאָס גאַנצע ביסל עסן, וואָס מ'גיט דאָרט אין די גוי'אישע באַרדינג-הייזער. שבת-צו-נאַכטס, ווען מען „אויקשאַנירט“ אויפ'ן „מאַרקעט“ דאָס איבערגעבליבענע פאַרפרוירענע פלייש, האַנדלען זיי איין אַ זיטל פלייש, אַ „דזשאַינט“ ווי זיי רופן עס. זיי סמאַליען עס גוט אָפּ אין אויוון און מאַכן דערפון „ראַוסט ביה“. אַט פון דעם „ראַוסט-ביה“ שניידט מען יעדן טאָג פעניצלעך און מ'דערלאַנגט עס די געסט מיט קאַל-טע קאַרטאָפֿל און גרינס. דערנאָך פאַרבייסט מען מיט אַ לאַקריצדיקן ענג-לישן „פּודינג“ און — רבותי, מיר וועלן בענטשן! ס'איז אַפּגעגעסן!

אַבער ביי אונז : ראשית דער „האַר'דעוור“, דער פאַרשפּייז. איך זאָג אייך, אַז דער פאַרשפּייז האָט מיך שוין גרוי געמאַכט. וואָרום יעדן טאָג, וואָס זאָג איך, יעדן טאָג, צו יעדן מאַלצייט, וויל דער אידישער באַרדער

א נייעם פֿאַרשפּייזן. קלער איך, קלערט מיין ווייב וואָס פֿאַר אַ פֿאַרשפּייז צוצוגרייטן. ניין! מיר קלערן שוין נישט. ס'האַט זיך שוין ביי אונז אויס־געלאָזט דאָס קלערעניש. מיר האָבן שוין נישט קיין ברעקל געדאַנק. ווייל וואָס איר ווילט הערן און געדענקן האָט מען שוין פֿאַר זיי געמאַכט, און וויפּיל פֿאַרשפּייזן זענען בכלל פֿאַראַן אויף דער וועלט?

נאַכ'ן פֿאַרשפּייזן הויבן זיך אָן די פֿאַרשידענע געריכטן, די חתונה־פֿאַטראָועס. יאָ! די חתונות האָבן די „באַרדינג־הייזער“ אַוועקגעלייגט. אַז די געסט ווילן בלויז האָבן חתונה־מאַלצייטן! מילא, פֿאַרפֿאַלן. אַז די קאַנקורענץ איז גרויס און אַז יענער גיט חתונה־געריכטן, מוזטו אויך אַזוי טון. מע מוז דאָך אַנהאַלטן דעם „קאַנעקשן“.

קנאַקן זיי אויף ביידע באַקן און פּונדעסטוועגן זענען זיי נישט צופּרידן. „מ'גראַמבלט!“ איר זאָלט הערן די פרעטענזיעס, די „קאַמפּליינטס“. מיט אַמאָל ווערט ביים טיש אַ געשריי, אַז די זופּ, די גאַלדענע יויד מיט די לאַקשן און מאַנדלען, שמעקט מיט זיף! ווי קומט זיף אַהער? אַז אין מיין גאַנצן „באַרדינג־הויז“ וועט איר קיין פּיצל זיף נישט געפינען. נעם איך דעם לעפל און פֿאַרווד די זופּ און וואָס אמת איז אמת! די זופּ שפּירט זיך טאַקע, אַבער נישט פּון זיף! איך האָב ברוך־השם אַ גוטן שמעקער. מאַלע וואָס אונזערע אידעלעך קענען אויסקלערן. איך האָב מיט מיין חוש־הריח דערשנאַפט אַז די זופּ שפּירט זיך גאַר פּון... „פעטראַל“! אַבי זיי האָבן געשריגן: זיף!

פּון וואָנען קומט „פעטראַל“ אין דער זופּ? טאַקע פּון זיי! פּון די געסט! זיי קומען זיך צופֿאַרן מיט זייערע „קאַרס“ און „שאָופּערס“ און וואו מיינט איר ליגן די „שאָופּערס“? אין דער קיך, ביי די דינסטן! מסתּמא קריכט אַ „שאָופּער“ מיט אַ לעפל אין טאַפּ זופּ אַריין, האָט ער דאָרט איינגעטונקן דעם אַרבל זיינעם, און הייסע זופּ, ווייסט איר דאָך, ציט ...

היינט די גוי־אישיע געלעגערס: ווי אַזוי קען אַ אונזעריקער שלאָפּן אויף זייערס אַ בעט? זייערע קישנס זענען דאָך אַנגעפּילט מיט סטראַטשע־נעס, געהוּבלעכטס. אמת, ס'זענען ביי זיי קיין וואָנצן נישטאַ. אַבער וואָס האָבן זיי דען יאָ? אַ פּערענע האָבן זיי? און פּוכיקע קישנס האָבן זיי? „בלענקעטס“ האָבן זיי! קאַלטע, בלעכענע „בלענקעטס“ און אַ דראַטענעם מאַטראַץ! פּונדעסטוועגן קריכן אונזערע אידעלעך אַהין.

איך אַליין קען אפּילו נישט „גראַמבלען“; איך האָב איצט אַ ביסל געסט, נאָר נישט די ריכטיקע קאַסטומערס. ס'זענען צו מיר אַנגעפֿאַרן די כלי־קודש: מגידים, חזנים, שמשים און דאָס גלייכן. די אמת'ע קליענטן! האָב איך פּון זיי צרות; זיי קריכן אין קיך אַריין, עפענען די טעפּ און

זוכן. וואס זוכן זיי? דאס כשרות, הייסט דאס, זוכן זיי, אבער אין אמת'ן זוכן זיי עפעס אנדערש.

אנומלט, איד כאפ זיך אריין אין דער קיך, ערשט ס'שטייט דארט אן חזן און וועלגערט צוזאמען מיט דער קעכין א בלאט לאקשן.

בין איד דאך נישט קיין „שיפע-זיבעלע“. איד בין דאך א איד, וואס קאטארי וועלכער פארשטייט אן עסק, רוף איד זיך צו אים אן:

— חזן! צו וואס זאלט איר זיך מטריה זיין? די קעכין וועט שוין דאס טייגל אליין אויסוועלגערן, איר גייט בעסער אן ביסל ארויס צום ים. די מיידלעך און די ווייבלעך קאלערן זיך שוין אין די זאמדן. זיי פראווען דארט גלגול-מחילות... איר וועט זיך „ענדזשויען“.

ענטפערט ער מיר, און ס'איז אים א גרויס רחמנות אויף דער קעכין. ער האט געקענט איר מאן עליו-השלום. ער איז געווען א מעמבער אין זיין שול, א וואוילער איד געווען, דערפאר וויל ער די פינסטערע אלמנה אן ביסל ארויסהעלפן.

שפעטער, עפענדיק די טיר פון א „בעד-רום“, האב איד געטראפן ווי א שמש העלפט די „טשעמבער-מעיד“ פארבעטן די בעטן. דוף איד זיך אן צום שמש:

— מיילא, דער חזן וויל העלפן די קעכין, ווייל זי איז אן אלמנה, א געוועזענע מעמבערקע פון זיין שול. אבער זי, די „טשעמבער-מעיד“ איז דאך אן ערליטע, א פרעמדע שיקסע!

ענטפערט ער מיר, דער שמש (א ליטוואק איז ער געווען):
— און אן שיקסע איז וואס? סטייט דען נישט „עזוב תעזוב עמו“? אן מ'דארף אן מענצן ארויסהעלפן?

אט אזעלכע ווייב האר ציקע געסט שטייען היינט ביי מיר, די ריכטיקע רך-לבניקעס.

יא, כ'האב אייך פארגעסן צו דערציילן: אייערנעכטן האט זיך געיא-וועט אן נייער גאסט. נישט קיין כלי-קודש נאר סתם א טשוואק. באטראכט ער די צימערן, פרעגט אויפ'ן פרייז און הכלל ס'געפעלט אים. נאר איין זאך בעט ער: איידער ער גיט דעם „דעפאזיט“ וויל ער אן קוק טון אויף דער קעכין.

שווער איד אייך: וואלט נישט געווען אזא ביטערע קאנקורענץ ווערט ער ביי מיר אן עראפלאן! איר האט געזען אן ביסל אן עזות? נאר אן ס'זענען היינט דא מערער „בארדינג-הייזער“ ווי געסט, פארבייג איד דעם קאפ און רוף ארויף די קעכין.

באטראכט וער די קעכין און רופט זיך אן:
— ס'טויגניש!

— פון וואָנען ווייסט איר — זאָג איך — אַז ס'טויג נישט ? איר
האַט פאַרזוכט איר געקעכטס ?

ענטפערט ער :

— מ'דאַרף נישט פאַרנוכן. מיט'ן קוק זע איך, אַז ס'וועט נישט טויגן.
די קעכין האָט אַ חסרון. זי האָט צופיל האָר אויפ'ן קאַפּ !

— וואָס הייסט ? ווי קומען די האָר צום געקעכטס ?

— אוי, קומען זיי ! — ענטפערט ער מיר מיט אַ גיפטיק שמייעלע

— און נאָך אַ מין קומען !

און ער דערציילט מיר אַז פאַר די לעצטע צען יאָר, וואו ער איז נאָר
געשטאַנען אין אַ אידישן „באַרדינג-הויז“ האָט ער יעדן טאָג געפונען
האַר אין די זופּ, אַלערליי האָר : שוואַרצע, בלאַנדע און אפילו רויטע.
ס'ווענט זיך וואָס פאַר אַ קעכין דאָס איז. דערפאַר האָט ער באַשלאָסן
אַנצודינגען זיך אין אַזאַ „באַרדינג-הויז“, וואו די קעכין האָט נישט קיין
סימן-האַר אויפ'ן קאַפּ.

היינט גייט נעמט ספעציעל פאַר אים צו אַ קעכין מיט אַ פליך.

אַט אַזעלכע צרות ליידט מען זיך אויס פון דעם ביסל „באַרדערס“,

וואָס קומט שוין צו צו דער טיר. די עצמות ציען זיי ביי אייך אַרויס.

ס'איז ווי איך האָב אייך געזאָגט : דאָס אידישע „באַרדינג-הויז“ גייט

אונטער ! ס'איז אַ סוף מיט'ן אידנטום !

פון אונזער געמייזעכץ

צווישן צוויי פייערן

געווינדעט אונזערע
„פאראייניקטע קאמיטעטן“.

— איר ווילט האבן הנאה פון א פיינעם מיטאג? טא באזוכט אונזער פאראייניקטע פאלקס-קיד. איר וועט דארט גאנץ גוט און ביליק אפעסן און אינאיינעוועגס וועט איר אונז נא טובה טון; איר וועט וועגן דער אינ-סטיטוציע עפעס אַנשרייבן. מ'דארף איר געבן אַ שטיקל רעקלאַמע. אַזוי האָט מיר גע'עצה'ט מיינס אַ באַקאַנטער וועלכער איז געווען פאַראינטערעסירט אין דעם אַנשטאַלט.

— אדרבא! — האָב איר אים געענטפערט — פאַרוואָס נישט? נאָר איר האָב אַ ביסל מורא; איר האָב געהערט, אַז די ציוניסטן מיט די קאַמו-ניסטן וועלכע פאַרוואַלטן מיט דער קיד האָבן נישט קיין גרויס שלום-בית צווישן זיך. מ'דערלאַנגט זיך דאָרט, בדבעי, ס'פליען די אמת'ע פעטש. היינט צו וואָס-זשע זאָל איר אַריינקריכן מיט מיין נאָז אין מיטן? — אַט טאַקע דערפאַר — האָט מיין באַקאַנטער גערעדט מיט וואָרעמקייט — וויל איר אַז איר זאָלט די קיד באַזוכן, כדי איר זאָלט זיך איר בערהיינגן ווי פאַלש און ווי איבערגעטריבן ס'זענען די אַלע קלאַנגען. גייט אַהין אויף טשיקאַוועס! גייט גלייך!

האָב איר זיך געזעגנט און ב'בין אַוועק צו דער קיד. אַריינקומנדיק אַהין האָט דער אויפזעער מיר אַנגעוויזן אויף אַ באַ-זונדער טישל וואָס איז אייגנס פאַר מיינעטוועגן באַשטעל'ט געוואָרן. איר נעם די מעניו אין האַנט. האַ-האַ — באַרשטש! איר, אַז ב'דערזע אַ באַרשטש גייט מיר דאָס חיות אויס. דער בליאַסק פון די רויטע בור-ראַקעס ציגט אין מיר אַן דאָס בלוט און איר ווער אַ פאַרצאַפּלטער. קלער איר נישט קיין סך און זאָג: — אַ באַרשטש!

ס'געדויערט נישט קיין מינוט און פאַר מיינע אויגן שטייט אַ צוויקל-רויטער באַרשטש, אַ געפּעפּערטער, אַ זידיקער, וואָס פאַררייסט די נאָז. נעם איר אַ לעפל און וויל דערלאַנגען צום מויל, נאָר כּהרף-עין וואַקסט בעבן מיין רעכטער האַנט אויס אַ בחור נאָר ריז, אַ ווירגילעץ, מיט אַ בלוט-רויסיש שלייפל אין לאַץ און ער רופט זיך אַן מיט רוגז: — אַ-האַ? אַזוי גאָר? אַ רויטן מאַסקווער באַרשטש האָט זיך אייך

פארגלוסט? א נייע באַלשעוויסטישע פראַפאָאָנאָדע! ניין, פעטער! ביי אונז וועט איר קיין רויע באַרשטשן נישט עסן!

און מניה-רביה, איידער איך האָב נאָך נאָספייעט אַ וואַרט אויסצו-רעדן, האָט זיך איבער מיין רעכטער האַנט אַראָפּגעלאָזט אַ וואַלגער האַלץ; און מיט אַזאַ אימפעט און קראַפט, אַז דער לעפל איז ווי אַ פּייל פון בויגן אַוועקגעפּלויגן און איך — איך האָב אַנגעהויבן פאַרוואַרפּן מיט'ן קאַפּ.

— גיכע-הילף, אַהער! — האָט דער בחור מיט'ן בלויווייסן שלייפל אַ קאַמאָנדעווע געטון; און נעבן מיר זענען אויסגעוואַקסן צוויי בחורים אין ווייסע מאַנטלען און מיט בלויווייסע שלייפלעך אין די לאַפּן. צוערשט האָבן זיי אָפּגעזונגען די „התקוה“. דערנאָך האָבן זיי מיר געגעבן חלשות-טראַפּן צו שמעקן. אַז איך בין שוין אַ ביסל געקומען צו זיך, האָבן זיי מיר דעם אַרבל אַרויפגעשאַרט, באַמאַפט די האַנט מינע וועלכע איז געווען ברוין און בלוי און אויפגעלאָפּן ווי אַ פענכער און זיך גאַנץ קאַלטבלוטיק אַנגערופּן:

— עה, ס'איז באַרנישט! ס'איז בלויז דער ביין איבערגעבראַכן!
און זיי ברענגען צוויי ברעטלעך, לייגן אַריין די געשוואַלענע האַנט אין מיטן, בינדן זי אַרום מיט אַ צענדליק באַנדאַזשן, זאָגן „שאַלאַם!“ און פאַרשווינדן.

קוק איך אַזוי אויף מיין האַנט און טראַכט:

— אַ, האַנט! דו רעכטע האַנט מיינע! דו פרנסה-געבער! ווי דו זעסט נעבעך אויס! ווי מרור צווישן צוויי פעניצלעך מצה, דער „כורך“ וואָס מיר עסן פּסח צום סדר!

און מיין האַרץ פאַרגייט אין געוויין.

אַבער וואָס עסט מען? איך בין טויט-הונגעריק, פאַר'חלש'ט. נעם איך די מעניו אין דער לינקער האַנט, מייך אויס אַלץ וואָס האָט אַ רויטן קאָליר און איך באַשטעל — אַ יויך מיט לאַקשן!

נאָר קוים ווי איך וויל נעמען אַ לעפל צום מויל, וואַקסט פון מיין לינג-קער זייט אויס אַ צווייטער ווירגילעץ, אַ בחור אַן אייזן, מיט אַ רויט שלייפל אין לאַץ און ער רופּט זיך אַן מיט אַן ירגון:

— אַ-האַ? אַזוי נאָר? אַ כלל-ישראל זופּ האָט זיך אייך פאַרגלוסט?
אַ יויך מיט לאַקשן וואָס דער קלעריקאָליום עסט אַלע פּרייטיק-צו-נאַכטס נאָך קבלת-שבת? בידער מיט דער בורזשואַזיע!

און ווידער האָט זיך איבער מיין לינקער האַנט אַראָפּגעלאָזט אַ וואַל-גער האַלץ, אויך מיט דעם זעלבן אימפעט און כח ווי פּריער. דער לעפל איז ערגעץ אַוועקגעפּלויגן און איך האָב ווידער מיט'ן קאַפּ פאַרוואַרפּן. — גיכע-הילף, אַהער! — האָט דער בחור מיט'ן רויטן שלייפל אַ

געשריי געגעבן, און פונקט ווי פריער זענען אויסגעוואקסן צוויי בחורים
אין ווייסע מאַנטלעך, נאָר מיט רויטע שלייפלעך אין די לאַצן. קודם-כל,
האַבן זיי אַפּגעזונגען די „רויטע פּאַן“. דערנאָך — פּונקט ווי יענע —
האַבן זיי מיר חלשות-טראַפּן געגעבן צו ושמעקן, באַטאַפּט די האַנט וועל-
כע איז אויפגעלאַפּן ווי אַ קוילעטש אויף הייזן, און זיך געלאַסן אַנגע-
רופּן :

— עה, ס'איז גאַרנישט! ס'איז בלויז דער ביין איבערגעבראַכן!
און זיי ברענגען די באַקאַנטע ברעטלעך און באַגדאָזשירן מיר די
לינקע האַנט אַזוי, אַז זי זאל זיך חלילה נישט האַבן וואָס צו שעמען פאַר
די רעכטע.

ליגן אַזוי מינע צוויי ידיים איינגעוויקלט אין ווייסן, ווי אַן אַפּגע-
מ'טער צווילינג וואָס דער קוואַטער האָט אים ערשט פּון דעם מוהל'ס
האַנט צוריקגעבראַכט.

מילא, פאַרפּאַלן! באַשערט אַן אומגליק!

אַבער וואָס עסט מען? קיין נייע זופּן וויל איך שוין נישט באַשטעלן.
אַ קשיא אויף אַ מעשה? ווער ווייסט וואָס מ'קען מיר נאָך חלילה אַליץ איר
בערהאַקן? רוף איך זיך אַן צו די צוויי בחורים, די לייב-גוראָרדיע מיינע,
וואָס שטייען מיט די וואַלגעהעלצער פּון ביקדע זייטן און היטן מיד אַפּ
פּון וואַלדאָס ביין:

— הערט צו, חברים! איך ווייס דאָך שוין מיט וואָס דער ענין
שמעקט, האָב איך אַן יעצה, וואָס וועט איך אַלעמען צופּרידנשטעלן:
ברענגט אַ שיסל, גיסט אַהין אַריין דעם באַרשטש מיט די לאַקשן מיט
דער יוד, מישט עס אַליץ צונויף און אַן עק!

גיבן זיי זיך ביקדע אַ כאַפּ גלייך ווי איך וואַלט זיי די קאַפּאַטע גע-
קוילעט און רופּן זיך אַן מיט אַ ברען:

— ניין, פעטער! די האַזיקע שטיק וועט ביי אונז נישט אַנגיין. איר
ווילט שפּילן די ראַלע פּון אַן אומפאַרטייאישן? שאַפּן אַ ציוניסטיש-יוד-
לאַקשנדיקן-קאַמוניסטיש-רויט-באַרשטשדיקן-בלאַק? נישט ביי אונז!
אַדער איר עסט באַרשטש, אַדער לאַקשן מיט יוד!

און נישט פּרעגנדיק ביי מיר וואָס איך וויל עסן, האַבן זיי מיד אַנגע-
כאַפּט ביי די אויערן; דער ביים רעכטן אויער און דער ביים לינקן, דעם
קאַפּ מיר פּאַרריסן אויף צוריק און מיר גענומען שטופּן לעפלען געקעכץ
אין מויל אַריין. דער אַ לעפל באַרשטש און דער אַ לעפל לאַקשן מיט יוד.
קאַרמענען זיי מיד און איך בין מיד ממש מחיה, ווייל סיי-ווי-סיי
וואַלטן זיי מיר געדאַרפט אלייגן וואָס עסן אין מויל, מחמת די הענט, לא-
עליכם, ליגן דאָך ביי מיר אין קימפעט. וואַלטן זיי עס אַבער געטן גע-
לאַסן, סקלאַרע, וואַלט איך עס גאַנץ גוט פּאַלוביעט. איז אַבער די צרה,

וואָס זיי זענען קענטיק אייליקע מענטשן. זאָלן איז ביי זיי אויף איין פּוס, אויף גיך, ובחפזון; יעדער איינער האָט מיך געוואָלט וואָס פריער אָנהאַדע־ווען און מיט גרעסערע פּאַרציעס.

האָב איך זיך אָנגעהויבן צו קרעקן, זיך צו פּאַרבלינען, און איר זאָלט מיר מוחל זיין, גענומען אָפּגעבן אויף צוריק... האָבן זיי, די שוטים, גע־מיינט וואָ איך טו עס אומישנע, וואָ איך פיר מיט זיי מלחמה. זענען זיי גע־וואָרן אין כּעס און אָנגעהויבן צו פּאַטשן מיט די לעפל איבער מיין נאַ־קעטן קאַפּ.

טראַכט איך וויד: וויפּיל קעפּ האָט עס אַ מענטש? אינגאַנצן איין שטיקל קאַפּ! און זיי, מיט זייערע לעפל, קענען מיר נאָך אים אַזוי צו־פּטראַן, אַז איך זאָל חלילה נישט האָבן אויף וואָס אַרויפצוועצן מיין שבת־דיקן צילענדער. האָב איך ביי זיך באַשלאָסן: תּמות נפּשי עם פּלשתיים! ס'זעט זיין מיין טויט, אָבער אויך זייער טויט! און איד האָב וויד געגעבן אַ שטעל אויף און מיט איין שפּרונג — בין איך שוין געווען אין דרויסן. זיי האָבן מיך מיט די לעפל נאַכגעיאָגט, אָבער איך האָב זיך אַריין־געכאַפּט אין אַן אויטאָ און געהייסן גיך פּאַרן צו דער נאַנטסטער קליניק. דאָרט, אין קליניק, בין איך אָפּגעלעגן אַ וואַך צייט און מ'האַט מיך ברוך־השם אויסגעהיילט. נישט מער וואָס די הענט ציטערן ביי מיר אַ ביסל, איין אויג הוידעט זיך און אויפ'ן קאַפּ איז ביי מיר פּאַרבליבן אַ האַלב טון גוליעס, האַלב־קוילעכיקע ווי לעפל — אַ זכר לחורבן! אָבער חוץ־דעם, האָט דער „מיטאַג" אין דער פּאַראייניקטער פּאַלקס־קיך מיר נישט פּאַר־שאַרט.

פון מאנטיק ביז מיטוואך

(אָ שפּיל אין צוויי אַקטן)

פאַרשויבען:

מיסטער מערצעס — אויף פראַסט אידיש „מוישע“, נישט דער טעאַטער-„מוישע“, נאָר דער פּאָליטישער „מוישע“, וואָס איז געוואָרן „נאַטשורליזוט“ און טראַגט זיך אַרום מיט אַ „וואַוט“.

מיסטער ביזביאָדי — אין ערשטן אַקט אַ קאַנדידאַט צום פּאַרלאַמענט. אין צווייטן אַקט — שוין אַ דעפּוטאַט.

צייט — פון מאַנטיק ביז מיטוואַך.

אַרט — טאַקע ווייטשעפל.

ערשטע אַקט.

(מאַנטיק, ביים שוויפּענסטער פון אַ ליידיקער קראַם, פאַרקלעפט מיט אַפּישן, אויפּשריפטן און פּאַטאַגראַפּיעס פון מיסטער ביזביאָדי אין פאַרשידענע פּאַזעס, שטייט זיך מיסטער מאַזעס און קלייבט נחת פון די אויסגעשטעלטע בילדער. סילוּפּט אַרויס מיסטער ביזביאָדי, אויסגעפּוצט ווי אַ חתן צו דער חופּה און כאַפט זיך אַרום מיט מיסטער מאַזעס)

מיסטער ביזביאָדי (צוגאַסן אין איין גרויסן שמייכל): האַלאָ, מיסטער מאַזעס! האַרדיוֹדו, מיסטער מאַזעס? שוין אַ שטיק צייט נישט געזען אייך. דאַכט זיך, שוין דריטהאַלבן יאָר... איי, ווי די צייט לויפט. וואו זענט איר געווען, מיסטער מאַזעס? כּהאַב שוין פשוט גע- בענקט נאָך אייך. וואָס זשע שטייט איר פּונדרויסן? קומט אַריין! זיצט, מיסטער מאַזעס! ס'איז אייך אפשר האַרטלעך צו זיצן? (שרייט: „דזשאָו! דערלאַנג אַהער אַ קישעלע, צוויי קישעלעך!“) אַט אַזוי, טוט אייך אויס. ביי מיר קענט איר אייך מאַכן באַקוועם. (נעמט פון אים צו דעם ראַק מיטן הוט). איר ווייסט, איר דאַרפט שוין האַבן אַ נייעם העט. כּוזאַג אייך צו, מיסטער מאַזעס, אַז באַלד ווי כּווער נאָר עלעקטעד, באַקומט איר פון מיר, נישט קיין האַרטן קאַפעלוש, ווי זיי זאָגן אייך צו, נאָר אַ צילענדער! שאַט, איר האַט שוין געהאַט טי? (שרייט: „דזשאָו! ברענג אַ פּולן טי-פּאַט טיי

מיט אַ דאָזן פייסטערס!) וואָס, איר זענט פליישיק? (שרייט: „דזשאָן!
ברענג אַריין אַ פאַר באַטלס לעמאַנייד!“) איז וואָס־זשע מאַכט איר אין
געזונט, מיסטער מאָזעס? רומאַטיזם אין לינקן פוס, זאָגט איר? נו, יאָ,
ווער איז שולדיק אויב נישט זיי? דאָס גאַנצע לאַנד האָבן זיי דאָך אָנגע־
שטעקט מיט רומאַטיזם אין לינקן פוס. איר מעגט זיין זיכער, מיסטער
מאָזעס, אַז דאָס ערשטע וואָס כּוועל אין פאַרלאַמענט דורכפירן וועט זיין
— אויס מיט'ן רומאַטיזם פון אַלע לינקע פיס!... און מיט פרנסה ווי גייט
עס אייד? נישט אַזוי איי־איי, זאָגט איר? וואָס, איר דאַרפט קרעדיט? אַ
שטייגער וויפיל? אינגאַנצן אַ טויזנט פונט? לאַמיד נאָר אַריין, וועט איר
שוין פון מיין חברה־קדישא באַקומען אַ קרעדיט ביז'ן טויט אַריין, און
דערווייל? נו, יאָ, דערווייל — — טרינקט־זשע אַ לעמאַנייד! וואָס,
צו קאַלט? אַז גע'הרג'עט זאָלן זיי ווערן. ביי זיי איז אַדער צו קאַלט
אַדער צו הייס. לעבלעך איז ביי זיי נישטאָ. שפּילט איר אַמאַל אַ „זעקס־
און־זעכציק“? אַ „סאַלאַ“? אַ „ברידזש“? אויב כּוועל אַריין און איר
וועט אַמאַל דאַרפן אַ „האַנט“, גיט מיר אַ רינג אין „האַאוס־אָף־קאַמאַנס“.
אויב איר האָט צייט, כאַפט אייד אַריבער צו מיר אין פאַרלאַמענט,
שפּרינגט אַריין, וועלן מיר מאַכן אַ קערטל. וואָס, פּרעגט איר, צי
מ'טרומפט ביי אונז אַוועק אַ טויז? ווי האַלט איר? איר זאָגט, אַז מ'דאַרף
עס נישט טון? אַז געזונט אין אייד, אַט דאָס וויל איר דאָך איינפירן. לאַמיד
נאָר אַריין! נישט בלויז אַ טויז, אפילו אַ קעניג זאָל מען נישט טאַרן
טרומפן... איז וואָס־זשע מאַכן אייערע קינדערלעך? וואָס, זיי מאַזלען?
יאָ, יאָ, ביי זיי וועט איר נאָך אַליין פאַקן און מאַזלען! וואָס, איר ווילט
שוין גיין? אפשר וועט איר האָבן נאָך אַ גלעזעלע לעמאַנייד? (שרייט:
„דזשאָן! גיב אַהער מיסטער מאָזעס'עס ראַק!“) איר ווייסט, איר דאַרפט
שוין האָבן אַ נייעם ראַק. לאַמיד נאָר אַריין און איר וועט ביי מיר גיין
אין גאַלד. ניין, גאַלד איז געפאַלן. אין זיידנס וועט איר ביי מיר גיין.
זיידנס, זאָגט איר, טראַגן בלויז „גוטע־אידן“? כאַ־כאַ־סאַ! גוט געזאָגט!
וואָס־זשע, איר זענט אַ שלעכטער איד? איר וועט ביי מיר גיין אין זיי־
דענע הויזן, אייער ווייב אין זיידענע הויזן, אייערע קינדער אין זיידענע
הויזן און אפילו אייער דינסט אין זיידענע הויזן. וואָס, איר האָט נישט
קיין דינסט? נו, וועט זי טראַגן לייואַנטענע! דער עיקר, פאַרגעסט נישט
מאָכן מאַרגן דאָס „צלם־ל“. מער נישט ווי אַ קליין „צלם־ל“ ביי מיין נאָ־
מען. נו, זייט־זשע מיר געזונט און שטאַרק. גיט אַכטונג אויף אייער רעכ־
טע האַנט, זי זאָל זיך, חלילה, נישט צוקילן, ווייל מאַרגן דאַרף זי מאַכן
דאָס „צלם־ל“. גרוסט אייער ווייב. קומט אַריין שבת אויף קידוש. טאַט,
נעמט מיט אַ פאַר בייגל פאַר די קינדערלעך. קושט זיי אין די קעפלעך.
האַט אַ גוט יאָר!

צווייטער אַקט .

(מיטוואַך אַונט נאָך די וואַלן, ביי דער טיר פון אַ גרויסער הויז, אויף וועלכער מ'האַט ערשט צוגעקלאַפט אַ מעשענע טאַבלעטקע מיט דער אויפשריפט : „א. ביזבאָדי, מ.פ.“ שטייט מיסטער מאַזעס און קלינגט, דזשאָו עפנט די טיר און הייסט אים וואַרטן אין קאָ-רידאָר, ס'קומט אַרויס מיסטער ביזבאָדי מיט דזשאָווען)

מ י ס ט : ע י ר ב י ז י ב אַ ד י (מיט רוגזע) : ווער זענט איר און וועמען דאַרפט איר ? איר זענט געקומען מיך באַגריסן ? טענק'יך ! טענק'יך ! איר האַט עס געקענט שיקן דורך פּאַסט. איר דאַרפט וויסן, אַז כ'בין אַ ביז'מענטש. וואָס, כ'האַב אייך צוגעזאָגט אַ צילענדער מיט אַ „זעקס-און-זעכציק“ ? וואָס דולט איר מיר אַ ספּאַדעק ? (אַפּאַרט צו דזשאָווען : „אַ פינסטער לעבן אויף דיר ! צו-וואָס האַסטו דאָ אַריינגעלאָזט דעם נוד-ניק ?“) כ'בין איצט אַ מעמבער-אַף-פּאַרלאַמענט און האָב נישט קיין צייט צו פּאַרנעמען זיך מיט נאַרישקייטן. איר מעגט זיך שעמען מיך צו שטערן אין מיין גרויסער נאַציאָנאַלער אַרבעט. וואָס פאַר אַ זידענע הויזן, וואָס ? ווער האַט אייך צוגעזאָגט זייד אויף הויזן ? (אַפּאַרט צו דזשאָווען : „זאַלסט מיר זיין אַ שיינע ריינע כפרה. וועלכע שוואַרצע, בייע יאָר, האָבן דעם שלימזל אַהערגעבראַכט ?“) אַלזאָ, מיסטער וואַטסאָנעם, קומט אַ צווייטן מאָל. איצט בין איר צו ביזי. אַז כ'וועל אייך דאַרפן, וועל איך שיקן נאָך אייך ! גוד-באָי !

(מיסטער ביזבאָדי פאַרשווינדט. מיסטער מאַזעס גייט אַהיים מיט אַן אַראָפּגעבויענעם קאַפּ, ס'באַגלייט אים אַ שמייכלנדיקע לבנה מיט אַן אַרויסגעשטעקטער צונג)

פ א ר ה א נ ג .

עברית באידיש

בקולות וברקים — מיט דונערן און בליצן זענען אונזערע לאַנדאָנער עברית־ניקעס צוגעטראָטן צו זייער העברעאישן קאַמפּיין. זיי, די „בטלנים“, די „מלמדים“, ווי מ'האַט זיי תמיד געשטעמפלט, האָבן באַוווּזן, אַז זיי זענען שוין גאַר קיין בטלנים נישט. זיי האָבן פאַר־שטאַנען דעם גייסט פון דער צייט, אַז אַן דעם גרויסן געפילדער און ליאַרם ווערט דאָ גאַרנישט געבאַרן.

ס'איז היינט אַ צייט, ווען דער צנוועדיקער טאָג, די פּיאַניסטימאַ, איז אויסגעשפּילט. דער „קול דממה דקה“ איז פאַרשוואונדן. די תפלה־בלחש, די שטילע שמונה־עשרה, זאָגט היינט קיינער נישט, אפילו נישט דער חזן. ס'איז אַ דור של „דושאַן“. תקופת־הקעסעלפּויק...

בעיקר, דאַרפן מיר אידן מאַכן יעלות. ווייל מ'האָט דאָך אין די שטילסטע צייטן הערט מען אונז נישט, איז אַ פּשיטא שוין אין אַזאַ הור־האַ פעריאָד. דערפאַר דאַרף יעדער איד פאַרמאַגן אַ טענאַר אָדער אַ באַרי־טאָג, מיט וועלכן ער זאָל קענען לכל־הפחות נעמען די „אויבער־צע“... „אַפּשרייַען“ איז אַן אַלטע אידישע סגולה, וועלכע מ'האַט באַנוצט צו פאַרשידענע חולאת'ן. „אַפּשרייַען“, זאָגן אַלטע אידן, איז פיל בעסער ווי „צוצולייגן איין צום קאַפּ“. ס'איז היינט בכלל אַן אַנגענומענער מיטל, נישט בלויז פאַר חולאים, נאָר אויך פאַר פּאַליטיקער, און דאָס ווירקט. דערפאַר האָט אונז דער פאַרשטאַרבענער הלל זלאַטאַפּאַלסקי ז"ל געלאָזט בירושה אַ גוט־וואָרט:

„מצוה עלינו להרבות בטראַסק, כי גדול כחו של הטאַראַראַם!
און אַזוי זענען זיי געקומען צו אונז, אונזערע עברית־ניקעס, מיט'ן גאַנצן קלאַפּערגעצייג פון דער מאַדערנער רעקלאַמע, מיט קנאַל און פּראַל:

— עברי, דבר עברית! איד, רעד העברעאיש!

* * *

העברעאיש איז תמיד באַטראַכט געוואָרן אַלס די באַלעבאַסטע, די האַרנטע, די יחסניטע, די „מאַדאַם“, בעת אידיש איז געווען די „שפּחה“, די דינסט, די „מויד“. אַבער פאַרשוואונדן זענען די צייטן, ווען די דינסט איז געשטאַנען ביים פּריפעטשאַק און געקאַכט אַ געקעכץ. היינט איז די דינסט די אמת'ע באַלעבאַסטע. זי פירט די באַלעבאַטישקייט. זי איז

אָפּטמאַל מער באַליבט פון דער באַלעבאַסטע גרופּא. און ביי אים אַליין, ביים באַלעבאַס (ס'זאָל זיך אַזוי נישט טרעפן ווי ס'טרעפט זיך), איז די דינסט אַמאַל מער נושאַ-חן ווי די באַלעבאַסטע אַליין...

אמת, אַז דער יסוד פון אידיש איז — העברעאיש. העברעאיש איז איינגנטלעך די מאַמע פון אידיש. און ווייל מ'האַט ליב די טאַכטער האָט מען אויך האַלט די מאַמען.

דערפאַר האָבן די יעווסעקעס אַזוי ליב העברעאיש... זיי זוכן אויס וואו נאָר אַן אַלט העברעאיש וואָרט וואָס מ'האַט אפשר אַמאַל גענוצט און זיי פלעכטן עס אַריין אין זייער אידיש. אַט געפין איך למשל אין „עמעס“ אַזא וואָרט: „לאַקעל-באַשער-לאַקעל“. היינט גייט טרעפט וואָס איז דאָס פאַר אַ מינ טערקיש. לאַזט זיך גאַר אויס, אַז ס'איז דער היימישער „לכל-באַשר-לכל“. צו וואָס-זשע האַרף מען עס האָבן אין אידיש? נאָר אַז מ'איז פאַרליבט אין העברעאיש איז דאָך נישט שייך. ווי זאָגט פאַניע: „ליובאַוו נייע קאַרטאַשקאַ!“

און מחמת דעם, וואָס אידיש פאַרמאַגט אַזאַ שפע פון העברעאישע ווערטער, איז געשאַפן געוואָרן אַזאַ עשירות פון פאַרשידענע רעדענס-אַרטן און אידיאַמען.

נעמט, למשל, אַזאַ אומשולדיק וואָרט, ווי „בית-החיים“, „בית-הקברות“, אָדער „בית-עולם“. דאַכט זיך, אַז ס'איז איינס און דאָס זעלבע. אָבער די באַגריפן זייערע אויף אידיש זענען דאָך אַזוי פאַרשידן. ס'ווענדט זיך וואו דער המור שטייט.

למשל: אויף אַ זיצונג פון דער „באַאַרד אָף דעפּיוטיס“ וואו מ'באַ-טראַכט די פּראָגע פון הילף פאַר פּוילן — איז עס אַ „בית-החיים“. ס'איז לעבעדיק. מ'רעדט פאַר פייער און פאַר וואָסער. אַז ס'קומט אָבער צו דער פּראָקטישער אַרבעט, אַז מ'האַרף שאַפן געלט, ווערט דאָס אַ „בית-הקברות“. קיינער רירט זיך נישט מיט אַן אבר. קורץ: אַן אמת'ער „בית-עולם“.

דאָס זעלבע איז אויך מיט'ן העברעאישן רעדענסאַרט:

אַז אַ איד קומט קיין ארץ-ישראל, פּרעגט מען אים:

— האדון כבר מזמן בארץ?

אזיף פּראָסט אידיש הייסט עס: „לאַנג זענט איר שוין אין לאַנד?“ אָבער אַז איר זאָגט צו אַן העברעאישן לערער אין ענגלאַנד: „האדון כבר מזמן בארץ?“ דאן האָט עס שוין אַן אַנדערן באַגריף. ס'הייסט: — לאַנג זענט איר שוין אַזוי אין דער אדמה?

אַט דאָס איז דער כח פון אונזער אידיש-העברעאישן סינטעז, פון דעם אידישן פירוש, וואָס מיר געבן צו צו דעם העברעאישן וואָרט. ווי איר זעט, האָט העברעאיש מיט אידיש זיך תמיד געקענט צונגיפן-

רעדן. זיי האבן זיך איינער דעם צווייטן פארשטאנען. די דאזיקע פאר-
שטענדיקונג האט אזוי לאנג אנגעהאלטן כל-זמן מ'האט גערעדט העברע-
איש אויף דער אשכנזישער הברה, און א "קמץ" איז געווען א "קמץ" און
א "תיו" א "תיו". קוים אבער האט מען דאס פיסל פונ'ם "קמץ" אפגע-
בראכן און אים געמאכט פאר א "פתח", און דאס פענסטערל פונ'ם "תיו"
האט מען פארשטאפט; מ'האט גענומען רעדן מיט דער ספרדישער הברה,
איז געשאפן געווארן א מחיצה צווישן די ביידע לשונות.

בעמט, למשל, אַזאַ טייער וואַרט, אַזאַ גאַלדן וואַרט ווי —
" ו י ז ת א " . אין ארץ-ישראל זאגט מען נישט, ווי מיר אין גלות:
ו ו א י ז א ס א , נאָר — ו י א י ז א ט א און ו ו א י ז א ט א איז
שוין נישט ו ו א י ז א ס א . אונזער "ויותא" האט זיבן חניען און
טויזנט טעמים. ער צעגייט פשוט אין מויל. אבער וואס פאר א טעם האט
"וואַיאַטאַ" ?

פונדעסטוועגן, זוכן אידן זיך צוצופאסן און רעדן אידיש מיט דער
ספרדישער הברה. אט האט מען מיר אנגעוויזן אויף א היבש ביסל
לאנדאנער סוחרים וואס ווילן זיך איצט אויסלערנען זאגן "ישקנ" אויף
דער ספרדישער הברה.

— פארוואס עפעס — פרעג איך — דוקא אויף דער ספרדישער ?
— זוויל אויף דער אשכנזישער — גיט מען מיר צו דערקלערן —
האבן זיי שוין אפגעזאגט...
אט זעט איר, און אין געוויסע קרייזן האט דער העברעאישער קאמ-
פנין שוין געהאט א פעולה.

* * *

הכלל, און איר ווילט מקיים זיין די מצוה פון רעדן העברעאיש און
איר זענט נעבעך געשלאגן אויף דער "עברי", דארפט איר אייך נישט
מוטשען און אפגיין מיט שווייט. איר קענט אייך גאנץ געמיטלעך רעדן
אידיש און אינאייננוועגס אפגעבן א ברייטן שלום-עליכם א גרויסן עולם
העברעאישע ווערטער.

אחוץ דעם איז אידיש א מחיה צו רעדן. ווי האט געזאגט ביאליק:
"העברעאיש רעדט מען און אידיש רעדט זיך!" און נאך עפעס: מ'פאר-
שטייט יעדעס ווארט.
הקיצור: איידער צו רעדן א "טערקישן" העברעאיש, איז שוין בעסער
א היימישן אידיש.

ירוחם טענה'ט זיך אויס מיט דזשאן בול'קע

ירוחם האלט נישט פון קיין מיטינגען, קאנפערענצען, צוזאמענפאָרענישען, צונויפקומענישען און אנדערע אַזעלכע אַפּקומענישען, מיט וועלכע דער אויבערשטער האָט מזכה געווען זיין פּאָלק ישראל.

ירוחם גייט זיך מיט זיין שיטה. ער זאָגט:

— מה'דאָך, אַז מיין ראַשע-גיטל, מיין איין-און-אייןציקע ראַשע-גיטל, שטעלט זיך מיר אַוועק רעדן, שלאָגט עס צו דער גאַל, אַ פּשיטא שוין אַז ס'שטעלן זיך אַוועק אַ גוומא רעדנער און אַפּטמאַל אַ גאַנצער זאַל מיט דעלעגאַטען און אַלע, ווי מיין ראַשע-גיטל, הויבן אָן צו רעדן, פשוט צו נודיען אויפ'ן האַרצן, קען מען דאָך, שוואַרציון, פּאַלן אין חולשי-חלשות.

פונדעסטוועגן, איז ירוחם אַן אַפּטער גאַסט אויף אַלע מיטינגען און קאנפערענצען. מ'קען אים שוין דאָרט ווי אַ בייזן-שילינגער, באַלד ווי מ'דערזעט אים, הויבט מען זיך אָן צו שושקן: „אַהא, ירוחם איז דאָ! ס'וועט שוין זיין פריילעך!“

ירוחם קען אייגנטלעך אָן אַ מיטינג אָדער אָן אַ קאנפערענץ נישט לעבן. ער קומט, זאָגט ער, אויף די אַלע פּאַרזאַמלונגען, ווייל ער וויל פשוט אַליין דערגיין וואָס ס'טוט זיך דאָרט. ער וויל אַלץ אַליין דער-גרונטעווען. אינאיינזענס, וויל ער זיך טאַקע טרעפן, ווי ער זאָגט, מיט גאַנץ קעקעלי-קהל. און ער וויל זיך אויך לאָזן הערן. זאָל די וועלט וויסן, אַז ס'איז פּאַראַן אַ ירוחם אין לאַנדאָן, וואָס קען נישט דולדן קיין עולות און וואָס קען דערלאָנגען אַזי דער זיבענטער ריפּ.

דערפאַר, אַז ס'הויבט זיך אָן דער „סעזאָן“, ווערט ירוחם „ביזוי“ ער איז פּאַרהאַוועט און פּאַרשמייעט ביז איבער'ן קאַפּ. ער לויפט גע-שמידיק פון איין מיטינג צום צווייטן. דאָס קאַפּעלושל, דאָס אַפּגע-כוימלטע, איז ביי אים פּאַררוקט אויף אַ זייט. די הויזן — פּאַרקאַשערט. דער שירעם פּאַרבונדן מיט אַ שטריקל, ער זאָל זיך אין מיטן לויפן נישט אַנבלאָזן, און ירוחם פליט, ווערט געטראַגן פּונ'ם ווינט.

דאָרט, אויף די קאנפערענצען, זיצט ער זיך צווישן עולם, הערט זיך איין מיט קאַפּ צו די רעדעס, דעבאַטן, און אויב ס'געפעלט אים עפעס

נישט, מורמלט ער צו זיך אַ שטיקל פסוק. צו־ערשט אין דער שטיל און דערנאָך אַ ביסל העכער, איינמאַל און צוויי מאַל, „שנים מקרא ואחד תרגום“, ווי אַ איד איז מעביר די סדרה, ביז ער גיט זיך אַ כאַפּ אויף, אַ שפרנג, גלייך ווי מ'האַט אים ערגעץ־וואו אַ בייס געטון, און שרייט אויס אויפ'ן קול:

— מיסטער טשערמאַן, איך קען שוין נישט איינזיצן!

בעט זיך ביי אים דער פּאַרזיצער ווי ביי אַ גזלן, און ער זאָל יאָ קע־נען איינזיצן:

— האַט'ס געדולד! איר וועט באַקומען אייער וואָרט!

אַבער ירוחם הערט שוין נישט וואָס מ'רעדט צו אים. ער גייט ווי אַ גוט אונטערזענע הייזער לאַקאַמאַטיוו. די פּאַרע זעצט: פּיף־פּאַף! פּיף־פּאַף! און ער פּאַרט! ער רעדט פּאַר פייער און פּאַר וואַסער. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט ביז הענט געבען אים, במחילה, אַ נעם אונטער די פּאַכ־וועס, מ'גיט אים אַ הויב אין דער הויך און — אַרויס!

אַזוי האָט מען זיך מיט אים נוהג געווען אַמאַל, אַבער נישט היינט. ווייל אין די ערשטע צייטן, און מ'האַט ירוחם'ן אַרויסגעפירט, האָט ער אַפּגעטון אויף טערקיש. ער האָט גענומען און האָט געמאַכט אַ מיטינג טאַקע ביים טיר פון זאָל, ביים סאַמע אַריינגאַנג, אַזוי, און ער האָט גע־האַט אַ גרעסערן עולם פונדרויסן, ווי זיי דאָרט אינעווייניק, דערפּאַר, און ירוחם הויבט היינט אָן צו טומלען און פּילדערן, ושמיכלט מען און מ'שווייגט. מ'לאַזט אים זיך אויסקאַכן. מ'טראַכט ביי זיך: זאָל דאָס אוי־וועלע אויסברענען וועט יעס אויפהערן צו קאַפטשן.

דער עיקר קאַכט זיך ירוחם בעת ער קומט אויף אַ ציוניסטישער קאַנפּערענץ. וואו־דען, זאָגט ער, קען זיך אַ איד פּילן מעשה־באַלעבאַס, אויב נישט ביי זיך אין דער היים? ארץ־ישראל, האַלט ער, געהערט צו יערן אידן און דערפּאַר האָט יעטוועדער איד אַ רעכט אַ דעה צו־זאָגן אויף זיך ארץ־ישראל. היצט זיך טאַקע ירוחם און זאָגט דעות, גיט ועצות. פּאַרוואָס נישט?!

אַבער די פּירער פּונ'ם ענגלישן ציוניזם עסן זיך גאַנץ ווינציק אַפּ דאָס האַרץ פּונ'ם גאַנצן קאַכעניש. זיי טוען זיך דאָס זייערדיקע. ווי זאָגט ירוחם: „דער רבי שמייסט און יאַסקע עסט!“ דאָס איז זייער שיטה און „דעטס־אַל!“

די ענגלישע ציוניסטישע קאַנפּערענצען, זאָגט ירוחם, זענען גע־גליכן צו די פּסח־דיקע סדרים. מ'זויסט שוין פון אויסנווייניק וואָס מ'האַט צו טון: ווען מ'דאַרף אַפּדעקן די מצה, ווען מ'דאַרף „איינטונקן“ און

ווען מ'דארף אָפּגיסן די מכות. נישטאָ קיין ניעס. אַלץ פּירט זיך ווי ס'האָט זיך געפּירט משנים קדמוניות. איר באַגעגנט די זעלביקע פּנים/ער, די זעלביקע רעדנער און די זעלביקע קריטיק:

— מ'איגנאָרירט די איסט-ענד!

— מ'פּאַרנאַכלעסיקט די יוגנט!

— מיר דאַרפן נעמען אונזער קליינוואַרג אין אונזערע הענט און

מ'דאַרף זיי אַרײַנהאַקן „זימאַניסט וַדיוקיישן“!

וואו מ'דאַרף זיי אַרײַנהאַקן, האָט דער רעדנער נישט אָנגעוווּזן. נאָר ירוחם זאָגט, אָו וואו מ'זאָל זיי נישט אַרײַנהאַקן, צי אין קאַפּ אָדער ווערגעץ אַנדערשוואו, איז עס אַלץ איינס. ס'וועט גאַרנישט העלפן. אַזוי האָט מען געהאַקט, געדענקט ירוחם, מיט אַ דריי-צענדליק יאָר צוריק. מ'האָט געהאַקט ווי אין קרויט אַרײַן און דער סוף איז, אָו — מ'דאַרף ווייטער האַקן!

ס'פּעלט אונז, זאָגט ירוחם, אַ שטאַרקער מענטש, אַזעלכער ווי זישאָ ברייטבאַרט איז געווען, אַ מענטש וואָס קען אויסבויען אייזערנע שינעס מיט די ציין; אַ מענטש מיט אַ שטאַלענעם רוקן, אַ איד אַ גבר, וואָס זאָל מיט כח צוגיין צום זעגלישן מיניסטער, וואָס באַלעבאַטעוועט איבער ארץ-ישראל, אָננעמען אים ביי דער גוי'אישער באַרד זיינער און זאָגן בזה-הלשון:

„הער נאָר אויס, דו דושאַן-בול'קע! דו ביזט דאָך עפעס, ווי דו זאָגסט אַליין, אַ באַזיטשיקל וואָס האָט ליב אַ קאַפיטל תנ"ך און קענסט אויך אַ פּסוק. נישט בלויז קענסטו, נאָר דו גלויבסט אין דעם וואָס דו קענסט. טאָ דערלאָנג-זשע מיר אַהער ס'חומשל און פאַרטייטש מיר אַט דעם דאָזיקן פּסוק: „הארץ הזאת לזרעך אתננה“. ווי אַזוי טייטשסטו? — „דאָס דאָזיקע לאַנד וועל איך געבען די קינדער דייענע!“ אמת, דו קענסט דעם טייטש, ביזט ווערט אַ קניפּ אין בעקל; טאָ זאָג-זשע מיר, דו ים-פּויגל, צו וועמען האָט עס גאָט געזאָגט? צו אברהם'ן זאָגסטו! — אמת! און ווער זענען עס די קינדער? — די „דזשוס“! — אמת, אמת! היינט וואָס דרייטטו מיר אַ ספּאַדיק מיט אַראַבער און אַנדערע פּורעניות'ן? זאָג רעד קלאַרע דיבורים!“

אַט אַזוי, האָלט ירוחם, דאַרף מען צו זיי, צו די ענגלענדער רעדן. ווייל אַ פּסוק פאַרשטייען זיי און פאַר אַ פּסוק מיט אַ שטעקן האָבן זיי דורך-אויב. נאָר אויב דער פּסוק איז שוין ביי זיי היינט, רחמנא-ליציל, אויס פּסוק (היינטיקע צייטן אַ קשיא אויף אַ מעשה), דעמאָלט, זאָגט ירוחם, דאַרף מען זיך צו זיי ווענדן מיט'ן לשון פון ר' לוי יצחק באַר-דיטשעווער:

— וואָס האָט איר זיך אָנגעזעצט אויפ'ן פּאָלק ישראל ?

מ'דאַרף זיי גאַנץ פשוט זאָגן :

— הערט אויף בויען אונזער „נאַציאָנאַלע-היים“. ווי „טי-טאָים“ איז אייך ליב, זאָל זיין גענוג געבויט די „געשיאַנעל-האַום“. וויפיל איז דער שילדער, ואו איר זאָלט אַזוי בויען ? מוחל ! אַ האַנק פאַר אייער טרחה. לאַזט אונז צורו. דאָס איבעריקע וועלן מיר שוין אַליין צובויען.

נאָר ווער זאָל דאָס אַלץ זאָגן ? ווער ?

און אַזוי ווי קיינער רופט זיך נישט אָפּ אויף דער דאָזיקער פּראָגע, איז אַ סימן, זאָגט ירוחם, אַז ס'איז ביי אונז נישטאָ אַזאַ איינער, וואָס זאָל זיין בכח צו דערלאַנגען מיט'ן דעכטן פּסוק.

סיידן, ער אַליין, ירוחם, זאָל זיין דער דבר'ן. האָט ער טאַקע בדעה אַזוי צו טון. אָבער אין וועמענס נאָמען וועט ער דען ? קלערט ער גריילעך צו שאַפן זיך אַן אייגענע פּאַרטיי. די „ירוחם'שע מלוכה'שע פּאַרטיי“ זאָל זי הייסן און אין איר נאָמען וועט ער דען האַרבע דיבורים מיט ענגלאַנד.

דעם אמת זאָגנדיק, וואָלט ער דעם פּלאַן זיינעם שוין לאַנג דורכגע-פירט, נאָר ער האָט, צווישן אונז גערעדט, מורא פאַר אַ ש פ אַ ל - א י ד נ ג , אַז זי, זיין ראַשע-גיטל, זאָל אים דעם מוח נישט שפּאַלטן... ווייל אַ מאַן, זאָגט זי, דאַרף בלויז אין זינען האַבן פּרנסה פאַר'ן ווייב און נישט פּאַרנעמען זיך מיט פּוסטקייטן.

איז טאַקע, זאָגט ער, אַ קריזיס אין ציוניזם.

משה רבינו אין לאנדאן

אַמאַל, אַמאַל וועט מען אין אונזערס
אַן אַרכיוו געפינען אַזאַ קאַפיטל:

אַז משה-רבינו האָט די אידן פון מצרים אַרויסגענומען און זיי קיין
ארץ ישראל אַריבערגעפּעקלט, האָט ער זיך געכאַפט, אַז פאַר זיך אַליין
האָט ער קיין סערטיפיקאַט נישט באַזאָרגט און ער איז געבעך געצוואונג-
גען צו בלייבן פונדרויסן.

איז משה-רבינו געוואויר געוואָרן, אַז ס'איז דאָ אַ ציון-אַרגאַניזאַציע
אין לאַנדאָן, מיט אַ צווייטן פירער — נישט משה הייסט זײַ, נאָר היים —
וועלכער גיט אַרויס סערטיפיקאַטן קיין ארץ-ישראל. האָט זיך משה-רבינו
געלאָזט אין וועג אַריין.

אין אַ שיינעם פרימאַרגן איז אין קאַרידאָר פון 77 גרייט האַסל
סטריט געשטאַנען אַ שיינער איד מיט אַ גרייז-גרוער באָרד, אַ הדרת-
פנים, וואָס האָט געשטראַלט מיט ליכט, און האָט זיך געפרעגט אויפן
גענעראַל-סעקרעטאַר.

האָט אים דאָס מיידעל, וואָס זיצט אין קאַרידאָר ביים עמפאַנג-טיש,
געפרעגט, צי ער האָט אַן „אַפּוינטמענט“. האָט איר משה-רבינו געענט-
פערט, אַז קיין „אַפּוינטמענט“ האָט ער נישט, נאָר ער איז ספּעציעל געקו-
מען צו פאַרן פון מרחקים מכה אַ וויכטיקן ענין. האָט דאָס מיידל אַרויפ-
טעלעפּאָנירט דאָס אַלץ צום גענעראַל-סעקרעטאַר, וועלכער האָט אַראָפּ-
טעלעפּאָנירט, אַז דער מיסטער מאָזעס זאָל איר זאָגן מכה וואָס אַראָ ביז-
נעס ער וויל אים זען. „וואָס איז אים אַל עבאַט?“

האָט איר משה געהייסן זאָגן, אַז קיין ביזנעס האָט ער נאָך דערוויל
נישט. ער איז בכלל נישט קיין ביזנעסמאַן. ער איז אַ איד פון תורה און אַ
פירער ביי אידן. ער דאַרף אַ סערטיפיקאַט. האָט דער גענעראַל-סעקרע-
טאַר צו איר אַראָפּטעלעפּאָנירט, אַז דער מיסטער מאָזעס זאָל זיך ווענזן
צום עמיגראַציע-דעפּאַרטמענט. האָט ער אַזוי געטון.

האָט דער עמיגראַציע-באַאַמטער אים אָפּגעמאַסטן פון קאַפּ ביז
די פיס און האָט אים געפרעגט, צי ער פאַרמאַגט אַ פּינף-הונדערט-פונט,
וועט ער קיין ארץ-ישראל קענען אַריין ווי אַ קאַפיטאַליסט. האָט אים
משה-רבינו געגעבן צו דערקלערן, אַז אמת, ער איז געווען אַ פירער
ביי אידן, אָבער קיין פּינף-הונדערט פונט האָט ער נישט באַוויזן אָפּצו-

שפארן. ער איז נישט געווען פון די הינטיקע פירער... „אפילו קיין אייזל האָט ער פון קיינעם נישט גענומען“.

— קענט איר אַ פאָך? — האָט אים דער עמיגראַציע־באַאַמטער גע־פרעגט.

— דאָס איינציקע פאָך וואָס איך קען — האָט אים משה־רבינו גע־ענטפערט — איז תורה לערנען.

— מלמדים — האָט זיך דער עמיגראַציע־באַאַמטער צובייזערט — דאַרפן מיר נישט אין ארץ־ישראל. מיר דאַרפן דאַרט פאָך־לייט. קענט איר הובלעווען אַ ברעט? האָקן שטיינער?

דערהערענדיק דאָס וואָרט „האָקן שטיינער“, האָט זיך משה־רביני אין עפעס דערמאָנט, און האָט זיך אָנגערופן:

— שטיינער־האָקן, זעט איר, קען איך גריילעך יא. איך האָב אַמאָל געהאַקט אַ שטיין, כדי אַרויסצובאַקומען פון אים וואָסער... —

— אויב אַזוי — האָט אים דער עמיגראַציע־באַאַמטער דערקלערט — קענט איר אין ארץ־ישראל האָקן שטיינער פאַר שאַסייען. ס'פאַרשטייט זיך, אַז נישט אַזוי גיך. קודם־כל, וועט איר מוזן ווערן אַ חלוץ, דורכמאַכן אַן הכשרה־קורס אויף עטלעכע יאָר. נאָר שאַ, קענט איר העכערעאיש און ווי אַלט זענט איר? ווייל קוים זענט איר איבער 35 יאָר אַלט קענט איר קיין חלוץ־סערטיפיקאַט נישט באַקומען.

— העכערעאיש — האָט זיך משה־רבינו אָנגערופן — קען איך יא אַ ביסל. נאָר ליידער בין איך שוין מיט עטלעכע יאָר אַריבער די פינף און דרייסיק.

— וועל, אין דעם פאַל — האָט אים דער עמיגראַציע־באַאַמטער אויף גיך אָפגעפאַרטיקט — מוזט איר ווערן אַ קאַפיטאַליסט. אַנדערש קענט איר קיין ארץ־ישראל נישט אַריין.

האָט זיך משה'ן אָבער קיין קאַפיטאַליסט נישט געוואָלט ווערן. ער האָט פשוט נישט געוואוסט, ווי אַזוי מע מאַכט עס, וואו מ'באַקומט יענע „שטאַפן“ וואָס שאַפן דעם קאַפיטאַליסט. איז ער אַוועק צו די לינקע, צו די פועלי־ציון, וועלכע האַלטן נישט פונ'ם קאַפיטאַליזם, אַז זיי זאָלן אים העלפן מיט אַ סערטיפיקאַט. בכלל, האָט משה געפילט אַ נאָנטע קרובה' שאַפט צו דער פועלי־ציוניסטישער שיטה. ער האָט דאָך זיי געגעבן די אַלע סאַציאַלע רעפאָרמען, ווי שמיטה, יובל, נאַציאָנאַליזאַציע פון באַדן, באַפרייאונג פון קנעכטשאַפט — די עיקרים פונ'ם סאַציאַליזם.

האָט דער טשערמאַן פון דער פועלי־ציוניסטישער פאַרטיי אין לאַג־דאָן אים געשטעלט דריי פראַגן: (1) צי ער קען זינגען די „שבועה“? (2) צי ער קען בערל לאַקער'ן? און (3) צי ער האָט געלייענט מלכה לאַ־קער'ס ליידער? אַז משה האָט אויף די אַלע פראַגן געענטפערט מיט אַ

„לא!“ האָט אים דער טשערמאַן פון די פועלי־ציון גוט אויסגע־מוסר׳ט: — נישט אַזעלכע בורזשואַזע עלעמענטן ווי איר דאַרפן פאַרן קיין ארץ־ישׂראל. איר פאַרטונקלט דאָס פועלי־ציוניסטישע קלאַסן־באַוואוסט־זיין. אַזעלכע קאַפיטאַליסטן, ווי איר, מעגן בלייבן אין גלות.

איז משה־רבינו, נאָך דער פאַרציע וואָס ער האָט אַרײַנגעכאַפּט, אינגאַנצן געוואָרן מטושטש. דאָרט, אין דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, זאָגט מען אים, אַז ער זאל ערשט ווערן אַ קאַפיטאַליסט, וועט ער דערפאַר אַרײַן קיין ארץ־ישׂראל, און דאָ זאָגט מען אים אַז ער איז שׂוײַך אַ קאַפיטאַליסט און דערפאַר קען ער נישט אַרײַן אין ארץ־ישׂראל.

האָט זיך משה־רבינו אויפגעוהויבן און איז אַוועק זוכן די „מזרחי“. זי, די „מזרחי“־אַרגאַניזאַציע, וועלכע האַלט פון זיין פראַגראַם „תורה ועבודה“, וועט זיך מסתמא מיט אים שטאַרק הערפרייען און וועט אים תיכף־ומיד באַזאָרגן מיט אַ סערטיפיקאַט קיין ארץ־ישׂראל. דריי טעג האָט משה געזוכט די „מזרחי“ אין לאַנדאַן און אוימעטום האָט ער געפונען נישט קיין תורה און נישט קיין עבודה. ענדלעך האָט ער געפאַקט דעם טשערמאַן, וועלכער האָט אים געשטעלט נישט דריי פראַגן, נאָר איין פראַגע:

— ווי געפעלט אייך עפעס מיין באַרד?

משה־רבינו האָט אים געוואַלט ענטפערן מיט אַ מאמר־חז״ל: „אל תסתכל בבאָרד אלא במה שיש בּה“, אַז דער עיקר איז נישט די באַרד נאָר וואָס ס׳טוט זיך אין דער באַרד. זעענדיק אַז פון אַ באַרד קען מען קיין סערטיפיקאַט נישט מאַכן, איז ער אַוועק מיט אַ כעס און זיך אינגאַנצן מייאש געווען פון דער אַלטער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע.

און ער איז געגאַנגען זוכן אַ סערטיפיקאַט ביי דער נייער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. נאָר דאָרט האָט מען אים ערשט אויף אַן אמת מקיים־פסק געווען:

— אַ, דאָס זענט איר דער משה — האָט מען זיך אויף אים צעשריגן — דער באַוואוסטער משה, וואָס האָט איינגעפירט דעם פאַרדאַמטן שקל מיט דעם באַקאַנטן דיסציפלין־פאַראַגראַף? איר זענט דאָס דער משה מיט די מאַרקסיסטישע תורות אַן וועלכע די לינקע האָבן זיך אַנגעכאַפּט? גייט צו בּן־גוריון! איר זענט דאָך עפעס זיינס אַ חבר!

אַ פאַרביטערטער און באַלידיקטער איז משה אַוועק צו דער „אגודת־ישׂראל“. ער האָט זיך דערמאַנט, אַז די „אגודה“ האָט אויך סערטיפיקאַטן קיין ארץ־ישׂראל. די „אגודה“ איז דאָך מיט אים עפעס שטיקלעך קרובים, גאַנצע שמעלקעס. זיי זיינען דאָך די אפיטרופסים פון זיין תורה. האָט אים דער פירער פון דער לאַנדאַנער „אגודה“ געפרעגט אַזאַ קשיא:

— ווער איז גרעסער, די „אגודת-הרבנים“ אָדער די „התאחדות-הרבנים“?

אַז משה האָט נישט געוואוסט וואָס אויף דעם צו ענטפערן, האָט זיך דער פירער פון דער „אגודה“ מיט כעס אָפגערוּפן:

— איצט זע איד, אַז איר זענט גאָר נישט משה-רבינו. זייל משה-רבינו וואָלט געוואוסט אַז די אגודת-הרבנים איז גרעסער פון די התאחדות-הרבנים!

און ווידער אויס סערטיפיקאַט.

האָט זיך משה מטריח געווען צו די „התאחדות-הרבנים“. זיי האָלטן זיך דאָך עפעס פאַר זיינע רבנים, טאַקע די אמת'ע רבנים. האָט אים דאָס רבנים-פרעזידיום געפרעגט, צי ער ווייסט וואָס איז אַזוינס „יובל“?

— סטייטש — האָט זיך משה צעקאַכט—יובל איז דאָך מיין אויפטו!
— אַלזאָ איינמאַל אין אַ יובל—האָט אים דאָס פרעזידיום דערקלערט — רופט אונזער סעקרעטאַר צונויף אַ מיטינג. היות אָבער ווי ער האָט ערשט נישט ולאָנג אַ מיטינג צונויפגערוּפן, על-כן, וועט איר, במחילה, צו-וואַרטן ביז צום קומענדיקן... יובל. דערווייל קענט איר זיך, צוזאַמען מיט אונז, אַ ביסל צולייגן, כאַפן אַ דרימל.

אַזוי האָט זיך משה-רבינו אַרומגעשלעפט פון איין אַרגאַניזאַציע צו דער צווייטער, אָפגעשלאָגן טיר און טויער, ביז ער איז פון גרויס צער און עגמת-נפש קראַנק געוואָרן און שטילערהייט איז ער אין „אידישן האָס-פיטאַל“ אויסגעגאַנגען.
„וימת משה!“

נאָר באַלד ווי מ'האָט זיך דערוואוסט פון משה-רבינו'ס פטירה, איז גאַנץ לאַנדאָן געגאַנגען כאַדאַראָם. יעדע פאַרטיי האָט גע'טענה'ט, אַז דאָס איז איר משה.

— אונזער משה! — האָט געשריגן די ציוניסטישע פעדעראַציע — וועלכער האָט אין דער מדבר פערציק יאָר נאַכאַנאַנד געזונגען די „התקוה“ און האָט דאָס לעבן אַוועקגעגעבן פאַר'ן „קרן-היסוד“!

— אונזער משה! — האָט געשריגן די פועלי-ציוניסטישע פאַרטיי — וועלכער האָט נאָך אין מצרים געזונגען די „שבועת“ און האָט גע'קעמפט פאַר'ן פועלי-ציוניסטישן באַפרייאַונגס געדאַנק!

— אונזער משה! — האָט געשריגן די „מזרחי“ — וועלכער האָט אונז געגעבן אַ ספעציעלן בודזשעט פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אויף כשר'ע קיכן אין ארץ-ישראל!

— אונזער משה! — האָבן געוואַלדעוועט די רעוויזיאַניסטן—וועלכער האָט איינגעפירט די שרי-חמשים, שרי-מאות, שרי-אלפים — די

קאפיטאנען, גענעראלען און פעלדמארשאלען ביי אידן!
 — אונזער משה! — האָט זיך פרום געשאַקלט די „אגודה“ — וועל-
 כער האָט אונז געגעבן אונזער תורה, אונזער „ברויט“...
 און מיט די שענסטע הספדים און וואַרעמסטע געקראַלאַנגן —
 וואָס אין לאַנדאָן ווערט נאָכ'ן טויט נישט געזשאַלעוועט — האָבן זיי
 משה-רבינו'ן צו קבורה געבראַכט.
 ס'איז געווען אַ גראַנדיעזע לוייה, האָבן די לאַנדאָנער אידישע ציי-
 טונגען געשריבן, אפשר הונדערט קאָרס זענען נאָכגעפאַרן דעם ארון.
 דער קרן-קימת האָט באַשלאָסן צו פלאַנצן אַ „משה-זוואַלד“ אין ארץ-
 ישראל. דער זאַמל-קאָמפּיין פאַר'ן „יער-משה“ האָט זיך באַלד נאָך דער
 לוייה אָנגעהויבן מיט אַ „רעסעפשאַן“ אין „דאָרטשעסטער האַטעל“.
 און באַלד נאָכדעם האָבן אַלע אַנדערע פאַרטייען, אַרגאַניזאַציעס און
 פּוילישע פעדעראַציעס גענומען קלאַפן מיט די פּושקעס פאַר משה-רבינו'ס
 וועגן; פאַר זיין תורה, פאַר זיין אלמנה, פאַר זיינע יתומים-קינדער און
 קינדס-קינדער.
 אַ פּושקע-געקלאַפּעריי — עד היום הזה!

צווישן אונז גערעדט

אודאי וויל איך חתונה האבן

דערציילט פון אן אלטן בחור
וואס שטייט אין שידוכים.

...איר זאגט, אז איך וויל נישט חתונה האבן? ווער וויל נישט, איך?
אוי, וויל איך! אדרבא, גיטס מיר עפעס רעכטס.
וואס? אַזא בחור ווי איך, זאגט איר, דאַרף מען נישט געבן, כ'בין
נישט קליין אַליין זיך צו נעמען. אודאי וואָלט איך גענומען, ווען ס'מאַכט
זיך עפעס אַזוינס און אַזעלכעס.
פון ליבע האָלט איך נישט. ליבע איז ביי מיר ווי די זוף, וואָס
מ'דערלאַנגט אין די רעסטאַראַנען; דער ערשטער לעפל איז הייס, ברייט
די ליפּן, און דער לעצטער איז לעבלעך, קאַלט, אייז! איר פאַרשטייט!
און ווידער: ליבע איז היינט אַ טיערע זאַך. דאָס „אויסנעמען“ אַ
מיידל קאָסט היינטיקע צייטן אַן אוצר מיט געלט. אַ „פיקטשע“, אַ „סאַ-
פער“, אַ פאַר — איז אַלץ מיט גאַלד צוגלייך. ביז וואָס-און-ווען, ווערט
פון אַ פונט אַ גוט-אויג. כ'ווייס עס פון מיינע פריינט. זיי דערציילן מיר
גענוג, אין וואָס אַזאַ „אויסנעמעניש“ טרייבט אַריין. מ'קען דאָך בדייל-הדל
ווערן.

איר מעגט פון מיר ולאָכן. כ'בין פאַרט נישט דער מענטש, וואָס
וואַרפט זיך מיט פונטן, וואָס, אַ פונט איז אַ ממזר? כ'האַלט, אַז אַ פונט
דאַרף מען באַהאַלטן אויף נאָך דער חתונה. אַ מיידל דאַרף פאַרשטיין,
אַז שפעטער וועט מען אים דאַרפן.

און ווידער: וואָס עפעס שוין באַצייטנס לייגן דאָס הייסע אויפ'ן
קאַלטן? נעמען און פטר'ן געלט, נישט וויסנדיק צי דאָס מיידל האָט
עפעס. ס'קען גריילעך זיין, אַז זי פאַרמאַגט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב.
דער וויל פליען פונטן!

דערפאַר, אַז כ'וויל „אויסנעמען“ אַ מיידל, נעם איך זי צו אַ מיטינג,
אַדער צום „פאַלקס-טיש“ אין דער סטעמפאַרד-הילער קאַנטין, וואו
מ'דערלאַנגט אַ פיניע „קאַפּ-ע-טי“, אַדער כ'גיי מיט איר אין דער וויי-
טשעפלער פאַלקס-קיך, וואו פאַר „אינס מיט זעקס“ באַקומט מען אַ גאַנץ
אַנשטעטדיקן „דינער“ און מיט ברויט — וויפיל זי וויל נאָר אַליין. נאָר
קוים הויבט מיין מיידל אַן זיך צו קווענקלען און דרייען מיט דער נאָז,
איז — „גוד-באָי, טשאַרלי!“ דעמאַלט, זע איך באַלד, אַז ס'איז פאַר מיר

קיין שידוך נישט. אַ מיידל, וואָס וויל שוין טראַסקן מיט פונטן, און נאָך מיט יענעמס, איז אויס מיידל! פאַרטיק! „גוד-באי!“
 אודאי, וויל איך אַ מיידל מיט געלט. „וואַי-נאַט!“ וואָס, ס'קומט מיר נישט? אַזאַ סטאַלער מענטש ווי איך, אַ געזעצטער, מיט אַן איינ-געפונדעוועט געשעפט, אַ „סטעדי-ביזנעס“, איז „ענטיטילט“ צו אַ „קאַמ-פאַרטיבל“ שידוך. יונגע צוציקעס, ערשט „געפינדישטע סאַליסיטאַרס“ און האַלב-געבאַקענע דאַקטוירים, וואָס פאַרמאַגן נישט קיין צעבראַכן בענקל, נעמען אויך די שווער-געשוואַלענע נדנ'ס.

און נישט בלויז געלט, נאָר גאַנצע „פרעקטיסעס“ באַקומען זיי דאָך. זיי קומען צום גרייטן. דעם „סאַליסיטאַר“ שטעלט מען צו אַלערליי גנבים, שווינדלער און באַנקראַטניקעס, און העם דאַקטאָר פאַרשאַפט מען אַלער-ליי קאַליקעס, חולאים און טראַגנדיקע ווייבער. וועמענס אַרבעט, מיינט איר, איז עס אַלץ? — דעם מחתנ'ס! זיין מלאכה איז עס. היינט אַז כ'בעט נישט פון מיין מחותן די אַלע טובות, בין אים מוחל אַלע קרימי-נאַלן און אַלע קרענק, טאָ פאַרוואַס-זשע קומט מיר נישט קיין געלט? איך פרעג אייך: פאַרוואַס בין איך משה-מחויב צו נעמען אַ ווילד פרעמדען אידנ'ס אַ טאַכטער און געבן איר דאָס גאַנצע זעלבן עסן, שלאַפן און קליידער? פאַרוואַס דאַרף איך עס טון, פאַרוואַס?

האָבן זיך אָבער די מחתנים אויף מיר פאַרלייגט און ווילן מיר קיין געלט נישט טעבן. קענטיק, זיי האָבן אַלע געמאַכט יד-אחת, וויל זיי קע-נען מיר שוין ווי אַ בייזן-שילינגער. וואו נאָר מ'שלאַגט מיר אַן אַ שידוך און ס'קומט צו „ספאַט-קעש“, איז אַן אמת'ע בראַך. און דאָרט, וואו מ'גיט שוין עפעס, איז ווייטער דאָס מיידל צופיל מיידל, אַדער — גאָר-נישט! כ'מיין: אַדער זי איז רונדיק ווי אַ פאַס אַדער דאָר ווי אַ שפּאַן. אַנומלט, האָב איך טאַקע אַנגעקוקט אַזאַ כלה, איז דאָרט געווען ניין-און-ניינציג מאָל מער כלה ווי געלט. האָב איך געכאַפט די פיס אויף די פלייצעס און געמאַכט אַ וויברח, ווייל כ'האָב געהאַלטן, אַז די כלה האָט געקענט זיין מאַגערער און דער נדן פעטער.

הערט איר: ווען כ'זאל איך נעמען דערציילן, וואָס אַראָ צרות כ'האָב פון די שדכנים מיט די כלות זייערע, וואָלט איר אויך געהאַט אַזאַ פנים ווי איך. מ'קען דאָך פשוט פון זינען אַראָפּ. איז עפעס אַ חידוש, וואָס כ'בין שוין ביי די שליפן גרוי און די פאַטילניצע איז מיר אויסגעקראַכן? די שדכנים זענען דאָך מיר מקצר די יאַרן. זיי האָבן זיך פאַרלייגט, אַז זיי מוזן מיר חתונה מאַכן און אַן עק! אויב נישט מיט אַ מיידל, זאָגן זיי, איז מיט אַ גרושה אַן אלמנה, אַן עגובה!

אַט אייערנעכטן האָט זיך צו מיר געיאָוועט אַ נייער שדכן, דוקא אַ פיינער איר, נאָר נישט פאַר איך געדאַכט, אַ קרענקלעכער, קענטיק אַ

געברייכטער. דאָס וואָס ער פאַרמאָגט, זאָגט ער, פאַרמאָגט נישט קיין שרדכן אין דער וועלט. ראשית, האָט ער אַליין דריי טעכטער מיט „פּאַסט־ביכלעך“ און טאַקע „ביזטיס“, זיי שיינען ווי די זונען, נישט צו קוקן אין זייערע פנים/ער אַריין. אַזוי זאָגט ער. בין איך זיי געגאַנגען אַנקוקן. זאָג איך אייד, אַז ער איז גערעכט: מ'קען זיי טאַקע נישט אַנקוקן... די יונג־סטע איז מיר אפילו יא געפעלק, כ'געדענק, זי איז אַמאָל „אויסגעגאַנגען“ מיט מיינס אַ לאַנדסמאַן, אַן אמת'ער חברה־מאַן, וואָס שלעפט זיך נאָך עדה'היום אַרום מיט מיידלעך און ווייבלעך. ער איז נישט „פּריטיקלע“, פרעג איך אים: „דזשעק, ווי אַלט, מיינסטו, דאַרף זי זיין אַ שטייגער?“ ענטפערט ער, דער שיינער לאַנדסמאַן מיינער: „זי דאַרף זיין אין אונזער רע יאָרן!“ פרעג איך דאָך: „וואָס הייסט אין אונזערע יאָרן?“ ענטפערט ער, דער ממזר, קאַלטבלוטיק: „כ'מייק, זי וועט זיין אין אונזערע ביינרס יאָרן!“

און איר מיינט, אַז כ'האַב שוין נישט אַנגעקוקט קיין גרושות און אלמנות? אפילו עגונות, הערט איר, האָב איך אויך אַנגעקוקט. איי, מ'קען דאָך מיט זיי, מיט די עגונות, נישט חתונה האָבן? אָבער קוקן קען מען דאָך! דערווייל, עסט מען אַ „סאַפּער“, מ'פאַרברענגט, מ'ענדזשויעט“ זיך, „זיבאָ!“

לויט'ן ושכל איז דאָס אַלץ פאַר מיר נישט קיין סחורה, ס'איז בראַק. ווייל איר קענט קינימאַל נישט טרעפן אַ גוטע גרושה אָדער אַ שיינע עגונה. די גרושה האָט דער מאַן אַפּגע/גט, ווייל זי איז, מסתמא, געווען אַ גרויסע פּגע־רע, אַ מרשעת. פון דער עגונה איז דער מאַן אַנטלאָפּן, ווייל זי איז געווען אַ גוטע, כ'מין אַ גוטע מיאוסקייט! און די אלמנה, האָט דעם מאַן פשוט אין דער ערד אַריינגעטריבן.

פונדעסטוועגן, האָב איך שוין געהאַט געוואַרפן אַן אויג אויף אַן אלמנה מיט אַ „פּראַפּערטי“, אַן אַנגעשטאַפּטע, ס'האַט שוין שיעור־שיעור געהאַלטן ביי עפעס. ערשט, כ'ווער געוואויר, אַז זי איז גאָר אַ גרויסע ובעל־צדקה'טע. זי האָלט אויס אַ גאַנצן בית־יתומים. וואָס איז דאָ דער אומגליק, פרעגט איר? אודאי וואָלט עס קיין אומגליק נישט געווען, ווען דער בית־יתומים וואָלט איינגעשטאַנען אין אַביסיניע, אָבער אַז דער בית־יתומים איז גאָר ביי איר אין שטוב; אַז ס'איז איר אייגענער בית־יתומים וואָס מאַרגן ווערט ער מיינער, איז אויף אַזאַ נדן בין איך גאָר קיין בעל'ן נישט. און דאָס אַלץ האָב איך זיך דערוואוסט, נאָכדעם ווי זי האָט מיר דערציילט, אַז זי איז אַ מאַדערנע פרוי, אַ היינטיק־מאַדישע, אַז זי האָלט פונ'ם צוויי־קינדער סיסטעם. ביי איר לעצטן מאַן האָט זי טאַקע אַזוי געהאַלטן: זוי גאָט האָט געגעבן דאָס יאָר, האָט זי געהאַט אַ... צווי־לינג!

איצט פֿאַרשטייט איר שוין פֿאַרוואָס כ'קען זיך אַזוי גיך נישט צו קלייבן קיין שידוך. ס'איז פֿאַר מיר פשוט קיין שידוך נישטאָ און „דעמס־אַל!“ נאָר אפשר, וויסט איר פון עפעס דעכטס, אדרבא, שעמט אייך נישט, זאָגט, נאָר ס'מוז דאָרט לכל־הפחות זיין אַ טויזנטער אין „קעש“ און דער עיקר — מיט אַ „פֿאַליסי“. דאָס איז דער מינימום, אַנדערש גייט עס נישט, ווייל ס'קאָסט מיך אַליין טייערער. אַט וועל איד אייך מאַכן אַ חשבון. הערטזיכאינעט:

אַז איד וואוין אַפּ מיט אַ ווייב אַ יאָר פֿערציק, ווי קאָסט זי מיך נישט אַפּ אַ „טען־באַב“ אַ וואָך? — האָט איר אין פֿערציק יאָר אַרום אַ קימאָלן פון טויזנט פונט. מילא, נעם איד אַרויס דעם קרן. כאַטש אַרבעטן פֿאַרן בלויון קרן איז נישט מעשה־סוחר. נאָר ווי זאָגט איר: אַ זאק פֿאַרצירע־ווען, אַ קנעפל צונייען, אַ באַרשטש אַפּקאַכן, אַזאַ באַרשטש ווי איד האָב ליב, איז אויך עפעס ווערט. ווי איז אַבער דער דין, אַז איד וואוין מיט איר אַפּ. נישט פֿערציק נאָר פּופציק יאָר? ס'טרעפּן אַזעלכע אומגליקן אויך! דעמאָלט לייג איד שוין צו צום געשעפט, און אַזעלכע געשעפטן מאַך איד נישט. דערפֿאַר, דאַרף איד, חוץ דעם נדן, זיין געדעקט אויך מיט אַ „פֿאַליסי“, אַז קוים לעבט זי מיט מיר אַ פּופציק יאָר, בין איד „גע־קאווערט“ געגן אַלע „לאַסעס“. אַזאַ „פֿאַליסי“ דאַרף מיר דער מחותן אַרויסגעבן, איי, זי וועט זיך אַפּטראַגן פֿאַר די פֿערציק? מילא, איז מיין גליק, דעמאָלט האָב איד ריינעם פּראַפיט. דערפֿאַר איז עס דאָך אַ „פֿאַ־ליסי“.

אודאי, וואָלט איד בעסער געוואָלט, אַז דער אויבערשטער זאָל מיר צושיקן אַ נדן אינגאַנצן אַן אַ כלה. ביי גאָט איז אַלץ מעגלעך. אַט זע איד דאָך, אַז ס'זענען פֿאַראַן וועגענער אַן פֿערד, טעלעגראַף אַן דראַט, קליי־דער אַן שטאָף, געשעפטן אַן סחורה און גבירים אַן אַ גראַשן געלט, קען דאָן אויך זיין אַ שידוך מיט נדן אַן אַ ווייב!

אפשר וויסט איר פון אַזאַ שידוך? — ר ו ע ט ס א י ם !

דער „ספעשל קאסטומער“

א.

ער האָט נישט פיינט אַ קערטל, נאָר זאָגן אָז ער איז פאַרקוואַפּעט נאָך דעם, ס'גייט אים דאָס חיות אויס, ווי ביי אַנדערע, דאָס קען מען אויף אים נישט זאָגן. מאַכט זיך אַ קערטל, איז גוט, אלא נישט, קלינגט ער אָן צו שכנים, ווערט געוואויר צי מ'דאַרף אַ „פערטע האַנט“. דאַרף מען אַזאַ „האַנט“, איז גוט, אלא נישט, לויפט ער שפּילן אַ „דריי-הענטיקע סאָלאַ“, אָדער גאָר אַ „פּינף-הונדערטל“, אַ זעקס-און-זעכציק“, וואו בלויז צוויי „הענט“ זענען גענוג.

און אָז ער טעלעפּאָנירט און געפינט קיינעם נישט אין שטוב מיט וועמען ער זאָל קענען מאַכן אַ שטיקל קערטל, מיינט איר, אָז ער נעמט זיך צום האַרצן? — אסור! ער נעמט בלויז און לויפט אַוועק צו יענע באַ-קאַנטע, וועלכע האָבן נישט קיין טעלעפּאָנען אין די הייזער, כדי דאָרט צו זוכן אַ קערטל. וואוינען זיי נאָנט, איז גוט, אלא נישט, כאַפט ער אַ טראַמוויי, אָדער אַן אַמניבוס און זוכט זיי שוין אָפּ. געפינט ער זיי אין שטוב, איז גוט, אלא נישט, לאָזט ער איבער אַ צעטעלען, אָז מאַרגן אַוונט זאָל מען זיך אויף אים ריכטן, ער קומט מכח ביזנעס... און חברה ווייסן שוין, וואָס „ביזנעס“ באַדייט. דאָס וואָרט „ביזנעס“ איז ביי אים אַ שמירה פאַר די מזיקים, די זויבער, הייסט עס, וועלכע, ווי באַקאַנט, האָבן נישט ליב קיין קאַרטן. ס'הייסט: ליב האָבן זיי דוקא יא קאַרטן, נאָר נישט, אָז די מענער זאָלן שפּילן. זיי ווילן אַליין מאַכן אַ קערטל. און צוויי ווערט ער פאַרפּאַלן אויף שעה'ן לאַנג, זוכנדיק אַ קערטל. ער פליט, לויפט, פאַרעט, נישטערט, ביז ער פאַקט עס. נאָר זאָגן, אָז ער איז להוט, צאַפּלט, אָז ס'גייט אים אין לעבן, רחמנא ליצלן, ווי מ'זעט עס ביי אַנדערע, קען מען אויף אים נישט זאָגן.

ב.

זי, זיין „זי“, האָט באמת פיינט, אָז ער זאָל שפּילן אין קאַרטן. אָז מ'שפּילט אין קאַרטן, זאָגט זי, פאַרלירט מען די הויזן. און חיות ווי די הויזן טראַגט זי, וויל זי, פאַרשטייט זיך, ביי זיי בלייבן, אָבער עפעס נאָכ-געבן מוז מען דאָך אַ מאָן; ער איז דאָך, צווישן אונז גערעדט, ווי זאָגט זי,

א גרויסער „וויהייסטמענעס“, פשוט גערעדט: א דבר-אחר! האט זי מיט אים אפגעשמועסט, און איינמאל אין דער וואך זאל ער זיך נאכגעבן דעם טריפה/נעם יצר-הרע ווינעם. ער זאל צו זיך פארבעטן א פאר פריינט און מאכן א קערטל.

דאס האט זי אים מתיר געווען מיט א תנאי: און ער זאל שפילן ווי ס'שפילן אפשטענדיקע מענטשן, ס'הייסט: און געלט! איז אויף וואס-זשע זאל מען שפילן? אויף בעבלעך! ווי ביי לייטן, אזוי האט זי אים איינגערעדט. כאטש ער געדענקט נישט, און לייטן זאלן שפילן אויף בעבלעך. האט ער איר געפרעגט: „סטייטש, בעבלעך קאסטן דאך אויך געלט?“ האט זי אים געענטפערט: „שוטה איינער! פארוואס זאג איך בעבלעך, ווייל ס'שטייט ביי מיר א טאפ ווערעמדיקע בעבלעך, וואס איך האב אפגעקליבן פון א סך פרייטיקן, קענסטו אויף זיי שפילן מיט דיניע גוטער ברידער אין קארטן. נאר געדענק, בלויז איינמאל אין דער וואך!“

האט ער זיך מיט זיי געזעצט שפילן און זיי האבן די בעבלעך אנגענומען פאר גוטע געלט. איז דאס איר שטארק געפעלן געווארן. סוף-כל-סוף, האט זי זיך געטראכט, זעטן די מענער נישט אזעלכע אויסווארפן ווי זי האט זיך פארגעשטעלט. אט און מ'גייט זיי צו פארשטיין, און מ'דארף נישט שפילן אויף געלט, נאר בלויז אויף בעבלעך, ווי ס'שפילן ארנטלעכע מענטשן, איז ביי זיי אויך רעכט.

ערשט שפעט אין אונט האט זי זיך געכאפט, און מ'האט איר אפגעטריילט. דאס איז געווען ווען ער איז שוין געלעגן אין בעט און זי האט ווי איר מנהג איז גענומען בודק-חמץ זיין ביי אים אין די הויז-קעשענעס. זי האט געזוכט, גענישטערט און אין קדע קעשענע האט זי בלויז אנהענט אפט בעבלעך... קיין צובראכענע פעני אפילו האט זי דארט נישט געפונען. איז איר די מעשה געווארן פריקע. דאכט זיך, ער האט דאך אין דער פרי געהאט שיינע עטלעכע שילינג און א ביסל געלט האט ער דאך אויך היינט געלייזט, טא וואו-זשע איז דאס אלץ אהינגעקומען?

פרעגט זי אים: „וואו איז דאס געלט?“ ענטפערט ער איר מיט א שמיכעלע אויף די ליפן: „נאדיר דאס גאנצע געלט, דאס גאנצע געווינט, איך האב דאך ביי זיי אפגעוואונען ביז איין פעני!“ און ער נעמט די הויזן זיינע און גיט פון די קעשענעס א שייט ארויס א פולע בעט מיט ווערעמדיקע בעבלעך. ווערט זי דאך צוקאכט און שרייט: „אין דר'ערד מיט די בעבלעך! וואו האסטו אהינגעטון דאס געלט, דאס אמת'ע געלט?“ ווערט ער בלאס און פארלירט דאס לשון. זעט זי דאך, און מ'האט איר, במחילה, אנגעפיפט. געשפילט האבן זיי טאקע אויף בעבלעך, נאר יעדעס בעבעלע, האבן זיי צווישן זיך אפגעמאכט, איז א מטבע, אויף סוחר'יש לשון האט עס געהייסן, און יעדעס בעבעלע איז א וועקסל, וואס

נאכץ וּשפּילן דאָרף עס ווערן דיסקאַנטירט, און היות ווי ער איז פון די וואַזשנע שפּילערס, וואָס מ'פרעגט אויף זיי, איז ער געבליבן ביי די בעבעלעך, און זיי — ביי די האַרטע קלינגערס. און דערפאַר האָט זי אין יענער נאַכט איר פּסק אַרויסגעגעבן: אויס קאַרטן! וואו זי וועט נאָר דערנען אַ קאַרט, ואיז — אין פייער אַריין!

ג.

וואָלט ער געווען להוט נאָך אַ קערטל, ווי אַנדערע זענען עס, וואָלט ער אויפ'ן פּסק־דין געפּייפט, וואָלט געבראַכט „הענט“ און געהאַקט אַ קערטל, כמו שְנאמר, ביז'ן ווייסן טאָג אַריין. נאָר היות ווי ער איז נישט פון די פאַרברענטע קאַרטן־שפּילער, האָט ער איר יעדן נאַכמיטאָג גע־זאָגט, אַז ער גייט זיך זען מיט אַ „קאַסטומער“... און נישט איין „קאַסטומער“ איז דאָרט געווען, נאָר גאַנצע דריי, וועלכע האָבן אַריינגעטאַפּט דאָס אמת'ע קערטל.

און מיט אַזעלכע „קאַסטומערס“ פּלעגט ער זיך טרעפן ביינאַכט נאָך וויעטשערע. דאָס זענען געווען „ספּעשל קאַסטומערס“, וואָס מ'קען זיי בלויז פאַקן ביינאַכט. אַזוי האָט ער איר איינגערעדט, ביז זי האָט איינמאַל אין אַ נאַכט — „קריסטמעס־נאַכט — געפאַקט דעם „ספּעשל־קאַסטומער“, טאַקע אים אַליין, און ער וועט שוין פאַרזאָגן אַ צענטן נישט צו זוכן קיין „קאַסטומערס“.

געווען איז עס אין אַ „ניתל־נאַכט“, ווען ער האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט זיינע „ספּעשל־קאַסטומערס“, און האָט מיט זיי געמאַכט דאָס גע־שעפט... ס'איז נישט געווען זיין נאַכט. אַלץ איז אים געגאַנגען מיט דעם פּיטום אַראָפּ. ער האָט כּסדר פאַרשפּילט (אַזאַ נאַכט איז עס געווען!) און געקייבעצט האָט מען אים פון אַלע זייטן:
— גייט מיט'ן „וואַטשמקאַלאַיט“, מיט'ן „ווייהייסטמענעס“, וואָס האַלט איר זיך מיט אים?

— קריכט אַרויס מיט „יענער מעשה“, וואָס פּעקלט איר עס, וואָס?
— געבאַרגעטע קאַליקע! איר זאָלט נאָר שפּילן אויף רבי'שע חתונות.
— ער איז אַ ביסל שוואַך! ער דאָרף פאַרן אין אַ „סי־סאָיד“. ער דאָרף זיך אַ קאַפּעטשקעלע פאַפּראַווען.

— העכער! — האָט אויף אים קאַמאַנדעוועט אַ מיטשפּילער.
— וואָס הייסט „העכער“? — האָט ער תּ'עוואַטע געפּרעגט.
— „העכער“ הייסט — האָט אים יענער געגעבן צו פאַרשטיין — אַז איר זאָלט דענקן העכער, אַרבעטן מיט'ן קאַפּ און נישט מיט'ן „וואַטסאָ“ נעים...“

און ער איז פון די לעצטע ווערטער שטארק באליידיקט געווארן. ער האט פאר כעס אַ שמיץ געטון די קארטן און איז אוועק אַהיים.

ד.

ס'איז שוין לאנג צייט געווען, אַז ער זאל אַהיים גיין. ס'איז שוין קרוב צו פיר פאַרטאָג. חוץ-דעם, האָט ער שוין געהאַט פאַרלוירן די לעצטע פעני. ער האָט שוין געשפּילט, ווי חברה האָבן אים געקויבעצט, אויפ'ן „דראַנזשיק“. ס'הייסט: אויף באַרג. זי, זיין „זי“, האָט שוין געהאַט „אַפּגעריסן יעדן טעלעפּאָן“ און אים נישט געקענט פּאַקן. און אומעטום, וואו זי האָט אַנגעקלונגען האָט זי באַ-קומען דעם אמת'ן אָפּשניט:

— אַז מ'האַט אַזאַ מאַנעלע — האָבן איר ווי שכנה'טעס מיט כעס אין טעלעפּאָן געענטפּערט — אַזאַ צאַצקע, וואָס קריכט אַרום ביינאַכט ווי אַ נאַכט-וואַנדלער, בינדט מען אים צו צום בעט מיט אַ שטריקל און מ'שלעפט נישט אין מיטן דער נאַכט אַרויס מענטשן פון די בעטן. מילא, זי וועט זיך צוליב אים דאָס לעבן נישט אַוועקנעמען. די „מצאַצע“ וועט זיך דאָך אַמאַל מוון אַפּזוכן. נאָר ווי-וויי צו זיינע יאָרן. זי איז אים אסור מקנא. זי וואַלט נאָר וועלן וויסן, ווער איז עס דער „קאַס-טומער“, דער וואַזשנער סוחר, וואָס מאַכט אַזעלכע גרויסע געשעפטן „קריסטמעס“ ביינאַכט. ניין! זי וועט אויף אים מער נישט וואַרטן. זי איז אַ גוטע צאַלערהקע. ער וועט שוין ס'זייניקע באַקומען, ווען ער זאל נאָר נישט קומען. און זי לייגט זיך שלאָפן.

ה.

אַז ער האָט זיך אַריינגע'גנב'עט אין פּאַדערהויז, האָט ער שטיל פאַרמאַכט די טיר און האָט תּיכּף-ומיד אויסגעטון די שיד. למאי, האָט ער זיך געטראַכט, זאל ער דעם „בער“ אויפוועקן? און מיט שטילניקע טריטעלעך האָט ער זיך אַריינגעשלייכט אין שלאַפּציימער. ס'איז געווען פּינסטער און דער „בער“ איז געשלאָפּן. גאָט-צו-דאָנקן דער פאַר! און ער נעמט זיך אויסטון. נאָר מעשה-בעל-דבר, ציט ער אויס אַ האַנט און — טררראַך! ער האָט אומגעוואַרפן אַ וואַזע. זי כאַפט זיך ראַפּ-טום אויף און ער פּילט, אַז די סכּנה איז נאַנט. דאָס אומגליק הענגט אים אויפ'ן שפיץ נאָג. וואָס זאל ער טון? נאָר ער פאַרלירט זיך נישט. ער שפּרינגט צו צום וויגעלע וואו ס'ליגט דאָס קינד און הויבט עס אָן צו וויגן, זינגענדיק:

— אַ, אַ, אַ, שלאָף, זונעניו, שלאָף! אַ, אַ, אַ!
 און זי האָט אָנגעקוועטשט דאָס עלעקטרישע ליכט-קנעפל און מיט
 אַ ציטערדיקן קוויטש האָט זי אַ פּרעג געטון:
 — וואָס טוסטו ביים וויגעלע, וואָס?
 — וואָס הייסט, וואָס טו איך? — האָט ער מיט אַן אומשולדיקער
 מינע גלעענטפערט — דו זעסט דאָך. שוין צוויי שעה צייט ווי איך וויג
 דאָס וויגעלע און איך קען דעם באַנדיט נישט איינשלעפּערן.
 און נישט מיט איר קול האָט זי אַ הילך געטון:
 — אַ באַנדיט ביזטו גאַר, דו הולטאַי איינער! דאָס קינד שלאָפט דאָך
 ביי מיר אין בעט! ...

— — — — —
 — — — — —

און אין יענער נאַכט האָט ער זיך אויף אייביק אָפּגעזעגנט מיט אַלע
 זיינע „ספּעשל-קאָסטומערס“ ...

אי, די מענער !

זענען מיר פון סטעמפארד-היל געפארן אין דער "ליין" אריין מיטן
"ווייטשעפלער-עקספרעס" — איך מיט נאך מאַנסבילן און פרויענבילן און
אז מחנה ליידיקע קאָשעקעס.

זיצט צווישן אונז אַ ווייבל אין די מיטעלע יאַרן ; אַ ווייבל אַז ברען,
אַ ווייבל מיט אַ אויערינגל. אַ זשוואַרע אידענע וואָס קען "אויפעסן" אַ מאַן
מיט'ן "מויל" ... זיצט זי און דערציילט אַ צווייטער אידענע, אַ "קאַר"-שכנה,
די צרות וואָס זי האָט אויסצושטיין פון איר "טייערן-געשפּאַן". קיין מאַן
האַט זי אייגנטלעך נישט. אַ בלאַטער האָט זי. אַ בלאַטער וואָס וויל נישט
פלאַצן ! — אַזוי זאָגט זי. דער מאַן אירער איז נאָך אין דער ערשטער
וועלט-מלחמה אַוועק מיט'ן "קאַנווענשן" קיין רוסלאַנד. ס'איז געווען
דעמאָלט ווען די "רוסישע" אין ענגלאַנד האָבן געדאַרפט דינען אָדער דאָ
אָדער דאָרט. איז אירער געפאַרן דינען אין ראַסיי און האָט איינגאַנצן פאַר-
געסן, אַז ער האָט דאָ אַ ווייב, און נאָך וואָס/אַחאָ מיין ווייב !

דערציילט זי אירע צרות, נישט בלויז דער "קאַר"-שכנה אירער, נאָר
אונז אַלעמען. ווייל פאַרוואָס טאַקע זאָל די וועלט נישט וויסן, ווי זי זאָגט,
וואָס/אַחאָ "מצאָצע" זי האָט עס פאַר אַ מאַן ? און די "וועלט" איז דאָך
נישט קיין אַנדערע ווי אונזער "ווייטשעפלער-עקספרעס". די גאַנצע וועלט
טרעפט איר דאָ.

— ווער ס'האַט אויסגעקלערט דעם "קאַנווענשן" מיט'ן לויפעניש
קיין רוסלאַנד — רעדט זי אונז אין פנים אַריין — דער זאָל פון גיהנום
נישט אַרויס. הערט אַן איינפאַל : מענער זאָלן אַוועק פון זייערע ווייבער.
אחדי ווילן זיי וואָס. די פויגלען האָבן דאָך נאָר געהאַנגט גאַט, אַז זיי האָבן
גאָר אַזאָ געלעגנהייט. פטור ווערן פון אַ ווייב איז דאָך ביי זיי אַ יום-טוב.
וויפיל איך האָב מיט מיינעם גע'טענה'ט : "וואָרט-צו אַ ווייל. לאַמיר זיך
נאָך אַמאָל מיישב זיין, וואָס איז דער געלויב, וואָס ?" קוקט ער אויף מיר
מיט שרעק און זאָגט, אַז דאָס אומגליק "שט ייט איס פאָר די
אויגן ! ער וואָרט לויפן ! מילא, איז ער פאַרפאַרט געוואָרן. די ערשטע
צייטן איז אים דאָרט געווען ביטער. ער האָט געוואָלט צוריק אַהיים, נאָר
ער האָט נישט געקענט. אַבער שפעטער, אַז ער האָט שוין יאָ געקענט, האָט
ער זיך נישט געוואָלט רירן פון אַרט. ס'געפעלט אים דאָרט. וואָס-זשע
מיינט איר געפעלט אים דאָרט ? איר מיינט איך ווייס נישט ? איך האָב אַ

שעפסענעם קאָפּ אויף זיך ? אודאָי ווייס איך ! ס'מעג קומען אַ מהומה אויף
אַלע רומישע ווייבער וואָס טושעפּן זיך צו פּרעמדע מאַנסבילן ! און אפשר
פּאַרקערט : אפשר האָבן זיך די מאַנסבילן צוגעלאַנטשעט צו זיי. ס'מעג,
הערט איר, אויף זיי אַלע קומען אַ כאָפּ !

— און איר מיינט — רופּט זיך אַפּ איר „קאַר“-שכּנה — אַז ס'איז זיי
דאָרט אין רוסלאַנד גוט ? אויב איך וואָלט מיין ברחדער אין רוסלאַנד פּון
צייט צו צייט עפעס נישט צוגעשיקט, וואָלט ער אויסגעקאָנגען פּון הונגער.
נאָר אונזער ווייבל לאָזט זיך נישט :

— אָבער מיינעם איז וואויל. ער האָט אַ גרויס געשוואוילטאָג. ער
איז דאָרט אַ גאַנצער מאַטעבעדאָם, אַ גענעראַל-גובערנאַטאָר, ער פּרעסט
צוועצטערהייט.

— און פּאַרוואָס — פּרעגט אַ דריטע אידענע וואָס דערקאַפט זיך
דאָס האַרץ מיט אַ „סאָלט-ביף-סענדהוויטש“ — פּאַרוואָס וואָלט איר אים
נישט אַפּגאַן ?

צינדט זיך אונזער ווייבל אַן ווי אַ שוועבעלע, ווערט רויט זוי צונטער
און ושיסט אויס :

— אַ מכה אים ! פּאַרוואָס עפעס ? כדי ער וואָל קענען געמען חופּה-
וקידושין מיט אַ צווייטער ? אַ מכה אויך איר !

זיצט צווישן אונז אַן אויסגעדאָרט אידל מיט אַן אויסגעביסן בערדל
און מיט אַ האַרטן קאַפעלוש וואָס איז פּאַררוקט ביז צו די אַויערן, גלייך
ווי מ'האַט אים דעם קאַפעלוש מיט אַ האַמער אויפ'ן קאָפּ אַרויפגע-
שלאָגן. גיט ער זיך אַ באַלעבאַטיש הוסטעלע, אַ מיין אַנצוהערעניש, אַז
אַט באַלד וועט איר, אידן, עפעס הערן שיינס און רופּט זיך אַן :

— מיסעס-לעבן ! עקסקיוז-מי, וואָס איך מיש זיך אַריינעם. ס'איז
עפּסער יע און עפּסער ניט מיינע ביזנעס. נאָר איך וועל אייך עפעס זאָגן :
איר מיינט, אַז דאָרט אין סאַויעטסקי-ראַסיי האַרף מען חופּה-וקידושין ?
— אסור ! דאָרט לעבט מען אַזוי ווי פּאַר מאַטענטעירע*.) אייערער מוז
דאָרט אויך אַזוי לעבן !

גיט אונזער ווייבל דעם ליטוואַק אַ מעסט-אַפּ פּון אויבן ביז אַראָפּ
און רופּט זיך אַן מיט אַ ירגזון :

— וואָס דען ? איך ווייס וואָס אַראָפּ פייער** איך האָב ?
אודאָי ! נאָר פּונדעסטוועגן דאָרפּט איר אייער ליטווישע נאָז נישט אַריינ-
שטעקן וואו מ'באַדאַרף נישט. ס'איז מיין מאַן ! איר פּאַרשטייט ? ! כ'קען
מיט אים טון וואָס איך זויל ! כ'קען פּון אים מאַכן אַ וויעכעטש, אַ פּלע-

(* מתן תורה ** פרי

דערוויש, אָ שְׂמאַטע! כ'קען אים אפילו לייגן אין דער אדמה אַרײַן! און איר — מאַנדזשער אַמביזנעס!

— מיילא — זאָגט אונזער ליטוואַק מיט אַ שמימלעלע אינ'ם אויסגע-
ביסענעם בעהרל אַרײַן — אויב אייך איז ליב, איז מיר נײַהא! נאָר ווען
איר וואָלט געהאַט אַ גוט, וואָלט איך אייך גערעדט אַ וואוילן סידאַך*.)
אימיצער זוכט אַזאַ ווייבעלע ווי איר. באַמאַל-לאַיף!

— לאַזט מיך שוין אָפּ מיט די שידוכים — גיט זיך אונזער ווייבל אַ
ביזנער, נאָר מ'דערקענט אַז ס'איז אַ געמאַכטער ביזנער — איך וויל שוין
מער נישט חתונה האָבן. איך האָב שוין געהאַט גענוג פון די מאַנסבילן.
ס'מעג אויף זיי אַלע קומען אַן אויסכאַפעניש (ווײַנט). איך האָב גענוג
מיינע יאָרן פאַרשוואַרצט (ווישט זיך די אויגן מיט אַ טיכעלע). ווער-זשע
איז ער דער יאָלד אייערער? אַן וואַלטער בחור צי אַן אלמן? (שמייכלט)
און אפשר גאָר איר אַליין?

דער גאַנצער „ווייטשעפלער-עקספרעס“ שמימכלט און דער ליטוואַק
אויך, וועלכער רופט זיך אָן:

— אויב אַזוי, אויב איר מיינט ביזנעס, איז עס אַ געסעפט. נעמט אייך
מײַן קאַחד.

און ער נעמט אַרויס אַ פעקעל ווייט-קאַרטן און פאַרטיילט די גאַנצע
„קאַר“. אויפ'ן קאַרטעלע איז אַפּגעדרוקט אַ „מגן-דוד“ מיט די ווערטער
„מזל-טוב“ און צוויי הענט וואָס געבן אַפּ דעם מזל-טוב. אונזער די
צוויי הענט איז אַפּגעדרוקט אַזאַ גוטס איז עטגליש און אין אידיש:

GENERAL MATCH MAKER
Home and Foreign Matches
a Speciality.

גענעראל שדכן
ספעציאַליסט פון היימישע און
אויסלענדישע שידוכים

און האָבנדיק פאַרטיילט די קאַרטעלעך צו יעדן איינעם, דעם קאַנ-
דוקטאָר אויך בתוכם, האָט ער זיך צום ווייבל אַנגערופן:
— כאַפטצעך צו מיר אַרײַנעט, כאַפטצעך. איך וועל אייך סוין פּיקסן.
איך וועל סוין פאַר אייך אַרויסקריגן אַ גוט. איך קען זיך מיט אַלע רבנים

(*) שידוך.

פון גאנץ ראסיי. איר וועט מיר בענצן ווי ס'בענצן מיך פילע קאפּלס.
 גיט איין קאפּל פרייט זיך מיט קליינוואַרג אַ דאָנק מיין אַרבעט! קומט צו
 מיר אַרויף! ס'וועט זיין אַל-ראַיט!

און מיט דעם אמת'ן אַמעריקאַנער „גוד-באָי-גוי-י“ ווי די וואוילע
 יונגען, די ספּאַרטן, זאָגן אויף די פּילמען, איז ער פון דער „קאַר“ אַראָפּ-
 געשפּרונגען. דער קאַנדוקטאָר האָט אים סאַלוטירט ווי ס'פּאַסט פאַר אַ
 „גענעראַל“ און נאַכגעשריגן: „גוד-באָי, דזשענעראַל!“

אונזער ווייבל האָט אים נאַכגעקוקט, אַ קוועטש געטון מיט די פליי-
 צעס און זיך אַנגערופן:

— איי, די מענער! די מענער! מ'קען זיי גאַרנישט פטור ווערן!
 נאָר אַלע האָבן געפּילט, אַז ס'איז גלאַט געבעבעט. זי וויל זיי גאַר-
 נישט פטור ווערן.

און באַהאַלטנדיק דאָס וויזיט-קאַרטעלע טיף אין איר „בעג“, איז זי
 ביים צווייטן „סטאָפּ“ פון דער „קאַר“ אַראָפּ.

אַ סברא, אַז זי איז געגאַנגען זוכן דעם ליטוואַק, ווייל זי איז צוריק-
 געגאַנגען אין דער ריכטונג, וואו דער ליטוואַק איז פריער מיט אַ מינוט
 נעלם געוואָרן.

אין די לאנגע נעכט

די טעג ווערן קירצער. ס'רוקן זיך אן די לאנגע נעכט און מיין הארץ קוועלט פאר שמחה.

לאנגע זומער טעג, איך האב איך פיינט.
לאנגע טעג זענען שעה'ן א סך פון גריזאטע, הארץ-וויי און גאל-פלאצעניש.

לאנגע טעג איז דער לאנגער גלות פון אונזער שווערן ארבעטס-טאג, פון אונזערע אדמה'דיקע געשעפטן, פון אונזערע אימענדלעכע צרות. וואס טוט איר אין א לאנגען זומער-טאג אין ווייטשעפל ? און וואס האט איר פון אייער טועכץ ?

אין א זומער-טאג הויבט איר זיך אויף גאר פרי. די זלידנע פליגן מיט די נאך מער זלידנע בעלי-חובות לאזן אייך נישט שלאפן. באגינען אנטלויפט איר אין גאס ארויס. איר פאדעט, לויפט, פליט ארום א פאר-שוויצטער, א פארשאפטער צו כאפן א גמילות-חסד און ס'כאפט זיך נישט, זייל יענער, ביי וועמען איר ווילט אייער גמילות-חסד כאפן, לויפט אויך ארום, פונקט ווי איר, כאפן אן הלואה'לע און יענערדיקער יענער — טוט אויך דאס זעלביקע. ס'איז א פאר'כישופ'טער קרייז פון גמילות-חסדים'לעך, א געיעג נאך זומער-פייגעלעך, נאך נעכטיקע טעג.

פארנאכט-צו, אפגעפארטיקט זיך מיט די „גאלדענע געשעפטן“, קומט איר אהיים א פארשמייטער, א צעיאכמעטער, א צעווייקטער. איר זענט ביין אויף דער גאנצער וועלט. ס'געפעלט אייך נישט די שטוב, די ווייב, די קינדער, דאס עסן. „פלייש אין אזא הייסן טאג“, קרומט איר זיך, „איז אן אומגליק פאר'ן מאגן“.

מילא, איר טוט אייער ווייב א טובה, מאכט איר א מענטליק, איר עסט אפ און אנטלויפט. וואוהיז ? צו א שכן כאפן א קערטל ! דארט, ביים שכן, ווארפט איר אראפ דאס רעקל, צושפילעט דעם קאלנער און ס'הויבט זיך אן דאס „תהלים-זאגן“.

אבער ס'גייט נישט. ווי זאגט ירוחם : „אין עצה ואין תבונה כנגד שלעכטע קארטן“. ווערט איר שוין נערוועה, צוקאכט. איר היצט זיך : „פארשרפה'ט זאל עס ווערן !“ איר פראווט „צום לעצטן מאל“ און אן מזל זאל מען גארנישט געבוירן ווערן ; די לעצטע „אכצן שטויסערס“ האט איר שוין גע'פטר'ט. איר שפילט שוין אויף בארג. „ער טאפט דעם

טאטער !“ לאַכן די אַרומיקע און ס׳ווילט זיך אַלעמען אַנכאַפּן ביים גאַרגל און דערשטיקן זיי.

ס׳מאָגט. ס׳איז שוין אַרום פיר אַזויגער. ענהלעך שלעפט איר זיך אַהיים, אַן אויסגעליידיקטער, אַן אַפגעכוימלטער. איר ווילט אַריינכאַפּן כאַטש עטלעכע שעה שלאָף. איר גנב׳עט איך אַריין אין שלאַפצימער. די שיד האַט איר אויסגעטון אין קאַרדאָר און איר שלייכט זיך אַריין אין די זאַקן. זייענדיק בטבע אַ גוטער מאַן, באַמיט איר איך, אַז אייער זויב, חלילה, זאַל זיך נישט אויפכאַפּן.

נאָר ווער דעסט פון וועקן, אַז זי איז גאַר וואָך ווי דער טאַג. זי ליגט זיך גאַנץ געמיטלעך אונטער דער קאַלדרע און רעדט נישט קיין וואָרט. בלויז אויגן צוויי, צוויי טיגערשע אויגן, קוקן אויף איך מיט אַזאַ מורא און מיט אַזאַ ביסטרעקייט, אַז די דמים ווערן ביי איך פאַרגליווערט.

— פאַרוואָס זשע דעסט זי נישט ? — עגבערט ביי איך אין מוח אַ געדאַנק — וואָס איז דאָס פאַר אַ שווייגן ?

און ווער זעלביקער געדאַנק ענטפערט :

— ס׳איז דער שטילשטאַנד פאַר׳ן שטורם !

איר ציטערט. איר זעט פאַר זיך דעם מלאך-המות. ס׳דאַכט זיך איך, אַז איר זענט אין מיטן דער נאַכט פאַרבלאַנזשעט אין אַ וואַלד. אין אַ „דזשונגל“ און זיך אַנגעטראָפּן פנים-לפנים מיט אַ טיגער.

וואָס טוט מען ?

גאַרנישט ! איר גיט איך איבער אין די הענט פון גורל. איר זאַגט „בייד אפּקיד רוחי“ און — פאַרפאַלן !

איר טוט איך אויס. לייגט זיך אין בעט אַריין. נאָר די אויגן (אוי ! די אויגן אירע !) לאָזן פון איך קיין בליק נישט אַראָפּ. ערשט אַז איר האַט זיך שוין אינגעטוליעט און נעמט צומאַכן אַן אויג, הויבט זיך פּלוצ-לינג אַן די גענעראַל-אַפענסיווע.

— ודו וועסט ביי מיר נישט שלאָפּן ! — דונערט אַ בייע שטים.

און — קאַראָול ! זי איבערפאַלט איך !

אודאי איז עס נישט ישר׳דיק, נישט מענטשלעך און נישט מעשה-ספּאַרט צו באַפאַלן אַן אומבאַהאַלפענעם, שוואַכן מיטגליד פּונ׳ם שטאַרקן געשלעכט, בעת ער ליגט אַ האַלב נאַקעטער אין בעט. נאָר דער צוועק הייליקט די מיטלען, בפרט נאָך ווען דער צוועק איז צו מאַכן פון אַ מאַן אַ לייט.

מילא, כאַפט איר נעבעך אַריין אייער פאַרציע (איך ווייס דאָך !)

ווישט אַפּ די ליפּן און מאַכט אַ שווייג.

אלה תולדות זמער-טאַג.

אַט דאָס אַלץ געשעט אין אַ זומערדיקן מעת-לעת.

לאנגע זומער־טעג, כ'האב איך פיינט. נישט געדאכט זאלט איר ווערן!

* * *

אנדערש איז אבער דאָס לעבן אין אַ קורצן ווינטער־טאָג. אמת, אַז אויך אין אַ ווינטער־טאָג לויפט איר אַרום סאָפּן אַ גמילות־חסד. אמת, אַז איר טרעפט זיי ביידען נישט — אי דעם גמילות־חסד/ניק אי דעם גמילות־חסד. דערפאַר אַבער האָט איר אַ נויץ פון אייער אַרומלויפן. איר דערוואַרעמט איך און פאַרשפּאַרט אַרויסנעמען דעם ווינטער־מאַנטל פון דער „פּאָן־שאַפּ“...

אַזוי לויפט איר אַרום ביז ס'פּאַלט־צו די נאַכט. ס'איז נישט לאַנג, בערך אַ פינף־זעקס שעה, אַבער ס'איז אַלץ נישט אַזוי לאַנג ווי אין אַ זומער־טאָג. איר גייט אַהיים, עסט איך אַפּ גאַנץ געמיטלעך, רויכערט אויס אַ ציגאַרעטל און שפּאַצירט איך אַריין צו אייער שכן, מאַכן אַ קערטל.

אַבער וואָס אַראָ אונטערשיד פון אַ זומערדיקער „קאַרט“ ביז אַ ווינטערדיקער „קאַרט“. אין אַ זומערדיקער נאַכט האָט איר כּסדר פאַר־שפּילט, אַבער היינט אין ווינטער, איר געווינט טאַקע נישט, אַבער איר שפּילט מיט האַפּנונג. די נאַכט איז לאַנג, דער יבּטחון איז גרויס, און אַז גאַט וויל, קען אין דער האַנט אַריינפאַלן אַ „באַמבע“, אַן אוצר.

שפּילט איר אַזוי ביז אַרום פיר פאַרטאָג. איר האָט נישט געוואונען און נישט פאַרלוירן. איר זענט אַרויס מיט גאַנצע ביינער. מילא, אויב נישט היינט איז מאַרגן, מאַרגן איז אויך אַ לאַנגע נאַכט.

איר גייט אַהיים. אייער ווייב שלאָפט זיך גאַנץ געשמאַק און ס'איז נישט נויטיק אַרומצופּוילן אויף די שפּיץ פינגער. איר הויבט זיך אַן אויס־טון און נישט ווילנדיק גליטשט זיך פון אייער האַנט אַרויס אַ שויד.

— ט ר ר אַ ד !

אייער ווייב כאַפט זיך אויף. איר זענט אין אַ סכּנה. ס'איז שלעכט! אַבער איר האָט מזל. ס'איז דאָך עפעס אַ ווינטער־נאַכט! ס'געשעט אַזוינס, וואָס אין אַ זומער־נאַכט קען עס קיינמאַל נישט געשען; אייער ווייב כאַפט זיך אויף און פּרעגט פאַרוואונדערט:

— וואָס עפעס אַזוי פּרי?

און בליץ־שנעל ענטפּערט איר:

— כ'האָב היינט „ספּעשל־ביזנעס“, איך מוז פּרי אַוועקגיין.

און איר נעמט אויף גיך זיך צוריק אַנטון.

אייער ווייב האָט אויף איך רחמנות.

„א מאן אַרבעט אַזוי שווער!“ — טראַכט זי זיך, און זי גייט אַראָפּ און
 מאַכט אייך אַ גוטן פּרישטיק.
 איר גייט אַוועק אַ גליקלעכער.
 שבת, זאָגט איר צו זיך, וועט איר גיין אין שול גומל־בענטשן.
 אָבער ס'איז נישט געשען קיין נס, נאָר פשוט: ס'איז דער ליבער
 ווינטער און נישט דער פאַרשאַלטענער זומער.
 דערפאַר, אין נאַמען פון אויזער ליידענדן מאַנסביל־פּאַלק באַגרייס
 איך די קורצע ווינטער־טעג און לאַנגע ווינטער־נעכט, די נחמה פון אונז־
 זער פינסטערן זומערדיקן לעבן.

זייט א דזשענטלמען

...יא, וועגן דעם וואָס איר זאָגט און מ'דאַרף זיין אַ דזשענטלמען. אַט וועל איך אייך עפעס דערציילן, וועט איר זען, און זיין אַ דזשענטלמען לוינט זיך.

געווען איז עס אין דער „ניתל-נאָכט“. מיין מול האָט געוואָלט, און אַנשטאָט צו זיצן אין דער היים און עוסק זיין זיך אין מצוות-אַקע, זאָל איך זיך גאָר קאָנטאָיערן אין אַ באַזן פון מאַנטשעסטר קיין לאַנדאָן.

מילא, טראַכט איך זיך, איך וועל דאָס מייניקע אָפּנעמען, ווען איך וועל אַהיים קומען. אָבער, וואָס טוט מען דערווייל?

דער וואַגאָן איז ליידיק, אַנטקעגן מיר זיצט בלויז איין פּאַסאַזשיר, און ענגלענדער, קענטיק, נישט קיין פּראָסטער גוי, און דזשענטלמען, וואָס לייענט זיך און צייטונג און פיפקעט זיך און קאַלטע „פייפ“.

פאַלט מיר איין און געדאַנק: אפשר בעטן אים, ער זאָל מיט מיר שפּילן אַ „זעקס-און-זעכציק“ אָדער אַן „אַקע“?

נאָר צוריקגעשמועסט, ווער ווייסט: פונקט ווי ביי אונז איז אַ מצוה צו שפּילן „ניתל“ אין קאַרטן, פונקט אזוי איז ביי זיי אפשר גאָר אַן עבירה?

ווייסט וואָס, זאָג איך צו זיך, נעם אַרויס און פעשל קאַרטן און הויב און טאַשן, וועסטו זען וואָס פאַר אַ פנים נער מאַכט.

און — אומר ועושה! איך טאַש מיר מיינע קאַרטן און ער גיט אפּילו אַ פינטל מיט און אויג נישט. ער פיפקעט זיך זיין פיפקע און לייענט זיין בלאַט.

טו איך זיך און אַ כח און גיב אים אַ פּרעג:
— „עסקיז מי, סער“, אפשר וואָלסטו געוואָלט שפּילן אַ „זעקס-און-זעכציק“ אָדער אַן „אַקע“?

ווערט ער שוין רעדענדיק און זאָגט:
— „אַקעי וויטה מי!“ נאָר ווי אַזוי שפּילט מען עס?

אויב אזוי, טראַכט איך זיך, אויב דו גייסט אין שפּאַן, וועל איך דיך אויסלערנען. וואו איך נעם און באַווייזן אים וואָס איז דאָס אַזוינס און „אַקע“. קיין „זעקס-און-זעכציק“ האָב איך אים נישט געוויזן. ס'איז אַ אידישע

שפּיל און ס'איז נישט פאַר קיין גוי'אישן קאַפּ. איך זע אָבער, אדרבא, איך האָב דאָ צו טון מיט אַ גוי, וואָס האָט

א שטיקל קאָפּ אויף זיך, ער פאַרנעמט שנעל וואָס ס'הייסט : טיין, מלכים, מיידלעך, יונגלעך, ניינטלעך, אַפּטרייבן, אַפּשרעקן, אַריבערשמיסן און — מיר נעמען זיך שוין צום שפּיל.

איך דערלאַנג אים פּיר קאַרטן און גיב זיך פּיר קאַרטן. איך עפּן אויף צוויי פּון מיינע קאַרטן : אַ-האַ, מיידלעך ! נעם איך שוין מיט גרויס נייגער די דריטע קאַרט און — ס'איז דאָ ! אַ דריט מיידל ! און ס'ווערט מיר ליכ-טיק אין די אויגן.

מאָך איך זיך כלומר'שט תּם'עוואַטע און פּאַס צו אים. נעמט ער און זאָגט גלייך :

— איך שטעל אַ האַלבע קרוין !

אַזוי, טראַכט איך זיך, האָסט שוין מסתּמא דאָרט געפּאַקט אַן „אַקע“ און דו שיסט שוין מיט האַלבע קרוינען, און איך רוף זיך אָן :

— גוט ! איך ענטפּער דיין האַלבע-קרוין „בליינד“ !

— וואָס הייסט דאָס — פּרעגט ער — „בליינד“ ?

— „בליינד“ — דערקלער איך אים — הייסט אַן איך האָב נאָך די קאַרטן נישט געזען.

געפעלט עס אים און ער זאָגט :

— יו אַר ע ספּאַרט !

און ער ווערט מיט מיר אַ גאַנצער שמעלקע.

— איצט — זאָג איך — וועל איך אַנקוקן וואָס איך האָב.

און איך, הויב אויף דריי קאַרטן, קלער מ'כלומר'שט אַ ווייל און רוף זיך אָן :

— אויף דריי קאַרטן פינף שילינג !

קלערט ער נישט קיין סך און זאָגט :

— גוט ! מיינע פינף שילינג !

גייט שוין די שפּיל אַריין אין אַזאַרט, און איך זאָג שוין אַ ביסל מיט היץ :

— מיט נאָך פינף שילינג !

ענטפּערט ער מיר גאַנץ קאַלטבלוטיק :

— דיינע פינף שילינג מיט נאָך צען שילינג !

אַ, טראַכט איך זיך, ביזט גאַר אַ נישקשהדיקער תּלמיד : ערשט מיט אַ מינוט צוריק האָב איך זיך אויסגעלערנט די תּורה פּון „אַפּשרעקן“.

און שוין נעמסטו מיך אויף דער העצקע ? און איך ענטפּער אים קורץ און שאַרף :

— געדעקט ! און איצט גיב דאָס געלט אַהער : צוויי-און-צוואַנציק-

אין-סיקט !

— פאַרוואָס עפעס ?

— ווייל ב'האב — ענטפער איך מיט שטאלץ — דריי מיידלעך !
 — האב איך — ענטפערט ער מיר גאנץ קאלט — דריי מלכים !
 ווער איך שוין צוקאכט און זאג :
 — ווייז אהער די קארטן, לאמיר זען !
 און מיין ענגלענדער גיט זיך א צינד אן ווי א שוועבעלע און
 שיסט אויס מיט כעס :
 — „וואָס די'ו מי'ען ?“ וואָס הייסט דו זאָסט מיר : ווייז ! דו ווייסט
 אָ דו שפּילסט מיט אַ דזשענטלמען ?
 האָב איך זיך באַמת שטאַרק פאַרשעמט און זיך געטראַכט : וואָס
 מיינסטו דיר, דו שפּילסט דאָרט אין ווייטשעפּל מיט דיניע לאַפּאַאַנעס,
 וואָס גלויבן דיר נישט פּון האַנען אַהער און קוקן זיך איינער דעם אַנ-
 דערן אַרײַן אין די קאַרטן ? דו שפּילסט דאָך עפּעס מיט אַ דזשענטלמען.
 פּע ! שעמען מעגסטו זיך !
 ענטפער איך אים מיט אַ געמאַכטן שטאַלץ :
 — איך בין אויך אַ דזשענטלמען, סער !
 — טאָ שפּיל-זשע ווי אַ דזשענטלמען ! — האָט ער אויסגעשריגן
 און האָט געביסן די „פּײַפּ“ זיינע פּאַר כעס.
 האָב איך זיך פּאַר אים ענטשולדיקט :
 — „עקסקיזוז מי !“ ס'איז ביי אונז אַ מנהג אַזאַ, זיך צו ווייזן די
 קאַרטן, נאָר אַז דו ווילסט שפּילן אַזוי, אַז מ'זאָל זיך נישט דאַרפן ווייזן
 די קאַרטן, בין איך מסכים, „וואָי נאָט ?“
 און איך צאל אים אַפּ דאָס געלט, די בלוטיקע צוויי-און-צוואַנציק-
 און-סיקס, און מיר שפּילן ווייטער.
 וואָס זאָל איך אייך אַלאַנג ברייען ? מיר געפעלט צו שפּילן ווי אַ
 דזשענטלמען. הלאזי זאל מיר תמיד אַזוי גיין אין קאַרטן, ווי ס'איז מיר
 געמאַנגען יענעם אָונט, ווען איך האָב געשפּילט מיט'ן ענגלענדער
 ווי אַ דזשענטלמען. כסדר האָב איך געהאַט גוטע קאַרטן, וואָס
 ער זאָל נישט האָבן, האָב איך אַלץ געהאַט בעסערס ; האָט ער
 ניינטלעך, האָב איך מיידלעך. האָט ער מיידלעך, האָב איך מלכים.
 האָט ער מלכים, האָב איך טיין ! און ווייזן די קאַרטן, ווייזן מיר זיך נישט.
 מיר שפּילן דאָך עפּעס ווי דזשענטלמען.
 איך האָב אויסגעפונען, הערט איר, אַז כדי צו געווינען אין קאַרטן
 דאַרף מען גאר אינגאַנצן קיין „קאַרטן“ נישט האָבן, מ'דאַרף בלויז זיין
 אַ דזשענטלמען.

ביי לייטן א מאן

ירחמים פלונית'טע רעדט זיך דאָס
האַרץ אויס וועגן איר שלימזל.

...ביי לייטן אַ מאַן, האָט עס מורא פאַר'ן וויקיב'ס דעד. דו דערלאַנגסט
אַ הוק און ס'ווערט אים קאַלט איבערווייניק. ס'איז אַ מחיה-נפשות, אַ תענוג,
נישט ווי ביי מיר. מיינער האָט דאָך גאָר קיין מורא נישט. ער איז אַ גאנץ
צער סאַמאָואַליעץ. יער טוט וואָס ער וויל. ביי לייטן לערנט מען מיט אַזאַ
מאַן בלק. ס'איז זיין גליק וואָס יער האָט אַנגעטראָפֿן אויף אַזאַ שטיל
מענטשל ווי איך בין. גלויבט מיר, אַז איך קוק זיך צו ווי אַנדערע מענער
קיינען די ערד ביי זייערע ווייבער, קומט מיר די סלינע אין מויל אַריין.
ביי מיר האָט ער דאָך דעם אמת'ן גן-עדן. אמת, מ'וואַרפט זיך אַמאָל
אדורך מיט אַ וואָרט אַדער מיט עפעס אַנדערש... אָבער ווי קומט עס צו
דעם וואָס אַנדערע מענער האָבן אויסצושטיין פֿון זייערע ווייבער ?
יא, ס'כאַפט זיך ביי מיר אַמאָל אַרויס אַ קללה'לע. נאָר וואָס בין איך
שולדיק, נאָר ער רעגט מיך אויף און ברענגט מיך אַרויס פֿון די כלים. ער
וויל מיר אייברעדן אַז דאָס שעלטן זיך איז ביי מיר אַ ירושה-זאַך. די מאַמע
מיינע, האַלט ער, האָט אויך געמוזט שעלטן זיך. ס'איז, זאָגט ער, אַזאַ מין
גאַנגערעטעניש. זיין מאַמע, באַרימט ער זיך, האָט נישט געשאַלטן. היינט,
זאָגט אליין, וואָס זאָל איך אים אויף דעם ענטפערן ? מוז איך דאָך אים
זאָגן : «אַזוי פיל מכות זאל זיך דייר זעצן אויף אַ אַרט וואו איך ווייס, וויפיל
מאַל דיין מאַמע האָט אויך געשאַלטן !»

נאָר דאָס קומט אַלין נישט צו די קללות וואָס איך הער פֿון מיינע
שכנות. ביי זיי שטיין זיך קללות ווי פֿון אַ לעבערדיקן זאַק. מיינעם, למשל,
וואַלט איך קיינמאַל נישט געזאָגט : «ווען דו נעמסט איין אַ פגירה, וואַלט
נישט געווען אַ לאַך אין הימל, נאָר אַ באַרג אויף דער ערד !» אַדער :
«אַלע ציין זאָלן דיר אַרויספאַלן, נאָר איינער זאָל דיר בלייבן אויף ציין-
ווייטיק !» אַדער גאָר : «ס'מעג שוין פֿון דיר ווערן אַ לאַמטערן !» איר
ווייסט וואָס אַזאַ קללה באַדייט ? דאָס מיינט, אַז בייטאָג זאָל ער הענגען,
בינאַכט זאָל ער ברענען, און פאַרטאָג זאָל ער אויסגיין — ווי ס'פירט
זיך ביי אַ לאַמטערן, און אַנדערע אַועלכע יום-טוב'דיקע קללות.
אָבער נישט בלויז מיט קללות האַדעווען זיי אַ מאַן. הערט אַ מעשה :

כיקום אַנזומלט ביינאַכט אַריין „נעקסט-דאָר“ צו מיין שסנה, בעטן אַז זי זאל מיר אויף אַ מינוט אויסבאַהגן דעם וואַלגערהאַלץ. וואָס זשע מיינט איר ענטפערט זי מיר? „ליידער — זאָגט זי — קען איך איך איצט דעם וואַלגערהאַלץ נישט אויסבאַהגן, ווייל מינער איז נאָך אויך נישט אַהיים געקומען!“ איר פאַרשטייט צו וואָס אַ אידענע נוצט אַ וואַלגערהאַלץ? קומט מינער אַהיים, דערהייל איך אים ווי וכיי לייטן דערהיט מען אַ מאַן, נישט ווי ביי מיר, מיט קוצעניד-מוצעניד, נאָר טאַקע מיט אַ האַרטן וואַלגערהאַלץ! הערט נער אויס, שומייכלט זיך אונטער און זאָגט: „וואָס זשע מיינסטו, אַז יאָ שטעקן פון אַ באַרשט איז בעסער?“ פּרעג איך אים: „וואָס אַראָ שטעקן, וואָס ער?“ זאָגט ער: „וואָסט שוין ומתומא פאַרדעסן דעם שטעקן פון דער זאַלער באַרשט, מיט וועלכן דו האָסט זיך צו מיר פאַר-אַכטאַנג געשאַפט?“ זאָג איך: „אַ האַנק גאַט וואָס דו זאָגסט, אַז איך האָב זיך צו דיר ב ל ו ז ו געשאַפט. וואָס טו איך אַז דו זאָגסט, אַז איך האָב דיר דערלאָנגט אויך? יאָ קשיא אויף דיר?“ זאָגט ער, אַז אַ פּריערדיקן מאַל האָב איך אים טאַקע אויך פאַרהאַוועט. אמת, איך האָב אים דערלאָנגט אַ לייכטן זעץ מיט'ן טשאַלנט-טאַפּ צי מיט'ן פּענדל. איך געדענק נישט אַקוראַטע. ער זאָגט אַז מיט בידן, נאָר מאַלע וואָס ער זאָגט. ער, אַז ער קען אויף זיין ווייב עפעס אַרויפלייגן, לייגט ער אַרויף, נאָר די מעשה מיט'ן שטעקן, הערט איר, איז נישט געשטויגן און נישט געפּלויגן. סתם אַ מאַן וויל זיך טשעפּן צו אַ ווייב.

כאַטש צוריקגעשמועסט, איז ער דעם שטעקן ווערט געווען. אַז ער האָכט מיר אויף דאָס בלוט און ברענגט מיר אַריין אין דער „ריציפּיכע“. מיט וואָס, מיינט איר? מיט זיינע וויצעלעך און זיין קאַלטן רונג-און-לעבער. איך שריי, דייס זיך אַרויס דאָס האַרץ, און ער מאַכט זיך דערפון אַ וויצל. אַזו ס'האַט אַזאַ לייכטן קאַפּ. הערט אַ געשיכטע. איר מענט עס האַרכן: אַ גאַנצן טאַג ביזן איך פאַרנומען מיט מיינע באַנדיטן. מ'דאַרף צו זיי האָבן יאָ פינסטערע גבורה, שמשון-הגבור'ס כח. קומט ער זיך, דער תכשיט מיינער, אין אַוונט אַהיים, און ווי זיין שטיקער איז, גיט ער זיך אַ הוסטלע, אַן אַנזאָג אַז ס'ציט אים אונטער'ן לייבסערהעקל. ער וויל עפעס עסן. איז ווער האָט צו אים צייט? אַז די באַנדיטן נעמען מיר אַראָפּ דעם קאַפּ. איך אַליין, מיינט איר, האָב יאָ עפעס געגעסן? — לאַמיר קרענקן! כ'האַב עפעס געשאַפט! אויך מיר, הייסט עס, געגעסן! איז וועל איך אימיוצן בעטן אַז מ'זאל מיר דערלאָנגען? לייגן אין מויל אַריין? אַן אַנדערער, דו וועסט אַז איך בין פאַרהאַוועט, פאַרשומיעט, וואָס זשע ישיקסטו ווי אַ ליימענער גולם? נעם אַראָפּ פון טיש, העלף-צו-הוסט ער. לאַז איך אים הוסטן. הוסט ער אַזוי לאַנג ביז ער ווערט מיר אַז ער האָט זיך שוין גוט אויסגעהוסט, רופּט ער זיך אָן: „אפשר איז

עפעס דאָ צו בעמען אין מויל אַרײַן? איז וואָס־וועט זאָל אײך אײם ענט־
פערן, וואָס? וענטפער אײך אײם: „קדחת מיט כשר׳ע פאָדים איז דאָ!“
שוועקט ער זיך, מײנט אײך, אומבער? — אסור! וענטפערט ער מײר:
„וויסנט וואָס, מײן טײער ווייב, גיב מײר די פאָדים און האָס אײבריקע נעם
דער!“ הײנט, איז עפעס אַ וואונדער וואָס דער שטעקן פון דער אַלטרע
באַרשט איז געפלוּיגן? אַזאַ נאָר מײט וויצעלעך און שטעכווערטלעך האָט
ער ליב מײר די גאַל צו בעמען.

אַז ס׳זענען פאַרגעקומען די גרויסע לופט־אַנפאַלן, די פאַרשאַלטענע
„עיר־רעידס“, ווען מ׳האַט זיך אַלע מײנט געזען מיט׳ן מלאך־המות, האָב
אײך אויסגעקאָנדלט אַ שטיקל לײוואָנט און עס אַוועקגעטראָגן צו מײנס
אַ באַקאַנטן שניידער, אַ שטיקל לאַנדסמאַן, אַז ער זאָל מײר אויפגייען
תכריכים. מ׳איז דאָך נישט מער ווי אַ זינדיקער מענטש און דאָס לעבן
הענגט דיר אויף אַ האָר. דערצייל אײך עס אײם, מײן טײערן „געשפאַן“.
ווערט ער מײר מיטאַמאַל געטריי און רופט זיך אָן: „חיים דעם הינענ־
דיקן האָסטו געגעבן צו גייען? אַט דער קוואַטשניק וועט דאָך דײך אָפ־
האַלטן אַנצו זעקס וואָכן!“... איז עפעס אַ חידוש וואָס אײך האָב אײם
פאַר זײן גוט ס׳קײט באַצאַלט ווי ס׳קומט אײם?

אַז אײך זאָל אײך בעמען דערציילן פון זײנע שטיקלעך וועט אײך זיך
ביים קאַפֿ אַנכאַפֿן. אײך האָב זיך, נישט הײנט געדאַכט, פאַרקילט און בין
געוואָרן הײזערײך ווי די וואָנט. אַ וואָרט נישט געקענט אויס־
הערן. אײך בין, לאַעליכס, געווען גוט קראַנק. האָט ער גע־
רופֿן אַ דאַקטאָר. הער אײך ווי דער דאַקטאָר פרעגט אײם: „אײער פרוי איז
שוין לאַנג קראַנק?“ וענטפערט ער, מיט אַ חכמה־לע, ווי זײן שטייגער
איז: „אויב זי וועט קרענקן נאָך זיבן וואָכן, וועט זײן פונקט צוויי
דזשײס!“ נו, האָב אײך שוין נאָסדעם, מײנט אײך, געקענט אײגליגן? ווי
קראַנק אײך בין געווען, האָב אײך אײם שוין געמאַכט דעם אמת׳ן סילוק.
יא, אַן ענלעכע געשיכטע האָב אײך מיט אײם געהאַט ראש־חודש אלול
אויפֿן גוטן־אַרט. מײר זענען געגאַנגען אין עדמאַנטן אויף קבר־אבות.
זאָגט ער צו מײר: „דו הערסט, מײן טײער ווייב, אַז דער אויבערשטער
וועט אונז שענקן דאָס לעבן, וועסטו דאָ לײגן!“ הײנט, קענט אײך מײר
בעמען פאַר אומגוט, אַז ער האָט געכאַפט אַזאַ סטוסאַק, אַז ער איז גלייך
אַרײנגעפלוּיגן אין אַן אַפענעם קבר?

אַזאַ פינסטער־לעבן האָט מען אַז אַ מאַן האָט נישט קײן מורא פאַר
אַ ווייב. ווי זאָגט מײן מאַמע: „מזל! מזל! מזל! האַרף מען האָבן!“ אַז מ׳האַט
מזל, צײטערט אַ מאַן ווי אַ בלאַט און ס׳נעמט אײם אַפֿ הענט און פיס,
ס׳כאַפט אײם די נכפה!

סדר-נשים

אדער: פון א ווארט א קווארט!

נישט קיין טעאטער־שפיל נאָר
אַן אמת פון אַ גאַנץ יאָר.

פאַרשוינוען:

די פאַרשוינוען קענט איר מסתמא גאַנץ גוט. איר באַגעגנט זיך מיט
זיי דאָס גאַנצע קיילעכדיקע יאָר. דערפאַר איז אפשר שוין נישט בויטיק
אַנצורופן זיי מיט זייערע נעמען. יעדנפאַלס, וועלן מיר פון יוצא־זוועגן
אַוועקשטעלן אַ פאַר נעמען:

מ י ס ע ס פ א מ פ ק י ן — די באַלעבאַסטע. הייסט אייגנטלעך
„פעמפיקאַוויטש“, נאָר „פאַמפּקין“ איז ענגלישער.
ג ע ס ט — מיסעס טשאַלנט, מיסעס פעסל, מיסעס פישטראַן, מי-
סעס שמאַלץ און מיסעס שלאַק.

ס צ ע נ ע :

אַ) שבת אָדער זונטיק נאָכמיטאָג ביי מיסעס פאַמפּקין אין הויז.
מיסעס פאַמפּקין שטייט ביים שפיגל און פוצט זיך. זי דערוואַרט
געסט — די מיסעס פישטראַן און מיסעס שמאַלץ, מיט וועלכע זי
האַט זיך באַקענט ביים „סי־סאַיד“. ס'הערט זיך אַ „נאָק“ אין טיר.
מיסעס פאַמפּקין כאַפט אַ בליק דורכ'ן פענסטער און ווערט אַן
אויפגעקאָכטע)

מ י ס ע ס פ א מ פ ק י ן (צו זיך): דאָכט זיך, ס'איז זי, די גרינע
טשערפאַכע. יאָ, מיר זאָלן אַזוי ילעבן, ס'איז טאַקע זי. זע נאָר, זע, ווי זי
האַט זיך אויסגעפּוצט. ווי צערקעלע צום גט! וועלך דאַרף איר דאָ, ווער?
ווער האָט נאָך איר געשיקט? זי וועט דאָך מיר אויפּרעסן, זאָלן וואָס איך
האַב אַנגעגרייט. נאָ, נאָדיר גאָר, אַזאַין אומגליק.

(גייט אַרויס, עפנט די פּראַנט־טיר און מיט אַ פריילעכער מינע
רופט זי אויס):

— האָ אַ גאַסט, אַ גאַסט, אַן אָנגעלייגטער גאַסט. איך האָב שוין פשוט געבענקט נאָך אייך, מיסעס טשאַלנט. אַזאַ צייט אייך נישט געזען. קומט-זשע אַריין אינסאַיד. קומט אַריין אין דער פאַרלע.

(זי פירט אַריין די מיסעס טשאַלנט, לאַזט איר גיין פאַראויס און מאַכט הינטער אירע פלייצעס מאַדנע גרימאַסן, ס'הייסט : „מ'דאַרף איר דאָ נויטיק האָבן“. און זער גאַסטפריינדלעך רופט זי זיך אָן) :

— ווער האָט אייך געמאַכט דעם קאַסטיום ? מיר געפּעלט דער קאַט אין די בעק, דער שניידער האָט אייך הינטן וואַנדערפול וויינגעשניטן.

(מיסעס טשאַלנט וויל נישט אויסטון, נישט דעם „העט“ און נישט דעם „פּאַקס“. זי זעצט זיך אַוועק אַן אָנגעצויגענע, שטייף ווי אַ מאַנגעקין. אירף צופיקעניש איז זי דאָ אַהער געקומען. מ'זעט אַז זי איז מער נישט אויסן, ווי „נעמען די לעבער“ מיט איר נייעם „קאַסטיום“ און „דאַבל-פּאַקס“. דערווייל הערט זיך אַ „נאַק“. ווי סעס פּאַמפּקין יאָגט זיך עפענען די פּראַנט-טיר. זי מיינט, אַז זאָט זענען אירע דערוואַרטעטע געסט, אַבער ס'איז גאָר אַ צווייטער אומגליק : מיסעס פעסל מיט איר גרין אויסגעדאַרט טעכטערל טייד. אַז זיי גייען ביידע אין גאַס דאַכט זיך, אַז ס'קאַטשעט זיך אַ פעסל און ס'לויפט נאָך אַ שטעקן. מיסעס פעסל איז אויסגעפּוצט אין אַ נייעם קאַראַקולענעם פּוטער-מאַנטל און אַ „קאַזאַק-העט“. וואָס מיסעס פּאַמפּקין האָט איר אין יענעם מאַמענט אין האַרצן אָנגעווינטשן, מעג עס אונזערע שונאים אַנקומען קאַטש אַ העלפט. פונדעסטוועגן האָט זי זיך מיט אַ ברייטקייט אָנגערופּן) :

— איי-איי, וועמען מ'זעט דאָ וואַלץ ! (ביי זיך אין האַרצן טראַכט זי זיך : „הלואי וואַלט מען אייך נישט געזען !“) קאַס-אין אַ מינוט !

מ י ס ע פ ע ס ל (צעעפענענדיק דעם פּוטערנעם מאַנטל אַזוי אַז מיסעס פּאַמפּקין זאָל אויך זען די נייע קלייד אירע) : מיר גייען דאָ אַדורך, זאָג איך צו סיידלין, פאַרוואָס זאָל מען נישט אַפּטרעטן ביי דער מיסעס פּאַמפּקין און זען וואָס זי מאַכט ?

מ י ס ע פ א מ פ ק י נ : שור, שור ! אַבער קומט אַריין אינע-ווייניק וועט איר האָבן אַ קאַפּ-ע-טי. ס'זענען דאָ נאָך געסט.

(אַז מיסעס פעסל האָט דערהערט, אַז ס'זענען דאָ נאָך געסט, מוז זי שוין אַריינגיין. ראשית, איז זי טשיקאַווע צו וויסן, ווער זענען עס די „גרויסאַרטיקע“ געסט, וואָס קומען צו מיסעס פּאַמפּקין אויף טיי. צווייטנס, זאָלן די געסט אויך צעפיקעט ווערן פון איר נייעם

פוטער-מאָנטל. אגב, טראַכט זי זיך, האָט זי, מיסעס פאַמפּקין, אַ וואָרט נאָך נישט דערמאָנט וועגן איר נייעם „קאָוט און העט“, כאַטש זי האָט געזען אַז די אויגן זענען ביי דער פאַמפּקיןעכע גוט אַרויסגעקראַכן. די מיסעס פאַמפּקין, באַשליסט זי ביי זיך, וועט נאָך ביי איר היינט מוזן די גאַל אויסשפּייען, פּלאַצן פאַר קנאה. זי גייט אַריין מיט'ן מאָנטל און מיט'ן הוט אין דער „פאַרלע“. דערווייל הערט זיך ווידער אַ „נאָק“. מיסעס פאַמפּקין כאַפט אַ בליק דורכ'ן פענסטער און דערזעט, אַז דאָס זענען אירע ריכטיקע געסט: מיסעס פישטראַן און מיסעס שמאַלץ. זי עפנט גיך די טיר און צו איר דערשטוינונג געפינט זי אויפ'ן שוועל נאָך צוויי פרויען גאַר אומבאַקאַנטע)

מ י ס ע ס פ י ש ט ר אָן : האַלאָ, מיסעס פאַמפּקין, האַרד'יו'דו? (אַנווייזנדיק אויף די צוויי אומבאַקאַנטע פרויען) דאָס האָב איך אייך גע-
בראַכט ווי געסט: מיין שוועגערין מיסעס שלאַק און איר יונגע שוועסטער
דעזי. זיי האָבן נישט געהאַט וואוהיין צו גיין דעם נאַכמיטאָג, האָב איך צי
זיי געזאָגט: קומט מיט מיר! מיסעס פאַמפּקין וואַנט-מיינד, שי איז אַ
דיער!

מ י ס ע ס פ אַ מ פ ק ין : וואָר-נאָט! וואָי-נאָט? קאָם-אין!
ס'זענען דאָ נאָך געסט. יו-נאָ, ביי מיר איז אַן אַפּענע טיר. ווער ס'גייט דאָ
אַדורך שטעלט ער אַריין אַ פּוס.

(די לעצטע ווערטער רופט זי אויס אויף אַ העכערער אַקטאַווע, כדי
די אינעווייניקסטע געסט זאָלן עס טאַקע הערן. זי פירט אַריין די
נייע אַנגעקומענע געסט. שטעלט זיי פאַר. אויך זיי, די נייע געסט,
ווילן נישט אַראַפּנעמען זייערע הוטן און פוטער-מאָנטלען. אויך זיי
זענען געקומען „שטעכן“, אַרויסנעמען די אויגן. מיסעס פאַמפּקין
ווערט דערווייל „ביזי“, זי נעמט גרייטן דעם טיש)

מ י ס ע ס פ י ש ט ר אָן : צו וואָס דאַרפט איר אייך טראַבלען?

מ י ס ע ס פ אַ מ פ ק ין : בעליו'מי, איך וויל שוין אַליין אויך
אַ קאַפּע-טי. איך האָב היינט געגעסן געהאַקטע לעבער מיט שמאַלץ,
ברענט עס מיר, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַט-אַ-דאָ-אַ.

(ווייזט אויפ'ן האַרץ. עפנט די טיר. שרייט אַריין אין קיך: עני,
שטעל צו דעם „קעטל!“ גייט צו צום „סייד-באַרד“, נעמט אַרויס
אַ טעלער מיט עטלעכע שטיקלעך „קייק“)

מ י ס ע ס פ ע ס ל : צו וואָס האָט איר עס געהאַרפט אַווי פיל
אַנגרייטן?

(יעדער איינער וועט מודה זיין, אז ס'איז פון איר אַ חזיריי צו שטעלן אַזאַ פּראָגע. וואָס האָט זי מורא, זי וועט האָבן ווייניק? און בכלל, ווער האָט איר אינגאַנצן געבעטן קומען? האָט איר טאַקע מיטעס פּאַמפּקין גאַנץ קלוג אַפּגעענטפּערט)

מ י ס ע ס פ א מ פ ק י ן : אַנגרייטן? ווער האָט אַנגעגרייט?
ס'איז געבליבן פון יום-טוב. איך האָב אַזוי פיל אַנגעבאַקן אַז כּוועל
עס דאַרפן אַרויסוואַרפּן... (מיט אַ גיפטיק שמייעלע) וואָס האָט איר, מי-
סעס פעסל, אויף היינטיקן יום-טוב געבאַקן?

מ י ס ע ס פ ע ס ל : פּונקט היינטיקן יום-טוב האָט זיך מיר נישט
געגלוסט צו באַקן.

מ י ס ע ס פ א מ פ ק י ן (צו די געסט) : איר האָט געמעגט פאַר-
זוכן מיסעס פעסל'ס געבעקס. איך האָב ביי איר פאַר-אַי-אַרן פאַר פּסח
געגעסן אַ שטיקל שטרודל, ליגט עס נאָך מיר אין טעם.

(באַמערקונג: מיסעס פּאַמפּקין האָט אייגנטלעך געוואַלט זאָגן:
„ס'ליגט נאָך ביי מיר אין מאַגן“, נאָר איר גאַסטפּריינדשאַפט האָט
עס איר נישט דערלויבט)

מ י ס ע ס ט ו ש א ל נ ט (באַקאַנט אַלס נישט קיין גרויסע בריה
אין באַקן) : איר מיינט ס'לוינט אַליין צו באַקן? איך קויף רעדי-מעיד.
גלויבט מיר, ס'איז אַלץ איינס.

מ י ס ע ס ש מ א ל ן : איר מיינט טאַקע אַז ס'איז דאָס זעלבע?
— ראַביש! ווער ווייסט וואָס זיי לייגן דאַרט אַריין. איך האָב אַמאָל גע-
קויפט אַ פּורים-קוילעטש. מיינעם האָט זיך פאַרגלוסט אַ פּורים-קוילעטש
און אַז זיי, די מענער, פאַרגלוסט זיך עפעס, איז דאָך פאַרפּאַלן. נו, וואָס
מיינט איר, האָבן מיר דאַרט אין פּורים-קוילעטש געפונען? ביי יור לאַיף
— אַ בענדל פון אַ קאַרסעט! מיר זאָלן ביידע אַזוי לעבן! מיינער האָט
געזאָגט, אַז די בעקערין האָט געמוזט שלאָפּן אין דער ראַשטשינע.

מ י ס ע ס פ י ש ט ר אָ ן : איך קען די שאַפּ-קייקס נישט טאַטשן.
זיי זאָרען נישט מיט מיין אינסייד. איך באַקום גלייך אינדיקדזשעסטשן.

מ י ס ע ס ש מ א ל ן : איר סאַפּערט אויך מיט אינדיקדזשעסטשן?
ס'איז דאָך מיין קאַמפּליין. איך, אַז איך עס עפעס אָפּ, מיין איך אַז ס'איז
שוין גוד-באַ! דער דאָקטאָר האָט מיר אַנגעזאָגט, אַז איך זאָל עסן ווע-
דזשעטעבלס און אַ סך פּרוכטן. טו איך טאַקע אַזוי: צו ברעקפּעסט עס איך
מיר אַ וועדזשעטעבל-זופּ. דערנאָך אַ אַמלעט מיט אַ סך ציבעלעס, קעז,
דזשעס, און איך פאַרבייס מיר מיט אַ טין פּיין-עפּל אַדער אַ וואַטער-מע-
לאַן. צו מיטאַג עס איך מיר ווידער אַ וועדזשעטעבל-זופּ מיט אַ שטיקל

זופן-פלייש און א סך וועדזשעטעבלס. און ספארגלוסט זיך מיר עס איך דערנאך א שטיקל טשיקן אבער אויך מיט וועדזשעטעבלס. נאכ'ן עסן, עס איך מיר ערשט גאנץ באזונדער א ביסל וועדזשעטעבלס. דאן, א שטיקל פוּדינג, א לאַקשן-פוּדינג פון אייער און שמאַלץ און ווי דער דאָקטאָר האָט געהייסן, מיט פּרוכטן. נאָך די געקאָכטע פּרוכטן, עס איך אַ ביסל רויזע פּרוכטן — אַ זעקס אַרענדזשעס, אַ דריי באַנאַנעס און אַ צוויי פּונט באַרן אַדער פּלוימען. צום סאַפּער עס איך אויך וועדזשעטעבלס מיט פּרוכטן, און דערצו אַ שטיקל געפּרייטע פּיש מיט טשיפּ-פּאַטיטעס און אַ צוויי-דריי סאַלט-ביף סענדוויטשעס. פּונדעסטוועגן, פּיל איך זיך נאָכ'ן עסן נישט-גוט, אַפּטמאַל צום חלש'ן.

מ י ס ע ס פ י ש ט ר א ן : און מיר האָט דער דאָקטאָר געהייסן עסן בלויז ווייס פּלייש, קעלבערנס, ירנאָ — וויעל-טשאַפּס, גו, וויפּיל איז דער שיעור צו עסן וויעל-טשאַפּס, דאָכט זיך דריי מאָל אַ טאָג איז גענוג? און דאָך סאַפּער איך מיט'ן אינדיקדזשעסטשן, און ס'איז טעריבל.

מ י ס ע ס פ א מ פ ק י ן : איר עסט אייערע טשאַפּס נאָכ'ן עסן אַדער פּאַר'ן עסן?

מ י ס ע ס פ י ש ט ר א ן : שורלי, נאָכ'ן עסן, נאָכ'ן ברעקפּעסט עס איך מיר אַ טשאַפּ, נאָכ'ן דינער אַ טשאַפּ און נאָכ'ן סאַפּער אַ טשאַפּ. איך וועל אייך אויסזאָגן אַ סוד: בייטאָג און ס'ציט מיר דאָס האַרץ, מאַך איך מיר אויך אַ טשאַפּעלע. מיינט איר, און ס'האָט מיר בעסער געמאַכט מיין אינדיקדזשעסטשן? — געווער!

מ י ס ע ס פ ע ס ל : איר מיינט און די דאָקטוירים ווייסן עפעס? זיי ווייסן בלויז צוצונעמען די פּאַר שילינג, ביז מ'דערטאַפּט דעם רעכטן דאָקטאָר ווערט מען גוט אויסגעריסן, נעמט מיך, איר סאַפּער אויך, פּאַר-געבן, מיט אַ ווייטאַק אין בויך נאָך יעדן עסן, איך האָב שוין מיט מיין בויך אַנגעשפּאַרט וואו נאָר אַ דאָקטאָר, און קיינער האָט מיר נישט צוגע-טראָפּן, אַ שאַד יעטוועדער פעני, נאָר לעצטנס האָט מען מיר רעקאָמענדירט עפעס אַן אַלטן דאָקטאָר, אַ בחור, זאָגט מען, איז ער, איז זינט ער האָט מיך גענומען אין די הענט, פּיל איך זיך אַ ביסל לייכטער.

מ י ס ע ס ש ל א ק : די אַלטע בעטשלער-דאָקטוירים זענען אַפּטמאַל בעסער ווי די נייע, נאָר זיי זענען שטענדיק גערועזן, ביז און אַ ביסל צודרייט, איך האָב אַמאַל אויך אַטענדעט אַזאָ דאָקטאָר, האָט ער געהאַט אַ משוגעת, הייסן יעדן פּאַציענט פּערסטאַפּאַל זיך אַרומוואַשן אַדער נעמען אַ וואַנע, איך זאָג אייך, און די בעטשלער-דאָקטוירים זענען פּאַטי.

מ י ס ע ס ט ש א ל ב ט : אויב איר רעדט פון צוודרייטע דאָק-
טוירים וועל איך אייך דערציילן אַ ושיינס פון מיינס אַ דאָקטאָר. איך
האָב געהאַט אַ דאָקטאָר, איז ער געווען אַ פרומער. ער האָט געדאַונט יעדן
טאַג. קום איך איין מאל אין אַ זומערדיקן פאַרנאַכט אַריין צו אים מיט
מיין קאַמפּליין. איך האָב דעמאָלט געמיינט אַז איך האָב אַן אַפּענדיקס.
הייסט ער מיר זיך אויסטון. וטו איך זיך אויס און לייג זיך אַוועק אויף דער
זאַפּקע. ערשט, ער שטעלט זיך דאַוונען מנחה. וויפיל מיינט איר בין איך
עס אַזוי געלעגן? אפשר אַ האַלבע שעה, און ער איז זיך געשטאַנען
שמונה-עשרה. היינט, קען יו ביעט אים?

(פּולצלינג הערט זיך אַ געשריי פון קיך : „מאַמע, די מילך לויפט וו“
מיטעס פאַמפּקין לויפט אַרויס מיט אַן אימפעט. פון קאַרידאָר הערן
זיך אירע קולות : „אַ ניכפה זאָל אויף איך נישט קומען! וואו זע-
נען אייערע אויגן געווען? בלינד זאָלט איר נישט ווערן!“ זי קומט
צוריק פאַרפּלאַמט)

מ י ס ע ס פ א מ פ ק י ן : ס'איז געשען אַן עקסידענט. מיר וועלן
טרינקן טי אַן מילך באַר מיט לעמאַן. שאַט, איך האָב איינגעמאַכטס. איך
האָב איינגעלייגט קאַרשן.

אַ ל ע צ ו ז א מ ע ן : איר האָט אויך איינגעלייגט? איך אויך!
מיינער האָט ליב איינגעלייגטס. אייערער אויך? מיינער אויך! אייערער! ...
מיינער! ... מיינער! ... אייערער! ...

(און די ווייבער לאַזן זיך דאָ אַוועק אין אַ נייעם געשפרעך:
צי לימענטע אַדער קאַרשן „אַגריען מיט'ן אינסייד“ אַדער
נישט? צי זויערע זאכן זענען גוט פאַר'ן מאַגן אַדער נישט? וואָס
זאָגן די דאָקטוירים? דערביי האָט יעדע אידענע שוין אַ נייע מעטה
צו דערציילן, און אַ מעטה אויף אַ מעטה. די מעטה'ס לאַזן זיך ביי
זיי גאַרנישט אויס. זיי נודיען אַזוי לאַנג ביז דער זאָגענאַנטער
טעאָטער-פאַרהאַנג לאַזט זיך אַראַפּ מיט אַ קנאַק און — גענוג
גענודיעט!)

אין די
יום-טוב'דיקע טעג

דער אלול-יאריד

דער אלול-יאריד איז שוין אין פולן ברען.
ביז איצט האט זיך אין ווייטשעפל גארנישט געפילט, און ס'איז אלול
אויף דער וועלט. מיר האבן זיך גאר פארגעסן, און מיר דארפן זיך און גוט-
יאר אויסבעטן. איצט שמעקט שוין די לופט מיט "ימים-נוראים".
די גאסן זענען באקלעפט מיט חזנים, וועלכע ווינקן צו זיך פון די
ווענט אראפ מיט זייערע קאזאצקע יארמולקעס אויף די קעפ און שמאלע
טליתים-לעך אויף די אקסלען.

ארום די גראמאפאן-געשעפטן שטייען קופקעלעך אידן מיט אידע-
נעס און הערן-זיך-צו "מיט קאפ" צו די ראש-השנה-דיקע תפלות, וואס
יאסעלע ראזענבלאט, סיראטא, הערשמאן און אנדערע זינגן ארויס פון
"קעסטל".

שטייען זיי מיט זייערע אלול-דיקע פנים-ער, איינער אויפ'ן צווייטן
אנגעלענט. די אויגן באצער'ט, די אויערן אויפגעשפיצט און מיט א
קרעכץ און מיט אן "אוי!" שמעלצן זיי זיך אין נחת.

אין די שולן און פונדערויסן ביי די זאלן, קיינאס און טעאטערס גייט
דערווייל אן א לעבעדיקער האנדל. די תפלה-סוחרים שטייען ביי זייערע
טישלעך און שרייען אויף דער אויבער "צע":

— קונים אהער! קויפט אייך אן "גוט-יאר"! א פיין שטיקעלע
"המלך"! א הארציקער "ומפני חטאינו"! א קנאקעדיק "וכל מאמינים-דל!"
ביליק! א מציאה!

אבער די קונים זענען פיפיקע ביזנעס-לייט. זיי לאזן זיך נישט "אפ-
פרייערן". זיי ווייסן, און ווען זיי קויפן אין ווייטשעפל אן ארבוו הייסן
זיי זיך אים עפענען און בעטן אן שטיקל צו פארזוכן.

און דאס זעלביקע איז ביי זיי מיט א חזן אויף די ימים-נוראים. זיי
ווארטן אויף דער סליחות-באכט. וועט דער חזן דעמאלט "דעליווערן די
גודס", דערלאנגען די סחורה, אזוי און מ'זאל זיך פאסמאקעווען, וועט מען
די סחורה פארצוקערן. אלא נישט, מעג ער זיך, דער סוחר דארט, זיין
"סטאק" איינפעקלען.

אלול-ביזנעס!

מילא, איז דאס אן עסק פאר די וואס האבן די מטבע. זיי קענען זיך
פארגיגען צו יארידעווען, ארומצוגיין "איבער די סטאלס", ארומשלייען זיך

אויפ'ן מאַרק פון איין טישל צו אַ צווייטן; אַרומטאַפן, פאַרזוכן און אויס-
דינגען דאָס בעסטע. אַבער די קבצנים, זיי איז געבעד ביטער און פינס-
טער. אַז געלט קען מען אין ערגעץ נישט אַנקומען, אפילו נישט צום
קודשאַ-ברוך-הוא.

ביים טויער פון „גאַט'ס-הויז“ שטייט אַ פאַליסמאַן אַדער סתם אַן
„עשו“ מיט אַ פאַר געזונטע ידיים. האָסטו אַ טיקעט, טאָ גיי בעט זיך אויס
אַ גוט יאָר. אלא נישט — שאַנעווע דיינע ביינער! סיידן דו טוסט זיך אַן
אַ פאַר „באַקסינג גלאַוס“ און ווי אַ „באַקסינג-טשעמפּיאַן“ קעמפּסטו אויס
דיין וועג צו גאַט.

איך דערמאַן זיך: פאַר-אַ-יאָרן ראש-השנה איז אַ יונגעראַן צוגע-
קומען צו אַ „האַל“, וואו מ'האַט געדאַוונט און האָט געבעטן, אַז מ'זאָל
אים אויף אַ מינוט בלויז אַריינלאָזן צו זיין ברודער, צוליב עפעס אַ וויכ-
טיקע טעלעגראַמע, וואָס ס'איז אַנגעקומען. האָט אים דער שמש אַפגע-
מאַסטן פון קאַפּ ביז די פיס און זיך אַנגערופן מיט אַ ירגזון:

— דו, זשוליק איינער! מיך וועסטו גענאַרן? דו, פושע-ישראל! דו
מיינסט איך ווייס נישט, אַז דו ווילסט זיך אַריינגעבענען כדי צו
קענען אַפדאַווען? די צורה דאַרף מען דיר צופראַסקן פאַר אַזעלכע שמד-
שטיק, דו משומד וואָס דו ביזט!
היינט איז עפעס אַ וואונדער, וואָס קבצנים מערן זיך, אַז מ'לאָזט זיי
נישט צו צו גאַט.

האַבן מיר דאָך אַבער אַ קהלה-קדושה, אַ „יוניטעד-סינאַגאָג“ מיט
אַ „דזשואיש-וועלפער“, וואָס באַזאַרגט די ווייטשעפּלער קבצנים מיט
פרייע שבתים, פרייע סדרים, פרייע דאַקטוירים, פרייע אַדוואַקאַטן, קורץ:
מיט אַלץ וואָס זיי די קבצנים, נויטיקן זיך, אַחוץ פרנסה. באַזאַרגט זי זיי
אויך מיט אַ „גוט-יאָר“. ס'הייסט: מיט אַן אומזיסטן דאַוונען אויף די
ימים-נוראים.

געפעלט עס נישט דעם עולם. ער מורמלט:
— סוף-כל-סוף איז עס „לחם-עוני“, געבעטלט-ברויט! און ווי ס'זאָל
נישט גוט זיין — טויג עס נישט.
און די עיקר טענה איז:

— דער חזן דאַרט איז נישט אַזאַ „איי-איי“!
אַ איד איז אַ מבין אויף אַ שטיקעלע נגינה. אין יעדן אידן שטעקט,
ווי פריץ זאָגט, אַ שטיק כעלעמער מלמד — אַ שטיק חזן!
די ראש-השנה-דיקע תפלות ליגן דאָך ביי אַ אידן אויף דער צונג.
זיצנדיק ביי דער מאַשין וועט ער אייך אַפּשטעפּן אַ „מכלכל-חיים“ און
קלאַפּנדיק אַ זויל וועט ער אייך אויסהאַמערן אַ „היום-תאמצנו“.
דערפאַר איז מדרוך-הטבע, אַז ס'קומט ראש-השנה ווילט זיך אים

הערן עפעס נייעס; אזוינס, וואָס זאָל „נעמען“, וואָס זאָל געבן אָ „צופ“.
פאַרוואָס זשע נעמט טאַקע די „יוניטעד־סינאָגאָג“ נישט צו אַ חזן
אַן „איי־איי“? אַז אויב יאָ טון אַ מצוה, טאָ פאַרוואָס נישט מיט'ן פולען
האַרצן?

איז דער תירוץ: פאַרוואָס טאָר אַן אַרימאָן נישט עסן קיין
סמעטענע? פשוט, ווייל ער איז נישט חולה צו עסן קיין זויער־מילך!...
באין־ברירה דאווענען זיי, די קבצנים, אין די „פרייע סערוויסעס“,
אַבער אויף די ליפן זויערע געפיינט זיך אַן אַנדער תפלה:
— העלף מיר, גאַטעניו, אַז איבער־אַ־יאָר זאָל איך זיך קענען קויפן
אַ טיקעט צו הערן אַ לייטישן חזן און נישט דאַרפן אַנקומען צו קצבה.
אַבער זייער געבעט ווערט נעבעך נישט דערהערט. ס'איז „מפטירין
כדאמול“, אַלץ בלייבט ווי פאַר־אַ־יאָרן.

וואָרום דאָרט אויבן פירט זיך פונקט, ווי ביי אונז אונטן,
צוערשט, ווי דער שטייגער איז, נעמט מען אויף די תפלות פון די
גבירים. מ'וועט דאָך נישט לאָזן קיין גביר וואָרטן ביי דער טיר. אַחוץ
דעם זענען זיי נענטער צו גאָט ווי די קבצנים. זיי זיצן דאָך עפעס אויבן־
אָן, ביי דער מזרח־וואַנט. זיי האָבן דאָך די ערשטע „סיטס“, די פאָדער־
שטע רייען.

וואָס זשע בעטן זיי, די גבירים? זיי „קאָמפליינען“ זיי טענה'ן, אַז זיי
האָבן דעם פאַרגאַנגענעם יאָר נישט געהאַט גענוג פאַר זויערע הצטרכות'ן,
זיי דאַרפן האָבן אַ סך מער. און באמת דאַרפן זיי דאָך עפעס טאַקע; זיי
האָבן, וואו צו לעבן און וואו צו זינדיקן.

פאָדערן זיי פונ'ם רבנו־של־עולם אַן הוספה־לע, אַ „רייז אין די
וויידזשעס“, אויב נישט, סטראַשן זיי, וועלן זיי „געבן נאַטיס“ און —
„גוד־באָי“! זיי וועלן ווערן אויס גבירים.

נעמט דער רבנו־של־עולם און איז ממלא זייער פאַרלאַנג. ער וועט
דאָך נישט בלייבן אַן גבירים.

אַז די טשעקס פאַר די גבירים זענען שוין אויסגעשריבן, רופט אויס
דער רבנו־של־עולם: „נעקסט־פליז!“ און ס'קאָאָטשן זיך אַריין די תפלות
פון די קבצנים. בערג גאַנצע! אַ וועלט!

פרעגט דער רבנו־של־עולם: איז דאָס דער גאַנצער טראַנספאָרט?
ענטפערט דער מלאַך מטטרוון: ס'איז אפילו קיין צענט־חלק נישט.
די קבצנים האָבן זיך היינטיקן יאָר אזוי צעוואַקסן, אַז ס'איז אַ גרויל.

גיט דער רבנו־של־עולם אַ קוק אויפ'ן זייער און רופט זיך אַן:
— ס'איז שוין שפעט. מיר האָבן נאָך היינט אַ סך אַרבעט. זער אַ
לאַנגען „סדר־היום“. און אויב מיר וועלן זיך פאַרנעמען מיט יעדער
בקשה באַזונדער, וועלן מיר נישט אוספייען אַפּשטעמפלען אַלע קוויטלעך

און זיי אַראָפּלאָזן אין צייט. דערפֿאַר, שלאָג איך פֿאַר, אַז מ'זאָל אַלע קבצנים אָפּפֿאַרטיקן „אַן-בלאַק“. ס'הייסט: אַז מ'זאָל זיי געבן, דאָס וואָס מ'האַט זיי געגעבן פֿאַר-אַ-יאָרן.

דאָס ווערט איינשטימיק אָנגענומען, און אַלע קבצנים'ס קוויטלעך ווערן אָפּגעשטעמפּלט מיט'ן פֿאַר-אַ-יאָריקן שטעמפּעלע.

און דערפֿאַר טאַקע ווערן די גבירים פֿון יאָר צו יאָר רייכער, און די קבצנים בלייבן ביי דעם, וואָס זיי פֿאַרמאַגן.

* * *

— עך, עך! — קרעכצט פֿאַר מיר ירוחם — ביי אונז אַ ראש-חודש אלול און דאָ אַן אלול!

ביי אונז האָט דאָך עפעס אַלץ געציטערט; דער חזן האָט געציטערט, דער בעל-תּקיעה האָט געציטערט, דער רבּ האָט געציטערט, די רעבעצין האָט געציטערט און אפילו די אפיקורסים האָבן געציטערט! וואָרום ווער ווייסט, האָבן זיי זיך געטראַכט, אפשר טאַקע יאָ? אפשר איז דאָך פֿאַראַן אַ בורא אין הימל? און אויב אַזוי איז טאַקע שלעכט! אַ קליינער קייט: „מי יחיה“ און „מי ימות“? ס'גייט אַדורך אַ גרויל איבער'ן לייב. סוף-כל-סוף, שטאַרבן ווילט זיך קיינעם נישט.

יאָ! ס'איז געווען „זמן ציטערותנו“. אָבער דאָ, אין דער מדינה, איז דאָך אַלץ „ביזנעס“. אפילו אַ ציטער טון קענסטו נישט אָן געלט, סיידן אין מיטן ווינטער אין אַ פֿראַסט.

נאָר וואָס איז דאָ צו רעדן, אַז וואָלוואָרט פֿאַרקויפט — הגדות, סעלפֿרידזש — טלית-קטנ'ס און קעטל-מאַרקעט — „סעקאַנד-הענטיקע“ מזוזות, מעג אַ חזן דאַונגען אין אַ „גאַראַדזש“ און אַ בעל-תּקיעה מעג אַנ-בלאַזן דעם עולם מיט'ן „הוטער“... ס'איז אַ מדינה! נו, יאָ! ...!

נאך ראש-השנה

זענען מיר, הייסט עס, עלטער געוואָרן מיט אַ יאָר. מיר אַלע, אַחוץ — די מיידלעך מיט די ווייבלעך, ווייל ביי זיי געשעט נאָך יעדן ניין-יאָר אַ גנבה; ס'ברעכן זיך צו זיי אַריין גנבים און גנב'ענען צו אַ... יאָר. און אידן, וועלכע זענען בטבע נישט קיין קאַצענקעפּ, האָבן פאַרגעסן וואָס דער אַלטער תּרח און בעל-עבירה/ניק — דער פאַרגאַנגענער יאָר, האָט זיי אָפּגעשפּילט (אַזאָ יאָר אויף אים וואָס פאַר אַ יאָר ס'איז געווען!) און זיי האָבן דעם קליינעם וועווריק, דאָס ניין-געבוירענע יאָרל, מקבל-פנים געווען מיט די געווענלעכע ווינטשן און „לשנה-טובה/ס“.

סוחרים האָבן זייערע בעלי-חובות געוואונטשן: „זאָל אייך גאָט געבן מתושלחים יאָר, אַז איר זאָלט דערלעבן אונז אָפּצאָלן די חובות!“

„באַרבערס“ האָבן זייערע „קאַסטומערס“ געוואונטשן: „זאָל נאָר ביי אייך האַלטן אין איין וואַקסן און וואַקסן!“

„לענדלאַרדס“ האָבן זייערע שלעכטע „טענענטס“ געוואונטשן: „לשנה הבאה — זאָלט איר מיר שוין זיין — בירושים!“

דאָוונערס האָבן געוואונטשן די פּריש-געבאַקענע חזנים: „דערלעבט איבער אַ יאָר און דאָוונט ווייטער!“ — ס'הייסט: אַ ביסל ווייטער פון דאַנען!...

און די שולען מיט די מנינים זענען געווען איבערגעפאַקט מיט גוט-יאָר-זוכנדיקע-אידן, וועלכע האָבן די הימלען געשטורעמט.

די קהל'שע קאַכלעפל, וואָס האָבן זיך ליב צו קהל'ן און מאַכן אַ פּוסטן טאַראַראַם, האָבן געבעטן: „אבינו-מלכנו מלא ידינו!“... געב אונז, גאַטעניו, עפעס אין האַנט אַריין.

כלה-מיידלעך האָבן געבעטן: „חדש עלינו שנה-טובה!“ — זע גאַט, אַז מיר זאָלן נישט עלטער ווערן... און זאָלסט אונז היי-יאָר באַשערן דעם אמת'ן „הבן יקיר לי אפרים“, וואָס זאָל שרייבן תּנאים.

ווייבער האָבן זיך צולאָזט מיט די „שלוש עשרה מדעס!“... און האָבן אין גאַט'ס-הויז געמאַכט אַ „פעשאַן פאַרעיד“... אַ גאַנצע מאָדע-אויסשטעלונג.

אין אַ סך חזנים, דראַפּנדיק זיך אויף דער „אויבער-צע“, זענען נע-בעך הייזערדיק געוואָרן — דאָס ערשטע שטיקל נחת, זאָגט ירוחם, וואָס מיר האָבן שוין געהאַט פּונ'ם נייעם יאָר.

אין איינער פון אונזערע שולן, דערציילט ירוחם, האָט געדאוונט אַ חזן אָ וואונדער. ס'הייסט: ס'איז געווען אַ וואונדער וואָס מ'האָט אים נישט קיין רוק-אונד-לענד צובראַכן. האָט דאָרט איינער פון די מתפללים געקויפט אָן עליה און האָט מנדר געווען:

— פאַר דער שול—אָ פויגל! פאַר'ן רב—אָ חצי-פויגל! פאַר'ן שמש — ח"י באַש! און פאַר'ן חזן — שני-גינעס!

האָט דער עולם מיט אים איינגע'טענה'ט:

— סטייטש, וואו איז יושר? פאַר דער גאַנצער שול בינדע, פּיף-באַב" און פאַר'ן חזן, וואָס דאוונט ביי אונז צום ערשטן און אפשר צום לעצטן מאָל, גאַנצע צוויי גינעס! היתכן?

האָט זיי דער עולה-לתורה גאַנץ קאַלטבלוטיק געענטפערט:

— איך האָב אויף קיינעם נישט אַזאַ רחמנות ווי אויף אַ וויסטע-קאַליקע!

אַבער נישט אַלע חזנים, זאָגט ירוחם, האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר קאַליקעס. אַנדערע האָבן זיך גאַר אַנטפלעקט פאַר וואונדערבאַרע שוחטים — זיי האָבן אַ וועקע קוילעט די עברי! און אַנדערע פאַר קאַלאַניסטן — זיי האָבן געאַקערט מיט דער נאָז איבער אַ שטיקל פּיוט אין מחזור.

אין „אידישן טעאַטער“ האָט דער שטן פון „גאַט, מענטש און טייל“ זיך אַריינגעכאַפט צום בעל-תּקיעה אין ושופר אַריין און האָט זיך דאָרט צולייגט, ווי ביים טאַטן אין ווינגאַרטן. דער בעל-תּקיעה האָט זיך דעם אינגעווייז אַרויסגעבלאַזן, כדי דעם בעל-דבר אַרויסצוטרייבן, נאַר אַרויס-געטריבן האָט אים גאַר אימצער אַנדערש; אין טעאַטער זענען אַריין הערן שופר-בלאַזן די געוועזענע כאַר-מיידלעך, די „בייטי-קווינס“, און באַלד, ווי דער שטן האָט אויף זיי אַ קוק געטון, איז ער אַנטלאָפן, וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט...

דער תּשליך איז ביי אונז אַריבער בשלום, נישט מער, וואָס ביי דער טעמוזע איז פאַרגעקומען אַ שטיקל סומאַטאַכע: באַווייבטע מענער האָבן געוואָלט אַריינזאָרפן אין וואַסער זייערע... שדכנים. ירוחם איז אויך שיעור נישט אין וואַסער אַריינגעוואָרפן געוואָרן צוליב אַ „גוט-וואַרט“, וואָס ער האָט געזאָגט זיין ראַשע-גיטלין ביי תּשליך. ער איז פשוט אַ בר-מזל, וואָס ער דרייט זיך אַרום אַ טרוקענער. ס'האָט זיך אים פאַרגלוסט זאָגן איר אַט וואָס:

— צו תּשליך דאַרף מען אַלע ווייבער אַריינזאָרפן אין טייך, אַחוץ דיך. ווייל צו תּשליך, פאַרשטייסטו מיך, דאַרף מען אַריינזאָרפן בלוז די עבירות און אַלע ווייבער איז דאָך אַז עבירות אַריינצואוואַרפן. ממילא הייסט דאָך, אַז מ'זאָרפט אַריין עבירות. אַבער דיך, מיין טייער

ווייב, איז דאך אַ מ צ ו ה . אַרײַנצואוואַרפן און אַ מצוה וואָרפט מען נישט אין וואַסער אַרײַן!

אַזוי האָט ירוחם מיט זײַן פּילאַזאַפּישן מוח אויספּילאַזאַפּירט, און בשעת־מעשה זיך אָפּגערוקט פון וואַסער, ווייל דאָס האַרץ האָט אים גע־זאָגט, און ער האָט עס טאַקע געזען בחוש, אַז אַט־אַט וועט ער זײַן אַן אָפּגע־טובל־טער...

* * *

איצט האַלטן מיר בײַ כפרות־שלאַגן. נאָר מיר ווייסן נישט וואָס־אַראַ כפרה זיך אויסצוקלױבן. ווייל כפרות האָבן מיר אַלערליי: גוטע, שײַנע, רײַנע און פאַרשידענע אַנדערע.

אַ גוטע כפרה, אַלמשל, הייסט ווען אַ פרוי האָט חתונה געהאַט מיט אַ „פּעריער“ און זי בעט פון אים יעדעס יאָר אַ פוטערנעם מאַנטל. קווענקלט ער זיך. גיט זי אויף אים דעם רעכטן קוק אין רופט זיך אָן: „צו וואָס דען האָב איך דיך געדאַרפט? אויף אַ גוטע כפרה!“

אַ שײַנע כפרה הייסט: איר קומט אַהיים שפּעט בײַ־נאַכט פון „שמעדיש“, וואו איר מיט אייערע חברים האָבן געלערנט אַ פּרק־אַקע. איר שלייכט זיך אַרײַן בגנבה אין שלאַף־צײַמער, און מײַנט, אַז „זי“ שלאַפט. פּלוצלינג אָבער טוט זי אַ שטעק־אַפּער דעם קאַפּ פון אונטער'ן איבערבֿעט און שיסט אויס: „אַ שײַנע כפרה זאל ער מיר זײַן! ס'איז דאָך שוין אונדאי האַלב־פּינף!“

אַ שײַנע־רײַנע כפרה איז ווייטער אַזוי: איר האָט זיך אַרויסגע־גנבֿעט פון הויז צו כאַפּן אַ קערטל בײַ אַ שכן. נאָר אַרויס־גייענדיק פון דער טיר האָט איר זיך אויסגעגליטשט און זיך אויסגע־לענקט אַ פּוס. אייער פּלונז־טע, דערהערענדיק דעם טראַך, איז הענדום־פענדום אַרויסגעלאָפּן מיט אַ געשרײַ: „אַ שײַנע־רײַנע כפרה! זאל ער נישט קריכן וואו מ'דאַרף נישט!“

איז עפעס אַ וואונדער, וואָס מיר קענען זיך נישט צוקלױבן קײַן כפרה? אַז ס'איז דאָ אַזאַ רײַכער אויסוואַל. דערפאַר וואַלט שוין אפשר גלייכער געווען, אַנשטאַט כפרות־שלאַגן זאָלן מיר זיך בעסער נעמען צו מלקות־שלאַגן. ווייל בײַ מלקות איז גאָר נישטאַ וואָס אויסצוקלױבן. וואו מ'וועט נאָר דערהאַנגען וועט זײַן גוט־געטראַפּן. ווי זאָגט מען דאָרט צו בעילה: „כל ראש לחלי“ — יעדע „מחילה“ איז ווערט דעם קאַנטשיק! זאל נאָר זײַן אַזוי פּיל קאַנטשיקעס.

נאָר אונזערע „גדולים“ ווילן גאָר דעם מלקות־שלאַגן מדחה זיין
 אויף אַ צווייטן מאָל. זיי זענען איצט, זאָגן זיי, צו „ביזוי“ זיך איבער'ן
 בענקל אַריבערצולייגן. איינער אָ „גדול“ האָט שוין געלאָזט וויסן, אַז נישט
 געקוקט אויף זיינע רעליגיעז־סאָציאָליסטישע איבערצייגונגען, וועט ער
 זיך היינטיקן ערב־יום־כּפּור נישט לאָזן שלאַגן קיין מלקות, וויל ער זיצט
 און אַרבעט איבער אַז אומשטערבלעך זוערק, און וויל נישט אַז מ'זאָל
 אים די רעיונות איבערשלאַגן...

מילא !

אַזוי זעט מען ביי אונז אויס אין די טעג פון אונזער הימלישן־יאָריד.

מאלע וואס א מענטש קוקט

ווי זאגן אירע שכנים :

— ווען נישט דאס פנים אירס וואלט זי געווען גאר נישקשה פון א ווייבל. דאס פנים מאכט פון איר א תל.

וואס זשע איז די צרה מיט איר פנים ? — די אויגן !

די אויגן זענען ביי איר אַ ביסעלע שיקלדיק, אַ קאָפּעטשקעלע קאַ-
סאַקע און דערפאַר „אַז זי קוקט אויף די גענו, פּאַרן די קאַטשקעס“.
אַזוי זאָגן די שכנים.

אַחוץ דעם האָט זי נאָך בירושה אַ בראַדעווקע אויפ'ן נאַז וואָס
שטאַרט בכבודיק אַרויס ווי אַ האַרנדל. אייגנטלעך איז עס קיין בושע
נישט. וואָ האַרנדל אויפ'ן פנים איז גאַר היסטאָריש. ושתי, דערציילט די
געשיכטע, האָט אויך געהאַט וואָ האַרנדל, נאָר אויפ'ן שטערן. היות
אַבער ווי די געשיכטע שטייט נישט אויף אַן אַרט, האָט זיך דאָס האַרנדל
אַ ביסל אַראַפּגערוקט און האָט זיך באַזעצט אויפ'ן סאַמע שפיץ נאַז פון
אונזער יפת-תואר.

און מיט נאָך עפעס האָט איר די נאַטור באַשענקט וואָס גיט איר צו
גרויס חן: אונטער איר קיילעכדיק גאַמבעלע (דאָס צווייטע גאַמבעלע!)
איז ביי איר אויסגעשאַטן אַ בערדל אַ שיטערס, אַ העל-בלאַנדס, וואָס
איז ערטערדיג רויטלעך. אַזוי, אַז זי כאַפט דעם אַנבליק פון אַ היימישן
מלמד.

קורץ: קיין גרויסע יפהפיה איז זי, דאָכט זיך, נישט. אדרבה, מ'קען
גאַנץ דרייסט זאָגן — אַ מיאוס'קייט. זאָגט מען טאַקע אַזוי. דערפאַר
אַבער איז זי אַ גוטע, ווי די שכנים אירע, די נישט-פאַרגינערס, זאָגן:
אַ גוטע מיאוס'קייט.

וועמענס איז דער דאָזיקער שיינער אוצר ? נישט קיין אַנדערנס ווי
ירוחם'ס. דאָס איז זיין באַשערטע, זיין ראַשע-גיטל. זאָל ער זיך מיט
איר עלטערן אין עושר און אין כבוד און ווער ס'פאַרגינט אים נישט, הער
זאָל אַליין נישט האַבן.

נאָ, אַז דער אויבערשטער איז אימיצן מוכה מיט וואָ מין „ביוטיר-
קאָמפּעטישן“ פאַר אַ ווייב, איז ער דאָכט זיך אַ גליקלעכער מענטש. ער
האַט נישט קיין מורא, אַז אימיצער זאָל זיך צו איר צולאַנטשן, וואַרפן
אַן אויג, פּראַווען דאַמאַנטישע שטיק, שפּילן אין קונקל-מונקל

אָדער ברענגען אין שטוב אַריין שמעקעדיקע בלומען (מיט וואָס דאָס שמעקט ווייסן מיר!) און צום סוף מיט איר אַוועקגיין אין די פּינסטערע „פּיקטשעס“... הכלל, אָט פון די אַלע פּורעניות'ן פון וועלכע מ'באַקומט אַ שוואַך האַרץ, איז מען, אַז מ'פאַרמאָגט אַזאַ מצּיאה, פּטור און — אַן עק. נאָר, אַז ס'איז באַשערט עגמת־נפש איז דאָך נישט שייך. דעמאָלט שיקט שוין דער שטן אימיצן צו וואָס נעמט דרך אויף דער העצקע. ער מאַכט צו דער יפהּיה דיינער פאַרשידענע חג'דלעך און דו — דו ברענסט ווי אַ פעפּערל.

אַזאַ איבערלעבעניש האָט ירוחם געהאַט יום־כּפּור צו מנחה ביי זיך אין שול.

אַז ס'קומט יום־כּפּור, דערציילט ירוחם, לויפט אַן אין שול אַריין אַ וועלט מיט פּרעמדע מענטשן. „גאָט'ס יעדלעכע קאָסטומערס“ ווי ער רופּט זיי. נישט ער האָט זיי אַמאָל געזען און נישט ער קען זיי. זיצט נעבן אים אַן אומבאַקאַנטער איד מיט אַ זיידן טלית'ל אויף די וואַקסלען — אַ טלית'ל ערשט פון „פּאון־שאַפּ“ אַרויס — דעם קאַפּ זיינעם האַלט ער, דער דאָזיקער איד, פאַרריסן צו דער „עזרת־נשים“ און לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דער ווייבערישער שול.

פאַרדריסט עס אים, ירוחם'ן, סטייטש, אַזאַ נאַכאַלסטוואָ? קאַרג אים, דעם חברה־מאַן, זיינע חפּציות דעם גאַנצן קיילעכדיקן יאָר, מוז ער נאָך יום־כּפּור אין אַ מקום־קדוש נאַכגעבן זיין טריפה'נעם יצר־הרע? אַבער ס'האָט אים ערשט רעכט פאַרדראָסן, און ער איז ממש נבהל־ונשתומם געוואָרן, בעת ער האָט דערזען, אַז דער איד האַלט גאָר אין איין קוקן אויף זיינן פּלוגניטע, אויף זיינן ראַשע־גיטל'ן.

לכתחילה האָט ירוחם נישט פאַרשטאַנען, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין קוקעניש. וואָס אַזוינס האָט ער ביי איר דערזען? נאָר צוריקגעשמועסט אַז זיין ראַשע־גיטל גיט זיך אַ פּוץ־אויס, זעט זי גאָרנישט אויס אַזוי גע־פּערלעך.

און ירוחם הויבט אויף די אויגן צו דער ווייבערישער שול, כאַפט אַ בליק אויף זיין ראַשע־גיטל'ן, און פּלאַי־פּלאים — זי הויבט אים גאָר אָן צו געפּעלן. זי האָט מיטאַמאָל באַקומען חן און לייטזעליקייט אין זיינע אויגן. ס'איז גאָרנישט די זעלביקע ראַשע־גיטל. די שיקלדיקע אויגן גיבן איר גאָר צו אַ באַזונדער שיינקייט, די בראַדעווקע אויפ'ן נאָז איז עפעס קלענער געוואָרן, אפילו דאָס בערדל אירס איז מיטאַמאָל פאַרשוואַונדן. נישט בחינם וואַרפט דער חברה־מאַן אויגן אויף איר.

פאַרשידענע מחשבות און כל־ערליי ביזע געדאַנקן לויפן פּלוצלינג אַדורך אין זיין מוח: ווער ווייסט — אפשר? און ער פּרעגט זיך אַליין: צי איז עס טאַקע מעגליך? אין אירע יאָרן? אין די מיטעלע יאָרן? און

פארוואס טאקע נישט? היינט איז אַזאָ וועלט, און אַלץ איז מעגלעך. עפעס האָט ער געהערט און ס'איז דאָ אַ פּעריאָד ביי מענטשן, לרוב ביי פּרויען, וואָס מ'רופט „דיינזשערעס איידזש“, די געפערלעכע עלטער. ס'איז אַ צייט ווען די וויבער שפּרינגען דעמאלט אַרויס פון די האַלובליעס און גיין אַראָפּ פון דרך-הישר. איז שוין זיין ראַשע-גיטל, פיקט אים אַ פינסטערער געדאַנק אין מוח, אַריבער דעם „דיינזשערעס איידזש“? ס'איז אים אין דעם מאַמענט שווער, צו דערגיין אירע יאָרן. תמיד, דאָכט זיך, האָט זי פאַרלייקנט איר אמת'ן עלטער.

ער פילט, אַז דער מוח צינדט זיך ביי אים אָן. אָבער יענעם, דעם אומבאַקאַנטן אידן, אַרט עס, ווי ס'ווייזט אויס, גאָר ווינציק. ער קוקט זיך אויף ראַשע-גיטל'ן און שמעלצט זיך פון נחת.

אין ירוחם'ס האַרץ צופלאַקערט זיך אַ קנאה-פייערל. ווען ס'וואַלט נישט געווען יום-כפור, נישט אין אַ מקום-קדוש, און ווען ער וואַלט נישט געפאַסט, וואַלט ער פון דעם חוצפה'ניק — קרעפל-פלייש געמאַכט.

און ירוחם קען זיך שוין מער נישט איינהאַלטן און מיט אַ דער-שטיקטן כעס רופט ער זיך אָן צום פרעמדן אידן:

— ווי איד זע „ענדזשויעט“ איר זיך ביי אונז אין שול. אַנשטאַט צו קוקן אין מחזור אַריין האַלט איר אין איין קוקן אויף די נשים.

און דער איד ענטפערט זיך קאָלט און געלאַסן, מיט אַ בנעימות'דיקן טאָן:

— ביי אידן הייסט עס שוין און איד קוק אויף ווייבער, בעת אינגאַנצן קוק איד בלויז אויף איין אידענע.

„אויף איין אידענע“ — ברענט ירוחם'ס מוח — אודאי איז דאָס זי! ווער דען און נישט זי? און אפשר נישט? ער איז טשיקאָווע דעם אידן אַ פרעג טון. און מיט אַ געמאַכטן שמייכל אויף די ליפן, אַ שמייכל וואָס שניידט אים אַדורך די נשמה, פרעגט ער:

— וועלכע אידענע מיינט איר עס?

— אַט-אַ-די!

און ער האָט אים, ירוחם'ן, אַנגעוויזן מיט'ן פינגער אויף זיין פלונית'טע, אויף זיין ראַשע-גיטל'ן.

ירוחם האָט דערפילט, און עפעס האָט זיך ביי אים אין האַרצן אָפגע-ריסן. די געבליטן האָבן אין זיינע אַדערן גענומען שטראַמען שטאַרקער און שטאַרקער. ווען ער וואַלט געווען בכה, וואַלטן זיינע דאַרע פינגער זיך איינגעקלאַמערט אין האַלדז פון אַט דעם דאָזיקן פאַרשוין.

יא, ער פאַרשטייט שוין אַלץ. ער ווייסט שוין אַלץ. מ'זעט דאָך עס אין די אויגן, זיינע אויגן און אירע אויגן (ווי זיי ברענען דאָס אַ ביסל!) ס'איז קלאָר, ס'איז די „דיינזשערעס-איידזש“. נאָר מחויב צו וואוינען

מיט איר איז ער דאָך נישט. יא, ס'וועט קומען צו אַ גט, ס'מוז דערצו קומען.

אַזעלכע פינסטערע געדאַנקן פייניקן אים אין די דאָזיקע יסורים/דיקע מאַמענטן. אָבער ער באַשליסט דערווייל זיך צו פאַרהאַלטן רואיק, קאַלט. פריער פון אַלץ מוז ער דעם ענין דערגרונטעווען ביז'ן סוף. ער מוז אַלץ אויספאַרשן און דאָס קען ער נאָר טון אויף אַ געלאַסענעם אופן.

און מיט אַ געמאַכטער קאַלטקייט גיט ער דעם אומבאַקאַנטן אידן, סתם-אַזוי-זיך, אַ פרעג:

— וואָס-זשע האָט איר אַזוינס אין דער דאָזיקער אידענע הערזען?

גיט דער אומבאַקאַנטער איד אַ שמייכל אונטער די וואַנצעס און ענטפערט זיך גאַנץ סקלאַדנע:

— וואָס כ'האַב דערזען, פרעגט איר? גאַרנישט! סתם! ס'איז יום-כפור, מ'פאַסט, ס'האַרץ חלש'ט, ס'ציט, ס'וויילט זיך עסן, איז ווען איך קוק אויף דער דאָזיקער יפהפיה, פאַרגייט מיר דער אַפעטיט...

ירוחם'ן האָט זיך אַ שטיין אַראַפגעקייקלט פון האַרצן. ווען ער וואַלט זיך נישט געשעמט, וואַלט ער דעם אומבאַקאַנטן אידן אויסגעקושט. אָבי ער האָט געמיינט, אַז ס'איז עפעס אַנדערש, אַז ס'איז שוין די „דיינזשע-רעס-איידזש“, רחמנא-ליצלן. באַשערט געווען אומזיסט און אומנישט צו האַבן עגמת-נפש. מילא, זאַל ער דערמיט האַבן אַפגעקומען פאַר זיינע זינד.

איך שטעל אויף א סוכה

און נא איד וויל היינטיקע צייטן אויפשטעלן א סוכה, הארף ער קודם-
כל האבן אן אייגן שטיקל באדן, און דער עיקר — אויף אייגענער ערד.
אזוי, און די ארומיקע שקצים און לאבוסעס זאלן נישט קענען פון די
פענסטער זייערע הארפן שטיינער און אריינשפייען אין סוכה בשעת
מ'עסט. אדער, ווי זיי טוען עס לעצטנס, נעמען און שניידן איבער אינ-
גאנצן די שטריקלעך, וואס האלטן אונזער סוכה צוזאמענגעבונדן, אזוי אז
אין מיטן קיודוש צופאלן די ווענט און דו בליקסט אין היללן לייבסערדעק,
אויסגעשטעלט צו אלע ביזנעס ווינטן.

דאס וועסטע שטיקל באדן פאר א סוכה היינט צוטאג, איז אין ארץ-
ישראל. ס'האט אבער איין חסרון: ס'הויבט זיך... ופאלט — און הויבט
זיך ווייטער, און אויף אונז באדן קענסטו קיין סוכה נישט אויפשטעלן. דו
ביזט מיט איר נישט זיכער. ווי קען זיך נאך, חלילה, איבערקערן.

אט האט געטראפן א מעשה, און א איד, א באדן שפעקולאנט, האט
הארט אין ארץ-ישראל, אינ'ם גרויסן „באדן-ברעז“, וויין גאנץ פארמעגן
אריינגעפואקט אין דער ערד. איז געווארן די מלחמה-מהומה און דער
באדן האט גענומען פאלן און פאלן. פון צרות האט דער שפעקולאנט גע-
בומען א שטריק און איז זיך געגאנגען אויפהענגען. נאר בעת דער קאפ
זיינער איז שוין געווען אין דער פעטליע און ער האט דאס בענקל אונטער
זיך ארוועקגעשטויסן, האט זיך דער באדן פלוצלינג געגעבן א הויב... ביז
צו די פיס זיינע. דער באדן איז „געשטיגן“... און אזוי ארום איז דער
שפעקולאנט געבליבן שטיין אויף די פיס אן לעבעדיקער... אט אונזעלבענע
צרות האט מען אויסצושטיין פון א נישט געזיכערטן באדן. היינט, גיי
שטעל אונז אויף אונז שטיקל ערד א סוכה, אן איבער-קאכט קען די סוכה
דיינע אנטפארן ביי דער לבנה...

חוצ'לחה, קענסטו נאך נישט אזוי לייכט אריין אין ארץ-ישראל. דו
הארפסט ווארטן אויף אן „עליה“ און דער גבאי-ראשון פון אונזער ארץ-
ישראל'דיקן בית-המדרש, ר' דושאן-בולקע, וואס שטייט ביים פאלעס-
טינער באלעמער און טיילט די „עליות“, איז נישט פון די וואונגע גע-
בערס. ער וועט איך נאך אונזעקגעבן אלע עליות פון דער תורה, אידער
איין „עליה“ קיין ארץ-ישראל...

וכן איך מיר דערפאר אונזעק זוכן א שטיקל אייגענע ערד ביי די טע-

ריטאַריאַליסטן. זיי, שמועסט מען, האָבן גאַנצענע בערג מיט טעריטאָריעס אויף אויפצושטעלן סוכות פאַר כל-ישראל. וואָס מען מיר אין דער קראַם פון די טעריטאָריאַליסטן זער פּיין אויפגענומען און מיר געוויזן די פאַר-שידענע מינים באַדנס, אויף וועלכע איך קען אויפּשטעלן מיין סוכה. פון אַ זעקל האָבן זיי פאַר מיר אויסגעשיט אַלערליי קאַלירן ערד: געלע, רויטע, שוואַרצע, און מיט אַ וויס ושמייכלע האָבן זיי מיר אַנגעבאַטן צו נעמען וואָס מיין האַרץ גלוסט:

— אַט האָט איר, ר' איד, אַנגאַלאַ, אורחונאַי, טשילי, עקוואַדאָר, מאַ-דאָנגאַסקאַר. קלויבט אייך אויס וואָס וועלעט אייך אַמבעסטן!
— וואָס הייסט איך זאָל מיר אויסקלויבן? אַ געשענקט פּערה, זאַנט די וועלט, קוקט מען נישט אין די צייַן אַריין! פאַר מיר איז אַלץ גוט, אַבי איך זאָל האָבן מינע דלד-אַמות אַוועקצושטעלן מיין סוכה. וויל וואָס איז מיר די נפּקאַ-מינה? אַן אַרימאַן, וויסט איר דאָך, שטאַרבט דאָך קיינמאַל נישט. ער בייט בלוז זיין געלעגער; דאָ ליגט ער אין דער יעד ד און דאָ ר ט ליגט ער אין דער א ד מ ה!

— אויב אַווי — האָבן זיי מיר געענטפּערט — אויב ס'איז פאַר אייך נישט קיין גרויסע נפּקאַ-מינה, האָבן מיר פאַר אייך גאָר אַ וואַויל שטיקל קרקע, און איר קענט שוין באַצייטנס צונויפנעמען אייערע מטלטלים אויף אויפצושטעלן אייער סוכה. וויל מיר קענען אייך בלוז געבן די קרקע, האָס איבריקע האַרפט איר אייך אַליין טון...
בין איך מיר אַוועק וביען אַ סוכה.

קודם-כל, האַרף מען צוזאַמענשלעפּן די ווענט. ביי היינטקע ביטערע צייטן איז עס אפילו נישט קיין לייכטע זאַך, נאָר אַ איד מיט אַ שטיקעלע סמעקאַלקע אין מוח גיט זיך שוין אַן עצה. האַשית-חכמה, בין איך אַוועק צו די "מאַהדים" און איך האָב פון דאָרט צוגענומען די מחיצה, די וואָנט וואָס זיי האָבן אויפגעשטעלט צווישן מיר און זיי — יענע אַלטע כּנעווישע וואָנט, וואָס האָט זיי אַפּגעגרענעצט פּונם כלל-ישראל. ס'איז שוין לאַנג צייט געווען אַז די וואָנט זאָל צונחמען ווערן.

האָב איך מיר שוין, הייסט עס, א י י ו וואָנט.
ווערנאָך בין איך אַוועק צו אַ היגן גביר, אַ איד אַ קמצו, און איך האָב אים געבעטן, ער זאָל ופּעס געבן פאַר דער פּוילישער הילפּס-אַקציע. האָט ער זיך צו מיר אויסגעדרייט מיט'ן רוקן ווי איינער וואָנט:
"רעדט צו דער וואָנט!"

האָב איך שוין, ברוך-השם, צו ו ו ו ווענט.
בין איך אַוועק צו אונזער "דזשאַנט פאַרעין קאַמיטע", אַז זיי זאָלן עפּעס טון ממשות-דיקס צו באַקעמפּן דעם פּאַשיום און נישט בלוז אים אַפּשפּרעכן אַ גוט-אויג מיט טרוקענע דעזאָלוציעס און קאַלטע

קאמפרעסן. האָב איך דערזען, אַז די „הושאַינט פאַרעין קאַמיטע“ איז טויב ווי די וואַנט...

האַב איך שוין, קיין עין־הרע, וד ר י י ווענט.
איצט דאַרף מען וויבן אַ פערטע וואַנט. נאָר זאָגט מיר, כּבעט איך, אין וועלכן „שלחן־ערוך“ שטייט עס, אַז אַ סוכה דאַרף טאַקע האָבן פיר אינגעלע ווענט? און אַז נאָר איין וואַנט איז נאָ פּרעמדע איז זי פּסול? האָב איך טאַקע דערפאַר אַ פּערטע וואַנט — מיין שוכנ'ס וואַנט פון זיין סוכה.

צווישן אונז גערעדט, דאָס זיין סוכה אויך נישט מער ווי דריי ווענט, נאָר זי איז צוגעשפּאַרט צו זיין שוכנ'ס סוכה און זיין שכן צו זיין שוכנ'ס שכן און אַזוי ווייטער און ווייטער ביז צו דער לעצטער סוכה וועלכע האָט, ווי מ'שמועסט, פיר ווענט. נאָר ס'איז נאָ סברא, אַז זי האָט אויך נישט קיין פיר ווענט, אַזוי איז גאָר אַנגעשפּאַרט אין אַ פּרעמדער וואַנט, גאַרנישט קיין אידישע וואַנט, און זאָל זיך די פּרעמדע וואַנט חלילה געבן אויף אַ האַרעלע אַ רוק, פּאַלן כּורעים אַלע אַחזרע סוכות...

האַב איך שוין אַלע פיר ווענט און ס'פעלט מיר איצט אַ טיר. בין איך אַוועק צו אַחזרעס אַ צדקה־אַנשטאַלט, בעטן אַ טובה פאַר אימיגאַנט־וועגן. האָט מען מיר געוויזן די טיר... האָב איך שוין אַ טיר אויך. ס'פעלט מיר בלויז נאָ פּלאַקן און עטלעכע דרענגער אויף אונטערצושפּאַרן די סוכה. וואָס־זשע מינט איר האָב איך געטון? בין איך אַריין אין אידישן טעאַטער און געפאַקט נאָ „סטאַר“ — אַז אמת'ן פּלאַקן! דערנאָך בין איך אַריין צו די חזנים, וואו איך האָב געפונען נאָר אַן אַ שיעור דראַנגען.

וואָס איז שייך סכך, וואָס לויט'ן דין דאַרף ער זיין מיט לעכער, האָב איך אויך קיין דאָס נישט. איך וועל ווי סוכה דעקן מיט מיין פאַרגרינטע און פון דער זון־פאַרטעלטע, צולעכערטע קאַפּאַטע, וועלכע פאַרמאָגט מער לעכער ווי קאַפּאַטע...

איצט קענען מיר זיך שוין הייסט עס, נעמען אויפשטעלן די סוכה. נאָר איך דאַרף האָבן אַ מענטשן וואָס זאָל מיר העלפן צוזאַמענשטעלן די ווענט. בין איך אַוועק צו מיין ישהכּן, וועלכער איז אַ מאַדים אויף צוואַַ מענצופירן אַ וואַנט מיט נאָ וואַנט... און איך האָב מיר מיין סוכה אויסגע־סטראַיעט.

אַ, איין קלייניקייט פּעלט מיר: עס זי! אַבער אויך דערמיט בין איך באַוואַרנט. איך עס נאָר דער ווייטשעפּלער פּאַלקס־קיד... און אַזוי זעט זי אויס, מיין סוכה.

דער "נס-חנוכה" פון לאנדאן-ברידזש

אַ מעשה-שהיה, וואָס איז זיך פאַרלאָפֿן
מיט ירוחם'ן זיין ערשטן חנוכה אין לאַנדאָן,
דערציילט פֿון אים אַליין.

א.

...זענט איר דאָך שוין פֿאַרטיק מיט אייער מעשה, וועל איך איין
דערציילן מיין מעשה, מיין נס-חנוכה, אָדער ווי כ'רוף אים: דער "נס-
חנוכה" פֿון לאַנדאָן-ברידזש.

געשען איז עס מיט אַ יאָר דרייסיק צוריק, ווען כ'בין אָקאָרשט אָב-
געקומען קיין לאַנדאָן. כ'בין נאָך געווען נאָ גרינער. האָב איך דאָ אָנגע-
טראָפֿן מיינס אַ לאַנדסמאַן — שאַיע דעם האַלצערנעם — פֿון אונזער
סטאָליאַרסקער קלוין. ער איז געווען ביי אונזערע סטאָליאַרעס אַ בעל-
תפילה, אַ בעל-תקיעה, אַ גאַנצער רב. מ'האַט ביי אים איינגעלייגט די
שלושן מיט די נדנים פֿון די סטאָליאַרעס. אַליין איז ער געווען אַ דרעקס-
לער. ער האָט געמאַכט פּיס. האָט ער זיי אַזוי לאַנג געמאַכט, ביז ער האָט
געמאַכט די אמת'ע פּיס... דעם רעכטן ויברה. ער איז אין אַ שיינעם פּריי-
מאַרגן נעלם געוואָרן מיט הכל-בכל, מיט אַלע שלושן און נדנים און
מיט אַלץ מיט אָנאָדער. ער האָט גאַרנישט איבערגעלאָזט, אפילו אַ האָר
נישט. כאַטש צוריקגעשמועסט, האָט ער עפעס יאָ איבערגעלאָזט: ער האָט
איבערגעלאָזט דעם ניקאָליסקן סאָלדאַט זיינעם — זיין ווייב; אַ אירענע
אַ לאַנגע, אַ האַרטע, אַ טעמפע. און אמת'ער סאָלדאַט.

וואוהין אָנטלויפט אַ איד צו יענער צייט? קיין אַמעריקע. פֿון ברעמען
איז דעמאָלט אָפּגעגאַנגען אַ שיף קיין לאַנדאָן און אין לאַנדאָן האָט מען
זיך אָפּגעשטעלט. דאָ האָט מען אַריינגעקוקט אין די אויגן און געזוכט
טראַכאַמע. האָט מען געפונען טראַכאַמע, איז מען שוין קיין אַמעריקע נישט
פֿאַרפֿאַרן. אַלע טראַכאַמעניקעס זענען דאָ פֿאַרבליבן. דערפֿאַר איז דאָך
ענגלאַנד אַ מדינה פֿון בלוין טראַכאַמעניקעס. אָבער חוץ די טראַכאַמעני-
קעס זענען דאָ אויך פֿאַרבליבן דעם מלך-אביונס אייניקלעך — די אַלע
וואָס האָבן נישט געהאַט גענוג פֿאַדים אין בייטעלע אָנצוציען קיין אַמע-
ריקע.

שאיע איז געווען פון די טראכאמעניקעס. די אויגן זענען ביי אים נישט געווען קיין לייטישע. נאָר אין גאַנצן גענומען איז ער געווען, ווי כ'האָב אייך שוין דערציילט, אַ לייטישער מענטש, איז ער פאַרבליבן אין לאַנדאָן. אין אַרבעט איז ער נישט געווען זשעדינע. ער האָט באַלד באַקור מען אַרבעט ביי די סטאַליאַרעס אין ווירדזשיניאַ רויד. לאַנג אָבער איז ער ביים וואַרשטאַט נישט פאַרבליבן. אָפּגעווען עטלעכע יאָר אין ווירדזשיניאַ רויד און זיך באַקענט מיט'ן מעבעל-האַנדל, איז ער געקומען צום שכל, און ס'איז גאַרנישט קיין תכלית צו התבליעווען ברעטער און אַ גאַנצן טאַג אַרומבראַדזשען אין סטראַטשינעס. ס'איז אַ דזשאָב פאַר די פּריש אַריבערגעקומענע בהמות. ער וועט ווערן אַ מעבל-סוחר. געלט האָט ער דאָך געהאַט, איר וויסט דאָך שוין פון וואַנען, איז ער אַוועק איבער'ן וואַסער, איבער לאַנדאָן-ברידזש, וואו ער האָט דערטאַפּט אַ „שאַפּקעלע“ מיט אַ „ווינדע“ און האָט זיך דאַרט געעפּנט אַ „פּערניטשע-שאַפּ“ אויף „וויקלי-פּערימענטס“. ס'געשעפט איז אַוועק נישט צו פאַרזינדיקן, האָט ער באַצויגן דעם ניקאַלייסקן סאַלדאַט זיינעם — ס'ווייב, מיט די בנים, דעם גאַנצן רעגומענט! און אַלע האָבן זיי דעמאָלט געוואוינט אין די צוויי רומקעס אין די „בעק“ פּונם געשעפט. ס'איז געווען ענג אָבער מ'האַט געאַטעמט.

אַז שאַיע האָט מיך דאָ אָנגערטראַפּן, האָט ער זיך מיט מיר אַרומגע-כאַפט ווי מיט אַן אייגענעם און נאַכדעם, ווי ער האָט אָפּגענומען אַלע גרוסן פון דער היים, האָט ער זיך אויף מיר אָנגעזעצט, און כ'מוז צו אים קומען חנוכה אויף לאַטקעס (ס'איז געווען פאַר חנוכה) און מיט אים מאַכן אַ „זעקס-און-זעכציק“. און נישט אַליין זאָל איך קומען, נאָר מיט איר, מיט מיין ראַשע-גיטלין, איך, און איך הער אַ „זעקס-און-זעכציק“ ווער איך אַ פאַרצאַפּלטער. נעמט וועקט מיך אויף אין מיטן דער נאַכט און זאָגט „זעקס“ וועט איר שוין קיין „זעכציק“ נישט דאַרפן זאָגן. פאַרשלאַפענער-הייט נעם איך שוין טאַשן קאַרטן. ס'איז ביי מיר אַ קראַנקהייט אַזאַ, אַ חולאת ווי מיינע זאָגט. הכלל, אַזוי איז עס פאַרבליבן, חנוכה, אס-ירצה-השם, קום איך צו אים און מיר האָבן זיך אָפּגעזענגט.

ב.

אַז ס'איז געקומען חנוכה האָבן מיר זיך גענומען קלייבן אין וועג אַריין. כאַטש אין אמת'ן האָט מיינע דערפון נישט געוואַלט וויסן, ווייל הערענדיק און שאַיע וואוינט איבער'ן וואַסער, האָט זי מוחל געווען אַלע כ'בודים. זינט זי איז אין לאַנדאָן אַריבערגעקומען האָט זי אויף אים, אויפ'ן ים, געהאַט אַ בייני האַרץ. די דייטשן, וואָס האָבן אויסגעקלערט אַ ברעמען מיט אַ ים, האָט זי געשאַלטן מיט'ן רביעית. „ס'זאָל זיי נאָר אַזוי

וואָרפן, טאַטע זיסער, האָט זי זיי געוואונטשן, „ווי ס'האָט מיר גע-
וואָרפן!“ זי האָט אויפ'ן וועג קיין לאַנדאָן אָפגעגעבן דער מאַמע'ס
מילך, און זינט דעמאָלט, אָז זי הערט בלויז רעדן פון וואָסער, באַקומט
זי ים־קראַנקהייט. אָט אַנומלט האָט מען ביי אונז גערעדט, וועגן אַ
וואַנע, איז איר נישט גוט געוואָרן...

איצט, אָז זי האָט געהערט, אָז מ'דאַרף צו שאַיע'ן פאַרן איבער'ן
וואָסער, איז כאַטש גילט איר אָפ, וויל זי זיך פון אַרט נישט רירן. קוים
מיט צרות, מיט אַנגסטן, האָב איך ביי איר גע'פועל'ט, אָז זי זאל מיט מיר
מאַכן די נסיעה, שווערנדיק זיך מיט סל־השבועות שבועולם, אָז זי וועט
אסור נישט ברעכן. נאָר אַ ווייב גלויבט דאָך נישט אַ מאָן, האָט זי מיר
אויך נישט געגלויבט און זי האָט זיך באַוואָרנט מיט צידה־לדרך: מיט אַ
האַלבן טויך לימענעס, יום־כּפור־טראָפּן, אַ האַלב פלעשל בראַנפן, פאַרשי-
דענע שטאַרקע שמעקעכצן זיך צו דערקאַפּן, הכלל, אַ גאַנצע אַפטייק!
און אַנגעלאָרן מיט'ן דאָקטאָרסקן באַגאַזש האָבן מיר זיך מיט אַ „באַס“
פון ווייטשעפל געלאָזט איבער'ן וואָסער.

נאָר באַלד ווי דער „באַס“ האָט זיך פאַרקירעוועט אין די מינאַריס,
אַ האַ, די ערשטע טעג יום־טוב הויבן זיך אָן. מיינע מאַכט מיאוס'ע מינעס
און זאָגט, אָז ס'איז איר נישט גוט. זי פילט שוין, זאָגט זי, ס'וואָסער, דעם
פאַסקודנעם ים. „בהמה!“ זאָג איך, „וואו האַסטו דאָ אַ ים?“ אָבער זי
וויל נישט וויסן. זי שרייט אָז זי איז פאַרביי, אָז זי חלש'ט, און זי נעמט
טאַקע חלש'ן. זי פאַרוואַרפט מיט'ן קאַפּ ווי אַ הון און — ברוד דיין
קוואַטשקע! נעם איך איר רייבן די שלייפן מיט'ן בראַנפן, גיב איר אַ
שמעק פון די חלשות־טראָפּן, שטופ איר אַ לימענע אין מויל אַריין.
כאַפט זי זיך אויף, עפנט די אויגן און פרעגט אַ האַלב־טויטע: „שוין
אַריבער ס'וואָסער? וואָס? נאָך נישט?“ און זי חלש'ט שוין ווייטער.
רייב איך איר ווידער די שלייפן, גיב איר ווידער צו שמעקן יום־כּפור־
טראָפּן און מיר נעמען ווידער צו ביסלעך בראַנפן. ווער איז דער „מיר“,
פרעגט איר? ס'הייסט ווער? איך מיט'ן קאַנדוקטאָר. וואָס מיינט איר, מיר
איז דען גוט געווען? האָב איך זיך דאָך אויך געמוזט האַטעווען, און קיין
חזיר קען מען דאָך אויך נישט זיין, בפרט נאָך אַ דער ערל העלפט דיר
עפענען ס'פלעשל.

און מיינע חלש'ט אָפ אַ פאַר מינוט, טוט ווידער אַ פרעג: „שוין?“
און חלש'ט ווייטער. הכלל, ס'איז פריילעך אין „באַס“. און דאָ האָב איך
שוין באַלד נישט קיין לימענעס מיט קיין בראַנפן. זע איך דאָך אַז ס'איז אַ
שפיל פאַר'ן טייוול, לאַז איך זי חלש'ן. זי וועט דאָך זיך מוזן אַמאל אויס־
חלש'ן. האָט זי אַזוי לאַנג גע'חלש'ט און געשריגן „כ'בין פאַרביי!“ ביז
מיר זענען אַנגעקומען צו שאַיע'ן אין שטוב אַריין.

אריינפאלנדיק אהין נישט טויט און נישט לעבעדיק, האָט מיינע גער-
 נומען דערציילן דעם גרויסן „נס-חנוכה“, ווי אזוי ס'לעבן האָט זיך איר
 געעקט און ווי אזוי זי איז מיט שווערע יסורים דעם ים אַריבער. נאָר צו-
 ריקפאָרן, האָט זי געשוואוירן, פאָרט זי שוין איבער'ן ים נישט צוריק, זי
 זאל באַדאָי וויסן, אַז זי וועט דאָרפן אַרומפאָרן איבער גאַנץ ענגלאַנד, וועט
 זי איבער דעם פּאַסקודנעם וואַסער נישט צוריקפאָרן קיין ווייטשעפל.
 — מעטשוין זען — זאָגט שאַיע מיט אַן שמייכלע — לאַמיר
 דערווייל נעמען צו ביסלעך משקה, עסן אַ לאַטקע, מאַכן אַ קערטל לכבוד
 חנוכה.

— מעטשוין נישט זען! — ענטפערט אים מיינע.

און אזוי ווי זי האָט זיך אַרויסגעזאָגט: מ'האָט טאַקע נישט געזען,
 ווי כ'וועל אייך באַלד דערציילן.

ג.

הכלל, מיר האָבן נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און זיך געזעצט
 שפּילן. געהאַקט האָבן מיר אַן „זעקס-און-זעכציק“ אַז ס'איז געגאַנגען אַ
 רויך. דער רויך איז אייגנטלעך געגאַנגען פון די פאַרסמאַליטעט אַלאַטקעס,
 וואָס האָבן זיך אין אונזער צימערל געפרעגלט. דאָס צימערל איז געווען
 ד' על ד', אַן „בעק-רומקע“, און דער רויך האָט מממש געגעסן די אויגן,
 נעמט שאַיע און עפנט אַ פענסטער, ערשט ס'איז ווימס-חושן — אַן „פּאַגע“
 אַנצוטאַפן. טאַקע ווי מיינע האָט זיך אַרויסגעזאָגט: נישט צו זען פאַר קיין
 שפּאַן. מילא, מ'דאַרף זיך באַצייטנס ריכטן אַין וועג אַריין, אָבער מיינע
 ברעקלט זיך. זי וועט פאָרן, זאָגט זי, איבער מאַנטשעסטער, איבער לידז,
 איבער גלאַזגוי, נאָר נישט איבער'ן וואַסער.

טענה איר מיט איר איין: „נאַרישע אידענע! ביינאַכט איז ס'וואַסער
 רואיק, ביינאַכט ברעכט מען נישט!“... נאָר זי האַלט זיך ביי דאָס איריקע.
 זי פאָרט נישט. איבריגנס, זאָגט זי, קען מען זיך אויף אַ לאַנדאַנער איר-
 וואַשטשיק, אין אַזאַ נאַכט, נישט פאַרלאָזן. ער קען נאָך אין דער „פּאַגע“
 אַרונטערפאָרן אונטער דער בריק, גלייך אין וואַסער אַריין. דינג איר זיך
 מיט מיינער אזוי לאַנג, ביז ס'ווערט גוט שפעט און מיר קענען שוין אין
 ערגעץ נישט פאָרן.

רופט זיך אַן שאַיע: „מילא, איר וועט שוין דאָ מוזן איבערנעכטיקן!“
 ווייס איך דאָך, אַז אין גאַנצן פאַרמאַגט ער צוויי „רוימקעלעך“, וואו וועלן
 מיר זיך דאָ אַהינטן? פרעג איר: „אָבער וואו?“ ענטפערט ער: „מיר
 וועלן זיך שוין צוזאַמענקוועטשן, איר וועט שוין זען, וואָס אַרט איך,
 מ'וועט אייך שוין אויסבעטן אַ גוט געלעגער!“ און ער פירט אונז שפּע-
 טער אַריין אין אַ צימער אַ פּראַכט, אַ מלכות; מיט'ן פיינעם מעבל און

אַ בעט — אַ גן-עדן, זאָג איך: „שאַיע, פאַרוואָס האָסטו באַלד נישט גע-
זאָגט, אַז ס'שטייט ביי דיר ליידיק אַזאַ רחבות'דיק שלאָף-צימער, וואָלט
איך זיך מיט מיינער פאַרשפּאַרט צו אַמפּערן?“ שמייכלט ער, שאַיע,
זאָגט אַ גוטע נאַכט און גייט זיך פּאַמעלעך אַרויס.
שאַיקעלע גנב! טראַכט איך זיך, ווער ווייסט וויפיל נאָך אַזעלכע
מעבעלירטע צימערן ס'פאַרמאַגט, אַבי ער מאַכט דעם אַנשטעל, אַז ער
וואוינט אין צוויי „לעכער“.

הכלל, מיר האָבן זיך אויסגעטון און געלייגט שלאָפן. געשלאָפן זענען
מיר ווי די גע'הרג'עטע. לאַנג-לאַנג זענען מיר שוין אַזוי געשמאַק נישט
געשלאָפן. ווער ס'האַט אונז אויפגעוועקט, געדענקן מיר נישט. נאָר מיר
געדענקן בלויז, אַז ווען מיר האָבן די אויגן געעפענט, האָבן מיר זיך גע-
פונען, איר ווייסט וואו? איר וועט קיינמאַל נישט טרעפן. מיר האָבן זיך
געפונען אין גאַס! אַזוי ווי איר הערט: ממש אין גאַס! אַזוי האָט זיך עס
אונז אויפ'ן ערשטן קוק אויסגעוויזן. אַבער באַלד דערנאָך האָב איך דער-
זען, אַז מיר זענען נישט אין גאַנצן אין גאַס, נאָר כמעט ווי אין גאַס. מיר
שלאָפן ביי אַ גרויס, פּענסטער, וואָס איז פון דרויסן באַלאַגערט
מיט מענטשן. זיי קלאָפן אין פענסטער און שרייען: „טאַים טו געט אַפּ,
לעיזיס!“ מ'זייגט, מ'לאַכט, מ'וויצלט זיך. הכלל, ס'איז מיט אונז פּריילעך
אין גאַס.

וואו, מיינט איר, האָט אונז שאַיקעלע גנב אַוועקגעלייגט? אַז איר
וועט אפילו זיין מיט טויזנט קעפּ וועט איר אויך נישט טרעפן! — אין
דער „שאַפּ“ זיינער האָט ער אונז שלאָפן געלייגט! ס'איז דאָרט אין דער
„ווינדע“ געשטאַנען אַ „בעד-רום-סוויט“, האָט ער אונז אַהינצו אַריי-
געפאַקט. אַן אַנדערער, זאָג אונז פריער וואו וו באַלייגסט אונז, לאַמיר
כאַטש וויסן, מיר זענען דאָך גרינגע. ער — נישט! צי ער האָט אונז גע-
וואָלט מאַכן אַ „סופּרייז“, אַדער גלאַט אַ שפיצל אַפּטון, אַז ס'זאָל זיך אונז
מער נישט פאַרגלוסטן צו קומען צו אים צו גאַסט און נישט וועלן צוריק-
פאַרן „איבער'ן וואַסער“ — ווייסט אים די גוטע יאָר. דערווייל וויסן
מיר איינס: מיר ליגן אין געהאַקטע וואונדן אין פענסטער און דאָס בלוט
טריפט.

וואָס זשע טוט מען, וואָס? נעמען אַרויסקריכן פון בעט, קענען מיר,
פאַרשטייט זיך, נישט. און דאָ איז יעדע מינוט אַ שעה. גאַנץ לאַנדאָן, דאַכט
זיך, שטייט פונדדריסן. ס'איז שוין איינמאַל אַ טריאַטער! וואו איז שאַיע?
וואו זענען זיי אַלע? וואָס שלאָפן זיי היינט אַזוי שפעט? הכלל, ס'איז
פאַרפאַלן. ווי ס'זעט אויס וועלן מיר שוין אַזוי פאַרבלייבן אין בעט, ביז
מ'וועט אונז קומען ראַטעווען.

— ראַשע-גיטל! — גיב איך צו מיינער אַ קאַמאַנדעווע — די קאַל-

דרע איבער'ן קאפ. לאַמיר כאַטש נישט זען ווי מ'לאַכט אונז אין פנים אַרײַן.

און מיר ציען אַרײַבער די קאַלדרע איבער די קעפּ און מיר טוליען זיך אײַן. ערשט, מ'לאַכט פון אונז נאָך מערער. דאָס האָבן זײ אפנים, געלאַכט פון די לעכער אין אונזערע זאַקן; אונזערע פּיאַטעס זענען דע- מאַלט, במחילה, געווען גאַנץ באַלעבאַטיש אויסגעדיבן...

הכלל, מיר זענען בײַדע אַזוי לאַנג געלעגן אין קימפעט, ביז ס'איז אַרײַן אַ פּאַליסמאַן, האָט אַראַפּגעלאָזט די לאַדנס און אונז געהייסן זיך אַנטון. מײַנט איר דאָך, אַז מיר זענען שוין פּאַרטיק? טאָ הערט־זשע ווייטער.

ד.

באַלד ווי מיר האָבן זיך אָנגעטון, בעט ער אונז מוחל זײַן אין פּאַליס טטיישן". סטייטש, פּאַלן מיר אים צו די פּיס, וואָס האָבן מיר דאָ געזיג- דיקט? וואָס האָבן מיר אַזוינס חוטא־בעגל געווען? דאַכט זיך, מיר זענען שוין ס'אונזעריקע אָפּגעקומען, בעת מיר זענען געלעגן אין פענסטער און די גאַנצע וועלט האָט פון אונז חוזק געמאַכט. אַבער ער, דער פּאַליסמאַן, וויל פון גאַרנישט וויסן. מיר וועלן ווערן אָנגעקלאַגט, זאָגט ער, פּאַר'ן באַלידיקן די עפנטלעכע מאַראַל. איר הערט אַן אומגליק? זאָג איר צו מײַנער: „ראַשע־גיטל, אַ שײַנע חתונה האַסטו דאָ מיט דיין חלש'ן אַנ- געאַרבייט, וואָס שווייגסטו?" גיט זי אַ געשרײַ: „ווער שווייגט?" און זי נעמט און פּאַלט אין חלשות. דערשרעקט זיך דער פּאַליסמאַן און אַנט- לויפט. מײַן איר דאָך, אַז כ'בין שוין ס'זײַניקע פטור און כ'הויב אויף די הענט צום הימל... ערשט, ס'געדויערט נישט קיין צוויי מינוט און ער איז דאָ צוריק מיט נאָך צוויי פּאַליסלייט. ער האָט אפנים געזען, אַז פּאַר איר, פּאַר מײַן ראַשע־גיטל'ן, איז אײַן פּאַליסמאַן ווייניק. פּאַר איר דאַרף מען האָבן גאַנצע צוויי...

און כך הוה: ס'העלפן נישט קיין טענות־ומענות, אפילו נישט איר דריטן־מאַל חלש'ן. מ'נעמט אונז בכבוד־גדול אונטער די הענט ווי חתן־ כלה און מיט אַ פּײַנער קאַצן־מוזיק, וואָס די לאַבוסעס אין גאַס האָבן אונז אויפ'ן וועג צוגעשפּילט, פּירט מען אונז אַוועק צו דער חופּה און — פּרעגט שוין נישט! מיר האָבן איבער זיך דעם אמת'ן פּראַצעס.

ווי־וויי, וואָס מיר האָבן אַלץ איבערגעלעבט. דער „דזשאַדזש", אַן אַלטער רשע־מרושע, האָט נאָר געוואַלט אונז אין „חד־גדיא" אַרײַן- האַקן און דערנאָך ערשט משלה זײַן אונז פון לאַגד. ס'איז געשען אַ נס, ממש דער נס־חנוכה, וואָס דער אַדוואַקאַט אונזערער האָט אויסגעכלאַ- פּאַטשעט אַ געלט־שטראַף. מ'האַט אונז צוגעמשפּט צו באַצאָלן 10 פּונט

יעדער איינער, אַחוץ געדיכטס־קאַסטן. וואָל איך אַזוי נישט וויסן פון אַזאַ
בייז־נאַכטלעגער, ווי כ׳האַב נישט געוואוסט פון וואָנען כ׳וועל בעמען דאָס
געלט.

הכלל, כ׳האַב מיט גרויסע צרות צונויפגעקוואַפּעט מיינע 10 פּונט
און זיי אין „קאָרט“ אַריינטראַגן. וועגן אירע 10 פּונט האָב איך, דעם אמת
זאָגנדיק, נישט געטראַכט. זאָל זי זיך פאַרדרייען איר ספּאַדעק. קען זי
נישט טאָ זאָל זי אָן ביסל זיצן אין „חד־גדיא“. כ׳מעג אויך האָבן אַ ביסל
מנוחה. קאַרג צרות האָב איך פון איר? האָב איך דעם גאַנצן קלאַפּאַט גע־
דאַרפט, ווען נישט זי, מיט איר ים־קראַנקהייט, מיט איר חלש׳ן? איז דאָך
אַבער ודער „דזשאַדזש“ אָ שוואַ־ישראל, וועט ער קיין אידן קיין טובה נישט
טון... פּסק׳נט ער: אַדער מיר צאָלן ביידע צוזאַמען, אַדער מיר גייען זיצן
צוזאַמען, ווייל מ׳האַט אויבן ביידן צוזאַמען געפונען ביי איין עבירה. איר
הערט אַ מעשה? בקיצור, שאַיע האָט זיך מרחם געווען, האָט אויסגע־
באַרגט די געלט און מיר האָבן זיך געראַטעוועט פון טורמע.

אַט דאָס איז מיין „נס־חנוכה“, אַדער ווי איך רוף אים: דער „נס־

חנוכה“ פון לאַנדאָן־ברידזש. געפעלט איך אַזאַ „נס־חנוכה“, האָ?

א חמשה-עשר-דיקע פייג

זאגט מיר: וואו האט איר עס געהערט, אז אַ גאַנץ פּאַלק זאַל זיך
וואַרענען און אין איין טאַג אויפּעסן די פּרוכטן פון אַלע וואַרעמע לעב-
דער?

זיבעצן מיליאָן אידן נעמען און „האַקן אַריין“ אין איין חמשה-עשר-
בשבת אַלע ראַזשינקעס, מאַנדלען, מילגרוימען, טייטלען, באַקסערן און
פייגן, וואָס געפינען זיך אויפ'ן מאַרק.
נישט אַלע זיבעצן מיליאָן, זאגט איר, קענען קיינען „חמשה-עשר“;
אַ טייל האָבן נישט קיין ציין און אַנדערע וועלכע האָבן יאָ ציין, האָבן נישט
קיין געלד... מילא, איד וועל זיך מיט אַיך נישט אַמפּערן. אַ מיליאָן אַרויף,
אַ מיליאָן אַראָפּ. אַבער איר וועט דאָך נישט אַפּליקענען, אַז מיליאָנען
אידן קאָפּן אין דעם טאַג אַריין מיליאָנען... פייגן.
מיט וואָס איז חמשה-עשר-בשבת אַזאַ יום-טובּ?

די בויםער יערן זיך. ס'איז ביי זיי ראש-השנה. זיי טוען אַן די גרינע
קאפּאַטעס און גייען זיך אויסבעטן אַ גוט-יאָר. היינטיקס מלחמה-יאָר האָט
יעטועדער בוים אַ באַזונדערע בקשה צום רבונן-של-עולם: „באַשיץ מיך,
גאַטעניו פון אַ טאַנק, ער זאַל מיך חלילה נישט איבערפאַרן!“ און אַלע
פּוסטע דראַטגען, די וואוילע יאָטן, פּוצן זיך אין דעם טאַג אויס אין גרינע
קאפּעלושעלעך און שפּילן פּרילינגס-סערעטאָדן, ובעת די פּאַרגרינטע פּאַעטן
זינגען פּרילינגס-לידער, ווי דער פּסוק זאָגט: „אז ירננו כל עצי-יער“...
הכלל, ס'פּרילינגט זיך.

וואו איז ער דער שיינער בחור'עץ, אַט דער פּרילינג?

ביי אונז דאָ אין ווייטשעפּל, האָט מיר האַלטן שוין ביים אָנהויב פּעב-
רחאַר, זע אַיך אים נישט. ס'איז נאָך דער ווייל קאַלט, טאַט, גליטשיק,
חושך... מיר דאַרפן אויפ'ן פּרילינג וואַרטן לכול-הפּחות ביזן מאַי. אַבער
אויך דעמאַלט מאַכט ער אויף מיר נישט קיין גרויסן רושם, ווייל דער
גאַנצער פּרילינג איז ביי מיר אַן אַפּגעבליצקעוועטע מעשה, אַ וואַבלאַנע
געשיכטע. אַלע יאָר פאַר פּסח איז דאָס זעלביקע — גריין אַהער גריין
אַהין, און ס'ווערט גאָר דעם עולם נישט נמאס. דאַכט זיך, אַז קוגל-עסן
ווערט אויך צוגעגעסן.

הערט דעם וואַונדער וואַונדער: אַ בוים דאַרף זיך מאַכן אַ פּרוכט-
געשעפטל, ווערט ער גריין און שפּעטער געל. איז מיט אים אַ גאַנצער

צ'מעס, אַ פּאַראַד. אַ איד ווערט, ברוך-השם, אויך גריין און געל פאַר'ן שטיקל פרנסה. נו, מאַכט מען מיט אים אַ יום-טוב? זאָל דער בוים נישט ווערן גריין. ווער קען דען עפעס אַנדערש ווערן? אַ איד, זעט איר, קען יאָ ווערן אַלערליי קאַלירן, בפרט נאָך, ווען ער קומט נאָך אַ גמילת-חסד צו אַ צווייטן אידן אַ דבר-אחר.

פּאַליטיש איז אַ איד אויך פּילפאַרביק: שוואַרץ, ווייס, רויט און מיתת-משונה'דיק, ווי אַ ווייטשעפּלער רעגנבויען... זאָל אַ בוים אויך סאַוויזן זאָז שוואַרץ-קינסטלעריי? — אַ פּייג!

און וואָס האָבן מיר פון דעם גאַנצן פּרילינג? — צרות האָבן מיר פון אים. אַמאָל האָט ער אונז געבראַכט דעם „עלילת-דם“; אַלע בלוט-בלבולים ווענען אין פּרילינג געבוירן געוואָרן. היינט, אַז מ'רעדט פון פּרי-לינג, הייסט עס, אַז דעמאָלט וועט זיך אָנהויבן היטלער'ס אָפענסיווע. און וואָס דאָס באַדייט פאַר אונז אידן, ווייסן מיר. יאָ, דער דאָזיקער פּרילינג לאַזט אונז קאַלט. פאַר אונז איז ער — אויסגעפּרילינגט.

חמשה-עשר-בשבט איז אַבער נישט דער אָנגענומענער אייראָפּעאי-שער פּרילינג, נאָר אַ ריין אידישער פּרילינג — דער טאָג ווען די בויער נעמען בליען דאָרט אין ארץ-ישראל. קומען אידן און נעמען אין דעם טאָג אַפּ אַ גרוס פון זייער לאַגער, אַ לעבעדיקן, וואַרעמען גרוס, און אַלס סימבאָל געניסן זיי פון די זון-אויסגעקושטע פּרוכטן פון ארץ-ישראל. ס'איז אַ הערלעכער מנהג, וואָס גיט אונז די מעגלעכקייט זיך צו באַקענען מיט אַן אייגענע פּרי, ווייל, אינ'ם לאַנגען גלות האָבן מיר פאַר-לירן דעם חוש ופאַר פּרות און ירקות. אַז איר דערלאַנגט אַ פּרומען אידן אין אַ מיטן-מיטוואַך אַ ביסל פּרוכט אַדער גרינס, וועט ער איך אַ פּרעג טון: „וואָס איז דאָס אַזויגס — אַ בודא-פּרי-העץ, אַדער אַ בודא-פּרי-הארמה?“ קיין אַנהערן נאָמען האָט ער נישט פאַר די געוויקסן. אַבער חמשה-עשר-בשבט, אַז ער באַקומט אַ... פּייג, פּרעגט ער נישט אַזעלכע קשיות.

היינט, צוליב דער מלחמה, פעלן אונז אויס אונזערע געווענלעכע חמשה-עשר-פרות. זענען מיר יוצא מיט „ערוואַץ“, מיט אַ סוראָגאַט, וואָס איז „כמו“ יענע פּרוכט.

במקום דאָזשינקעס האָבן מיר די „ראָזשינקע“, וואָס ס'געפינט זיך ביי אַ ישריבער, אַן אַקטיאָר, אַ חזן. אויף זייער לשון הייסט עס: טאַלאַנט. אויב דער אויבערשטער האָט זיי געבענטשט מיט אַזאַ „ראָזשינקע“, האָבן מיר פון זיי גרויס הנאה. אַזאָי, זאָגט יעטוועדער פון זיי, אַז ער פאַרמאָגט די „ראָזשינקע“... נאָר אידער איר מאַכט איבער איר אַ ברכה, זייט גוט מדקדק, ווייל ס'קען גרימלעך זיין, אַז די „ראָזשינקע“ זאָל זיין אַ צוגעלעגענע, אַ אונטערגעפּוילטע...

און „מאנדלען“ ווייטער, געפינען די דאקטוירים ביי אונז אין די העלדזער... מיר דארפן אייגנטלעך נישט די „מאנדלען“, מיר קענען זיי און וועקשענקן היטלער'ן, נאָר די דאקטוירים זאָגן, אַז זיי דארפן זיי יא. זייל אַ „מאנדל“ ביי אונז אין האַלדז און זייער „חמשה-עשר“... ס'איז פונקט ווי די „בלינדע-קישקע“; זצו וואָס אייגנטלעך דארפן מיר זי? איז זי און בלינד איז זי טוט אונז אָן געברענטע צרות? — איז דער תירוץ: מיר דארפן זי טאָקע נישט, נאָר די דאקטוירים דארפן זי...

וואָס איז זיידן טייטלען, הענען מיר יוצא מיט... צדיקים. ווי קומט אַ צדיק צו אַ טייטל? וועל איך אייך ווייזן, אַז ער קומט שוין יא; אַ טייטל הייסט אויף העברעאיש „תמר“, און דאָכט זיך, אַז איר דארפט נישט קיין גרעסערן צדיק ווי ס'איז געווען יהודה — איז ער „געקומען צו תמר“... אַחוץ דעם, שטייט ביי אונז געשריבן: „צדיק כתמר יפרח“ — דער צדיק וועט בליען ווי אַ טייטלבוים. אין דער טייטלבוים-משפחה, דארפט איר וויסן, איז פאַר אַ „זכר“ און אַ „נקבה“, אַ „ער“ און אַ „וי“. דער „זכר“ — תמר, הייסט ער — איז אַ לאַנגער, אַן אויסגעצויגענער, אַ האַרער, אַ מאַגערער, אַן אויסגעדייזערטער, ווי אַן אמת'ער צדיק, דאַרף אויסזען... זי ווייטער, די „נקבה“ — תמרה, הייסט זי — איז אַ ברייטער, אַ פּוּלער, אַ פאַרצווייגטער, מיט אַ פאַרנעם, אַ רעבעצין אַ קאַנצע.

מיר האָבן ביי אונז דאָ אין ענגלאַנד אַלערליי צדיקים. אַ טייל „בליען“ ווי דער „תמר“ און האָבן אַ פנים פון אַ מת-מצוה און אַ טייל זענען גע-ראָטן אין דער „תמרה“: קיילעסדיקע, פעטינקע, וואָס עסן אויף דעם גאַנצן עולם-הזה, כדי ס'זאל גאַרנישט בלייבן פאַר די אפיקורסים, וועלן זיי פאַרשפאַרן זינדיקן...

ס'איז פאַר אונז אַ גרויס גליק, וואָס דער פּסוק זאָגט: „צדיק כתמר יפרח“; וואָס וואַלט געווען, ווען ער זאָגט פאַרקערט: „תמר כצדיק יפרח“, אַז דער טייטלבוים וועט בליען ווי אַ צדיק, און נאָר ווי אַ צדיק בלייבט ביי אונז אין ענגלאַנד, וואַלטן מיר שוין חמשה-עשר איבער קיין טייטל נישט געקענט קיין ברכה מאַכן...

און וואָס ס'איז נוגע פייגן, איז אויך נישט אַזוי געפערלעך. פייגן האָבן מיר, אָבער נישט פון קיין בוים (אַ פייג פון אַ בוים — אַ „פייג“!). אונז-זערס אַ פייג איז אויסגעאַרבעט פון דריי פייגער... אַמאָל איז אַזאַ פייג ריין און מאַגיקירט. נאָר טאַגן אָפט איז זי נישקשה-דיק באַוואַקסן און בלאַטיק. ס'איז אַ גליק-זאָך, וואָס אַראַ מוזל איר האַט, אַזאַ פייג באַקומט איר...

אויף העברעאיש הייסט אַזאַ פייג — „תאנה“. דאָס איז אַ פשוט'ע טאַג-טעגלעכע פייג. נאָר אַ גרויסע פייג, אַט די מיט וועלכער מ'איז מכבד אַ גרויסן בעל-חוב, הייסט: „תאנה-גדולה“... אַט די „פייג“ איז

טאָקע דער איינציקער „חמשה-עשר“, וואָס מיר קענען היינט באַקומען. נאָר נישט געװאָנהײט, נאָך דער מלחמה וועלן מיר, אס-ירצה-השם, באַ-קומען אַן אמת'ע... „פייג“.

מערקווירדיק: אַז מ'ווייזט אימיצן אַ קולאַק, מאַכט ער דערפון קיין וועזן נישט. להיפך, אַז מ'ווייזט אים אַ „פייג“, איז — געוואָלד און נאָך אַמאָל געוואָלד. דאָכט זיך, אַז ס'האַט געזאָרפט זיין פאַרקערט; ווייל אַ קולאַק האָט פּינף פּינגער און אַ „פייג“ האָט בלויז דריי. דאָך איז די „פייג“ שטאַרקער. אַט אין דעם שטעקט אונזער כּח. אונזער „פייג“ וועט איבער-לעבן היטלער'ס קולאַק.

צווייערלי פייגן-מאַכער זענען ביי אונס פאַראַן. איינער מאַכט עס גאַנץ אָפּן, בפרהסיא. באַדאָי ס'זאָל אים אפילו קאַסטן אַ פּאַטש (אַמאָל איז עס ווערט אויך). און איינער טוט עס בשתיקה, באַהאַלטענערדייט, אַז קיין בן-אדם זאָל נישט זען. אויף אַזאַ אַופן האָבן אונזערע יאָהודים דאָ גע-קעמפט אַמאָל מיט היטלער'ן. זיי האָבן אונטער דער קאַפּאַטע זייערער אים אויסגעשטעלט אַ „פייג“. געמט מיין לאַנדסמאַן ירוחם: דאָכט זיך, אַז ס'איז נישטאָ קיין גרעסערער קנאַקער פון אים, דער גאַנצער וועלט „דער-לאַנגט“ ער. אָבער אַז זיין פּלוניט'טע, זיין דאַשע-גיטל, פאַלט אויף אים אַן, וואָס-זשע, מינט איר, טוט ער? שטעקט ער אַריין די האַנט אין קע-שענע און שטעלט איר דאָרט אַ... „פייג“.

אַ „פייג“ איז אייגנטלעך אַ אידישער אויפטו, וואָס מיר האָבן גע-דאַרפט פּאַטענטירן. ווען מיר וואָלטן געהאַט שכל און אַרויסגענומען אַ פייגן-פּאַטענט, וואָלטן מיר אָנגעשיט ופעסער מיט אַזאַ, פאַר וועלכן מיר וואָלטן געקענט איינהאַנדלען גאַנצע אמת'ע פייגן-פּלאַנטאַציעס. די אומות-העולם סאָנוצן זיך דער אָפּט מיט אונזער פייגן-אויפטו אַן אַ גראַשן געלט. אַט האָט ווייצמאַן געבעטן פּונ'ם ענגלישן קאַלאָניען-מיניסטער אַ אידישע אַרמיי. האָט ער אים געענטפערט: לייגט עס אָפּ אויף חמשה-עשר, וועט איר באַקומען אַ... „פייג“. און אַז היטלער'ן האָט זיך פאַרגלוסט מאַסקווע, האָט אים סטאַלין געזאָגט: כאַפּ נישט, פּרא-אדם, אס-ירצה-השם, חמשה-עשר, וועסטו באַקומען אַ... „פייג“.

דעם אמת זאָגנדיק איז די „פייג“ נישט. אונזערס אַן אַריגינעלער אויפטו. מיר האָבן עס גע'ירש'נט פון אדם-הראשון. די גמרא זאָגט, אַז אדם-הראשון'ס ערשטע „שהחינו“ איבער אַ פּרוכט איז נישט געווען איבער אַן עפל, נאָר איבער אַ פייג. און דערפאַר וואָס ער האָט געגעסן אַ „פייג“, האָט ער געהאַט אַ „פייג“. צום אָנדערען דערפון, איז חוה ביי אונס כּסדר בודק אין די הויזן-קעשענעס און לאָזט דאָרט איבער אַ... „פייג“.

אויך די קליידער וואָס אדם און חוה האָבן זיך דעמאָלט אויפגענויט זענען געמאַכט געוואָרן פון פייגנבלעטער. חוה'ס קלייד האָט געכאַפט

דעם שניט פון אַ היינטיקער „איווינג־דרעס“; ס'איז געווען אַזוי גרויס ווי אַ „פייג“...

אַז מיר וועלן פון גלות אויסגעלייזט ווערן, שטייט געשריבן, וועט זיין „איש תחת ותחת תאנתו“, יעדער פון אונז וועט האָבן זיין אייגענעם פייגנבוים, אַזוי, אַז ער וועט נישט דאַרפן אַנקומען צו יענעם, כדי צו באַקומען אַ... „פייג“. ער וועט אַליין האָבן אַ... „פייג“ און וועט קענען געבן אַ... „פייג“.

אַט זעט איר, אַז נישט קולקנדיק אויף די אַלע מלחמה־פורעניותן, האָבן מיר צו חמשה־עשר־בשבת אונזערע ראַזשינקעס מיט מאַנדלען, טייטלען און פייגן. וואָס איז שייך די איבעריקע פרוכטן זענען מיר יוצא מיט... מייערלעך. נישט מיר אַליין, נאָר גאַנץ ענגלאַנד עסט מייערלעך במקום פרוכט. אַ גאַנץ מיניסטעריום איז ביי דער רעגירונג געשאַפן געוואָרן אויפצוקלערן דעם עולם די חשיבות פונ'ם מייערל, נישט בלויז פאַר חמשה־עשר, נאָר פאַר'ן געזונט פונ'ם גאַנצן ענגלישן פּאָלק.

ווער איז שולדיק אין דער דאָזיקער פרוכטנלאַזער לאַגע?
אונז קען מען אין דעם נישט באַשולדיקן, ווייל מיר אידן האָבן די דעמאָקראַטישע מלוכות געוואָרנט, אַז אַזוי וועט זיך דאָס אויסלאָזן; אַז אויב זיי וועלן היטלער'ן באַצייטנס נישט אַפשטעלן, וועלן זיי פאַרלירן אַלע פרות פון דער גאַרער וועלט.

האָבן זיי אונז נישט געהערט.

זאָגט ירוחם: אויב איר זענט געווען אַזעלכע בהמות, טאָ כראַמשקעט אַ מייערל! איין מייערל פאַר אייך ביידן, ווי דער פסוק זאָגט: „אתה ובנדך“, פאַר דיר און דיין קאָזע...

און ירוחם זאָגט ווייטער: אויב די מלחמה וועט זיך נאָך פאַרציען, וועלן מיר במקום אַ מייערל נאָך יוצא זיין חמשה־עשר מיט שטרוי פון אַ מאַטראַץ...

און מחמת איך האָב פיינט פעסימיסטן, געב איך ירוחם'ן „חמשה־עשר“ — אַ... „פייג“!

זיין מאיעסטעט — דער מלך

א.

רעספעקט !!

רעספעקט פאר זיין מאיעסטעט דעם מלך !

דער מלך גייט. דער מלך קומט.

דאס שאַרעכע פון זיינע טרייט הערט זיך שוין פונדערווייטנס.

דאס וטייאַפּטשן פון זיינע שיד, די אויסגעקרוםטע ; דאָס ליאַפּטשן

פון זיינע זיילן, די אויסגעריבענע, דערגרייכט שוין צו אונזערע אויערן.

שוואַך זענען זיינע טרייט. וואַקלענדיק, קוים וואָס ער שלעפט זיך.

ער איז מיד, אונזער מלך. ער איז די פאַרגאַנגענע נאַכט נישט גע-

שלאָפן.

ער האָט געדאַרפט די אַרבעט פאַרענדיקן.

אַ גאַנצע נאַכט איז ער ביי דער מאַשין געזעסן. געשטעפט, גע-

שטעפט און געשטעפט. דער קאַפּ איז אים צו דער מאַשין געפאַלן און —

ער האָט געשטעפט. שלעפּערדיקערהייט, האָט ער אפילו עטלעכע מאָל

דעם אַרבל זייטעם צו דער מאַשין צוגעשטעפט.

דאָס פנים איז ביי אים געל. די אויגן רויט, אונטערגעבעט מיט קי-

שעלעך צוקנייטשטע.

דער אַטעם איז ביי אים שווער פאַרלייגט. בלייאיק.

שוין לאַנג ווי ער באַקלאַגט זיך, אָז ער פילט נישט דאָס האַרץ.

נאָר ס'איז נישט אמת.

אדרבא, ער פילט שוין דאָס האַרץ גאַנץ גוט — ווען ער גיט אַ הוסט.

דעמאָלט פילט ער אויך, אַז עפעס כריפעט ביי אים אינעווייניק, פייפט

אונטער, גלייך ווי ס'וואַלט דאָרט זיצן אַן אַרקעסטער פון יאָדישליווע

הוסטערס.

— קכע, קכע !

דאָס זדעכעט אַזוי אונזער מלך מיט זיין חרוב'דיק האַרץ.

— קכע, קכע !

דאָס פאַכעט אַזוי אונזער מלך מיט זיין חולה'וואַטער נשמה.

טייל זאָגן, אַז ס'איז „בירן“, אַנדערע — אַז ס'איז „לונגען“.

אַבער ער גייט.

א צוקראַכענער, א שלאַבערדיקער שלעפט ער די פיס און גייט.
נאָך אַ שעה און נאָך אַ שעה.
באַלד איז ער דאָ.

ב.

אין דער רעזידענץ פון זיין מאַיעסטעט, אויפ'ן דריטן שטאַק, אין
אַ הייזקע, ערגעץ-וואו אין דער איסט-ענד, איז מען דעם גאַנצן טאָג גע-
ווען שטאַרק פאַרטאַחאָנאַמט. מ'האַט דעם קעניגלעכן פּאַלאַץ געריי-
ניקט. הענט האָבן געריבן, געשאַבן, געשייערט און גע'כשר'ט לכבוד דעם
אַנקומען פון דעם געהויבענעם גאַסט.

די הענט זענען געווען דער קעניג'נס.

זי אַליין איז מיט דער דאָזיקער הייליקער אַרבעט געווען פאַרהאַ-
וועט. זי וואַלט אפילו די דאָזיקע בכבוד'יקע מיסיע אָנפאַרטרויט אַנ-
דערע הענט, נאָר גיי כאַפּ היינט, ערב-פּסח, אַ גויע, אַז זיי זענען אַלע
מיט גאַלד צוגלייך. דאָס מינדסטע שטיקל שיקסל הייסט זיך אַפּגילטן.
האַט די קעניגין, בכבודה-ובעצמה, אַליין געשוויצט און געפּראַצע-
וועט, ביז זי האָט די קעניגלעכע רעזידענץ אַ ביסל אין אַרדנונג געבראַכט.
אַבער אויך איצט, ווען דער טאָג איז שוין כמעט פאַרגאַנגען, שטייט
נאָך די קעניגין אויף איר פאַסטן; זי האָט זיך געכאַפט, אַז אין אַ סך ער-
טער פון איר טעריטאָריע האָבן זיך באַזעצט פרעמדע עלעמענטן, שונאים
פון דער מלוכה, וואָס נעמען אין געפאַנג אומשולדיקע ברואים און ציען
פון זיי אַרויס דעם דם-התמצית.

פירט איצט די קעניגין אַ מלחמה מיט די דאָזיקע בלוט-זויגערס —
די ש פ י נ ע ן — וועלכע האָבן אויף איר הימל-זוים — די סטעליע —
פאַסקודנע געצן פאַרוואַרפן און „מאַכן אַ לעבן“ פון ממית'ן אומבאַהאַל-
פענע פּליגן.

אַ באַוואַפנטע שטייט זי איצט, די קעניגין, אויף אַ לייטער און אַטאַ-
קירט דעם שונא. דער קאַפּ איז ביי איר פאַרבונדן מיט אַ געוועזענער
ווייסער שמאַטע, אַז זי זאָל זיך חלילה נישט קאַליע מאַכן ווי קעניגלעכע
פּרינצן. אין דער האַנט האַלט זי דעם קעניגלעכן סצעפּטער — אַ באַרישט
אויף אַ לאַנגען שטעקן, און:

— פּליאַסק! פּליאַסק! פּליאַסק!

אויף איר פנים איז נישט אויסגעגאַסן אַזאַ צאַרטע, ליבלעכע מינע, ווי
מ'זעט אויף די פאַרטרעטן פון אַנדערע קעניג'נס. משמעות, זי איז עפעס
ביזלעך, אַנגעדורדלט. די צורה איז ביי איר צופלאַמט, אַנגעצונדן, און
יעדע מינוט רייסט זיך פון צווישן אירע ציין אַרויס:

— אַן אויסכאַפעניש זאָל אויף אייך נישט קומען, טאַטע זיסער!

און איר וויסט נישט וועמען זי מיינט עס: צי שעלט זי אזוי די
 מיאוס'ע שפינען, וואָס צולויפן זיך אין די שפּאַלטן, כדי צו ראָטעווען זיך
 פון דער בייזער באַרשט; אָדער צי איז דאָס איר ברכה אויף די קעפּ פון
 די פּרינצן און פּרינצעסינס, וועלכע בלאַנקן זיך ביי די פּיס און שיעור־
 שיעור האָבן זיי די קעניגין פון לייטער נישט אַראַפּגעוואָרפּן.
 און אַז די קעניגין האָט די שפינען באַזיגט, איז זי אַראַפּגעקראַכן פון
 לייטער און האָט זיך אַ נעם געטון צו די פּרינצעסינס. זי האָט זייערע
 קעפּלעך מיט כּח אין שייטלען זודיקע וואָסער אָפּגע'טובל'ט און בערג
 גאַנצע מיט זיין־מידלינעס האָט זי, מיט אירע מאַיעסטעטישע פינגער,
 אויף זייערע פּריזורן אויפּגעשווימט.
 זיי האָבן געוויינט, געמאַכט יללות און מיט הענט און פּיס פּראַטעס־
 טירט געגן דעם אומרעכט, וואָס ווערט געגן זיי באַגאַנגען. אָבער די קע־
 ניגין האָט אויף זייער פּראַטעסט קיין געוויכט נישט געלייגט. מיט אַ פּאַר
 שטורכעס אין די זייטן און אַ פּאַר סטוסאַקעס אין הינטן, האָט זי זייער
 רעוואַלט דערשטיקט און זייערע קעפּלעך מאַיעסטעטיש אויסגעצוואָגן.
 — זאל דער מלך האָבן הנאה! — האָבן אירע לעפּצן געמורמלט —
 און אויף איר צוהיצט פּנים האָט זיך צולייגט אַ קעניגלעכער שמייכל.

ג.

דריי "נאַקס" אין טיר.
 דאָס גאַנצע הויז־געזונד פון זיין קעניגלעכער רעזידענץ יובעלט מיט
 פּרייד:

— הורראַ! הורראַ! הורראַ!

דער הויף איז אויף די פּיס אויפּצונעמען זיין מאַיעסטעט.
 אַ געלויף איבער אַלע טרעפּ. די פּרינצן גליטשן זיך אַראַפּ איבער די
 פּאַרענטשעס, שפּרינגען און קוליען זיך אויף די קעפּ.
 גיך עפּנט זיך די טיר און דער מלך באַווייזט זיך.
 זיין מאַיעסטעטישער אויסזען איז עפעס היינט נישט אין אַרדנונג.
 ס'פעלט אים דער קאַלנער. דאָס העמד איז צושפּיליעט. דאָס האַרץ —
 אָפּן, צעכראַטשעט. דער קאַפעלוש איז אים פּאַררוקט ביז צו די אויערן.
 דאָס פּנים — ווילד באַוואַקסן און, דאַכט זיך, נישט געוואַשן שוין אַ יחבל־
 יאַרן.

אָבער באַלד וועט איר אים נישט דערקענען. זאל ער זיך נאָר אָפּ־
 וואַשן, זיך אַרוםפּוצן און אַנטון זיינע ובגדי־מלכות, וועט ער ווערן דער
 אמתער מלך און וועט נעמען רעגירן מיט אַ שטאַרקער האַנט ווי ער
 קען — אויב ער וועט נאָר נישט אַנטשלאַפּן ווערן.
 ווייל טויט־מיד איז אונזער מלך. אזוי מיד, אַז ער האָט פשוט קיין

כח נישט זיך איבערצוטון. ער האָט בלויו די הענט אָפּגעוואָשן, דעם קיטל אַרויפּגעצויגן און אויפ'ן טראָן, אויפ'ן היסב־בעט, אַרויפּגעקראַכן.

נישט איבעריק ציכטיק איז זיין טראָן.

די קעניגין האָט קיין צייט נישט געהאַט איבערצוציען די קישנט מיט'ן איבערבעט. זי האָט פשוט קיין כח נישט געהאַט.

אַחוץ־דעם האָבן זיך די פּרינצן מיט די פּרינצעסינס אַ ביסל אַרומ־געשפּילט אויפ'ן טראָן און האָבן דאָרט איבערגעלאָזן זייערע סימנים... דאָס קליינע פּרינצל, דאָס מוזיניקל, דער „מוזיק“, האָט אין לעצטן מאַמענט אויפ'ן טראָן אָפּגעטון עפעס אַזוינס, אַז די קעניגין דערהערעדיק די שאַרף פּונם מלך'ס טריט, האָט אויף גיך געכאַפּט און דאָס קישן אי־בערגעדרייט...

ד.

און אַט זיצט ער שוין, אונזער מלך, אויפ'ן טראָן און ער רעגירט זיין מלוכה.

פון זיין רעכטער זייט זיצט די קעניגין, די מלכה זיינע, וועלכע האָט נישט אוספּייעט ווי געהעריק זיך אָפּצואוואַשן און זיך אָנצוטון אין אירע קעניגלעכע קליידער. זי האָט בלויו, פון יוצא־וועג, דאָס פנים איבערגע־ווישט, דאָס פּאַרטוך אַראָפּגעוואָרפּן און די צופאַטלע האָר פאַרקעמט. ס'זיצן אויך די אויסגעצוואַגענע פּרינצעסינס, די שיינענדיקע בת־מלכה'ס. גאַנץ סטאַטעטשע זיצן זיך די אָנגעמידעוועטע און אויסגעהונ־גערטע פּרינצן, די בני־מלכים, וועלכע האָבן דעם גאַנצן טאַג, ווי עכברושים אַרומגעוואויעט. זיי שלינגען מיט זייערע שלעפּערדיקע אויגן די „ביצה“, די „זרע“, דעם „חרוסת“, און די ווייסע טרעשטשנדיקע מצה, וואָס ווינקט צו זיי אַזוי יצר־הרע'דיק.

מיט אַ ציטערדיקער האַנט גיסט אָן אונזער מלך די „כוסות“, וועלכע צופינקלען זיך רויט אין די גלעזלעך. נאָכ'ן קידוש באַפעלט ער דעם־פּאַטיש:

— פּרינץ מיינער! די „פיער קשיות“ ופרעג!

און דער פּרינץ — אַ מידער, אַ הונגעריקער, אַ שלעפּערדיקער, עפנט קוים דאָס מויל:

— מה־ה־ה־

און דער „מה“ צוציט זיך ביי אים אין אַ לאַנגען גענעץ: מה־הא־א־א־או!

צינדן זיך אָן די נאָז־לעכער פון זיין מאַיעסטעט און ס'ברענט דאָרט אַ גרימצאָרן.

— ציפע בריינע, קעניגין מיינע! — דונערט ער אויס — צי האַסטו

נישט געקענט זען, אז דער פרינץ דייןער זאל זיך נישט אַרומשלאַנדערן
איבער די גאַסן דעם גאַנצן טאָג און זיין טויט-מיד צום סדר!

ענטפערט אים די קעניגין אויף איר מאַיעסטעטישן שטייגער:
— מיינע בייזע חלומות צו זיין קאַפּ, צו זיין לייב און לעבן! קאַרג
האַב איך היינט געהאַט מיינע אייגענע צרות און קאַפּ-דרייענישן, זאל איך
נאָך נאַכלויפן זיינע באַנדיטן!

די אויסגעבלייכטע באַקן פון אוינזער מאַיעסטעט דעם מלך זענען
ראַפּטום פאַרלאָפן געוואָרן מיט אַ שטיק רויטס.

און ער הויבט אויף זיין קעניגלעכע האַנט און לאָזט זי מאַיעסטעט
טיש אַראָפּ מיט אַ קנאַק, אויף דער באַק פונ'ם בן-מלך, דעם פרינץ.
פאַר די אויגן פונ'ם פרינץ באַווייזן זיך — שטערן.

און אין זיין בעכער — טרערן.

גיט די קעניגין אויף דעם מלך אַ בליץ מיט אירע צוויי פייער-
שפייענדיקע אויגן און איר פנים דערקלערט קריגס-צושטאַנד. זי וואָלט
אים איצט וועלן דערלאַנגען, אפילו אַן אַ „נאַטע“, מיט איר חלף שאַרפן
צינגל. נאָר ס'איז זיין מזל, וואָס ס'איז היינט יום-טוב.

אַחוץ-דעם אַנטלויפט ער דאָך נישט, ודער מלך. די נאַכט איז נאָך
גרויס, און גאַט איז אַ פאַטער.

פון איר בליץ איז אים זיין מאַמע'ס מילך גערונען געוואָרן. ער
האַט באַשיינפערלעך דערזען, אז דער פאַטש, וואָס ער האָט דעם פרינץ
אַפגעשטעקט, וועט אים אויספאַלן באַקאַם.

און מיט אַ טיפן זיפן האָט ער אויסגעקרעכצט:

— אוי! עבדים היינט לפרעה במצרים!

גיך-גיך זאָגט, ער די הגדה. ער יאָגט, פליט, גלייך ווי ער וואָלט גע-
אַרבעט אויפ'ן שטיק. ער „מאַלט“ אַ בלאַט נאָך אַ בלאַט.

— מול-מול-מול-מול!

דאַכט זיך, די מאַשין קלאַפט, שטעפט. ער „פינדישט-אויס“ די אַר-

בעט.

ה.

געענדיקט.

זיך געוואָשן און זיך גענומען צו דער הייסער, פאַרעדיקער, פעטער
יוך, מיט די פאַמפושקעדיקע קניידלעך, די אַנגעשוואַלענע. אַבער
באַלד ווי די זודיקע יוּך איז אין אינגעווייד אַראָפּ, האָט דער שאַרפער
וויין פון די „אַרבע כוסות“, וואָס האָט זיך דאַרט מיט עטלעכע מינוט
פריער אַריינגעקליבן, גענומען דרייען מיט דער נאָז...

דער אַלטער וויין (נישט עלטער זאלן אוינזערע שונאים ווערן!)

קען מיט דער יונגער הייסער יוד נישט לעבן בשלום. זיי פארטראגן זיך נישט צוזאמען. ס'איז נישט קיין גלייך פאר. אמפערן זיי זיך. הכלל, א ווארט פאר א ווארט און דער אלטער האט געמאכט פליטה; ער האט געכאפט און איז אריין אין קאפ פון זיין מאיעסטעט, וואו ער האט זיך צולייגט ווי ביי זיין טאטן אין וויינגארטן...

פילט דער מלך, אז דארט אין דער הויך אויפ'ן בוידעם, אונטער דער יארמוהלעקע, איז אים עפעס אזוי ווארעמלעך, אזוי הימלעך, כאטש נעם און כאפ א דרימל. קלעפן זיך די אויגן פון אונזער מלך. דער קאפ פאלט אים אן א זייט און מיט'ן לעפל אין האנט ווערט ער אויפ'ן טראגן אנט-שלאפן.

1.

ששש! זאל זיין שטיל! דער מלך שלאפט!

און דער פרינץ שלאפט אויך. נאך פאר דער יוד איז ער מיט'ן צו-פלאמטן בעקל זיינעם צום טיש צוגעפאלן און איז אנטשלאפן געווארן. דאס זעלבע האבן אויך געטון די איבעריקע פרינצן און פרינצעסינס. און איבער דער גאנצער קעניגלעכער רעזידענץ צוגיסן זיך די זיסע מעלאדיעס פון דער כראפן-סימפאניע, וואס ווערט אנגעפירט פון זיין מאיעסטעט אליין.

בלויז די קעניגין איז וואך.

פונדערווייטנס הערט מען ווי זי פלושקעט זיך ערגעץ ביים וואסער; זי שטייט ביי דער „סינק“ און וואשט אפ דאס געפעס...

און דער מלך איז פארזונקן אין זיסע חלומות:

א גיטער סעזאן — „ביזי“ — א סך ארבעט — גאר א סך — „אווער-טיים“!

אויפ'ן פנים זיינעם צוגיסט זיך א מאיעסטעטישער שמייכל, און דער לעפל פאלט אים פון האנט ארויס.

רעספעקט פאר אונזער מאיעסטעט — דעם מלך!

רעספעקט!!!

מלחמה'דיקס

ירוחם פירט מלחמה

אַז ס'איז געקומען די מלחמה אויף דער וועלט, האָט די פּלונית'טע זיינע, ירוחם'ן געוואָלט דורס זיין.

— שיינ האָסטו מיט דיין פּילאָזאָפּישן מוח אויסגעשפּילט — האָט זי אים געזאָדעט — האָסטו זיך געקליגט און גע'חכמה'ט און וואָס האָסטו מיט דיין פּילאָזאָפּיע געבראַכט ? אַ מלחמה מיט באַמבעס אויף אונזערע קעפּ !

האָט ירוחם, דער באַשולדיקטער אינ'ם וועלט-אומגליק, איר גע- מיטלעך געגעבן צו פאַרשטיין, אַז נישט ער און נישט זיין פּילאָזאָפּיע האָט געפּירט צו דער מלחמה. אַז שולדיק איז גאַר אַן אַנדערע פּילאָזאָ- פּיע וואָס הייסט „אַפּיזמענט“ און אַז —

האָט זי אים שוין ווייטער קיין וואָרט נישט געלאָזט אויסרעדן און זי האָט אויסגעשאַסן :

— ביידע זענט איר ווערט אַ זעץ אין די ציין אַריין, דו מיט דעם תּכשיט דעם מיסטער אַפּיזמענט, ווי ער הייסט דאָרט, אַז אויסגעדינען ווערן האָט ער געמעגט אין זיין מאַמעס בויד !

און אַזוי האָט ער צוזאַמען מיט'ן „אַפּיזמענט“ טאַג-טעגלעך פּון איר געהאַט כּרת-יאָרן.

זיין „חדר“ איז צוליב דער קינדער-עוואַקואַציע אינגאַנצן צעקראַכן געוואָרן, אמת, דאָס מלמדות זיינס איז קיינמאַל נישט געווען אַזוי איי-איי. ס'איז געשטאַנען אויף הינערישע פּיסלעך. גאַר היינט איז גאַר — השם- ישמרנו ! נאָדיר אַן עסק מיט „עוואַקואַיס“ און גיי יאָג זיך נאָך זיי מיט'ן סידור'ל. ווער דאָרף עס היינט, בכלל, אַ מלמד ? איך קען אייך מבטיח זיין, זאָגט ירוחם, אַז קיין „בלעק-מאַרקעט“ איז אויף מלמדים נישטאַ.

האָט זי אים געטאַטשעט ווי אַ וואָרעם :

— זעסט אַז ס'איז מלחמה, טאָ טו עפעס. נעם אַ ביקס, אַ בעזעם, און ברענג פּרנסה.

— פּונדוואַנען זאָל איך דיר נעמען ביקסן ? — האָט איר ירוחם גע- ענטפּערט — אַז מיר זענען נישט צוגעגרייט.

האָט זי זיך ערשט אויף אַ רעכטן אמת צופּלאַמט :

— אויב אַזוי, איז דאָך טאַקע אַ פּינסטערער בראַך צו דיין מיסטער

אפרימענט. וואו איז ער געווען אלע יארן? קאטעווען דארף מען דאך נאך באהור!

האָט ירוחם זי באַרואיקט און געלאָזט איר וויסן, אַז ער וועט „דזשיבען“ די „עיִ-אַר־פי“ און וועט ווערן אַ „פּוּל־טייִם-וואַרדן“. ער וועט נאָך דערפון האָבן אַזוי פיל פּרנסה זויפיל ער האָט געהאַט פון זיין מלמדות.

און אין אַ מיטן מיטוואַך האָט ער אַרייַנמאַרשירט אין שטוב מיט אַ בלעכענעם „העלמעט“ אויפֿן קאַפּ. דער „העלמעט“ איז געווען אַ קאַפּ-פּעטשקעלע צו גרויס, אַז ס׳האַט זיך בלווי אַרויסגעזען אַ שפיץ נאָז און דאָס אויסגעפליקטע בערדל זיינס. זי, זיין ראַשע-גיטל, האָט אפילו אונטערגעשמיכלט, וואָך האָט איר דער גאַנצער עסק אַ ריס געטון ביים האַרצן. סוף-כל-סוף איז דאָך דאָס איר אייגענער שלים-מול.

ס׳פאַרשטייט זיך, אַז נישט אַזוי גיך איז ירוחם געוואָרן אַ „וואַרדן“. ס׳איז אים אָנגעקומען, ווי ער האָט אַליין מיט „גרינע ווערים“. ווייל ווער האָט עס אַ קאַפּ תּוּפּס צו זיין די אַלע היינטיקע תּכּסיִים-מלחמה און זייערע סתּריִ-תּורה. בעיקר־שט, האָט מען זיך דאָרט, אין די „עיִ-אַר־פי“, אָנגעזעצט אויף ירוחם׳ס בערדל. ירוחם, ווי באַוואוסט, האָט זיך זיין אייגנס אַ בערדל וואָס ער האָט נאָך מיטגעבראַכט פון דער היים אויס. איז אַט צוליב דעם בערדל האָט ער בשום-אופן נישט געקענט אָנטון אַ „גאַז-מאַסקע“ און אַז ער האָט שוין מיט צרות די מאַסקע אויפֿן פנים אַרויפגעצויגן, האָט זיך דאָס בערדל דאָרט אַזוי איינגעפלאַנטערט, אַז ער האָט די מאַסקע נישט געקענט אויסטון.

האָט די „עיִ-אַר־פי“ אים גע׳עצה׳ט, אַז ער זאל זיך מיטן בערדל שיידין ביז איבער דער מלחמה; אַז ער זאל פשוט נעמען און עס אָפּהאַקן. ווייל אויב נישט איז ער בעת אַ גאַז-אַטאַק אין גרויס סכּנה.

האָט דאָס ירוחם׳ן אויפגעקאַכט. הערט די חוצפה: צוליב עפעס אַ נאַרישע מאַסקע וואָס אפילו אַן גאַז ווערט מען אין איר דערשטיקט. הייסט מען אים דאָס בערדל אַראַפּכאַפּן. אויף אַזאַ העזה האָט ער זיך נישט געריכט. האָט ער זיי גאַנץ פשוט געענטפערט:

— הערט איר, איר גבורים פון שכם! איך האָב מער צוטרוי צו מיין בערדל ווי צו אייער מאַסקע!

און פון דעמאָלט אַן האָט מען אים אויפגעהערט צו מוטשען מיט דער גאַז-מאַסקע און מ׳האַט אים איבערגעגעבן אַ שטיק ווייטשעפל אונטער זיין השגחה.

מילא, וואָס ירוחם הערציילט זיך אַן פון זיינע „עיִ-אַר־פי דיִוטִים“, איז ממש צו באַשרייבן. אויב אַן אידן, זאָגט ער, איז באַשערט חיבוט־הקבר, זאל ער ווערן אַ „וואַרדן“ ביי אחינו־בני־ישראל אין ווייטשעפל.

אינמאל, אַ פרייטיק־צו־נאַכטס, דערציילט ער, בעת ער איז אַרום־געגאַנגען אויף „דיוטי“, האָט ער באַמערקט, ווי פֿון אַ פענסטער האָט אַרויסגעשיינט אַ ליכט־שפּעלטעלע, האָט ער אָנגעקלאַפט אין טיר און געבעטן צו פֿאַרשטעלן דעם שייך, וואָס האָט אָפּגעשלאָגן פֿון די שבת־ליכט, ווייל מ'קען דערפֿאַר שווער באַשטראַפט ווערן.

האָט אַ אידענע מיט אַ דריי־גאַרנדיקן ברוים, וועלכע האָט די טיר געעפנט, געגעבן אים אַ מעסט אָפּ פֿון אויבן ביז אַראָפּ און מיט אַ שטים פֿון אַ ריב־אייזן האָט זי זיך אָנגערופֿן:

— פֿון ווען אָן זענט איר עס, מיסטער ירוחם, געוואָרן נאָך קנאַקער ? ביי אייער ווייב זענט איר אויך נאָך מאַכער ? זע נאָר זע, ער האָט זיך אָנגעטון אַ בלעכענע שיסל אויפֿן קאַפּ און קאַמאַנדעוועט. גייט זוכט אייך אַנדערע קאַסטומערס !

און די טיר האָט זיך אים אויף דער נאָז צוגעקלאַפט. איז ירוחם אַוועק און געבראַכט אַ צווייטן „וואָרדן“, אַ נישט־אידישן, וועלכער האָט אָן צערעמאַניעס אַ קלאַפּ געטון אין פענסטער אַריין און אַ געשריי געטון בלשון באַפעל:

— פוט העט לאַיט אַאווט !

און באַלד האָבן זיך די שבת־ליכט אויסגעלאָשן. איך האָב מורא, זאָגט ירוחם, אַז אפילו בעת אידן וועלן האָבן אַן אייגענע מלוכה אין ארץ ישראל און וועלן האַרפֿן פֿירן אַ מלחמה, וועלן זיי אויך דאַרפֿן אָנקומען צו גוי'אישע „וואָרדנס“, ווייל אונזערע אידן, זאל זיי צו קיין גנאי נישט זיין, האָבן גרויס דרך־אָרץ פֿאַר זיי יערן אַ „קנעפל“...

ירוחם איז שוין אפילו געווען אַ „וואָרדן“ אויפֿן אידישן בית־עולם. מ'האָט אים דאָרט אַוועקגעשטעלט אויף „דיוטיס“. פֿרעגט בחרם די „עיִ אַר־פי“, וואָס ער האָט דאָרט געהאַט צו טון. וואָס די מתים וועלן ליכט אָנצינדן ? מ'דאַרף אַכטונג געבן אויף זייער „בלעק־אַאווט“ ? מילא, פֿאַרפֿאַלן !

אינמאל, דערציילט ער, זיצט ער זיך אַזוי אויף זיין פּאַסטן אין מתים־שטיבל און קוקט אין הימל אַריין. קוקט אַזוי לאַנג ביז די אויגן נעמען זיך קלעפֿן און — כאַפּט אַ דרימל, חלום'ט זיך אים, אַז ער הערט אַן „אַלאָרם“, מ'בלאָזט שופֿר, ס'איז אַ לופֿט־איבערפֿאַל, די מלאכי־חבלה זענען דאָ, און די „סערטש־לאַיטס“, די זוך־ליכט, זענען שוין בורק־חמץ דעם הימל, בתוך־כך, אין מיטן דער רעכטער חתונה, הערזעט ער אַ מת אין ווייסן, וואָס דרייט זיך אַרום ווי אויפֿן עולם־התהוה, קענטיק נאָך אַ „גרינער“ אויפֿן בית־עולם און זוכט אפנים דעם „שעלטער“. ווייזט אים ירוחם וואו דער „שעלטער“ געפינט זיך, נאָר ס'געווערעט

נישט קיין צוויי מינוט און — זיכרא! דער מת איז שוין דא צוריק.
— וואס בלאַנקעט איר זיך אַרום אין גאָס? — פרעגט אים ירוחם
בייזלעך — פאַרוואָס גייט איר נישט אין „שעלטער“ אַרײַן? איר ווייסט,
אַז ס'איז אַן „עיר־דעיד“?

מאַכט דער מת אַ רחמנות־פנים און זאָגט, אַז ס'איז אים אַ שאַד די
מצבה. וער האָט אַ וואַזשנע מצבה פון שוואַרצן מאַרמאָר, אַזאַ מצבה איז
היינט מיט גאַלד צוגלייך, מ'קריגט איר גאַרנישט. וואָלט וער זועלן מיט־
נעמען די מצבה אין „שעלטער“ אַרײַן.

— נעמט־זשע די מצבה — באַפעלט אים ירוחם — און גייט. אָבער
גיד, באַלעמטשעט נישט, ווייל איר שפּילט זיך מיט'ן מלאַך־המות.
און ס'לויפן נישט אַוועק קיין צען מינוט — דער הימל איז שוין
רעכט צעפלאַקערט, ס'קנאַלט פון אַלע זייטן, ערשט דער מת איז שוין
ווידער דאָ; ער שלעפט זיך אַ פאַרסאַפּעטער מיט דער מצבה זיינער
אויפ'ן רוקן און אויקעט. ווערט שוין ירוחם אין כעס און צעשרייט זיך:
— איר זענט משוגע צי חסר־דעה? מ'שיסט איבער'ן קאַפּ און איר
שליפעט אייך אַרום מיט דער מצבה. איך גיב נישט קיין צעבראַכענע
פעני פאַר אייער אַלעבן. שוין, די רגע זאָלט איר מיר אין „שעלטער“
אַרײַן!

— אַז מ'לאָזט מיך אַהין נישט אַרײַן! — ענטפּערט דער מת מיט אַ
ביטערן זיפּץ — איך האָב נישט, זאָגן זיי, וויי־וועיר, מיין „אידענטיטי־
קאַרד“! ...

* * *

ירוחם וואָלט זיך אייגנטלעך וועלן באַפרייען פון זיינע „עי־אַר־פי־
דיוטיס“. זיי האָבן אים שוין דערעסן ווי אַ ביטערע ציבעלע. ער וואָלט
זיך געוואָלט נעמען צו לופט־פליעריי. דאָס לופט־פליען, זאָגט ירוחם,
ליגט אים אין בלוט. תמיד האָט ער געשוועבט אין די עולמות־העליתנים...
ווען ער וואָלט געהאַט אַן עראַפלאַנדל, וואָלט ער נישט געוואַרט ביז דער
לופט־מיניסטער וואָלט אים מכבד געווען מיט אַן הקפה, נאָר ער וואָלט
יעדע נאַכט אָנגעפאַקט אַ פולן עראַפלאַן מיט אמת'ע „המנטאַשן“ און
געבראַכט די ווייטשן „שלאַ־מנות“. זיי וואָלטן שוין געוואוסט, אַז אַלע
נאַכט איז פורים אויף דער וועלט.

בכלל, זאָגט ירוחם, האָט ער שוין מער נישט קיין געדולד צוצוקוקן
ווי די ענגלענדער פירן די מלחמה אויף אַ „בערע“. זיי וועלן ווערן
בדלות, אַז זיי וועלן נעמען אַ „טעקסי“? אָבער, זיי האָבן צייט, די ענג־
לענדער. דאָס איז אַ פאַלק, וואָס האָט תמיד ליב צו שטיין אין דער רייע
און וואַרטן... זיי קענען זיך פאַרגינען צו פירן אַ מלחמה ל א ג ווי

דער גלות מיט „טי־טאָים“ הפסקות. מיר אידן, אָבער, האָבן קיין צייט נישט. מיר וואָלטן וועלן זען היטלעך'ס באַאלדיקע מפלה, אונז איז ביטער כמו גאָל. אונזער פאַרגאַסן בלוט מאַנט גיכע מעשים. אַ סוף און אַן עק זאָל עס נעמען. דערפאַר האָט ירוחם בדעה אָנצושרייבן טשערטשיל'ן אַזאַ אהובי־ידידי בריוועלע:

„מורנו ר' טשערטשיל!

„ווי איך האָב געהערט, נויטיקט איר זיך אין שיסוואַרג, טענקט און עראַפלאַנען, אַ סוף צו מאַכן צו דער מלחמה. איר בעט זיך ביי אייערע לאַנדסלייט, אַז זיי זאָלן אַפּשטעלן דאָס „טי־טאָים“ און אונז טעריאָגן די פּראָדוקציע, ווייל אויב נישט איז פּע, וויל איך איך זאָגן, ר' טשערטשיל, אַז אַזוי גיך וועט איר דעם שונא, ס'הייסט העם „טי־טאָים“, נישט בייקומען. ער איז שטאַרקער פון איך. דערפאַר, הערט זיך צו צו מיינ עצה און גיט איבער די גאַנצע פּראָדוקציע אַ פּאַלק וואָס ווייסט נישט פון קיין „טי־טאָים“; גיט עס איבער אין אונזערע הענט. כ'קען איך מבטיח זיין, אַז בעת מיר וועלן זיך אַ נעם טון צו די כלים, וועט איר איבער אַ נאַכט האָבן אַזוי פיל טאַנקן און עראַפלאַנען וויפיל איר וועט נאָר וועלן. איר דאָרפט וויסן, אַז אַ איך נעמט אַן אַן „אַרדער“, וועט ער שוין מיט די נאָז אַקערן כדי אים זאָס גיכער אויסצופאַרטיקן. אידן וועלן זיך אויפהויבן אַ שעה פאַרטאָג און גאַנצע פינף און צוואַנציק שעה אין מעת־לעת וועלן זיי „סוועטעווען“. מ'וועט אַרבעטן אין די „בעק־רומקעס“, אין די „סעלעךס“ און אויף די בוידעמער, כדי איך צו „דעליווערן די טולס“, אַז איר זאָלט קענען „פינדישן דעם דזשאָב“!

אַז אַזאַ בריוועלע, זאָגט ירוחם, וועט טשערטשיל די טעג באַקומען, אויב די יוצר־משרתים וועלן עס אים נאָר אָפּגעבן.

א גאונ'ישער אויפטו

ביי אונז אין שטעטל, דערציילט ירוחם, האט מען געסאפט א אידן ביי אן עבירה, אן הארבע עבירה, אין וועלכער ס'איז געווען פארמישט אן אשה, רחמנא-ליצלן. האט דער רב געשיקט רופן דעם חוטא און אויף אים גוור געווען ער זאל פאסטן „הפסקות“. האט דער איד אויף זיך נישט געקענט נעמען און שווערע „תשובה“ — ער איז נעבעך אן חלוש, אן קראנקער, און האט נישט קיין כח צו פאסטן.

— טא בעט-זשע גאט — האט דער רב געזאגט — ער זאל דיר מוחל זיין, פארפעל נישט אן דאוונען.

— איך האב נישט קיין צייט צו דאוונען — האט דער איד גע-ענטפערט — כ'בין לא-עליכם א בעל-מטופל; כ'האב א ווייב מיט קי-נ-דער און דארף זיי באזארגן מיט פרנסה.

— טא גיב-זשע צדקה! — האט דער רב אים גע'עצה'ט.

— איך קען נישט, רבי! — האט דער זינדיקער איד זיך געבעטן

— כ'האב אן גרויסע משפחה, וואס נעמט ביי מיר אַלץ צו.

האט שוין דער רב אים בייזולעך אן פרעג געטון:

— און פאסטן נישט און דאוונען נישט און צדקה אויך נישט, טא

וואס-זשע קענסטו יא אויף זיך נעמען?

— איך קען באשטיין — האט דער איד געענטפערט — אן כ'זאל

אן גאנץ יאר אפילו נישט באקומען קיין עליה!

* * *

אנטקעגן-זשע וואס דערציילט עס ירוחם? אנטקעגן דעם באשלוס פון דער גרויסער שול אין לוד, נישט צו געבן קיין תליה און נישט מכבד זיין מיט אן „מצוה“ אן אידן, וואס איז באגאנגען אן פארברעכן קעגן די מלחמה-פאר-דנונגען.

דער אויפטו, וועלן אלע מודה זיין, איז גאר אן וואונדער, ממש אן געניאלער, מחמת ס'זענען פאראן אידן, זאגט ירוחם, וואס קענען פשוט נישט לעבן אן אן עליה. ס'פארדייעט זיי נישט דער טשאַלנט, אויב זיי האבן שבת נישט קיין פעטע עליה. אַנדערע זענען אַזעלכע עליה-פרע-

סערס, ואן ווען מ'וואלט זיי נאך געלאזט, וואלטן זיי אריינגעשלאנגען אלע „שבעה-קראים“.

לידוער אידן זענען גאר ילוט נאך אן עליה אדער נאך א „מצוה“ אין שול. א ליידוער איד איז אן אן עליה פשוט אויס מענטש. ואן איר באגענונג א ליידוער אידן ארומדרייענדיק זיך א פארקמורעטן מיט א בא-לייגער ווייסער צונג, ביין ווי אן אן קריגט זיך מיט הער ווייב, איז א סימן אן דער איד האט שוין ולאנג נישט געהאט קיין עליה קיין דאך טאר וועט העם אידן נישט העלפן און האר א ג י י ט * אויך נישט, די איינציקע רפואה זיינע איז — אן ע ל י ה ! ווער שמועסט נאך, אן ער באקומט מפטיר, האט ער שוין א רפואה-שלימה. אאז ווירקונג האבן עליות אויף לידוער אידן.

איצט, שטעלט זיך פאר א ליידוער אידן, וואס האט זיך, רחמנא-ליצלן, פארזינדיקט און קען נישט באקומען, נישט קיין עליה, נישט קיין הגבה-וגלילה, נישט קיין הקפה, גארנישט ! א פייג קען ער באקומען. אאז שטראף איז דאך ערגער פון „הארד-לייבאר“, ממש נישט אויסצו-האלטן.

בעצם איז דער אויפטו נישט קיין נייער. ער איז גע'לקחניט פון ערגעץ אנדערש. נאר ואן ס'זענען פאראן פלאגיאטארן אין דער ליטערא-טור מעגן זיי אויך זיין אין כלל-ענינים. דעם אויפטו, לאמיר אייך זאגן א סוד, האט מען „געקידנעפט“ פון „מזרחי“. אויפ'ן ציוניסטישן קאנ-גרעס אין לוצערן האט די „מזרחי“ מיט אונז געלערנט די „מסכת-סאנק-ציעס“. זי האט געפאדערט, אן די לינקע, די הסתדרות-ניקעס, זאלן ווי געהעריג אפהיטן אידישקייט אין זייערע מושבים אין ארץ-ישראל. אויב נישט, זאל מען איבער זיי אויספירן סאנקציעס.

די „מזרחי“ האט געוואלט, אן ביידע בנים — בן-צבי און בן-גוריון מיט די ביידע בערעלעך — בערל קאצענעלסאן און בערל לאקער — זאלן זיך לייגן מיט'ן רוקן צום צווייטן אינטערנאציאנאל און הרב בער-לין מיט הרב פישמאן זאלן מיט א רעכטע רצועה זיי געבן מלקות. האבן די לינקע, פארשטייט זיך, דעם פארשלאג נישט געוואלט אננעמען, ווייל אויב ס'האלט ביי מלקות-שלאגן, האבן זיי מער כח פון „מזרחי“ און די רצועה זייערע איז א פיל גרעסערע און פעטערע. האט די מזרחי „מעכב-הקריאה“ געווען ביז ס'איז געקומען צו אן אויסגלייך. מ'האט, האכט זיך, אנגענומען אן ענדלעך לידוער באשלוס, אן די לינקע חוטאים זאל מען נישט לאזן הערן שופר און נישט געבן קיין אתרוג צו בענטשן, ווארום אן דעם קען מען דאך על-פי-דין גארנישט נעמען אין מויל.

* באוואוסט קורארט נעבן לידו.

אָט דעם גוואלדאָוונעם אויפטו האָט פּראָפּעסאָר בראַדעצקי מסתמא געבראַכט פון קאָנגרעס קיין אַלידו. אודאי קען מען אין ענגלאַנד נישט איינפירן דעם פּאַרבאַט פון שופּר-בלאַזן און אתרוג-בענטשן, דער חוטא קען נאָך, חלילה, פּאַלן אין חלשות און מיר קענען אָנגעקלאַנגט ווערן פאַר „מענסלאַרטער“... האָט מען דאָרט אין לידו אינגעפירט אַנדערע גרויזאַמע סאַנקציעס — עליות-פאַרבאַט!

ירוחם וואָלט וועלן וויסן, ווי איז דער דין, אַז אַ לידזער איד וואָס צאַפּלט נאָך אַן עליה, גייט גאַר אינגאַנצן נישט אין דער דאַרטיקער גרויסער שול מיט דער ועליה-גזרה, און ער גייט אַוועק אין אַ צווייטער און אין אַ דריטער שול, און האָט זיך אַווי פיל עליות וויפיל זיין האַרץ גלוסט און וויפיל זיין קעשענע קען אים הערלויבן. וואו איז-זשע דאָ דער אויפטו?

ירוחם זאָגט, אַז ער ווייסט טאַקע פון וואָס פּאַל; ער קען אַ אידן אין לאַנדאָן, וואָס מאַכט נישט קיין קידוש ביו. ער האָט נישט קיין גאַנצע דריי עליות אַ שבת. וואָס-זשע טוט דער איד? ער הויבט זיך אויף גאַנץ פרי און גייט איבער דריי שולן און האָט דריי עליות; אין דער ערשטער שול האָט ער „כהן“, אין דער צווייטער — „לוי“ און אין דער דריטער — „ישראל“.

אַז מ'האָט דעם ועליה-איד געפּאַקט איינמאַל ביי דער מעשה, האָט אים דער רב פון דער שול געפרעגט: „איר זענט אַ כהן?“ האָט ער גע-ענטפּערט: „יא, רבי, איד בין אַ כהן!“ פּרעגט ווייטער דער רב: „און אַ לוי?“ ענטפּערט דער איד גאַנץ פשוט: „איד בין אויך אַ לוי!“ פּרעגט שוין דער רב: „און אַ ישראל זענט איר אויך?“ ענטפּערט דער איד מיט תמימות: „יא, רבי, אַ ישראל בין איך אויך!“ ווערט שוין דער רב מלא חימה און פּרעגט: „אפשר זענט איר אויך אַ בור-דאורייתא?“ ענטפּערט דער איד שוין מיט שטאַלץ: „אודאי, רבי, געוויס בין איך דאָס!“

און טאַקע צוליב דעם, זאָגט ירוחם, צוליב די שיינע פאַרשוויגען וואָס סאַפּן אַריין אומזיסטע און פּרעמדע עליות, וואָלט לידו געהאַרפט איינ-פירן, אַז די „אידענטיטי-קארד“ פון יעדן פּאַרוינדיקטן זאָל זיין אָפּגע-שטעמפּלט מיט די ווערטער: „No Aliya and No Mitzvah“ ווייל בלויז מיט אַזאַ באַוואַרעניש קענען די סאַנקציעס זיין ווירקזאַם. ירוחם האָלט, אַז איצט ובעת לידו האָט אַ אידישן לאַרד-מעיאָר וועלכער האָט אַלע שטעמפלען אין זיין האַנט, איז ער אויך בכח אַוועקצולייגן אַזאַ שטעמפלען.

נאָר די פּראָגע איז גאַר אַן אַנדערע:

ווי די לידזער גרויסע שול האָט געמאַלדן, וועלן די עליות-סאַנקציעס אויסגעפירט ווערן לגבי די, וועלכע זענען שוין זייער געריכטלעכע

שטראף אָפּגעקומען. אים-כן, פּרעגט זיך, אַז אַ מענטש איז שוין פאַר זיינע מעשים-טובים איינמאַל אין „חד-גדיא“ אָפּגעזעסן, טאָ פאַרוואָס קומט אים אַ צווייטע שטראַף? פאַרוואָס דאַרף מען אים שמייסן מיט צוויי בייטשען?

איז דער תירוץ אַזאָ:

אין לידו איז מפטיר שטאַרקער פון „חד-גדיא“!
 און אַז אַ איד וועט דאַרט וויסן, אַז נאָך וואָלע היום'ס, נאָך וואָלע גע-
 ריכט-צרות און תּפּיסה-יסורים וועט ער קיין עליה אויך נישט באַקומען,
 וועט ער שוין לכתחילה מיט'ן יצר-הרע קיין מגע-ומשא נישט האָבן.
 אַט ווי ווייט ס'דערגרייכט די גאונ'ישקייט פון אונזער „עם-חכם-
 זנבון“.

ירוחם זאגט נביאות

מיין לאַנדסמאַן ירוחם דער מלמד האָט תרעומות אויף טשערטשילין, למאי ער האָט אים אָפגעטון אויף טערקיש: בעת ער, ירוחם, איז געווען פאַרנומען מיט'ן אויסקנעטן דעם „פורים-קוילעטש“*) האָט טשערטשיל געכאַפט און צוטריבן דעם „חדר“ זיינעם, נישט ירוחם'ס נאָר טאַקע טשערטשיל'ס „חדר“ — דעם „קאַבינעט“, און הענדום-פענדום האָט ער אויפגעשטעלט אַ נייעם „חדר“ מיט נייע באַהעלפערס און נייע טייט-העלצלעך — אַ שפּאַגל נייעם קאַבינעט.

ירוחם האָט אייגנטלעך געהאַפט, אַז טשערטשיל וועט זיך מיט אים באַראַטן מכה דעם צוזאַמענשטעל פון נייעם „חדר“, מחמת ירוחם האַלט, אַז ער איז אַ פיל גרעסערער מלמד פון אַלע מלמדים, וואָס טשערטשיל האָט ביז היינט געהאַט און האָט נאָך איצט. „אַז מ'רעדט פון מלמדים, טאָ לאַזט מ'ך!“ — אַזוי זאָגט ירוחם. לכל-הפחות, האָט ירוחם דערוואַרט, אַז טשערטשיל וועט אים געבן עפעס אַ שטעלע אין זיין קאַבינעט. ירוחם האָט זיך נאָך פאַרדינט צו זיין אַ שטיקל מיניסטער. טשערטשיל האָט עס געדאַרפט טון צו-להכעיס ירוחם'ס שונאים און זיין ראַשע-גיטלין, וואָס רופט אים „מיניסטער-קאַפּ“.

נאָר פאַרפאַלן. טשערטשיל האָט אויף ירוחם'ן געוואַרפן אַן אומ'הן. ער קען, זאָגט ער, מיט ירוחם'ן נישט עסן קיין קוגל פון איין טעלער. אַזוי האָט ער אויף זיין מליצה-שפראַך דערקלערט. די וועלט ווייסט אַבער פאַרוואָס טשערטשיל קען זיך מיט ירוחם'ן נישט פאַרטראַגן, ווייל צוויי מלכים קענען נישט זיצן אויף איין כסא-מלוכה... דאָס זענען צוויי „גדולים“ מיט צוויי שטאַרקע ווילנס; ירוחם וויל אַ אַריין אין קאַ-בינעט און טשערטשיל וויל אים דאַרט נישט האַבן.

מילא, זאָגט ירוחם, אויב איך געפעל טשערטשיל'ן נישט, זענען דאַרט ביי אים אין פאַרלאַמענט פאַראַן אַנדערע ירוחם'ס, ווי האַר-בע-לישא, שינוועל, פערסי הערריס, ליפסאָן, סילווערמאַן — אמת'ע „אידי-שע קעפּ“, וואָס וואַלטן געקענט זיין פונקט אַזעלכע גוטע מיניסטאַרן ווי

*) אַ פּוּרִים־בּלאַט, דערשינען אין די „צייט“ אין 1942, צוזאַ-
מענגעשטעלט פּוּנים מחבר מיט דער מיטהילף פון ירוחם'ן.

די אנדערע דאָרט, וואָס זענען איצט געוואָרן דאָס אויבערשטע פּונ'ם מלוכה-שטייטל. בכלל, האַלט ירוחם, אַז ס'איז שוין געקומען די צייט טשערטשיל זאָל אַראָפּנעמען די האַנט פּונ'ם האַרצן און אַרייננעמען אין קאַבינעט אַריין אימיצן מאַנשי-שלומינו. וואָס האָט ער מורא, וואָס? די נאַציש וועלן זאָגן אַז ס'איז אַן אידישער מיניסטעריום? האָבן זיי עס שוין טאַקע סיי-ווי-סיי געזאָגט.

נאָך מער: זיי האָבן אים גופא, טשערטשיל'ן בכבודו ובעצמו, גע-אידישט. זיי האָבן איצט אַרויסגעלאָזט אַ גאַנץ ווערק, וואו זיי ווילן אויף, אַז טשערטשיל שטאַמט פון חיה איטקע די גבאייטע פּונ'ם ווילנער שול-הויף און הייסן הייסט ער נישט „טשערטשיל“, נאָר ווי די ליטוואַקעס זאָגן „צערציל“, וואָס איז פאַרגרייזט פון הערציל, און הערצל, ווייסט דאָך די גאַנצע וועלט, איז דער איד מיט דער שוואַרצער באַרד פון ווין, וואָס האָט זיך גע'שדכנט צום טערקישן סולטאַן און געוואַלט אַרויסנאַרן פון אים זיין שיינע טאַכטער „פאַלעסטינע“... אַט דער הערצל האָט, מיט אַ מעסער אונטער זיין קאַפּאַטע, זיך פאַר'גנב'עט קיין ירושלים, בעת דער ווייטשער קייזער איז דאָרט געווען אויף אַ וויזיט, און האָט אים געוואַלט דער-שטעכן. און דער זעלבער הערצל האָט דאָס טאַקע נישט צוגעלאָזט צום עסטרייכישן אַנשלוס מיט דייטשלאַנד. פון דעם הערצל שטאַמען אַלע אגודה'יסטן, בתוכם — טשערטשיל, וואָס בלאָזט „שויער“ אין „סוקע“, בענטשט „כאַנוקע-ליכט“ צום „סידער“ און עסט „מאַצע“ אין דעם אים-דיש-באַלשעוויסטישן יום-טוב „טישעבאָוו“ צום אַנדענק פון דעם מאַרקסיסט „סימכעסטוירע“...

היינט, נאָך אַזאַ אַטעסטאַט, וואָס האָט שוין טשערטשיל מורא? סיי-דען ער ציטערט טאַמער וועט ער, צוליב אונזערע מיניסטאַרן, דאַרפן אונז מיט עפעס אַפּדינען. אַ קשיא אויף אַ מעשה? מיר קענען טאַקע אפשר וועלן אַנערקענט ווערן אַלס פאַרבינהעטע מיט אַן אייגענער אַרמיי און שפעטער אויך וועלן אַן אייגענע מלוכה. און מה-דאָך, אַז מיר זענען אין קאַבינעט נישטאַ, דרייען מיר אים אַ ספּאַדיק, אַ פּשיטא שוין, אַז ירוחם וועט זיין אַ יוצא-ונכנס אין נומער 10 דאונינג סטריט? דעמאָלט איז דאָך טשערטשיל אַן אַפּגעקאַכטער!

נאָר ירוחם וויל טשערטשיל'ן מבטיח זיין, אַז די מורא זיינע איז אַ פּוסטע, מחמת אונזערע מיניסטאַרן וואַלטן ביי אים גאַרנישט געמאַכט, לחלוטין גאַרנישט. אַזוי איז שוין דער הדר-הטבע פון אַ אידישן מיניסטער... ער קריכט אַרויס פון דער הויט, פון זיין אייגענער נאַציאָנאַלער הויט... זיין אייגן פּאַלק עקזיסטירט פאַר אים נישט, ווייל ער זעט בלויז די ברייטע וועלט, וואו זיין פּאַלק ווערט נבלע אין די אַלגעמיינע געדע-רים און ווערט דאָרט בטל בששים.

און ירוחם זאגט נביאות:

והיה באחרית הימים, ס'וועט נאך קומען אַ צייט, אַז טשערטשיל אַליין, בעת ער וועט אין אַ שיינעם שבת שטיין אויפ'ן באַלעמער און טייל'ן נייע מיניסטאַרן-עליות, וועט ער בקול-רם אויסרופן: „יעמוד מורנו ר' ישראל — מפטיר!“ ווייל בלויז מיר אידן וועלן קענען זאָגן מיט'ן טראַפּ דעם מלחמה-מפטיר. מיר אידן, אַז מיר טוען עפעס, איז עס מיט האַרץ און מיט נשמה, הונדערט-פּראַצענטיק. אַזוי וועט עס אויך זיין אַז מ'וועט אונז איבערגעבן אַ שטיקל מלחמה אין אונזערע הענט. אין דעם פרט שטייען מיר אויף איין מדרגה מיט די סאָויעטן. מיר שלאָגן זיך נישט פאַר טעריטאָריעס, מיר שלאָגן זיך פאַר אונזער קיום. דאָס איז דער קאַמף פאַר'ן עקזיסטענץ פון אונזערע ווייבער און קינדער! און קיינער איז נישט מסוגל צו ברענגען אַזוי פיל קרבנות ווי מיר אידן. זאל אונז טשערטשיל אַנפאַרטרויען אַ שטיקל פּראַגמאַט, זאָגט ירוחם, און אויב ער וויל גאָר, זאל ער אונז פאַרדינגען אויף אַ האַלב יאָר די מלחמה. אדרבא, מיר זענען בעלנים צו נעמען די מלחמה אין אַרענדע אויף זעקס חדשים אָדער אפילו אויף אַ יאָר און זאל ער אונז געבן אַ „טשאַנס“ צו באַווייזן וואָס מיר קענען. וואָס האָט ער צו פאַרלירן? מיר וועלן אים אין אַ יאָר אַרום אָפּגעבן נישט קיין ערגערע מלחמה, ווי ס'האָט אים אָפּגעגעבן זיין לעצטער קריגס-מיניסטער.

* * *

פונדעסטוועגן, נישט קוקנדיג אויף אַלע קרייזדעס, געפעלט ירוחם'ן דער טויש וואָס טשערטשיל האָט געמאַכט אין זיין קאַבינעט. מ'האַרף האָבן אַ כח צו נעמען און איבערטאָשן דאָס גאַנצע פעשל קאַרטן... צי דער טויש איז אַ גוטער אָדער נישט — אין דעם גייט ירוחם נישט אַרײַן. וואָסאַראַ קאַרטן מ'קריגט, מיט די שפּילט מען. ביי ירוחם'ן איז דער טויש גופא אַן ענין גדול. פאַר דעם קומט טשערטשיל'ן אַ יישר-כח. ירוחם קען בלויז נישט פאַרשטיין די ענגלענדער. וואָכט זיך, זיי האַלטן זיך פאַר אַן אָפּשטאַם פון די עשרת-השבטים, גאָר זייער האַל-טונג איז גאַרנישט ווי ביי אונז אידן. הערט אַ מעשה: מ'נעמט מיניסטאַרן און מ'גייט זיי פּלוצלינג אַזאַ זעץ אַרויס פון „והייתם אַל“ אַז זיי קלויבן די ציין... אין די „סיטי“, און ס'איז שאַטשיל. קיינער איז נישט געקרייודעט, קיינער בריקעוועט זיך נישט. ס'זענען נישטאָ קיין שפּאַל-טונגען, פּראַטעסטן, דעמאָנסטראַציעס — גאַרנישט! אַ מאַדנע פּאַלק. ס'אַרט זיי נישט דאָס „בענקל“.

ביי אונז, און איינער זעצט זיך אַוועק אויפ'ן „בענקל“, איז עס לעולם-
 ועד! מעג דאָס „בענקל“ סקריפן, קרעכצן, אַכצן און יאַכצן — און ער
 זיצט! און דאָס „בענקל“ הויבט זיך אָן צו שאַקלען, האַקט ער אַריין עט-
 לעכע טשוועקעס און זיצט ווייטער. דאָס „בענקל“ גייט ביי אונז איבער
 בירושה צו קינדער און קינדס-קינדער עד סוף-כל-הדורות. אַ „בענקל“
 איז ביי אונז אָן אייביקע זאַך. איר קענט איר זיין אָן אפיקורס אין איי-
 ביקייטן, אָבער איר מוזט מודה זיין, און אַ „בענקל“ איז ביי אונז אַ
 נצחיות. און איינער באַקומט ביי אונז אַ „בענקל“ נייט ער זיך גלייך
 אויף אַ פּאָר לעדערנע הויזן... אונזערע כלל-טוער זענען שוין אַזוי
 צוגעוואַקסן צו די „בענקלעך“, און זיי דרייען זיך אַרום מיט צוגע-
 קלעפטע „בענקלעך“ צו די געזעסן...

נאָר ס'וועט נאָך קומען אַ צייט, זאָגט ווייטער ירוחם, ווען די לע-
 דערנע הויזן פון אונזערע בענקל-זיצער וועלן זיין אַזוי אויסגעריכט, און
 זיי וועלן שוין אויף זייערע „בענקלעך“ נישט קענען זיצן. וועלן זיי נעמען
 די „בענקלעך“, אַרויס מיט זיי אין גאַס צו „עמד“ אין ווייטשעפל און
 שרייען: „אידן, ווער וויל אַ בענקל? נעמט אַ בענקל!“ און קיינער
 וועט עס נישט נעמען. וועלן די כלל-טוער פאַר כעס צוברעכן די
 „בענקלעך“ זייערע אויף פיץ-פּיצלעך. אויס „בענקלעך“! און ווייטשעפל
 וועט ווייטער לעבן ווי זי האָט ביז איצט געלעבט און וועט גאַרנישט
 פילן, און ס'פעלט איר דאָס „בענקל“ אָדער דער בענקל-זיצער.
 אַזאַ אַפטימיסט איז ער, ירוחם.

איך גיי קויפן א קריגס-שיף

„שפעטער, נאך דער מלחמה, וועט מען אויך פארקלענערן דעם פלאַט און צאל עראַפלאַנען“
(פון די עקאָנאָמיע-פּלענער)

און אין אַ פּרימאַרגן, עפּענדיק אַ לאַנדאַנער אידישע צייטונג,
געפיין איך אזאָ אַנאַנס :

צו פארקויפן

צו פארקויפן פינף סעקאָנדה הענדיגע קריגס-שיפען. ביט געניחוד זייט לעצטער מלחמה. גוט-געעהענדע ביזנעס. מוז שנעל פארקויפט ווערען. אורזאָכע: עקאָנאָמיע. זיך צו ווענדען צו מיט-טער מיניסטער, 10 האַונדט סטריט. טאַפּ פלאַר, ודריי נאַקס.

טראַכט איך זיך :

די „פּינאָסע“ איז געשלאָגן. אַרבעט איז נישטאָ. סיי-ווי וויל איך זיך נעמען צו עפעס נייעס ; איך האָב גאָר ברעה אַרומצופירן כשר'ע מילך אָדער „טרעוולען“ מיט ארץ-ישראל וויין, פאַרוואָס זאָל איך בעסער נישט אַפּקויפן אַ קריגס-שיף ?

איי, וואָס וועל איך טון מיט דער קריגס-שיף ? אַט טאָקע דאָס זעלבע וואָס איך האָב ברעה איצט צו טון : איך וועל מיר מיט דער קריגס-שיף אַרוםפירן מילך אָדער וויין. ערלעהיי, ס'איז אַ וועגעלע אָדער אַ „בערע“. אַ קריגס-שיף איז פאַר מיר נאָך בעסער ; ס'האָט אַ מעלה וואָס איך דאַרף נישט גיין זוכן קיין וואָסער פאַר די מילך אָדער פאַר'ן וויין און איך בין שטוד פון אַלע מחזקות מיט'ן אינספּעקטאָר פון דער „וואַטער באַרד“, וואָס שרייט אָן די „פּייפּס“ זענען ביי מיר שטענדיק אָפּן... מיט אַ קריגס-שיף איז האַגברא האַטראַסקא ! געכליאַפעט און פאַרקויפט ! אַבי דאָס וואָסער איז נאָר כשר.

ווער חסרון איז בלויה, וואו וועל איך נעמען אַ וואָסער אַרומצופאַרן איבער זויטשעפל ? — נאָר צוריקגעשמועסט, ווער זאָגט עס אַז אַ קריגס-

שיף דארף דוקא האָבן וואָסער ? און ס'איז נישטאָ קיין וואָסער אין אַ בלאַט-
טע אויך רעכט. און דאָס פּעלט דאָך נישט, ברוך-השם, ביי אונז.
ובין איך מיר אַוועק קיין האַווינג סטריט און געגעבן דריי „נאַקס“.
פון אַ פענסטער אויף גאָר דעם העכסטן עטאַזש האָט אַן אַלטע „יוקלטע“
דעם קאַפּ אַרויסגעשטעקט און געפרעגט:

— יעס ! וואָט איז אים ?

ענטפער איך מעשה-סוחר :

— איי וואָנט טו באַי דהיי ושיפס !

גיט זי אַראָפּ, די ערליטע, עפנט די טיר און פירט מיך אַרויף.
נעמט מיך דאָרט דער מיסטער מיניסטער זער פיין אויף ; זיין פנים
שמייכלט — אַ סימן אַז ער וואָרט אויף אַ פאַטשאַנטעק און איך בין זיין
ערשטער קונה. דערציללט ער מיר וואָס אַראָפּ פיינע שיפן דאָס זענען.
פינף שיפן זיי די בערן, היינט זיערע מעלות זענען גאַרנישט אַפּצושאַצן ;
זיי קענען באַמבארדירן, שיסן און אימלייגן אַ וועלט.
זאָג איך צו אים :

— דאָס באַמבארדירן און שיסן בין איך אייך מוחל. דאָס איז פאַר
אייך אַ געשעפט ! כ'וויל נישט קיין וועלטן אימלייגן, כ'וויל פון די שיפן
האָבן עפעס אַ נוי, כ'וויל פון זיי מאַכן אַ לייט, כ'זאָל פון זיי האָבן
„פינוסע“. נאָר פינף שיפן דארף איך נישט. פאַר מיר איז איינע אויך גע-
נוג.

זאָגט ער מיר :

— „שור“, וועט איר „מאַכן אַ לעבן“ פון די שיפן. נאָר בלויז איינע
פאַרקויף איך נישט. אַדער אַלע אַדער גאַרנישט !
זאָג איך :

— איז אויס ! דארף מען נישט !

און איך געם מיר מיין קאַפעלוש און קלויב זיך אַוועקצוגיין.

נעמט ער מיר אַרויס דעם קאַפעלוש פון דער האַנט און זאָגט :

— „וואָט'ס דהיי האַררי“, וואָס איז דער געלויף ? לאָזט אייך דינען !
איך וועל אייך די ושיפן פאַרקויפן פאַר אַזאַ „קאַט-פרייז“ וואָס ס'האָט
זיך אייך אפילו נישט גע'חלום'ט. איך גיב זיי אַוועק פאַר אַ „נאַטינג“. איר
וועט האָבן אַ „ריעל סאַרגן“.

בין איך שוין טשיקאָווע צו וויסן „מה-יקר“ ; וויפיל ער וועט זיך
הייסן אַ בענטש טון, און איך טו אים אַ פרעג :

— וואָס הייסט ביי אייך אַ „סאַרגן“ ?

ענטפערט ער זיך גאַנץ קאַלטבלוטיק :

— אַ „פייוער“ !

מאָד איך זיך תּו'עוואַטע און פרעג :

— פאַר יעטוועדע איינע ?

ענטפערט ער קורץ :

— ניין ! פאַר די גאַנצע „לאַט“ !

פרעג איך ווידער :

— „קעש־מאַני“ ?

ענטפערט ער שוין ביזולעך :

— שור ! וואָס־דען, „וויקלי־פּיימענטס“ ?

אַ „פּייזער“ פאַר פּינף שײפּן, טראַכט איך זיך, איז טאַקע קיין געלט נישט. נאָר עפעס איז עס מיר צו ביליק, אַ צו גרויסע מציאה. ווער וויסט וואָס־אַראָן בראַך דאָס איז. וואָס־אַראָן צוהע ער וויל מיר האָ אַריינרוקן.

און איך גיב אים אַ פרעג :

— קען מען זיי אַנקוקן ?

ענטפערט ער מיר אויף זיין קאַלטן שטייגער :

— דאָ האָב איך זיי נישט. זיי זענען ביי די „דאָקס“. נאָר איך קען

איך ווייזן אַ „פּיקטשע“.

און ער שטרופט מיר אין פנים אַריין אַ שטויס פאַטאַגראַפּיעס.

געפעלט מיר שוין דאָס גאַנצע עסק נישט. איך וויל אַנקוקן די כלה און ער הייסט מיר יוצא זיין מיט אירס אַ בילד.

זאָג איך צו אים איין וואָרט :

— „נאָ גוד“ !

קוקט ער מיר אַזוי מאַדנע אָן און ער גיט אַ פאַר אַרויס :

— „וואָט דײַן מײען“ ? וואָס הייסט „נאָ־גוד“ ? זינט ווען זענט איך

עס געוואָרן אַזאַ מבין אויף שײפּן ?

שרעק איך זיך נישט איבער און זאָג אים גאַנץ פשוט :

— „נאָ־גוד“ הייסט, אַז איך וויל נישט קויפן אַ קאַץ אין אַ זאַק. איך

וויל מיר ברענגען אַ מבין וואָס זאָל די סחורה אַ מאַפּ טון.

שמייכלט ער אונטער די וואַנצעס און פרעגט :

— ווער איז דאָס אייער מבין ?

— מיין לאַנדסמאַן ירוחם !

און איך דערצייל אים אַז לויט ווי ירוחם האָט שוין צו טון געהאַט

מיט שײפּן, דאַרף ער היינט זיין אַ גאַנצער קאַפיטאַן. נאָך אינגלויזיז איז

ירוחם'ס לאַדקעווען זיך געווען מפורסם איבער'ן גאַנצן שטעטל. אַז מיר

פלעגן זיך אַריינזעצן אין דער לאַדקע און ער פלעגט אַ נעם טון די וויעס־

לעס אין די הענט, האָבן מיר זיך אַ לאַז געטון ווי אַ לאַקאַמאַטיוו. אמת

טאַקע, אַז צום סוף האָט ער אונז אַלעמען איבערגעקערט אין וואָסער אַריין.

נאָר ס'איז נישט געווען זיין שולד. מיר זענען שלעכט געזעסן, האָט ער

אונז געגעבן צו פאַרשטיין. מיר האָבן נישט אויפגעהאַלטן די וואָג. ירוחם,

דער צייל איך ווייטער, איז אזוי פארקאכט אין שיפן, און באַלד ווי ער איז אַרויף אויף דער שיף אין האַמבורג, בעת ער איז געפאָרן קיין לאַנדאָן, האָט ער גענומען נישטערן אין אירע געדערים, כדי צו דערגיין וואו ס'געפינען זיך די "רעהער" און די גאַנצע מאַשינעריע. נאָר, מעשה-שטן, איז דע-מאַלט אויפ'ן ים געוואָרן אַזאַ איבערקערעניש, און ירוחם האָט נישט גע-וואוסט, צי ער פאָרט אויף אַ שיף אָדער גאָר אין אַ באַליע... דאָ אין לאַנד-דאָן איז שוין ירוחם אויך געפאָרן אויף אַ שיף, אויף דער טעמוזע, נאָר ער האָט פּלוצלינג באַקומען ים-קראַנקהייט... דאָס איז צוליב דעם, וואָס ער האָט זיך שוין געהאַט אָפּגעוואוינט פון וואַסער. אַחוץ-דעם — —

האַקט ער ומיר איבער אין מיטן, דער מיסטער מיניסטער, און רופט זיך אַן מיט כעס:

— פאָר די לויזיקע פינף פונט ווילט איר נאָך ברענגען אַזעלכע מבינים?

— קאָכט איך נישט אַזוי, מיסטער! — ענטפער איך אים צוריק מיט רוגזע — איך גיב אייך נאָך נישט קיין "פיווער". וואָס מיינט איר, וואָס, "פיווערס" וואַלגערן זיך אויף די גאַסן היינטיקע צייטן?

— ווייסט איר וואָס? — איז ער שוין ווייכער געוואָרן — אויב איר וועט צונעמען די גאַנצע "לאַט" אַזוי ווי זי שטייט און גייט, וועל איך אייך צוגעבן אַן עראַפּלאַן און אַן עק זאָל עס נעמען!

דער אַנבאַט איז מיר געפּעלן, וויל אַן עראַפּלאַן האָב איך ליב. אַן עראַפּלאַן איז נישט קיין שיף. צו אַן עראַפּלאַן האַרף מען נישט קיין וואַ-סער און נישט קיין בלאַטע. ומיט אַן עראַפּלאַן איז מען אַ פרייער פּויגל. מ'פלייט זיך אַרום פּראַנק און פריי איבער די העכער און איבער די קווי-מענס, מ'זעט וואָס ס'קאָכט זיך ביי יענעם אין טעפל און מ'שפייט אויף דער וועלט'ס פליך.

רוף איך זיך אַן צו אים:

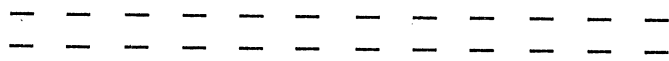
— גוט! ס'געשעפט איז געמאַכט! נאָר זאָלן די שיפן ביי אייך נאָך שטיין אַ ווילע. דערוויל גיט מיר נאָר אַרויס דעם עראַפּלאַן און נאָט אייך אַ פונט אַ דעפּאָזיט.

און ער האָט דערזען דעם פּונט, זענען ביי אים די אויגן אויפגעלויכטן געוואָרן. ער האָט דאָס פּאַפּירל דריי מאַל אָפּגעשפּיגן פּאַר אַ "גוט-אויג", עס טיף אין בחיים-קעשענע ופּאַרזשטעקט און ומיר אַ צעטל דערלאַנגט און איך זאָל גיין אָפּגעמען דעם עראַפּלאַן.

בין איך אַוועק אינ'ם "סטויבל" פון די עראַפּלאַנען, גענומען די מציאה, זיך אַריינגעזעצט, אַ דריי אַהין אַ דריי אַהער, און ס'הויבט זיך, איך פלי.

הכלל, ס'איז מיר וואויל, כ'פלי מיר אַרום ווי אַ זומער-פייגעלע. איך

קוק מיר אַריין אין די שלאָף־צימערן, אין די קיכּן, און ווי־ווי וואָס איך האָב זיך אָנגעזען. איך שעם זיך פשוט צו דער צײלן. איך זאָג אייך, אַז מ'איז היינט מיט קיינעם נישט זיכער. לאַמיר שוין ובעסער מאַכן אַ שווייג. נאָר פּלאַצלינג האָב איך אין אַ פענסטער פון מיינס אַ באַקאַנטן דערזען עפעס אַזוינס וואָס האָט מיר געגעבן אַ זעץ האָס בלוט אין פנים אַריין. ס'איז מיר טונקל געוואָרן פאַר די אויגן און איך האָב האָס רעדל אַפּגעלאָזט. איך פיל אַז איך זינק, איך גמדער אַלץ וטיפּער און וטיפּער. מיט אַמאָל גיט זיך דער עראַפּלאַן אַ דריי איבער און — בריאַנג! טררראַך!

אַז איך האָב געעפנט די אויגן האָב איך געזען, אַז איך ליג אַ האַלב־נאַקעטער אויף דער פּאַדלאַגע בעבן מיין בעט, און אַרום מיר שטייען מיין ווייב און קינדער אין זייערע נאַכט־בגדים, בלאַסע, צושראַקענע, האַלב־טויטע.

— טפו! טפו! טפו! — שרייט מיר מיין ווייב אין פנים אַריין — אַלע ביזעז תּלחמות צו זייערע קעפּ. צו זייער לייב און לעבן! אַ מענטש גיט עס אַזא פאַל אַרויס פון בעט. האָסט דאָך מיך אויף טויט איבערגע־שראַקן. איך האָב געמיינט, אַז די סטעליקע איז מיר איינגעפאַלן. וואָס האָסטו פאַר'ן שלאָף געגעסן אַזוינס, אַז ס'האַט זיך דיר אַזוי שווער גע'חלום'ט?

און איך האָב אַ נדר געטון:
מער פאַר'ן שלאָף נישט עסן קיין האַרטן קנאַבל־וואורשט און נישט לייענען קיין עקאָנאָמיע־פלענער.

1501 03 29

וואס איז דער טייטש ?

(אנגליצזימען גענוצט אין דעם בוך)

א

א קעי וויטה מי — מיט מיר האָט איר געמראָפּן.
אָרען נישט מיט מיין אינסיד — מויגן נישט פאַר מיין מאַגן.
אָוערטיים — איבער'שעה'ן.
אָוסיידערס — פּרעמדע.
אויסגעאַנגען — אַרומגיין מיט אַ מיידל מיט'ן צוועק חתונה צו האָבן.
אויסגעמען — דאָסזעלבע ווי „אויסגעגאַנגען“.
אויפ'ן אַקאונט — על השבון.
אַשענדעט — באַזוכט.
אידענטימיקאַרד — פּערזענלעכער דאָקומענט, אַ מיין פּאַס וואָס ווערט אַרויסגעגעבן אין מלחמה צייט אין ענגלאַנד.
איוונינג־דרעס — אָונטיקלייד.
איוונינג־קלאַסעס — אָונטיקורסן.
אוי וואָנט מו באַי דהי שופּס — איך וויל קויפּן די שופּן.
אוי עם שור — כ'בין זיכער.
אוינגעטרייעטע בוזנעס — איינגע־פירט געשעפט.
אינדיווידועלעס (אינדיזשעסטישן) — אומפאַרדיילעכקייט.
אינסיד — אינעווייניק.
איסטערנ — מזרח־זייט פון לאַנד.
דאָן, ד. ה. ווייטשעפל.
אַלבעטשע (אוי וויל בעט יו) — איך וועט זיך מיט אײך.
אַל־ראַיט — גאַנץ רעכט, גאַנץ גוט.

אַל ראונד מען — אַ מענטש וואָס שוט אַלערליי מלאכות.
אַמלעט — אייער־קוכן.
אַנדערגראונד — אונטער־ערוישע באַן.
אַנקל גיוו מי עי פעני — פעטער, גיט מיר אַ פענע.
אַפּוינטמענט — צוזאַמענערעף, ראַנדעוואו.
אַפּוועסט — אַריסטאָקראַטישער טייל פון לאַנדאָן.
אַפּיזומענט — מפצה זיין, באַפרי־דיקן (משעמבערלייני'ס פּאַליטיק לגבי הימלער'ן ביז לעצטער מלחמה).
אַפּענדיקס — „בלינדע קישקע“.
אַפּער־קאַט — אַ זעץ אונטער דער גאַמבע.
אַר־מיסינג — פעלען אויס.
אַרטיגאַלערי — קונסט־גאַלערוי.
אַרענדזשעס — פּאַמעראַנצן.

ב

באַמלס — פּלעשער.
באַמאי לאיף (ביי מיי לויף) — זאָל איך אַזוי לעבן.
באַסטאַרדס — ממזרים, אויס־ווארפּן.
באַקסינג־גלאַווס — באַקס־הענטש־קעס.
באַרבער — ראַזירער.
באַרד־אַף דעפּויטום — ענגלישער „ועד־קהלות“.

געפרוימע — געפרעגלטע.
 געקאווערט — געדעקט.
 גראסערי-שאַפקעלעך — שפויז-
 געוועלבלעך.
 גראַסערי-שאַפ קיפער — שפויז גע-
 וועלכניק.
 גרויט ראַסל סמריט — די גאַס וואו
 ס'געפינט זיך דער בנין פון דער
 ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אין
 לאַנדאָן.

ד

דאַבל-פאַקס — מאַפּלדיקן פּוקסענעס
 קאַלנער.
 דאזינג סמריט — די גאַס וואו
 ס'געפינט זיך די רעזידענץ
 פונ'ם ענגלישן פרעמיער.
 דאַזן פּויסטעריום — אַ טויז צוקער-
 געבעקס.
 דאַקס — לאַנדאַנער מאַהאַאַפּן.
 דזשאַדזש — רויכטער.
 דזשאַינט — אַ זוימל פּלויש.
 דזשאַינט פּאַרעין קאַמיטע — אפּי-
 ציעלער אידיש פּאַליטישער קאַ-
 מיטעט אין ענגלאַנד.
 דזשואיש וועלפער — אידישער
 וואוילטעטיגקייט-צענטר פון
 דער אידישער קהלה.
 דזשואיש יער בוק — יאַרבוך פון
 דער ענגליש-אידישער קהלה.
 דזשוינען — זיך אַנשליסן.
 דזשויס — אידן.
 דזשינזשער-ביר — אינגבער-ביר.
 דזשעם — איינגעמאַכטס.
 דיומים — פּליכטן, דינסט.
 דינער — מיטאַג, וואַרעמעס.
 דים וועי טו דהי געלערי — דאָ
 אַרומקעט גייט מען אַרײַן צו דער
 גאַלערי.
 דיסגרויס — אַ בזיון, אַ חרפּה.
 דעמס-אַל — דאָס איז אַלי, ווייטער
 גאַרנישט.
 דעליווערן די גודס — ליפּערן די
 סחורה, נישט אַפּפּאַרן.

באַרדינגהויז — פּענסיאַנאַט.
 באַרדער — קוואַטיראַנט.
 (ח"ו) באַש — אַכצן פּענעס.
 ביומיס — יפתחוא'ס.
 ביומיקווינס — שיינדיגסט-קעני-
 גינס.
 ביומי קאַמפּעטישן — שיינדיג-
 קאַנקורס.
 ביזו — באַשעפּטיקט.
 ביזיבאָדי — אַ „קאַבלעפּל“.
 ביו יור לאַיף — איר זאַלט אַזוי
 לעבן.
 בילס — וועקסלען.
 בלענקעטס — קאַלדרעס.
 בלעק-אואט — פאַרשוניקען, פאַר-
 שטעלן דאָס ליכט.
 בלעק-מאַרקעט — שוואַרצער מאַרק.
 בעג — פאַפּירענער שקאַרמיק, אויך
 מאַרק-בויטל.
 בעד-רום סוויט — שלאַפּצימער-
 מעבל גאַרניטור.
 בעטשלער — אַלמער בחור.
 בעיסטער — פאַרסמריגעוועט אַ
 מלבוש.
 בעליוו מו — איר מעגט מיר
 גלויבן.
 בעק — הינטן.
 בעק-רום — אַלקער, לעצטער צימער.
 בעריעל-מעמבערס — קבורה מיט-
 גלידער.
 בערע — האַנט-וועגעלע.
 בערקעסט — פּרישטיק.

ג

גאַלף — באַקאַנטע ספּאַרטאַווע
 שפּיל אין ענגלאַנד.
 גוד-באָי — גוט ונגל.
 גוד-באָי — אַ גומן מאַג.
 (א) גינע — 21 שילינג.
 געיווד — גענוצט.
 געלערי — מעאַטער-גאַלערי, אויך
 בילדער-גאַלערי.
 געפינדישטע סאַליסימאַרס — גע-
 ענדיקטע אַדוואַקאַטן.

דעליווערן די טולם — צושטעלן
די ווערקצייג.
דערפאדערן — זיך פארגינען.

ה

האזאס-אף קאמאנס — ענגלישער
פארלאמענט.
האו ד'יו דו — וואָס מאַכט איר ?
האַל — זאַל.
הארד-לייבאר — קאָמאָרגע.
האַררי-אַפּ — איילט אויך צו.
הומער — אויטאָ-טרובע.
העדעקל — געוויסער מין ענגלישער
יִם־פּיש.
העט — הוט.

ו

וואַט — וואַל-שטימע.
וואָט איז אים אַל עבאַט — וועגן
וואָס האַנדלט זיך עס ?
וואָט ד'יו מיען — וואָס הייסט עס?
וואַטער-באַרד — וואַסער-לייטונג
אַדמיניסטראַציע.
וואַטער-מעלאַן — אַרבוז.
וואַטער-פרוף — גומי-ליילעך.
וואַטסאַנעם — ווי הייסט מען עס.
וואַטשמעקאַליט (וואָט יו מעי קאַל
איט) — ווי איר רופט עס דאָרט.
וואַי גאַט — פאַרוואָס נישט ?
וואַלוואַרמס — באַקאַנט אין פרייז
געשעפט.
וואַנט מיינד — נישט אַרען.
וואַרקשאַפּ — וואַרשאַפּט, פאַבריקל.
וואַיטהאַל — די גאַס וואו ס'גער
פינען זיך אַלע מלוכה-בנינים.
וויידזשעס — שכירות, אַרבעטס-
ליין.
ווינדע — פענסטער.
וויעל-טשאַפּס — ריפּן פון קאַלכ-
פלויש.
וויקליפֿע־מיענטס — וועכנטלעכע
אַפּצאלונגען.
וועדזשעמבלס — גרינוואַרג.
וועל — הַלל.

וועסטרענדער — מעריב-שטאַמיש,
אַריסטאָקראַטיש.

ז

זיאָניסט עדיוקאָישן — ציוניס-
מישע דערציאונג.

ט

טאַטשן — אַנריין.
טאַים טו געט אַפּ, לעיזיס — צייט
אויפצוהויבן זיך, פּוילענצער.
טאַפֿ-פּלאַאַר — גאַר העכסטער
שטאַק.
טאַפעני-פּערס — ביליגע טאַג-
בילעטן.

טויט-טאַים — 4 אַזויגער ביימאַג ווען
די ענגלענדער טרינקען זייער
נאַכמיטאַג טוי.

טויטשער — לערער.
טויפּאַט — משיניק.
טין — פּושקע.
טויקעט — בילעט.
טען-באַב — צען שילונג.
טענענטס — לאַקאַטאָרן, שכנים.
טענקריו — אַ דאַנק אויך.
טעקסי — געדונגענע אויטאָ.
טעריבל — שרעקלעך.
טראַבלען — באַמיען.
טריידס — פאַכן.
טרעוולער — הויזרער.
טרעזשורער — דער נאָמן איבערן
געלט פון אַ אינסטיטוציע.
טשיף-רבי — רבי-הכולל.
טשיפֿ-פּאַטימעס — קאַרטאָפּל צע-
שניטן ווי לאַקשן און געפּרעגלט
אין פעטס (ענגלישער נאַציאָנאַל-
לער מאַבל).
טשיקן — עוף.
טשעמבער-מעיד — האַמעל-מיידל
וואָס ריימט די צימערן.
טשערמאַן — פאַרויצער.

י

יו אַר ע ספּאַרט — דו ביזט אַ
ספּאַרטלער.

יו גאָט אים — האָסט אים דער מאַפּט.

יוזשעל ברעקפעסט — געווענלעכער פרוישיק.

יו־נאו — איר פאַרשטייט אַליין.

יו־נאָן — געווערקשאַפּט.

יוניטעד־סינאָגאָ — נאָמען פון דער אָפֿיציעלער אידישער קהלה.

יויקעלטע — גוי'ע.

יעם, וואָט איז אים — יאָ, וואָס באַדאַרפט איר ?

ל

לאָט — אַ קופּע, אַ גאַנצער שטויס. לאַנדאָן־ברידזש — די ברוק איבער דער מעזע, אַ געגנט אין לאַנדאָן.

לאָסעס — פאַרלוסטן, היזק.

לאָרד מעיאָר — בירגערמייסטער.

לויבאַר עקסטשיינדזש — אַרבעטס־בערוע.

לויברעיו — ביבליאָמעק.

לוידיס — דאַמען פון דער געזעל־שאַפּט.

ליון — באַקאַנטער אידישער מאַרק אויף ווייטשעפּל.

לענדלאָרד — דער באַלעבאַס פון דער דירה.

מ

מאַנדזשעראַמביזנעס (מיינד יור און ביזנעס) — פאַרנעמט זיך מיט אויערע אייגענע געשעפּטן.

מאַנקי־נאַטס — „הזיר־ניסלעך“.

מאווינג־פיקשעס — קינאָ.

מיויל ענד געיס ביו אַלדגייט פאַמפּ — די לענג פון דער גרויסער ווייטשעפּלער גאַס.

מיניסטער — רב, חזן.

מיסטער — הער.

מיסעס — מאַדאַם.

מעמבער־אָף־פאַרלאַמענט — פאַרלאַ־מענטס־מייטגליד. (פאַרקירצט : „מ. פ.“).

מעמבערס — מייטגלידער.

מענסלאַומער — גורם זיין יענעם מוים.

מענעדזשמענט — פאַרוואַלטונג.

נ

נאַ גורד — נישט גוט. ס'מיג נישט.

נאַ סער — ניין, מייז הער.

נאַטינג — גאַרנישט.

נאַטיס־געבן — קינדיקן, אָפּוואַגן זיך.

נאַטשורליזוט — נאַטוראַליזוט, געוואָרן אַ בירגער.

נאַק — אַ קלאַפּ אין דער פראַנט־אָר ווער טיר ווי ס'איז דער מנהג אין ענגלאַנד.

נעווער — קיינמאַל נישט, אַ נעכ־טיקער טאַג.

נעקסט — דער צווייטער, דער נאַנ־סטער.

נעקסט דאָר — די צווייטע טיר, ד. ה. דער שכן.

ס

סאָדע־פּאָנטיין — זאָדע־וואַסער שטעלכל.

סאָד־באָרד — אַ בופּעט.

סאַלאַ — אַ געוויסער ענגלישער קאַרטן־שפּיל.

סאַלטי־ביף — געפּעקל־פּלויש.

סאַסוימי — געזעלשאַפּט.

סאַפּער — וועטשערע.

סאַפּער איך — לייד איך.

סוויט־שאַפּ — צוקערלעך־קראָם.

סוועטעוועט — אַרבעטן מיט שווייס.

סופּאַרטן — אונטערשטיצן.

ספּאַלס — מאַרק־מישלעך אָדער פאַרטער פון מעאַמער.

סטאַק — סהורה.

סטאַק־רוםס — סהורה־לאַגער.

סטויבל — שטאַל.

סטיוודזש — בינע.

סמדי-ביזנעס — איינגעפונדעוועט געשעפט.

סיזענטיקעט — סעזאן-בילעט.
סומי — דער מסחר-צענטער פון לאַנדאָן.

סויסאיד — אַפּרוֹאַרט ביים ים.
סוט — זיך-אַרט.

סוינט פאַטריקס הוי קלאַס האַטעל — ערשט קלאַסיקער האַטעל פונ'ם הייליקן פאַטרום.

סינעמא — קינאָ.
סינק — וואַס-בעקן אין קיך.

סיקס — זעקס.
סלעק — די צייט ווען ס'איז דאָ קנאַפּ אַרבעט.

סמאַרט פעלאָ-געשיקטער מענטש, טויג צו אַלין.
סעטלט — דערלוידיקט, באַצאַלט.

סעי — זאָג נאָר.
סעלערס — קעלערס.

סעלפּרידוש — באַרימט דעפּאַרטאַ-מענט געשעפט אין לאַנדאָן.
סעקאַנד-הענטיקע — פון דער צווייטער האַנט, גענוצטע.

סערוויסעס — דאָס דאָוונען.
ספּאַט קעש — מזומן-געלט, האַרטע קלינגערס.

ספעשל — ספעציעל.
ע

עגס ענד בייקאָן — איינגעפרעגלטע אויער מיט הזיר (ענגלישער נאַציאָנאַלער מאכל צו פּרי-שטיק).

עוואַקואַים — עוואַקואירטע פון די גרויסע שטעט צוליב דער מלחמה.

עיאַרפי — לופט-שוין אַרגאַני-זאַציע.

עלעקטעד — אויסדערוויילט.
ענדשויעט — פאַרוויילן זיך.

ענדשויען די פּלעי — הנאה האָבן פון דער פּיעסע.

ענטיטלט — באַרעכטיקט.

עקטערס — אַקטיואַן.

עקסידענט — אַ פאַרפאַל אַ סיבה.

עקספּיריענס — דערפאַרונג.

עקסקיוז מי — אַנטשולדיקט מיר.

פ

פּאָן-שאַפּ — לאַמבאַרד, וואו מ'באַרגט געלט אויף משכנות.

פּאַמי — צעדרייט, מושגע.

פּאַלי-סיסטיישן — פּאַליציי-אַמט.

פּאַס אַלאַנג דהוי קאַר — רוקט אייך אַרויף צום אויבנאָן פון אַמניבוס.

פּאַרלע — וויזשן-צימער, סאַלאַן.
פּובליק-הויז — שענק.

פּודינג — קוגל.

פּוט דעט לאיט אואט — לעשט דאָס ליכט אויס.

פּיון-עפּל — אַנאַנאַס.

פּיופּ — לולקע, וואַסער-קראַן.

פּיקטשעס — קינאָ, קונסט-בילדער.

פּליז — זייט מוחל.

(די) פּלעי — פּיעסע.

פּראָפּערטי — אייגענטום, נחלה.

פּריטיקלע (פּאַרטיוקולאַר) — איי-בערקלייבעריש.

פּרעקטיסעס — פּראַקטיסען, קונד-שאַפט.

פ

פּאַגע — ענגלישער נעפל.

פּאַקס — פּוקסענעם קאַלנער.

(אַ) פּאַרדינג סוויטס — אַ גראַשן צוקערלעך.

(אַ) פּויגל — פּינף שילינג.

פּול טאַים וואַרדן — פּראָפּעסיאָ-נעלער לופט-שוין אויפזעער.

פּיווער — פּינף פונט שטערלינג.

פּיוף באָב — פּינף שילינג.

פּינדישן דעם דזשאָב — ענדיקן די אַרבעט.

פּינדישט אויס — פּאַרענדיקט.

פּיקסן — צורעכט מאַכן, אין אַרד-נונג ברענגען.

פּערניטשע — מעבל.

קען יו ביט אים — קענט איר מיר
 דערציילן עפעס שענערס?
 קעפקלעך — קאשקעטן.
 קערטן — פארהאנג.
 קעש, קעש-מאני — מזומן-געלט.
 קריסטמעס — ווינאכט.

ר

ראביש — בלאָטע, „מושב“.
 ראוסטייף — געבראָטנס.
 ראשע — רוסלאַנד.
 ראָלס-ראַים — לוקסוס רייכסטער
 אויטאָמאָביל.
 רומקעס — צימערלעך.
 ריזן אין די ווידוישעס — העכער
 רונג אין שכירות.
 רינג — קלינגט, מעלעפאָנרט.
 ריעל-באָרגן — אַן אמת'ע מציאה.
 רעדוי-מעיד — פארטיקע געמאכטע.
 רעוורענד — מיטל פון אַ רב, חזן.
 שוחט, מוחל.
 רעסלען — ראַנגלען, באַרען זיך.
 רעסעפשאַן — עמפאָנג, קבלת-פנים.

ש

שאַפֿ-קיפער — קרעמער.
 שאַפֿ-קייקס — קיכלעך פון בעקער
 רוי, נישט היימיש געבאָקענע.
 שאַפֿקע — אַ קליין געוועלבל.
 שאַראַפּ (שאַט אַפּ) — שווייג, מאַך
 צו דעם פּיסק.
 שור נאָט — אַודאי נישט.
 שור, שורלי — געוויס.
 שו איז אַ דיער — זי איז אַ טייערע
 נשמה.
 שעים — אַ הרפה און אַ בושא.
 שעלטער — שוין-קעלער פאר אַ
 לופט-איבערפאל.

פלו — אינפלוענציע.
 פעקטאָרי — פאבריק.
 פעריער — פומער-שניידער.
 פערס — רייזע-געלט.
 פערסטאָפּאל (פערסט-אָפּאל) —
 קודם-כל.

ק

קאוס — מאַנטל.
 קאונטי-קאונסיל — שטאַדט-פאַר-
 וואַלטונג.
 קאורט — געריכט.
 קאָט-פּרייז — געשנימענע פּרייז,
 חצי-הנם.
 קאָלד-דרינקס — קאַלטע געטראַנקן.
 קאַט — שניט.
 קאַט-אין — קומט אַרײַן.
 קאַטאַפּ — קומט אַרױף.
 קאַמפּאַרטױבל — באַקוועם, רחבת'-
 דיק.
 קאַמפּליין — קראַנקהייט.
 קאַמפּליינטס — קרויודעס, מענות.
 קאַנווענשן — אַפּמאַך.
 קאַנעקשן — קונדשאַפט.
 קאַסטומער — אַ קונה, אַ קונד.
 קאַפּ-עטי — אַ גלעזל טױ.
 קאַפּלט — פאַרלעך.
 קאַר — טראַוויי, אָמניבוס, אויטאָ.
 קאַריטרעפּ — אָנהאַלטרימען פון
 „קאַר“.
 קאַרנער — עק, ראַג.
 קוואַיט — שטיל זאָל זײַן.
 קוויקס — קיבלעך, קובן.
 קיפערס — געוויסע ענגלישע גע-
 רויכערטע פיש.
 קעטל — קעסל.
 קעטל-מאַרקעט — באַקאַנטער מאַרק
 אין לאַנדאָן, וואו מ'באַקומט
 אַלערליי אָפּגעניצטע זאַכן.

*Printed and Published by I. Naroditzky & Sons,
129-131, Cavell Street, London, E.1.*